

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**LİBYA ODAKLI ORTA AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANLARI
İHTİLAFLARININ ÇÖZÜMÜNÜN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erhan BOZDEMİR

Deniz Ulaştırma Mühendisliği Anabilim Dalı

Deniz Ulaştırma Mühendisliği Programı

TEMMUZ 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**LİBYA ODAKLI ORTA AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANLARI
İHTİLAFLARININ ÇÖZÜMÜNÜN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Erhan BOZDEMİR
(512121021)**

Deniz Ulaştırma Mühendisliği Anabilim Dalı

Deniz Ulaştırma Mühendisliği Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sezer ILGIN

TEMMUZ 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 512121021 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Erhan BOZDEMİR**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Libya Odaklı Orta Akdeniz Deniz Yetki Alanları İhtilaflarının Çözümünün İncelenmesi**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Sezer ILGIN** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç.Dr. Levent KIRVAL** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Birsen KOLDEMİR .....
İstanbul Üniversitesi

Teslim Tarihi : **Temmuz 2015**
Savunma Tarihi : **Temmuz 2015**

ÖNSÖZ

Tüm yüksek lisans hayatım süresince desteğini esirgemeyen ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında değerli tecrübeleri ile bana yol gösteren değerli tez danışmanım Prof.Dr. Sezer ILGIN'a, görüş ve önerileri ile tezi tamamlamama büyük katkı sağlayan Sayın Onur Sabri DURAK ile Doç.Dr. Levent KIRVAL'a, eğitimim ve tez çalışmam süresince anlayışı ve sevgisi ile beni yalnız bırakmayan sevgili eşim Yasemin'e ve oyun zamanlarından çalmama rağmen beni anlayışla bekleyen biricik oğlum Kaan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz 2015

Erhan BOZDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
2. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU	5
2.1. Deniz Hukukunun Tarihi Gelişimi (Sınırlandırma İhtiyacı Nereden Ortaya 5	5
Çıkmıştır?).....	5
2.2. Deniz Alanlarının Hukuki Statüsü	16
2.2.1 Devletin egemenliğine tabi deniz alanları.....	18
2.2.1.1 Esas hatlar	19
2.2.1.2 İç Sular	28
2.2.1.3 Karasuları	29
2.2.1.4 Boğazlar	35
2.2.1.5 Takımadalar.....	38
2.2.2 Açık deniz kavramı	39
2.2.2.1 Ülkelerin açık denizlerdeki yetki ve sorumlulukları.....	41
2.2.2.2 Açık denizlerin istisnai rejimleri.....	56
2.3 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve Kıta Sahanlığı Kavramı	74
2.3.1 Kıta sahanlığı kavramının tarihsel gelişimi	74
2.3.2 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne kadar olan dönemdeki uluslararası hukuk .	
komisyonu çalışmaları	76
2.3.2.1 Sınırlandırma sorunlarının çözümü için hakkaniyet ve nısfet.....	77
2.3.2.2 Eşit uzaklık konusundaki görüşmeler	77
2.3.3 1958 Cenevre deniz hukuku konferansı ve kıta sahanlığı sözleşmesi	79
2.3.3.1 1958 Kıta sahanlığı sözleşmesi madde 6'nın yorumu.....	79
2.3.3.2 Genel bir kural arayışı olarak eşit uzaklık.....	81
2.3.3.3 Özel şartların anlamı	85
2.3.3.4 Diğer yöntemler	86
2.4 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı ve Deniz Alanlarının	
Sınırlandırılması.....	88
2.4.1 Kıta sahanlığının sınırlandırılması çalışmaları	89
2.4.2 MEB kavramı-Kıta Sahanlığı ilişkisi ve MEB sınırlandırma çalışmaları. 90	
3. UAD VE HAKEM MAHKEMESİ KARARLARININ SINIRLANDIRMA	
HUKUKUNA ETKİLERİ	97
3.1 Yargı Kararlarının Sınırlandırma Hukukuna Etkileri ve Oluşan Şartlar.....	101
3.1.1 Hakkaniyet ilkelerinin rolü	104
3.1.2 Sınırlandırma hukukunda hakkaniyet ilkeleri	108
3.1.3 İlgili şartlar	111

3.1.3.1 Coğrafiik şartlar sınırlandırma ilişkisi.....	114
3.1.3.2 Deniz ulaştırmasının serbestliğı hakkı	118
3.1.3.3 Savunma ve güvenliğı eilişkin şartlar	119
3.1.3.4 Doğıal kaynakların varlığı.....	120
3.1.3.5 Ekonomik şartlar	120
3.1.4 Azami erişim hakkı	122
3.1.5 Başka ölkelerin kıyı uzantılarına tecavüz etmeme veya kesmeme	123
3.1.6 Orantılılık veya hakkaniyete uygunluğun test edilmesi	124
4 DOĞU VE ORTA AKDENİZ’DE DENİZ YETKİ ALANLARININ BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI	127
4.1 Sınırlandırma İle İlgili Genel Sorunlar	129
4.1.1 Kıta Sahanlığı ve MEB sorunu.....	130
4.1.2 GKRY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla AB’ye üye olması	132
4.1.3 Kıbrıs’taki İngiliz üslerinin deniz yetki alanlarına etkisi	134
4.1.4 Yargı kararlarının yansımaları	136
4.2 Orta ve Doğı Akdeniz’de İlgili Şartlar	138
4.2.1 Jeolojik ve jeomorfolojik şartlar	139
4.2.2 Ekonomik şartlar	140
4.2.3 Savunma ve güvenlik şartları	140
4.3 Hakkaniyet İlkelerine Göre Akdeniz’de Sınırlandırma.....	141
4.3.1 Akdeniz coğrafyasının sınırlandırma sektörleri	141
4.3.2 Oransallık ve kapatmama ilkesi	142
5 DOĞU VE ORTA AKDENİZ’DEKİ DENİZ YETKİ ALANLARIN ÇÖZÜMÜNDE LİBYA’NIN ROLÜ	145
5.1 Doğı Akdeniz’deki Mevcut Durum	146
5.1.1 Yunanistan’ın görüşleri	146
5.1.2 GKRY’nin görüşleri	149
5.1.3 KKTC’nin görüşleri	150
5.1.4 Türkiye’nin görüşleri.....	151
5.1.5 Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında karşılıklı kıyılara sahip Türkiye ve Libya’nın değerdendirilmesi	153
5.2 Libya Tarihi ve Libya-Türkiye İlişkileri	156
5.2.1 Libya tarihi	156
5.2.1.1 Libya’da Arap hakimiyeti	156
5.2.1.2 Libya’da Osmanlı dönemi	157
5.2.1.3 İtalyan hakimiyeti altında Libya	157
5.2.1.4 Libya Krallığı	157
5.2.1.5 Sosyalizm ve Muammer Kaddafi dönemi	157
5.2.1.6 Libya’da iç savaş	158
5.2.1.7 Silahlı Kuvvetler	159
5.2.1.8 Libya’daki etnik dağılım.....	159
5.2.1.9 Libya’nın siyasi görünümü	160
5.2.1.10 Libya’nın ekonomisi	161
5.2.2 Libya-Türkiye ilişkileri	163
5.2.3 Libya’nın bölgedeki anlaşmaları	165
6 SONUÇ.....	171
KAYNAKLAR.....	175
EKLER (DAVALARA İLİşKİN HARİTALAR)	181
Ek-1 Kuzey Denizi davasına ilişkin harita	183
Ek-2 Manş Denizi davasına ilişkin harita.....	183

Ek-3 Tunus - Libya davasına ilişkin harita.....	184
Ek-4a Gine - Gine Bissau davasına ilişkin harita-1	184
Ek-4b Gine - Gine Bissau davasına ilişkin harita-2	185
Ek-5 Maine Körfezi davasına ilişkin harita.....	185
Ek-6 Libya-Malta davasına ilişkin harita	186
Ek-7 Jan Mayen davasına ilişkin harita.....	186
Ek-8 Saint Pierre & Miquelon davasına ilişkin harita.....	187
Ek-9a Eritre - Yemen davasında adaları gösteren harita.....	187
Ek-9b Eritre - Yemen davasında deniz sınırlandırmasına ilişkin harita.....	188
Ek-10a Katar-Bahreyn davası tarafların iddialarını gösteren harita.....	188
Ek-10b Katar-Bahreyn davasına ilişkin harita	189
Ek-11 Kamerun-Nijerya davasına ilişkin harita	189
Ek-12 Deniz alanlarının genel coğrafi çerçevesi ve Barbados'un iddiası.....	190
Ek-13a Romanya-Ukrayna davası tarafların iddiaları.....	190
Ek-13b Romanya-Ukrayna davası mahkemenin çizdiği sınır.....	190
Ek-14a Bangladeş-Mynmar davası ilgili kıyıları	191
Ek-14b Bangladeş-Mynmar davası tarafların iddiaları	191
Ek-14c Bangladeş-Mynmar davası Mahkemenin çizdiği karasuları sınırı	192
Ek-14d Bangladeş-Mynmar davası Mahkemenin çizdiği MEB ve KS sınırı	192
ÖZGEÇMİŞ.....	193

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AJIL	The American Journal of International Law
ADS	Açık Deniz Sözleşmesi
Apr.	April (Nisan)
Bkz.	Bakınız
BMDHK	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BYIL	The British Yearbook of International Law
CKSS	Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
Dz.K.K.lığı	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
Doc	Documents (Dokümanlar)
edt.	Editör
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GUK	Genel Ulusal Kongre
ICJ	International Court of Justice
ICLQ	International Comparative Law Quarterly
ILM	International Legal Materials
ILC	International Legal Commission
ITLOS	International Tribunal for the Law of the Sea
KBBS	Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KSS	Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
nr.	Numara
p.	Paragraf
R.G.	Resmi Gazete
s.	sayfa/sayfalar
Sess.	Session (oturum)
SHOD	Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜDAV	Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UHK	Uluslararası Hukuk Komisyonu
UN	United Nations
UNCLOS	Conference on the Law of the Sea
U.S.	United States
Vol.	Volume
yay.	yayınlayan

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1: MEB ve Kıta Sahamlığı Arasındaki Farklar	95
Çizelge 3.1: UAD kararları ve uygulanan metodlar	98
Çizelge 3.2: Hakem mahkemesi kararları ve uygulanan metodlar	99

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Derin girintili kıyı hattı.....	21
Şekil 2.2: Kıyı hattında çoklu adalar	21
Şekil 2.3: Takımda düz esas hatları	22
Şekil 2.4: Girintili-çıkıntılı sahillerde çizilen düz esas hatlar.....	23
Şekil 2.5: Kıyıya çok yakın adalar saçağının etrafına çizilmiş düz esas hatlar	23
Şekil 2.6: Kurala uygun/uygun olmayan koy (Yarım daire testi).....	25
Şekil 2.7: Koy girişinde adalar olduğunda kullanılacak çapın belirlenmesi	25
Şekil 2.8: Koy girişinde adalar olduğunda kullanılacak çapın belirlenmesi	25
Şekil 2.9: Koy doğal giriş noktalarından birinin düz sahil hattında olması.....	25
Şekil 2.10: Koy doğal giriş noktalarından birinin düz sahil hattında olması	26
Şekil 2. 11: Adalar, kayalıklar ve alçak su yükseklikleri	35
Şekil 2.12: MEB ve Kıta Sahanlığı	94
Şekil 5.1: Doğu Akdeniz’de ilan edilen ruhsat sahalarını gösterir harita.	148
Şekil 5.2: Mısır, Libya ve Türkiye arasında ortay hat esasına göre sınırları gösterir . illüstratif harita.	154
Şekil 5.3: GKRY ve Yunanistan’ın D.Akdeniz’de Türkiye’ye kabul ettirmeye çalıştıkları hukuka aykırı deniz yetki alanları sınırları	155
Şekil 5.4: Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığı ve Muhtemel MEB alanları	156
Şekil 5.5: Libya’nın ekonomik haklarını gösteren harita.	166
Şekil 5.6: Girit Adası’nın güneyinde ekonomik haklarının olduğunu gösteren illüstratif harita.	166

ÖZET

Bu çalışma, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimini, Truman Deklerasyonu ile başlayan süreçten başlayarak, I. BMDHK çalışmaları, 1958 KSS, 1982 BMDHS kapsamında sözleşmeler hukuku ve uluslararası yargı kararlarının katkıları ile anlatan kronolojik bir çalışmadır. Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölgenin sınırlandırılmasını esas alan çalışma, sınırlandırma konusundaki bütün gelişmeleri yargı kararlarının incelemesi dahil geniş kapsamlı olarak ele almaktadır.

Ayrıca, Doğu Akdeniz'in tarihsel, stratejik ve ekonomik değeri ile Kıbrıs'ın önemine istinaden deniz yetki alanlarının paylaşımında Türkiye ve ilgili kıyıdaş devletlerin takındıkları tutuma ilişkin tespitler yapılmıştır.

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler ikili ya da çok taraflı antlaşmalar yoluyla Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırması yapmaktadır. Bu durum dikkate alınarak Türkiye'nin muhtemel Kıta Sahanelığı ve MEB sınırlarına ilişkin tezlerini bir an önce ortaya koyması büyük bir önem taşımaktadır.

Libya'nın 27 Mayıs 2009 tarihinde Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmesinin ve uluslararası anlaşmalara açık olduğunu beyan etmesinin Türkiye için bir fırsat olarak değerlendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında, Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölgeler üzerinde yapılan tartışmalara değinilmekte ve ardından Türkiye ile Libya arasında olası bir anlaşmanın yapılıp yapılamayacağını incelenmektedir. Türkiye ile Libya arasında yapılacak bir sınırlandırma anlaşması hem Türkiye'nin hem de Libya'nın lehine olacaktır.

İncelenen davalarda hakkaniyet ilkelerinin sınırlandırma hukukundaki yeri ve bu ilkelerin somut uygulamaları belirlenmiş, sınırlandırmada ilgili şartların neler olabileceğı tespit edilmiştir.

Uluslararası hukukun sınırlandırma hukukunda gösterdiği gelişimin sunduğı ilke ve kurallar ışığında Türkiye'nin denizden komşu ülkeleriyle Akdeniz'de hakkaniyet ilkelerine göre ileri sürebileceğı sınırlandırma hatları belirlenmeye çalışılmaktadır.

Günümüze kadar, deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarına ilişkin (MEB

ve Kıta Sahanelığı) 18 adet uluslararası yargı kararı verilmiştir. Bu kararlar, genel sınırlandırma ilkelerini açıklayan özel ilke ve metotlar oluşturmaktadır. Bunun yanında, ilgili alanlardan Doğu Akdeniz'e benzer olanlar Türkiye'nin tezlerine ve Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hususları da içerecek şekilde incelenmiştir.

Bu kapsamda, Kıta Sahanelığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin uluslararası hukuk kuralları ve yargı kararları ile bölgeye ait tüm özel durumlar dikkate alınarak ve Türkiye'nin tezlerine ve hakkaniyete uygun olarak sınırlandırmanın nasıl yapılabileceği üzerinde çalışılmıştır.

SUMMARY

This study analyzes a comprehensive chronological proceedings of delimitation law. To reflect all delimitation issues, from the beginning of delimitation studies since International Law Commission Sessions before 1958 Conference, 1958 Continental Shelf Convention and 1982 UNCLOS has been evaluated and especially delimitation of maritime boundaries studied as a case law. Two major rules and principles of delimitation issues analysed carefully and decisions of ICJ and international tribunals are evaluated to express equitable principles and relevant circumstances.

East Mediterranean Coastal Nations set a limit to Continental Shelf And Exclusive Economic Zone via bilateral and multilateral treaties. With regards to this situation, it is important that Türkiye must determine the thesis related to possible Continental Shelf and Exclusive Economic Zone boundaries.

Up to now, 18 law decisions which related to disagreement about maritime boundaries limitation (Exclusive Economic Zone, Continental Shelf) have been made. These decisions form specific principal and methods which explain general limitation principals. Besides, because of similarities between related areas and East Mediterranean these decisions include matters related to maritime jurisdiction areas.

The study analyzes the respective positions of the littoral states including Turkey with regard to the delimitation of maritime zones taking the significance of Cyprus and the value of Eastern Mediterranean in historical, strategic and economic aspects into consideration.

This study analyzes the Exclusive Economic Zones within Mediterranean and assesses the possibility of concluding an international agreement between Turkey and Libya. Through such treaties Turkey will be able to assert a new map of maritime areas in Eastern Mediterranean in accordance with its own rights and interests enshrined in international law.

In this context; taking into consideration, international law rules and decisions that related to limitation of Continental Shelf and Exclusive Economic Zone and whole special situations; worked on how limitation can be made that suitable for Türkiye's thesis and equitable principles.

1. GİRİŞ

Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye için denizlerimiz mavi vatanımızdır ve hayati öneme haizdir. Türkiye'nin geleceğinin refahı denizlerden elde edilecek enerji ve doğal kaynaklardadır. Bu kapsamda Akdeniz'in çok önemli bir yeri vardır. Özellikle son yıllarda Kıbrıs Adasının güneyinde zengin hidrokarbon yatakları ile petrol ve doğalgaz rezervlerinin varlığının ortaya çıkması ile birlikte Doğu Akdeniz'de giderek boyutları derinleşen bir deniz yetki alanları uyuşmazlığı ortaya çıkmıştır.

Yunanistan, Türkiye ile kıta sahanlığı sınırını Anadolu ile Rodos ve Meis adaları arasından geçen ortay hat ile çizerek bu adaların güneyinde kalan Akdeniz'deki kıta sahanlığı/MEB alanlarını Libya, Mısır ve GKRY ile sınırlandırmak istemektedir. GKRY, Türkiye ile kıta sahanlığı sınırını Kıbrıs adası ile Anadolu arasından geçen ortay hat ile çizerek bölgedeki kıta sahanlığı/MEB alanlarını yine ortay hatlar esasında Mısır ve Yunanistan ile sınırlandırmak istemektedir. Böyle bir sınırlandırma, Türkiye'nin bölgedeki uzun kıyılarının açık deniz alanlarına azami erişimini engellemektedir. Türkiye bunun hakkaniyete uygun olmadığını, uluslararası hukuka göre batı kıyılarında Kıbrıs adasına ve bölgedeki adalarda Yunanistan'a kara suları dışında kıta sahanlığı verilmemesini, geniş kıta sahanlığı/MEB alanlarının bölgeye hâkim iki kıyının sahibi Mısır ve Türkiye arasında sınırlandırılmasını savunmaktadır. Türkiye ayrıca GKRY'nin tek başına bütün Kıbrıs adına antlaşma yapma yetkisi bulunmadığını belirterek bölgede GKRY'nin Mısır, Lüban ve İsrail ile yaptığı kıta sahanlığı/MEB sınırlandırması antlaşmalarını tanımamaktadır (Başeren, 2010).

Libya Genel Halk Komitesi 27 Mayıs 2009 tarihinde Tripoli'de uluslararası sözleşmelere uygun olarak 200 millik MEB ilan ettiğini açıklamış ve ilgili kıyıdaş devletlerle sınırlandırma anlaşması yapmaya hazır olduğunu beyan ederek bahse konu ilanı Birleşmiş Milletler'e deklare etmiştir.

24-25 Mart 2011 tarihlerinde Çağ Üniversitesi'nde düzenlenen Deniz Hukuku Sempozyumunun "Ege ve Doğu Akdeniz" başlıklı ikinci oturumunun soru cevap periyodunda sorulan¹ bir soruya verilen cevapta *"evvelsi gün Yunanistan'da yayımlanan Katimerini gazetesinde çıkan bir haberde "Türkiye ile Mısır görüşme*

---

¹ "Dr.Tuğamiral Cihat YAYCI'ya sorulan bir soruya verdiği cevapta"

yapıyordu, Mübarek devlet başkanıydı, şimdi Mübarek gitti. Gavdos Adası'nın kıta sahanlığının olmadığını söyleyen Kaddafi de gidiyor. Yunanistan için Doğu Akdeniz'de iyi günler ” yazıyordu.” ifadesi yer almıştır (Doğru, 2012, s. 128).

Yunanistan kuruluşundan bu yana izlediği uluslararası hukuka aykırı yayılmacı politikalarla Avrupalı devletleri de arkasına alarak topraklarını genişletmektedir. Akdeniz ile ilgili niyetleri de yukarıda açıklanmıştır. Halbuki Türkiye uluslararası hukuka uygun davranmakta ve kimsenin hakkını gasp etmemektedir. Ama göz göre göre de kendi hakkının oldu bittiye getirilerek gasp edilmesine müsaade etmeyecektir. Türkiye'nin ilgi sahası Doğu Akdeniz'dir. Ancak Doğu Akdeniz'deki MEB'in uzantısı Libya'ya kadar uzatılabilir ve Türkiye ile Libya arasında karşılıklı kıyılara istinaden² MEB sınırlandırma anlaşması yapılabilir (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi, 2012a, s. 38). Türkiye 1958 ve 1982 BMDHS'lerine taraf olmadığı için deniz yetki alanları sınırlandırılmasında teorik olarak uygulanacak kural örf ve adet hukuku kurallarıdır. Üç grup kural da özünde hakkaniyete uygun sınırlandırma öngörmektedirler. Türkiye ile Libya arasında karşılıklı kıyılara istinaden yapılacak MEB sınırlandırma antlaşmasının uluslararası hukuk açısından hakkaniyete uygun ve meşru olacağı değerlendirilmektedir.

Bizi ilgilendiren iki aktör Doğu Akdeniz'e kıyısı olan Yunanistan ve Orta Akdeniz'e kıyısı olan Libya'dır. Libya ile yapılacak MEB sınırlandırma anlaşması hem Libya'nın, hem de Türkiye'nin lehinedir. Bu anlaşmayla Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'e kıyısı olan adalarına istinaden hakkaniyete aykırı bir şekilde Libya, Mısır ve GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması yapmasının da önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümde, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun gelişimi kronolojik olarak anlatılmıştır. Deniz alanlarının sınırlandırılması kapsamında Kıta Sahanlığı (KS) ve Münhasır Ekonomik Bölgenin (MEB) sınırlandırılması esas alınmış, karasularının sınırlandırılması konu kapsamı dışında olduğu için çalışmaya dahil edilmemiştir.

---

² (Libya'nın; Derne, Tobruk ve Bordiya kıyı hattı ile Türkiye'nin; Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyı hattı).

Ülkemizde özellikle Doğu Akdeniz’de KS ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin çalışmalar olmasına rağmen, Türkiye ile Orta Akdeniz’de bulunan Libya arasında yapılacak MEB sınırlandırma anlaşmasının ilgi sahamız olan Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına etkisine ilişkin fazla çalışma yapılmamıştır.

İkinci bölümde, günümüze kadar, deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarına ilişkin UAD ve tahkim mahkemeleri tarafından verilen yargı kararlarından Akdeniz ile ilgili olanların sınırlandırma hukukuna etkileri incelenmiştir. Bu kararlar, genel sınırlandırma ilkelerini açıklayan özel ilke ve metotlar oluşturmaktadır. Bunun yanında, ilgili alanların Akdeniz’e benzerliklerinden dolayı Türkiye’nin tezlerine ve Doğu ve Orta Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hususları da içermektedir.

Türkiye için gerek andlaşma yoluyla gerçekleştirilecek deniz alanlarının sınırlandırılması işlemlerinde gerekse de uluslararası yargıya başvurulması durumunda kısacası her hal ve durumda uluslararası yargının sınırlandırma konularındaki hukuki yaklaşımları önem arzetmektedir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında gündeme getirilen somut uyuşmazlığın şekillendirilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında mevcut uluslararası hukuk parametrelerinin iyi değerlendirilmesi zorunludur. Uluslararası yargıya intikal edecek bir sınırlandırma uyuşmazlığının çözümünde uluslararası yargı kararlarının sınırlandırma hukukuna etkisi veya sınırlandırma hukukunun gerçekte bir içtihat hukuku “*case-law*” olarak görülmesi bu açıdan tartışılmazdır (Koç, 2006, s. 4).

Üçüncü bölümde, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili genel sorunlar, Akdeniz’e ilişkin şartlar ile hakkaniyet ilkelerine göre Doğu ve Orta Akdeniz’de sınırlandırmanın nasıl yapılması gerektiği anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, Doğu ve Orta Akdeniz’de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin çözümde Libya’nın etkisi incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise, Libya’nın Yunanistan ile anlaşmasının, Yunanistan’ın tezini güçlendireceği, bahse konu anlaşmanın 27 Mayıs 2009’da Libya’nın ilan etmiş olduğu MEB sınırlarına uygun olmayacağı/kendi tezine aykırı olacağı ve aynı zamanda Türkiye ile yapacağı muhtemel MEB sınırlandırma anlaşmasına göre kendi aleyhine olacağı değerlendirilerek, Türkiye’nin MEB uzantısının Libya’ya kadar

uzatılmasının uluslararası hukuka uygun ve hem Türkiye'nin hem de Libya'nın menfaatine olduğu vurgulanmıştır.

2. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU

2.1. Deniz Hukukunun Tarihi Gelişimi (Sınırlandırma İhtiyacı Nereden Ortaya Çıkmıştır?)

Deniz Hukuku terimi ile anlaşılan bütün kurallar denizciliğin özel ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Deniz Hukuku, uluslararası hukukun en temel ve en eski dallarından birisi olup, devletlerin deniz alanlarında sahip oldukları hak ve yükümlülükleri düzenleyen hukuk kuralları olarak tanımlanmaktadır (Tanaka, 2006, Açığönül, 2012, s. 5). “Düzeni sağlayan kurallar bağlamında Deniz Hukukunu tanımlayabilmek için, öncelikle deniz alanları ve bu alanlar üzerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin kısaca ele alınması gerekmektedir (Özman, 2006, s. 3).” Deniz Hukuku, yalnız özel kişiler değil, bunlarla devlet ve hatta devletler arasındaki sorunlara ilişkin kuralları da kapsar. “Denizde gemilerin seyrüseferi, fertler arasında olduğu kadar, fert ile devlet arasında ve devletler arasında çeşitli ilişkilerin doğmasına yol açmakta ve bu ilişkileri düzenleyen “Deniz Hukuku” da “Deniz Kamu (Amme) Hukuku” ve “Deniz Özel (Hususi) Hukuku” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır” (İlgın, 2008a, s. 1).

Bugünkü anlamda uluslararası hukukun doğuşundan çok önce insanlığın denize ilişkin faaliyetleri birtakım kurallara uyulmasını gerektirmiştir. Bu kuralların ilk örnekleri, deniz taşımacılığı ve ticareti ile ilgili olup, Akdeniz çevresinde ortaya çıkmıştır. Bilinen bu tür en eski deniz hukuku kurallarının, ilk biçimiyle “İ.Ö. 479-475 yıllarında kaleme alınan, İ.Ö. III-II. yüzyıllardan başlayarak Akdeniz’de önemli etkileri görülen ve İ.S. VII-IX. yüzyıllarda Roma İmparatorluğu’nca yeniden derlenen “*Rodos Yasası (Lex Rodia)*”” olduğu gözlenmektedir (Pazarcı, 1989, s. 259, Tekil, 2001, s. 12-13, Göknıl, 1946, s. 3).³

Antik çağlarda, Roma’da denizlerin müşterekliği (*res communis omnium*) kavramı yaygındır. Roma hukukçuları ve kanunları bunu teyit etmektedir. II. yüzyılda, Romalı hukukçu Marcien, *tabii hukuka* göre denizlerin herkesin ortak malı olduğu görüşünü ileri sürmüştü ve bu fikir Roma Hukukunda kodifiye edilmiştir. Roma İmparatorluğu, denizin hukuki statüsünü, herkesin ortak mülkiyeti olarak kabul ederken, *Glossatörlerin* doktrininde; Akdeniz’in, İmparatorluğun hâkimiyetinde

---

³ Buna karşılık, deniz hukukuna ilişkin ilk kuralların örf ve âdet kuralları şeklinde ortaya çıktığı ve daha sonra yazılı hale getirildiği, ilk yazılı kuralların İ.Ö. 12-13 yüzyıl önce Hindistan’da Manu mecellesinde deniz ödünçüne ilişkin hükümler biçiminde varolduğu açıklanmaktadır.

olduğu belirtilmekteydi. Bu bakımdan, “denizlerin ortak kullanımı” prensibi resmî bir uluslararası hukuk normu olmamıştır. Çünkü, Akdeniz, hâkimiyet iddiasına gerek duyulmayacak şekilde tamamen Roma Bahriyesince kontrol edilen bir “Roma Gölü”dür. Yani, bu prensip, denizlerin bütün milletlere Romalılarla eşit şartlar altında açık olduğunu asla ifade etmemiştir. “Herkes” tabiri daha çok “her Romalı vatandaş” manasındadır. O dönemde Romalıların Akdeniz’den “Bizim Deniz (Mare Nostrum)” diye bahsettikleri bilinmektedir. Diğer taraftan, Romalılar ile Kartacalılar, aralarında yaptıkları iki anlaşma ile (İ.Ö. 509-508 ve 306) Akdeniz’de ticaret ve seyrüsefer sahalarını karşılıklı olarak, açık bir şekilde bölüşmüşler ve birbirlerinin sahalarına girmemeyi taahhüt etmişlerdir. Bu bakımdan, bu ifadelerden, uluslararası hukuk prensibi olarak, “denizlerin serbestliği” prensibi sonucuna varılamaz. Esasen o devirde henüz aşırı avlanmak ve deniz kaynaklarının tüketimi sorunu için canlı kaynaklara erişimin sınırlandırılması ihtiyacı duyulmamıştır. Son tahlilde, Romalıların bitişik denizlerdeki bu egemenlik uygulamaları esasen iki amaca yönelik olmuştur. Bunlardan ilki, Roma’nın gücünü denizlerde genişletmek, ikincisi ise korsanlığı önlemektir (Meray, 1968, s. 576-577).

Orta Çağda çeşitli milletlerin denizler üzerinde egemenlik iddiaları görülmektedir. Roma İmparatorluğu’nun çöküşü ve Batı Avrupa’nın parçalanarak güçsüz devletlere bölünmesiyle, devletlerin, ticaret yolları ve zengin balık kaynaklarını kontrol amacıyla, denizlerin çeşitli bölgeleri üzerinde hâkimiyet kurma iddiaları ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, “sahil suları”, “sahile yakın sular”, “sahile bitişik sular” tabirlerinin doğduğu ve bunlara çeşitli açıklamalar getirildiği görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu sebeplerden ilki, her devletin kıyılarında seyrüsefer güvenliğini sağlamanın, hem bizzat o devletin hem de bu sularda seyredenlerin menfaati gereği olmasıdır. İkinci sebep ise, deniz haydutlarına karşı sahillerin korunması arzusudur. Üçüncü bir neden, bu sularda yapılacak balıkçılığın sahil devletinin vatandaşlarına hasredilme isteğidir. Dördüncü bir neden ise, diğer bazı devletlerin kıyılarından geçen gemilerden vergi almak için sahil sularında egemenliklerinin tanınmasını istemeleridir. Görüldüğü gibi, daha ziyade ticari amaçlara ve güvenlik düşüncelerine dayanan bu fikirlere, XIV. yüzyıldan itibaren bir yenisi eklenmiştir. Bu da gemilerin Doğu’dan getirdikleri bazı salgın hastalıkları önleme düşüncesidir (Meray, 1968, s. 79-80).

Denizler üzerindeki egemenlik iddialarının görülmemiş derecede artmasında, özellikle Portekizliler ve İspanyollar tarafından yapılan keşiflerle bunların yarattığı büyük çıkarların çok önemli etkisi olmuştur. Bu keşifler neticesinde eski ticaret sistemi bozulmuştur. Yeni esaslara dayanan başka bir ticaret sistemi kurulana kadar, kendini deniz devleti sayan her devlet, bu beklenmedik zenginlikten azami biçimde yararlanma arzusu ile denizaşırı ülkelerin paylaşımı yarışına girmiştir. Böylece, tüm okyanusları içine alan deniz sahaları üzerinde hem seyrüsefer hem de ticaret bakımından inhisarî hakların geçerli olacağı bir “deniz ülkesi” “(*dominium maris*)” iddiası uluslararası alanda ortaya çıkmıştır. Denizaşırı ülkelerle ticaretin getirdiği veya getireceği büyük kazançlar, denizler üzerinde egemenlik iddialarını aşırı ölçülere ulaştırırken, diğer devletler de bu tür iddialarda bulunanlara karşı büyük bir mukavemete girişmekteydiler. Sahildar devletler arasındaki “yetki talepleri” ile “açık denizlerin serbestliği’ne yönelik farklı talepler konusunda devam etmekte olan bu gerginlik, esasen kutsal bir başlangıcı oluşturmaktadır. Bütün bu “denizcilik hareketi”nin başında Roma Katolik Kilisesinin ruhani otoritesine bağlı iki devlet, İspanya ve Portekiz gelmekteydi. Diğer devletlerle muhtemel çatışmaları önlemek ve “kendi sahalarını” resmen kabul ettirmek için İspanya ile Portekiz, *Papalığın* otoritesine başvurarak haklarının teyidini istemişlerdir. Denizci Prens Henry’nin kahramanlığı XV. yüzyılda Portekiz’i Batı Afrika sahillerini keşfe muktedir kılmış ve Papa V. Nikola’nın Katolik Kilisesi Papalık Fermanı ile Afrika’nın bu bölümü üzerinde Portekiz’e “münhasır ve sürekli hak” verilmiştir (Gladorisi ve Vienna, 1997, s. 8).

Papalığın bu çeşit kararları arasında en meşhuru ve en önemlisi Papa VI. Aleksandra’nın (Federigo Borgia), 4 Mayıs 1493 tarihli *Inter Coetera* fermanıdır. Bu fermanla Papa, Azor Adaları’nın⁴ 100 fersah batısından geçmek üzere, Kuzey ve Güney Kutupları arasında bir hat çiziyor ve bu hattın batısında kalan ve 1492 yılının Noel’ine kadar hiçbir Hristiyan devletin mülkiyetine geçmemiş bulunan ve İspanyollar tarafından keşfedilmiş olan bütün ülkeleri İspanya’ya, bu hattın doğusundaki bütün ülkeleri, Portekizliler tarafından keşfedilmiş olmak şartıyla, Portekizliler’e veriyordu. Ayrıca, diğer devletlerin gemilerinin bu bölgelerde sefer

---

⁴ Bugün Portekiz’e bağlı olan Atlas Okyanusu’nun ortasındaki takımadalar topluluğudur. Lizbon’a yaklaşık 1.500 km uzaklıkta bulunan adalar, Kuzey Amerika’nın doğu sahilinden de yaklaşık 3.900 km uzakta yer almaktadır.

yapmaları için Portekiz veya İspanya krallarından birer izin almaları gerektiğini şart koşuyordu (Meray, 1968, s. 82-83).

İspanya ve Portekiz bir sene sonra, Haziran 1494'te akdettikleri “*Tordesillas Anlaşması*” ile bu durumu kendi aralarında da tespit etmişlerdir. Daha sonra, 1506 yılında Papa II. Jules, bu anlaşmayı teyit eden bir fermanla yeni bir sınır çizmiştir. Bu yeni sınır, Cape Verde (Yeşil Burun) Adaları'nın⁵ 370 fersah batısından, Kuzey Kutbundan Güney Kutbuna doğru geçmektedir. Bu hattın doğusunda kalan yerleri (ve batısında Brezilya dâhil) Portekiz bölgesi, bu hattın batısında kalan yerleri (Brezilya hariç) İspanyol bölgesi olarak tanınmaktaydı (Churchill ve Lowe 1991, s. 22). İki güçlü Avrupa deniz gücü tarafından resmî olarak imzalanan ve okyanusların hâkimiyetinin bölünmesi ile kara ülkesinin sahipliğini amaçlayan Tordesillas Anlaşması bir dönüm noktasıdır. Anlaşma Portekiz ve İspanya'ya okyanusların çok büyük kısmında münhasır "seyrüsefer" hakkı ve ticari ayrıcalıklar vermektedir. İki ülkeden her biri, diğer ülkelerin hâkimiyetindeki bölgelerde seyrüsefer hakkına sahipti, ama diğer ülkeler, bu iki ülkenin hâkimiyetindeki alanlarda bu hakka sahip değildi. *Papa Emirnamesi* çok güçlü bir belgeydi, bu niteliğiyle herkesin sınır çizgisinin batısına, adalara veya ana kıtaya, ticari veya başka bir nedenle, önceden izin almadan seyahat etmesini engellemektedir (Clingan, 1994, s. 11).⁶ Bu iddialar şiddetli tepkiler yaratmıştır. Tepkiler, denizlerle ilgili olarak, özellikle, yavaş yavaş birinci sınıf birer deniz devleti olma istikametinde gelişen İngiltere ve Hollanda'dan gelmiştir.

İngiltere, Tudor'lar devrinde, Portekizlilerin ve İspanyolların denizler üzerindeki bu egemenlik iddiaları karşısında, "denizlerin serbestliği" fikrini savunmuştur. 1558'de tahtta olan Kraliçe Elizabeth'in ilk işlerinden biri, Anglikan mezhebini İngiltere'nin resmî dini hâline getirerek, Papa'nın fermanına dayanan iddiaları reddetmek olmuştur. Bu dönemde, esasen 1580'de tek devlet hâline gelen İspanya ve Portekiz krallıklarının, İngiltere ve Hollanda'nın Doğu ve Batı Hindistan'da yaptıkları ülke iktisaplarını ve bölgedeki seyrüsefer ve ticaret haklarını tanımlarıyla (Meray, 1955,

---

⁵ Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Cape_Verde (8 Nisan 2015).

⁶ Yazar, Anlaşma'nın dilinin kesin olarak, iki egemenin denizlere sahip olduğunu; bununla birlikte, İspanyol gemilerinin Amerika'ya gitmek için Portekiz sularından geçmek zorunda kaldıklarında, İspanyolların sınırlı izinleri olduğunu vurgulamakta ve “serbestçe, güvenli bir şekilde ve barış içinde Portekiz Kralı'nın denizlerinde belirlenen güzergahta seyrederin, gidilecek bölgeye giden yoldan kötü hava şartları dışında ayrılmayın” ifadesinin, bugün karasularından “zararsız geçiş ” olarak adlandırılan geçişle benzerlik arz ettiğini belirtmektedir.

s. 82).⁷ Papa'nın fermanları bütün gücünü yitirmiş oluyordu. Fakat, Tudorlar'dan sonra İngiltere tahtına Stuart'lar geçince, özellikle Hollanda'ya cephe almak ve o zamana kadar elde edilmiş hakları muhafaza etmek amacıyla, İngiltere'nin savunduğu “denizlerin serbestliği” ilkesinden vazgeçilmiş, denizlerin, hiç olmazsa “İngiliz Denizleri (British Seas)”nin kapalılığı, yani bu denizlerde İngiltere'nin inhisarı egemenliği⁸ kabul edilmiştir (Meray, 1955, s. 84-85, 94-95).

Hollanda'nın, 1595-1598'den itibaren Portekizlilerin hâkimiyetindeki Güney Asya denizlerine sefer yapmaya ve Doğu Hindistan ile ticaret yapmaya başlaması, Portekiz ile Hollanda'yı karşı karşıya getirmiştir. Hatta Hollanda, bu bölgedeki çıkarlarını korumak için 1602'de “Doğu Hindistan şirketi” adı altında bir şirket kurmuş ve bu bölgedeki mücadelede haklılığını dünya önünde ispat etmek için *Hugo de Groot* adında genç bir avukatı temsilci tayin etmiştir. Grotius, çalıştığı şirketi, faaliyetinde haklı olduğunu göstermek için 1604-1605 yıllarında hazırladığı savunmasını bir kitap hâline getirmiştir (Meray, 1955, s. 86). Ganimetler hukuku hakkında olan kitabın “denizlerin serbestliği”ni savunan bir bahsi, eserin bütününden ayrılarak ve bazı küçük ilavelerle 1609 yılında “*Mare Liberum (Serbest Deniz)*” adı altında yayımlanmıştır.

Grotius; mülkiyetin ancak fiilî işgal ve zaman aşımı ile kurulabileceğini ve denizlerin de böyle bir işgale konu olamayacağını, bu nedenle de, denizler üzerinde hâkimiyet iddiasında bulunmanın yersiz olduğunu; denizlerin, mahiyetleri icabı bütün milletlere açık olduğunu; uluslararası ticaret hakkının bütün millet ve bütün fertler için mutlak bir hak olduğunu, bunu kimsenin herhangi bir şekilde sınırlayamayacağını; denizlerin dalgaları üzerinde sınır çizmeye imkân olmadığını; nihayet denizler ve ihtiva ettikleri kaynakların bitmez tükenmez olduğundan bu tür egemenlik iddialarının herhangi bir devlete fazla bir çıkar temin etmeyeceğini ifade etmiştir (Meray, 1968, s. 578).

Selden, *Mare Clausum*'u 1635'de, I. Jacques (Jacques Stuart)'a ithaf ederek yayımlamış ve birçok tarihi örneklerle, denizlerin özel mülkiyete konu olabileceğini, fiilen de İngiliz denizlerinin İngiltere'nin egemenliği altında olduğunu ispat etmeğe çalışmıştır. Açıklamalarında kullandığı “İngiliz Denizleri” tabirinin sınırlarını da

---

⁷ İspanya ile İngiltere arasında akdedilen 1604 ve İspanya ile Hollanda arasında akdedilen 1609 tarihli anlaşmalar bu durumun hukuken bir teyidi niteliğindedir.

⁸ Bu dönemde İngiltere, diğer devletlere mensup gemilerin İngiliz gemilerini selamlamasını dahi istemiştir.

oldukça geniş tanımlamıştır (Meray, 1955, s. 578). Bu denizlerde egemenlik sadece İngiltere'ye tanınırken, bu bölgelerden yabancı gemilerin geçmesinin İngiltere'nin iznine tabi olduğu, özel izin almadan hiçbir yabancının bu bölgelerde balık avlayamayacağı da belirtilmiştir.

Takip eden yüzyıllarda, sahildar devletin hak talepleri, Hollandalı, İngiliz, Fransız ve diğer sömürgeci güçlerin tüm dünyada serbest ve engellenemez ticaret yapma istekleri karşısında gerilemeye başlamıştır. Nihayet, karasuları olarak adlandırılan ve sahilden bir top mesafesinde bulunan (üç deniz mili), nispeten dar bir su şeridinin genel olarak sahildar devletin egemenliği altında olduğu kabul edilmiştir. Hollandalı hukuk uzmanı Cornelis Van Bynkershoek 1702 yılında yayımlanan "De Dominio Maris" adlı eserinde, sınırlara yönelik bir mantık değerlendirmesi yapmıştır: "Karanın deniz üzerindeki hâkimiyeti topun menzili kadar genişler, bu, sahiplikle, kontrol altında tutabilmenin birlikte değerlendirilmesi demektir. Genel anlamda söylemek gerekirse, karadan kontrolün sınırı, silahların gücünün sona erdiği yerdir" Çoğu uzmanlar "üç mil kuralı"nı *Bynkershoek* fikri olarak görürler. Burada başka bir alternatif olay vardır ki, bunda top menzili söz konusu değildir. Buradaki kriter, sahil hattının görüldüğü nokta ile sahil hattı arasındaki mesafedir "görüş mesafesi". Bu da deniz seviyesinde üç mildir. Bu iki teori birbirlerini destekler nitelikteyken, belki de tesadüfen aynı sonucu, yani "üç mil" kriterini verir. Uluslararası toplum bu sınırı yüzyıllardır kabul etmiştir. Çünkü, bu çok pratik ve uygulanabilir bulunmuştur. En önemlisi de, üç mil karasuları genişliğinin, önemli denizci devletlerin kolektif aklının ürünü olmasıdır. A.B.D., büyüyen bir deniz gücü olarak, üç mil ilkesini 8 Ekim 1793 yılında kabul etmiş ve Dışişleri Bakanı Thomas Jefferson İngiliz meslektaşını bu karardan haberdar etmiştir. 5 Haziran 1794 yılında A.B.D. üç mil genişliğini bir kanunla iç hukukuna alan ilk devlet olmuştur (Brittin, 1986, s. 72).

Deniz Hukukunun tarihsel gelişimine ilişkin olarak üç temel aşamanın belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar;

- Gemilerin ve denizciliğin gelişimi,
- Deniz taşımacılığında ve deniz ticaretinde meydana gelen gelişmeler ve bunlarla ilgili kural ve kanunların ortaya çıkışı ve gelişimi,
- Deniz alanları üzerindeki devletlerin iddiaları ve bu konudaki gelişmeler (Özman, 2006, s. 15). Denizlerin, göllerin, nehirlerin, politik, ekonomik ve güvenlik

gibi gerekçelerle asırlara dayanan kullanımı, buralarda benzer çıkarlara sahip diğer devletlerin bu kaynakları paylaşımı, kullanımda çatışan çıkarları, gelişen teknoloji ile daha da derinleşerek birçok anlaşmazlığı beraberinde getirmiştir. Anlaşmazlıkları çözmeye zorlayacak veya alınan kararların uygulanması yönünde yaptırım uygulayacak uluslar üstü bir organizasyonun mevcut olmayışı, anlaşmazlıkların çözümünde insiyatifin taraflarda olmasına yol açmış ve ilgili devletlerce uygulanan kurallar zaman içerisinde kabul görerek, deniz hukukunun temelini teşkil eden teamülleri oluşturmuştur.

Deniz Hukuku kurallarının dağınık halde bulunması, yazılı olmayan teamülleri içermesi, farklı mahkeme içtihatları, farklı devlet uygulamalarının yarattığı kargaşa, denizcilik ilişkilerinin düzenlenmesini yani; bu kuralların kodifikasyonunu (tedvinini) zorunlu kılmıştır. Kırım Savaşından sonra 1856 Paris Kongresi'nde ilk olmak üzere, 1899 ve 1907 La Haye Konferansları'nda kodifikasyon çalışmaları yapılarak, deniz hukuku kuralları düzenlenmeye çalışılmıştır (Özman, 2006, s. 30-31).

Milletler Cemiyeti insiyatifi ile 3 Nisan 1930 tarihinde La Haye'de, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 47 ülke, uluslararası hukuk konularını tartışmak üzere bir araya gelmiştir. Bu konulardan biri olan karasuları ile ilgili taslak, karasularının genişliği konusunda katılımcı ülkeler arasında anlaşma sağlanamaması nedeni ile kabul edilmemiştir.

Hazırlık Komitesi tarafından karasularının genişliği 3 mil olarak tavsiye edilmiş, Konferans sonunda karasularının hukukî statüsüne ilişkin bir tasarı hazırlanmış ve konferansın nihai senedine ilave edilmiştir. Ciddi görüş ayrılıkları nedeni ile bir sözleşme imzalanamamış, nihai senede ek olarak ilave edilen kararda ülkelerin desteği talep edilerek, bu çalışmaların gereği vurgulanmış ve en kısa sürede yeni bir konferansta konunun tekrar ele alınması tavsiye edilmiştir.

Almanya, ABD, Belçika, Çin, Danimarka, Estonya, Fransa, Güney Afrika Birliği, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Japonya, Kanada, Mısır, Polonya, Yunanistan 3 mil, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Norveç 4 mil, Brezilya, İran, İspanya, İtalya, Kolombiya, Küba, Letonya, Portekiz, Romanya, Şili, Uruguay, Yugoslavya, 6 veya 12 mil talebinde bulunmuştur. Bu ülkeler içinde Yunanistan, 2 mil genişliği de kabul edeceğini açıklamıştır. SSCB ise uluslararası deniz yollarının kullanılmasının

engellenmemesini istemiştir. Çekoslovakya bir açıklamada bulunmamıştır (Gönlübol, 1993, s. 34).

La Haye Konferansından sonra BM Teşkilatı kuruluncaya kadar kodifikasyon çalışmalarında bir gelişme sağlanamamış, çalışmalara ara verilmiştir. BM Teşkilatı kurulduktan sonra 1947 yılında Uluslararası Hukuk Komisyonu oluşturulmuş, Komisyon uluslararası hukuku geliştirmek, kodifikasyon çalışmalarını başlatmak ve tavsiyelerde bulunmak üzere görevlendirilmiştir. 1949 yılında ilk toplantısını yapan Komisyon, 14 konu tespit ederek, görüşleri alınmak üzere ülkelere göndermiştir. “Açık Denizler”, “Bitişik Bölge”, “Kıta Sahaneliği” ve “Karasuları” ile ilgili 1950’de başlayan çalışmalar 1956’da tamamlanmıştır. Karasuları gündeminde, karasularının genişliği, esas hatların tespiti, sahilleri bitişik ve karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırma yöntemleri, adalar, iç sular, zararsız geçiş, uluslararası boğazlardan geçiş konuları incelenmiş, yapılan bu çalışmalar neticesinde hazırlanan rapor 73 madde ve iki bölüm halinde oluşturulmuştur (Churchill ve Lowe, 1991, s. 16).

Birinci bölümde karasuları, ikinci bölümde açık denizler, bitişik bölge ve kıta sahanlığı konuları düzenlenmiştir. Komisyon çalışmalarında, üzerinde en çok tartışılan konu olan karasularının genişliği, 3 ila 12 mil arasında değişen ölçülerde tespit edilmiş, bunun 12 mili aşamayacağı konusunda da mutabakat sağlanmış ve problemlili alanların uluslararası bir konferansta yeniden ele alınması kararlaştırılmıştır.

Birleşmiş Milletler Birinci Deniz Hukuku Konferansı (I. BMDHK) (UNCLOS-I), 86 ülkeden yedi yüz delegenin katılımı ile ***24 Şubat- 28 Nisan 1958*** tarihleri arasında Cenevre’de düzenlenmiştir (Gönlübol, 1993, s. 46).

Hazırlık çalışmaları yıllar süren konferansta, Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun hazırlamış olduğu raporlardan temel belge olarak yararlanılmıştır. Deniz Hukuku konularını incelemek üzere dört komite oluşturulmuştur. Bu Komitelerin hazırlamış olduğu; “Karasuları ve Bitişik Bölge”, “Açık Denizler”, “Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunması” ve “Kıta Sahaneliği” konuları olmak üzere dört sözleşme kabul edilmiştir.

Konferansta her ne kadar karasuları genişliği konusunda anlaşma sağlanamasa da, karasuları-bitişik bölge, med-cezire tâbi denizler ve kıta sahanlığı ile ilgili

anlaşmalar, ülke uygulamaları ve geleneksel hukukun uluslararası hukuk kanunlarına uygulanması açısından başarılı olarak kabul edilebilir.

Konferanstaki düzenlemelerdeki yetersizlikler:

- Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu'nda, karasularının genişliğinin belirlenmemiş olması,

- Takımda devletlerine ait deniz alanlarının sınırlandırılması yolunda özel bir düzenleme bulunmaması,

- Karasularında yabancı devlet bayrağı taşıyan gemilere tanınan “zararsız geçiş” hakkının sınırlarının belirlenmemiş olması, tanımının yapılmamış olması,

- Kıta Sahanelığı Konvansiyonu'nda kıta sahanlığının dış sınırı konusunda kabul edilen ilkelerin, değışen ve gelişen teknoloji karşısında anlamsız kalması gibi hususlardır.

Özellikle karasularının genişliği ve diğer deniz sorunları nihai olarak Birleşmiş Milletler Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda çözülemediğı için ikinci bir konferansın düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

İşte bu nedenle çok kısa bir süre sonra **1960** yılında karasularının genişliği ve balıkçılık sınırlarının genişletilmesi konularındaki anlaşmazlıkları gidermek üzere **BM İkinci Deniz Hukuku Konferansı (UNCLOS-II)** Cenevre'de toplanmıştır. Ancak 60 ülkenin katıldığı konferansta 6 millik karasuyu ve ilave 6 millik balıkçılık bölgesi teklifi bir oy farkla kabul edilmemiştir (Özman, 2006, s. 35).

Teknolojideki gelişmeler, sanayileşmiş ülkelerin ilgi alanlarını açık denizlere ve derin su altı kaynaklarına doğru kaydırmıştır. Bu sırada özellikle daha az gelişmiş ülkelerde ve denize kıyısı olmayan ülkelerde, kendi çıkarlarının göz önüne alınmadığı, 1958 Konferansı taslağı oluşum sürecinde yer almadıkları ve denizin derinliklerindeki kaynakların işletilmesinde kendilerinin göz ardı edildiğı düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Çevrenin kirlilik ve kaynakların aşırı kullanımı nedeni ile yok olma tehdidi ile karşı karşıya olduğu endişesi yaygınlaşmaya başlamış, okyanus tabanı, uzay ve Antarktika gibi yerler için ortak alan kavramı ve insanlığın ortak mirası kavramları giderek artan bir şekilde destek görmeye başlamıştır. Buna göre bu kaynaklar tüm insanlığın fayda sağlayabileceğı kaynaklar olarak görülmeye başlanmıştır. İşte bu endişeler yeni bir konferans düzenlenerek, tüm deniz

hukukunun tekrar gözden geçirilmesine geniş destek verilmesine yol açmıştır (Özman, 2006, s. 35).

1960’lardan sonra, uluslar arası ortamdaki yapısal ve teknolojik gelişmeler denizlere ilişkin konuların yeniden ele alınması sürecini hızlandırmıştır. O yıllarda bağımsız birer üye olarak uluslararası topluma katılan devletler “kendileri dışında ve kendilerinden önce oluşturulan kuralları kabul etmeme” tezini yoğun bir şekilde işlemeye başlamışlardır. Diğer taraftan teknolojideki gelişmeler ve bütün insanlığın bir takım yeni kaynaklara olan ihtiyacı, dikkatlerin bütün “insanlığın ortak malı” olarak kabul edilebilecek “denizlere” yönelmesine neden olmuştur.

1970 yılında, BM Genel Kurulun tarafından, BM III. Deniz Hukuku Konferansı'nın düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Mevcut deniz hukukunun modern teknoloji ve uluslararası ihtiyaçları karşılamaktan uzak olması, başta karasularının genişliği olmak üzere deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusundaki hukukî boşluk ve farklı uygulamalardan doğan anlaşmazlıklar, gelişen teknolojiye paralel olarak denizlerdeki canlı ve cansız kaynaklara karşı artan ilgi, derin deniz dibi kaynaklarının insanlığın ortak mirası olduğuna dair oluşan görüşler, denizlerde meydana gelen kirlilik ve ekolojik sorunlar, konferansın düzenlenmesi sürecinde temel etkenler olmuştur (Özman, 2006, s. 37-39).

Konferans, 1973 yılında üç komite halinde çalışmalarına başlamıştır. Birinci komite; Milli yetki sınırları dışında kalan ve kaynakları insanlığın müşterek mirası olarak kabul edilen açık deniz bölgelerinin rejimi ve bu rejimle ilgili mekanizma, ikinci komite; Karasularının genişliği, bitişik bölge, boğazlar, kıta sahanlığı, MEB, balıkçılık, açık denizler, sahili olmayan devletlerin hakları, takımadalar, kapalı-yarı kapalı denizler, yapay adalar ve adaların rejimi konularını, üçüncü komite ise; Denizlerde bilimsel araştırma, teknoloji transferi ve deniz kirliliğinin önlenmesi ile ilgili maddeleri hazırlamakla görevlendirilmiştir. Sekiz yıldan fazla süren Konferansa, 160 ülke iştirak etmiştir (Brown, 1994, s. 3).

Böylece bu alanlarda yukarıda zikredilen gerekçelerle yeni bir takım düzenlemeler yapılması amacı ile 1967 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde başlatılan hazırlıklar, 3-14 Aralık 1973 tarihleri arasında New York’da “3’üncü Deniz Hukuku Konferansı”nın birinci dönem toplantısının başlaması ile noktalanmıştır. Yalnızca usul konularının ele alındığı bu toplantıyı takiben, 20 Haziran 1974 tarihinde

Venezuela'nın başkenti Caracas'da, Konferans esasa ilişkin konular üzerindeki çalışmalarına resmen başlamıştır.

Gündeminde, dünya denizlerine ilişkin olarak halledilmesi gereken yüzden fazla konunun yer aldığı ve bu nedenle de başarıya ulaşacağı hususunda tereddütlerle başlayan Konferans, aralıklı sürelerle 11 dönem devam etmiş ve sonuçta “BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS-III)” metnini hazırlamayı başarmıştır. 27 Mart - 30 Nisan 1982 tarihinde Konferans'a katılanların oyuna sunulan bu metin hakkında 130 kabul, 17 çekimser ve 4 red oyu kullanılmıştır. Bunu müteakip, 6-10 Aralık 1982 tarihlerinde Jamaika'da, Montego Bay'da düzenlenen törenle Sözleşme, 119 devlet tarafından imzalanmıştır (Özman, 2006, s. 40, (Brown, 1994, s. 3).

Deniz Hukuku'nda ilk yazılı çalışma olan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerinde denizlerde bilimsel araştırmalara ilişkin detaylı düzenleme bulunmamakla beraber Kıta Sahanelığı Sözleşmesinin; kıyı devletine; karasularının ötesinde, fakat kıyıya bitişik sualtı alanlarının yatağı ve toprak altını araştırma ve kaynaklarını işletme konusunda münhasır egemen haklar verdiği görölmektedir.

Aynı zamanda 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesinde; “Kıta sahanlığının araştırılması ve kaynaklarının işletilmesi, seyrüsefere, balıkçılığa veya denizin canlı kaynaklarının muhafaza edilmesine haksız bir şekilde müdahaleye yol açamayacağı gibi, kamuya açıklanmak üzere yürütölen temel oşinografik ve diğör bilimsel araştırmalara da herhangi bir müdahaleye yol açamaz.” denilerek deniz bilimsel araştırmalarının sınırı çizilmiştir.

O tarihlerde denizde bilimsel araştırmaları konusunun üzerinde durulmamasına sebep olarak teknolojik yetersizlik ve denizden ne dereceye kadar faydalanılabileceğı konusunda insanoğlunun bilgisizliğı gösterilebilir.

Ancak teknolojinin hızla gelişimi, ortaya çıkan enerji ihtiyacının bir kısmının denizlerden elde edilebileceğinin keşfedilmesi ve daha birçok etken bu konu hakkında detaylı bir düzenleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak şu anda denizde bilimsel araştırma faaliyetlerini düzenleyen temel kaynak olarak 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin XIII. kısmı ortaya çıkmıştır. Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamakla birlikte örf ve adet hukuku

durumuna gelen konularda sözleşmedeki hususları uygulamakta, Deniz Bilimsel Araştırma faaliyetleri konusunda da bu sözleşme maddelerini esas almaktadır.

Milletlerarası hukuk açısından, deniz, her biri farklı bir hukuki rejime tabi olan bir takım kısımlara ayrılır. Deniz önce devletin egemenliğine tabi deniz kesimi ve açık denizler kesimi olmak üzere ikiye ayrılır. Devletin egemenliğine tabi deniz kesimi için iki ayrı hukuki rejim öngörülmüştür; iç sular ve karasuları rejimleri. Açık denizler kesimi, kural olarak, açık denizler rejimine tabi olan deniz kesimleridir. Fakat açık denizlerin kıyıya yakın olan bazı kesimlerinde, kıyı devleti yararına bazı özel rejimler öngörülmüştür. Bunlar, bitişik bölge ve kıta sahanlığı rejimleridir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, bu özel rejimlere bir üçüncüsünün eklenmesine yol açmıştır ki, bu da Münhasır Ekonomik Bölge rejimidir (Gündüz, 1994, s. 299).

2.2. Deniz Alanlarının Hukuki Statüsü

Devletin ülkesi denildiğinde; o devletin egemenliğine tabî kılınan, sınırları olan, yeryüzünün belirlenmiş bir kesimi akla gelmektedir. Devletin ülkesine coğrafi açıdan bakıldığında, üç kısımdan oluştuğu görülmektedir.

- *Kara Ülkesi*
- *Hava Ülkesi*
- *Deniz Ülkesi* (Toluner, 1996, s. 31).

“Devletin deniz ve hava ülkesi üzerindeki egemenliği kara ülkesinden ayrı olarak devredilemez ve terk edilemez (Toluner, 1996, s. 31).”

Devletin ülkesi, devletin fiziki unsurunu oluşturur. Her devletin mutlak surette sınırları belirli muayyen bir ülkesinin olması gerekmektedir. Burada “ülke” terimi ile kastedilen sadece kara ülkesi değildir. Bunun yanı sıra denize kıyısı var ise deniz ülkesi ve hava ülkesi de ülke unsuru içinde yer almaktadır. Bir devletten söz edilebilmesi için; Sınırlarıyla belirli bir fiziki ortamın (ülkenin) varlığına ihtiyaç vardır. Bu yüzden, sınırlı bir toprak parçası üzerinde yerleşik olarak yaşamayan göçebe kabileler bir hükümetleri mevcut olsa bile “devlet” sayılmazlar (Çelik, 1987, s. 323).

Kara ülkesi, ülkenin toprak ve toprakaltı kısımlarından oluşur. Kara ülkesi içerisinde, mülkiyeti devlete veya özel şahıslara ait her türlü arazi ile yollar, kanallar, demiryolları, ayrıca nehir, göl ve karasularındaki adalar girmektedir.

Deniz ülkesi, ülkenin milli egemenliğine tâbi deniz kısımlarından oluşur. Deniz ülkesi; *iç sular, karasuları ve boğazlardan* oluşmaktadır (Akipek, 1970, s. 27).

Hava ülkesi, devletin kara ve deniz ülkesi üzerindeki hava sahasını kapsar. Dikey mesafe konusunda henüz belirlenmiş bir rakam mevcut değildir. Devletlerin hava ülkesi, bu devletlerin egemenliği altında bulunan kara ülkesi ile buna bitişik olarak yer alan iç suların ve karasularının üzerindeki hava sahasıdır (Toluner, 1996, s. 39-40).

Devletin ülkesini, diğer devlet ülkelerinden, sahipsiz ülkeden, açık denizden ve uzaydan ayıran iki boyutlu farazi çizgiye yani alana, *sınır* denmektedir (Toluner, 1996, s. 31).

Devletin kara ülkesinin sınırları ya bir andlaşmayla veya uzun bir süre devam eden çekişmesiz bir uygulamayla veya milletlerarası mahkeme kararıyla saptanmış olabilir. Her üç durumda da, sınırın “*erga omnes*” etkisi vardır; yani üçüncü kişi durumundaki devletlere karşı da ileri sürülebilir (Toluner, 1996, s. 31-32).

Devletin hava ülkesinin ve deniz ülkesinin dış sınırları, devletin ülkesini, “*res communis*”ten, yani milletlerarası toplumun bütün üyelerine ait olduğu kabul edilen alanlardan ayıran çizgidir. Bu nedenle, bu sınırın saptanması, bütün devletleri ilgilendiren bir sorun olup, ancak milletlerarası hukukun genel kuralları ile düzenlenebilir. İki veya daha fazla devletin, deniz ve hava ülkelerinin dış sınırlarını belirlemek amacıyla akdettikleri bir andlaşmanın hükümleri, bu genel kurallardan sapılmasını gerektiriyorsa, “*erga omnes*” etkisi olmaz; yani, üçüncü kişi durumundaki devletlere karşı ileri sürülemez. Bu devletlere karşı ileri sürülebilmesi için, onlar tarafından tanınması ya da akdedilen bu anlaşmaya itiraz edilmemiş olması gerekmektedir. Devletin hava ve deniz ülkesinin dış sınırları, bu yönleriyle milletlerarası hukukun, tartışmalı olan konularındandır (Toluner, 1996, s. 32).

1982 Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) (UNCLOS-III), 1958 Birleşmiş Milletler I. Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS-I) ile teamül hukuku haline gelmiş olan birçok kuralı da geliştirmiş ve yazılı hale getirmiş bulunmaktadır. Zaman geçtikçe bu sözleşmede yer alan hükümler, deniz hukuku konularını yönetme konusunda tek sözleşme olma yolunda ilerlemektedir. Bu konu da özellikle sözleşmeye taraf olmayan Türkiye için de risk oluşturmaktadır.

1982 BMDHS, bugüne kadar yapılan, deniz hukuku konularını düzenleyen en kapsamlı sözleşmedir. Daha önceki konferanslarda açıklığa kavuşturulamamış veya hiç düşünülmemiş konularda düzenlemeler getirerek bu konudaki boşluğun kapatılmasına yönelik en önemli girişim olarak tarihe geçmiştir. Sözleşme kapsamında yapılan düzenlemelere bakılacak olursa, karasuları genişliği en çok 12 mil olarak belirlenmiş, buna paralel olarak bitişik bölge genişliği 24 mile çıkarılmıştır (Gündüz, 1994, s. 299).

Denizler, bazı yazarlarca; “devletin egemenliğine tabi deniz kesimi” ve bütün devletlerin yararlanmasına açık olan “açık denizler” olarak ikiye ayrılarak değerlendirilmiş; (Toluner, 1996, s. 56) bazı yazarlarca da, denizler, “devletlerin ülkesini oluşturan deniz kesimi”, “devletlere ait olmamakla birlikte onların birtakım egemen haklara sahip olduğu deniz kesimi”, “tümüyle uluslararası alanı oluşturan deniz kesimi” olarak üçe ayrılarak değerlendirilmiştir (Pazarcı, 2009, s. 270).

2.2.1 Devletin egemenliğine tabi deniz alanları

İşletme ve kullanım açısından sınırların çizilmesi maksadıyla denizler iki kısma ayrılmaktadır. Bunların ilki iç suları, kara sularını ve takımda sularını kapsamaktadır. Birinci kısımdaki söz konusu milli sular üzerinde diğer uluslara tanınmış bir takım belirli seyir hakları olmakla birlikte sahil dar devletin egemenliği hüküm sürmektedir. İkinci kısım ise açık denizleri, Münhasır Ekonomik Bölgeleri (MEB) (Exclusive Economic Zone (EEZ)) ve Bitişik Bölgeleri (BB) (Contiguous Zone(CZ)) kapsar. Bu sular tüm devletlerin açık denizlerdeki seyir ve üzerinde uçuş serbestilerini kullandığı uluslararası sulardır.

Denizlerdeki iç sular bir devletin kara ülkesine sıkıca bağlı kıyı suları olup, bu devletin karasularının iç sınırı içsularının bittiği noktada başlamaktadır. İçsular devletin, ilke olarak, tam egemenliği altında bulunmaktadır. Bununla birlikte kimi bakımlardan denizlerdeki içsular kara ülkesinin içinde yer alan göl, akarsu gibi karasal iç sulardan birtakım farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle denizlerdeki içsuların rejimini karasal içsulardan ayırmak gerekmektedir. İçsuların hukuksal rejimini dayanağı kıyı devletinin egemenliğidir. Dolayısıyla, kıyı devletinin bu sulardaki yetkilerinin, ilke olarak, tam olduğu kabul edilmektedir (Pazarcı, 2009, s. 256).

Karasularında ise farklı bir hukuki düzen geçerlidir. Bu kesim devletin egemenliğine tabi olan ve bu nedenle kural olarak tüm yetkilerini kullanabileceği bir deniz kesimi olmakla beraber, kıyı devletinin yetkileri, deniz ulaştırmasının serbest ve kesintisiz olmasını sağlamak amacıyla sınırlanmıştır. Bu sınırlamalardan birincisi yabancı devlet gemilerine tanınan, zararsız geçiş hakkıdır. İkincisi ise; karasularında yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin sınırlamadır (Toluner, 1996, s. 55).

Denizde ulaşım (seyrüsefer) konusunda karşılaşılan ilk sorun, deniz ulaşımının hukuksal açıdan her yerde serbest olup olmadığı konusunda ortaya çıkmaktadır. Uygulanan uluslararası hukukun bize gösterdiği gibi, hiçbir devletin egemenliği altında bulunmayan açık deniz alanlarında XVII. yüzyıldan bu yana deniz ulaşımında “serbestlik” ilkesinin benimsendiği gözlenmektedir. Nitekim, bu ilke Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (U.S.A.D.)’nin Bozkurt/Lotus Davası’na ilişkin 7.9.1927 tarihli kararında açıkça doğrulanmaktadır (Pazarcı, 2009, s. 246). Ancak, devletler denizlerin kimi kesimlerine (içsular, karasuları gibi) tümüyle sahip olduklarına ve kimi kesimlerinde (Bitişik Bölge, Münhasır Ekonomik Bölge gibi) de birtakım egemenlik hakları kullandıklarına göre, bu alanlardan geçişin serbest olup olmadığı sorusu cevaplanmak zorundadır (Pazarcı, 2009, s. 247).

2.2.1.1 Esas hatlar

Deniz hukukunda esas hat (base line) devletin yetkisine tabi olan deniz alanlarının ölçülmeye başladığı hattır. Devletlerin egemen haklara sahip olduğu deniz ülkesi, esas hatlar olarak adlandırılan hatla kara ülkesi arasında kalan iç sular ve bu hattın ötesine uzanan karasularından oluşur. Bu nedenle devletin deniz ülkesinin tanımlanması ve belirlenmesinde en önemli kriter esas hatlardır (Özman, 2006, s. 213). Karasuları ve diğer tüm deniz alanları esas hatlardan itibaren ölçülür. Hak iddia edilen deniz bölgelerinin denize olan uzanımlarını hesaplamak için öncelikle esas hatların nasıl çizildiğini anlamak gereklidir (Kuran, 2006, s. 98).

Normal esas hat (Alçak su hattı); 1982 BMDHS, 5’inci maddesi uyarınca;

"Normal Esas Hat; Bu sözleşmede başka türlü öngörülmedikçe, karasularının genişliğini ölçmeye yarayan normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir

*hattıdır (suların en çok çekildiği hattır); bu hat kıyı Devleti tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli haritalar üzerinde gösterilir (Gündüz, 2013, s. 198, 213)."*⁹

Özel kurallar uygulanmadığı sürece, bir devletin deniz alanlarına ilişkin iddialarına temel teşkil eden esas hat, o devletin resmi büyük ölçekli haritalarında belirtilen kıyı boyunca uzanan alçak su hattıdır.

Uluslar Arası Adalet Divanı (UAD), 1951 yılında İngiltere ile Norveç arasındaki balıkçılık davasına ilişkin kararında, suların en çok çekildiği duruma göre normal esas hatlar ile belirlenen kıyı çizgisinin uygulamada genellikle kabul gören bir ölçüt olduğunu bildirmiştir (Pazarcı, 2009, s. 256).

1958 ve 1982 sözleşmelerinin normal esas hatla ilgili maddeleri nerdeyse tamamen aynıdır. Ancak 1982 BMDHS'nde kayalıklarla ilgili uygulamaları açıklığa kavuşturan 6'ncı madde ilave edilmiştir. Aslında kayalıklar sorunu, 1953 yılında, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun oluşturduğu Uzmanlar Komitesi tarafından tartışılmış ve esas hatların belirlenmesi maksadı ile kayaların haritalarda belirtilen kenarlarının alçak su seviyesi hattı olarak kabul edilebileceği şeklinde bir tavsiye kararı alınmış olmasına rağmen, 1958 BMDHS'de buna yer verilmemiştir (Kapoor ve Adam, 1986, s. 31).

Düz esas hatlar; Sahil hattının kıyı içlerine doğru derin girintilere sahip olması veya kıyının hemen yakınında ada grupları varsa sahildar devlet düz esas hatları uygulayabilir. UAD aynı davada, kıyıların çok girintili, çıkıntılı ve parçalanmış olması veya kıyıya yakın ada, sığlık ve kayalıklar olması halinde, kıyının uygun noktalarını birleştiren düz hatların esas alınabileceğini ve bunun uluslar arası hukuka uygun olduğunu bildirmiştir (Toluner, 1996, s. 68-69).

Düz esas hatların uygulanmasında genel kural, düz esas hatların sahilin genel istikametinden ayrılmaması ve kapladıkları deniz alanlarının kara parçası ile yakından bağlı olmasıdır. Düz esas hatları uygulayan sahil devleti, bu hatları haritalarında açıkça belirtmeli ve düz esas hatları bir araya getiren coğrafi koordinatları bir liste halinde yayınlamalıdır.

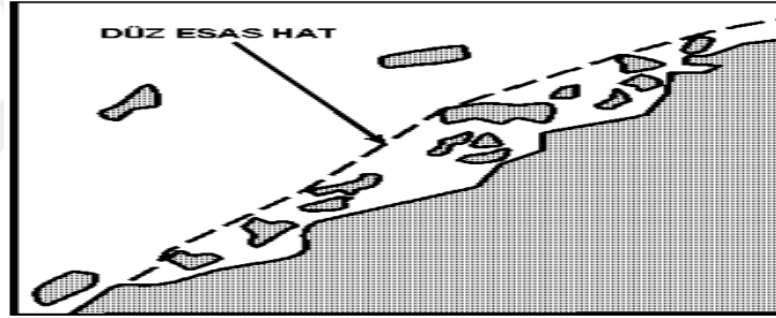
---

⁹ "Normal Esas Hat; Bu maddelerde aksi kararlaştırılmış olmadıkça, karasularının genişliğini ölçmek için kullanılan normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattıdır (suların en çok çekildiği hattır); bu hat kıyı devleti tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli haritalar üzerinde gösterilir." (KBBS, 1958:Bölüm II mad. 3)

1958 ve 1982 Sözleşmelerinde düz esas hat esas hatların belirlenmesinde teknik açıdan önemli değişiklikler getirilmemekle birlikte, 1982 BMDHS’nde iki yeni maddenin yer aldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, deltalarla ilgili düzenlemeleri içeren 7/2’nci madde (Gündüz, 2013, s. 123), ikincisi, takımadaların tanımı ve düz esas hatların uygulamasıyla ilgili 46 ve 47’nci maddelerdir (Gündüz, 2013, s. 232-233). Derin girintili kıyı hattına sahip denizlerde, düz esas hatların çizimine ilişkin durum Şekil 2.1 ve Şekil 2.2’de gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Derin girintili kıyı hattı¹⁰

Şekil 2.2: Kıyı hattında çoklu adalar¹¹

Düzensiz sahil hatları: Sahil hattının deltalar gibi doğal koşullar nedeni ile oldukça düzensiz olduğu durumlarda, düz esas hatlar alçak su hattının uygun noktalarının birleştirilmesi sureti ile uygulanabilir. Düz esas hatlar sahil hatlarında meydana gelen çekilme veya denize doğru ilerlemelere rağmen sahildar devlet tarafından

¹⁰ - Kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı kıyı boyunca uzanan bir adalar saçığı varsa, karasularının genişliğinin ölçülme için esas alınan hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.

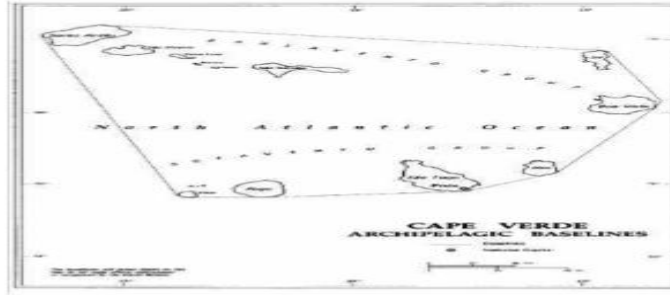
- Düz esas hatların oluşturduğu çizginin sahilin genel yönünden hissedilir bir biçimde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olmaları gerekir. (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>) (Kurumahmut ve Yayı, 2011, s. 116)

¹¹ - Düz esas hatlar yöntemi bir devlet tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanamaz. (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>) (Kurumahmut ve Yayı, 2011, s. 116)

değiştirilene kadar yürürlükte kalırlar.

Alçak-su yükseltileri: Bir alçak-su yükseltisi, deniz ile çevrili ve alçak-su zamanı su sathının üzerinde kalan, fakat yüksek-su zamanı batan doğal olarak şekillenmiş bir toprak parçasıdır. Kural olarak düz esas hatlar alçak-su yükseltisi üzerinde yüksek-su zamanında da su üstünde kalan bir fener veya benzeri bir bina inşa edilmemişse alçak-su yükseltisine ve yükseltisinden başka bir noktaya doğru çizilemezler.

Takımada düz esas hatları; 46 ve 47'inci maddelerle, takımadanın tanımı yapılmış ve takımada devletini oluşturan takımada ve adaların çevresini kuşatacak düz esas hatların çizilmesine yönelik teknik detayları belirtilmiştir (Gündüz, 2013, s. 232-233). Takımada düz esas hatları Şekik 2.3'te gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayı, 2011, s. 121).

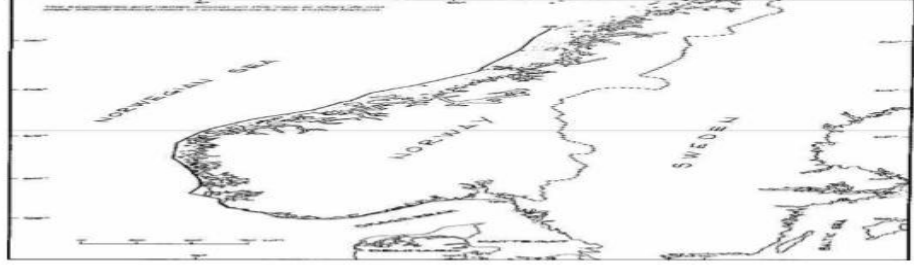

Şekil 2.3: Takımada düz esas hatları

Ancak bu durumda bile oluşturulacak esas hatların diğer bir devletin karasularını açık denizden veya MEB'den ayıracak şekilde kullanılamayacağını altı çizilmiştir. Ayrıca birinci maddede de belirtildiği üzere düz esas hatların çizilebilmesi için ilk kriter, sahilin derin bir şekilde girintili ve çıkıntılı olması veya sahil boyunca ve hemen yakınında bir adalar dizisinin bulunması koşulu getirilmektedir. Girintili-çıkıntılı sahillerde çizilen düz esas hatlar Şekil 2.4'te gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayı, 2011, s. 121). Kıyıya çok yakın adalar saçağının etrafına çizilmiş düz esas hatlar Şekil 2.5'te gösterilmiştir (Guy, 2000, s. 167).

Şekil 2.4: Girintili-çıkıntılı sahillerde çizilen düz esas hatlar

Şekil 2.5: Kıyıya çok yakın adalar saçağının etrafına çizilmiş düz esas hatlar

Düz esas hatlarla sınırlandırılan alan iç sular olarak kabul edilmektedir. Ancak bu suların daha önce iç sular statüsünde olmadığı ve zararsız geçiş hakkının bulunduğu yerlerde bu hak devam edecektir (Gündüz, 2013, s. 224).

Koy ve körfezler; 1982 BMDHS, 10'uncu maddesi uyarınca;

“1- İşbu madde sadece kıyıları bir Devlete ait olan körfezlerle ilgilidir.

2-Bu Sözleşmenin uygulanması bakımından, bir körfez iyice belirgin bir girintidir ki (karaya) sokuluşunun ağız genişliğine oranı, kara ile çevrili suları kapsayacak kadar olmalı ve kıyının basit bir kıvrımından ibaret olmamalıdır. Bununla beraber, bir girinti, bu girintinin ağzına çizilen bir hattı çap olarak alan bir yarım daire alanı kadar alana veya ondan büyük bir alana sahip olmadıkça, bir körfez olarak telakki edilemez.

3-Ölçüm yapılması bakımından bir girintinin alanı, girinti kıyısının çevresindeki en düşük cezir hattı ile onun cezir sırasındaki doğal giriş noktalarını birleştiren bir hat arasında kalan alandır. Adaların mevcudiyetinden dolayı bir girintinin birden fazla ağzının olması halinde, yarım daire farklı ağızlara çizilen hatların toplam uzunluğu kadar bir hat üzerinde çizilir. Bir girinti içindeki adalar, girintinin su sahasına dahilmiş gibi kabul edilecektir.

4-Bir körfezin doğal giriş noktaları arasındaki mesafenin cezir sırasında

yirmidört mili aşmadığı durumlarda, bu iki cezir hattı arasında körfezi kapatan bir hat çizilebilir ve bu suretle kapatılan sular iç sular olarak telakki edilir.

5-Bir körfezin doğal giriş noktaları arasındaki mesafenin cezir sırasında 24 mili aştığı durumlarda, 24 mil uzunluğundaki bir düz esas hat, o genişlikte bir hatla mümkün olan azami su sahasını kapatacak şekilde, körfezin içinde çizilecektir.

6-Yukarıdaki hükümler, tarihi körfezlere veya BMDHS 7'nci maddede öngörülen düz esas hatlar yönteminin uygulandığı bir durumda uygulanmaz (Gündüz, 2013, s. 224)."

1982 BMDHS bir deniz girintisinin, koy olarak kabul edilebilmesi için koy ağzının genişliğiyle ilgili bir sınırlama getirmemekte sadece 24 mil sınırını esas hatların oluşturulabilmesinde ortaya koymaktadır(Gündüz, 2013, s. 224)."¹² Koy veya körfez ağzı boyunca uzanan esas hat, uzunluk olarak 24 mili geçemez. Ağzın 24 milden geniş olduğu durumlarda, 24 mil esas hattı koy veya körfezin içinden çizilerek azami su sahası alanını kapsaması sağlanır. Yarım daire testi kıstasları karşılandığında ve ağzı kapatan hat 24 deniz mili veya daha az olduğunda kara içine girmiş olan su sahası hukuki anlamda koy veya körfez kabul edilir.

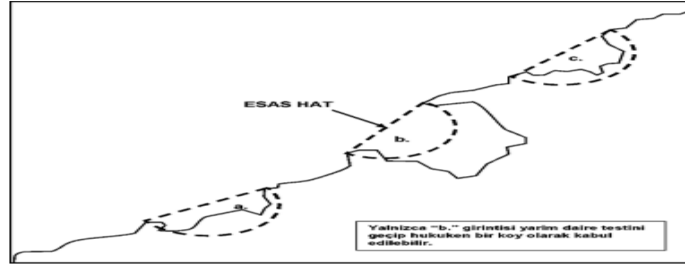
Dünyadaki birçok koyun bu kurala uymadığı görülmektedir. Örnek olarak; Darien/Kolombiya, Biafra/Kamerun, Cadiz/İspanya, Taranto/İtalya, Guayaquil/Ekvator, Antongil/Madagaskar ve Karpentarya/Avustralya'daki koyları gösterebiliriz.

Koy içinde veya koy ağzında bir veya birden fazla adanın mevcudiyeti durumunda “Yarım Daire” kuralının uygulanma şekli aşağıda belirtilmektedir. Buna göre eğer koy ağzında bir veya birkaç ada mevcutsa ve koy girişi adalar nedeni ile birkaç parçadan oluşuyorsa bu durumda yarım daire bu parçalar birleştirilerek oluşturulur. Kural basit gibi görünmekle birlikte bazı özel durumların yorumlanması oldukça karmaşık olabilmektedir. Kurala uygun/uygun olmayan koy (Yarım daire testi) Şekil 2.6'da gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayıcı, 2011, s. 117). Koy girişinde adalar olduğunda kullanılacak çapın belirlenmesi Şekil 2.7 ve 2.8'de gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayıcı, 2011, s. 118-119). Koy doğal giriş noktalarından birinin düz

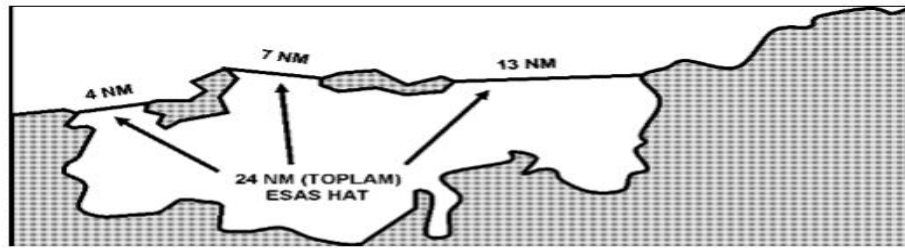
---

¹² “Bir körfezin doğal giriş noktaları arasındaki mesafenin cezir sırasında 24 mili aştığı durumlarda, 24 mil uzunluğundaki bir düz esas hat, o genişlikte bir hatla mümkün olan azami su sahasını kapatacak şekilde, körfezin içinde çizilecektir.”

sahil hattında olması Şekil 2.9 ve 2.10’da gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayı, 2011, s. 118).¹³

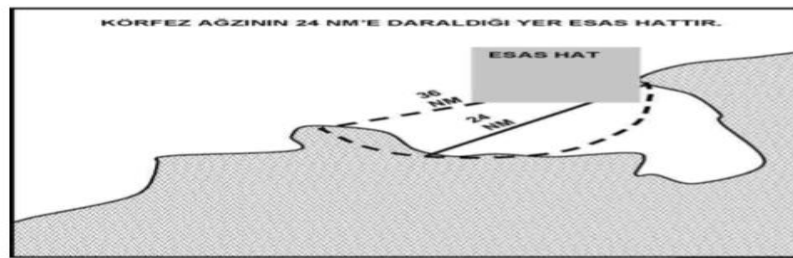
Şekil 2.6: Kurala uygun/uygun olmayan koy (Yarım daire testi)

Şekil 2.7: Koy girişinde adalar olduğunda kullanılacak çapın belirlenmesi¹⁴

Şekil 2.8: Koy girişinde adalar olduğunda kullanılacak çapın belirlenmesi¹⁵

Şekil 2.9: Koy doğal giriş noktalarından birinin düz sahil hattında olması¹⁶

¹³ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

¹⁴ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

¹⁵ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

Şekil 2.10: Koy doğal giriş noktalarından birinin düz sahil hattında olması¹⁷

Tarihi koy ve körfezler; Tarihi körfezler, yukarıda tanımlanan 24 mili kapama ve yarım daire testine tabi tutulmazlar.¹⁸ Bir körfezin tarihi körfez olduğunu beyan etme konusunda uluslararası standardı karşılayabilmek için, beyan eden devlet söz konusu körfez üzerinde sarıh, etkili, uzun süreli ve devamlı mahiyette otoritesini uyguladığını ve uygulamakta olduğunu ve diğer devletlerin de bunu tanıdığını ispatlayabilmelidir. Gerek 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu ve gerekse 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonunda kıyıları sadece bir devlete ait olan körfezlerle ilgili düzenleme yapılmış tarihi körfezler ve birden fazla devletin kıyıdaş bulunduğu körfezlere ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konvansiyonların her ikisi de körfezlerle ilgili olarak aynı hükümleri ihtiva etmektedir (Baykal, 1998, s. 14).

Nehir ağzıları; Eğer bir nehir doğrudan denize akıyor ise bu nehrin ağzına çizilecek esas hat; nehir ağzının alçak su zamanındaki bankları arasında çizilen hattır. 1982 BMDHS, 9’uncu maddesi¹⁹ ile 1958 BMDHS 13’üncü maddesi aynıdır. Kuralda söz edilen ilk kriter olan nehrin doğrudan denize döküleceğinin belirtilmiş olması, teknik olarak karşılaşılabilecek birçok duruma ait belirsizliği ortadan kaldırmakla birlikte, nehir ağzını meydana getiren noktaların hassas olarak belirlenmesinde bazı güçlükler ortaya çıkabilecektir. Nehrin doğrudan denize dökülmesi ile ilgili olarak değerlendirilebilecek, haliç oluşturmama koşulu, bu

¹⁶ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

¹⁷ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

¹⁸ (KBBS, 1958: mad. 7.2; BMDHS, 1982: mad. 10.2).

¹⁹ “Bir nehir doğrudan doğruya denize akıyorsa, esas hat, nehir kenarlarının en düşük cezir çizgisi üzerindeki noktalar arasında nehir ağzına çizilen düz hat olacaktır.” (1982 BMDHS mad.9 ve 1958 BMDHS (KBBS) mad.13)

durumun açıklığa kavuşturulabilmesi için suyun tuzluluğu ve alanın genişliği ile ilgili bir takım kriterlerin incelenmesi gerekmektedir.

Resifler; Bir resifin alçak su hattı, atoller veya parçalı kayalıkların bulunduğu adalar için esas hat olarak kullanılabilir (Gündüz, 2013, s. 223).²⁰

Liman çalışmaları; Bir liman sisteminin bütünleşik bir parçasını oluşturan, alan olarak nihai durumunu almış sabit liman tesislerinin en dış sınırının esas hatlar için en dış sınırı oluşturduğu kabul edilir. Liman çalışmaları ile nehirler veya girişlerin sahillerinde yükselen koruma amaçlı iskeleler, mendirekler gibi yapılar ile sahile mücavir deniz sahalarını çevreleyen demir yerleri ve sığınaklar kastedilmektedir.

“Limanlarda ise, karasuları sınırlandırması bakımından liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan en dışarıdaki liman tesisinin kıyının bir parçasını teşkil ettiği kabul edilir ve bu hattın içi iç sular olarak kabul edilir.” (KBBS, 1958: mad. 8; BMDHS, 1982: mad. 11)

Kapalı denizler - İç denizler; Kapalı denizler, tamamen bir veya birkaç devletin toprakları ile çevrili geniş su alanlarıdır. Böyle bir kapalı deniz yalnızca bir devletin toprakları ile çevrili ise tıpkı göller gibi, bu deniz kıyı devletinin ülkesinin bir parçası sayılır. Buna karşılık, bir kapalı deniz iki veya daha fazla devletin toprakları ile çevrili ise, bir sınır gölü durumunda olan bu denizin hukuki rejimi kıyı devletler aralarında bir antlaşma ile tespit ederler. Kıyıları aynı devlete ait ve genişliği karasuların genişliğinin iki katından az olan bir boğazla açık denize bağlı bir deniz "iç deniz" sayılmaktadır. Bu coğrafi nedenlerden başka, tarihi sebeplerle iç deniz durumunda bulunan denizler de vardır. Örnek olarak Marmara Denizi (Toluner, 1996, s. 155-156).

Deltalar; 1982 BMDHS, düz esas hatlarla ilgili 7’nci madde, 2’nci fıkrası²¹ uyarınca bir delta ağzına düz esas hat çizilirken, alçak su hattının deniz tarafında en uzak noktaları arasında çizilebileceği belirtilmektedir. Aynı zamanda sahildevlet tarafından bu sözleşme uyarınca değiştirilmediği takdirde delta sahile doğru çekilse

---

²⁰ “Resifler Atollar üzerinde yer alan adaların veya serpiştirilmiş vaziyetteki resifli adaların mevcudiyeti halinde, karasularının ölçülmesine yarayan esas hat, kıyı Devletin resmen tanıdığı haritalar üzerinde uygun sembollerle gösterilen, deniz yönündeki en düşük resif hattıdır” (1982 BMDHS mad.6)

²¹ “Bir deltanın mevcudiyeti ve diğer doğal özellikler sebebiyle sahilin son derece değişken olduğu bölgelerde, uygun noktalar en düşük cezir çizgisi boyunca seçilebilir; en düşük cezir çizgisinin daha sonra yükselmesi halinde dahi, bu düz esas hatlar, işbu Sözleşmeye uygun olarak sahildevlet tarafından değiştirilmedikçe geçerli kalacaktır.” (1982 BMDHS mad. 7/2)

bile düz esas hat aynı kalacaktır. Gerçekte bu durum oldukça nadir olarak gerçekleşmektedir, zira genelde delta ağzlarında sediment hareketleri nedeni ile denize doğru bir ilerleme gerçekleşmektedir.

2.2.1.2 İç Sular

İç sular, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın kara tarafından kalan deniz alanlarıdır (Gündüz, 2013, s. 199, 214).²² İç sular kara sularının ölçüldüğü esas hatların kara tarafında kalan kısmıdır. Göller, nehirler, bazı koy veya körfezler, kapalı denizler, limanlar, bazı kanallar ve lagünler iç suların örnekleridir. Devletin kara ülkelerindeki akarsular ve göller iç suları olarak anılmak ile birlikte bunlar deniz alanlarına dâhil olan iç sular değildir ve farklı bir hukuki rejime dâhildir. Kanallar da özel düzenlemelere tabidir (Baykal, 1998, s. 10-11).

Uluslararası hukuk kurallarına göre iç sular, hukuki açıdan o devletin kara ülkesi ile bir tutulmaktadır. Ancak bu tam yetki anlayışı, iç sularda diğer devlet gemilerinin serbestiyeti konusunda soru işareti bırakmaktadır. Geçen yüzyılda devletlerin limanlarını yabancı gemilere kapatma hakkı, (Pazarcı, 2009, s. 26) bulunduğu yönünde görüşün ağırlıklı olmasına karşın, günümüzdeki eğilim, iç sulara ve özellikle limanlara giriş çıkışın serbestliğini, açık denizlerdeki serbestliğin bir uzantısı olarak tanımak yönünde olduğudur (Kutluk, 1987, s. 41). İç sularda zararsız geçiş hakkı yoktur. Geçiş kesintisiz ve çabuk olmalıdır (Gündüz, 2013, s. 199, 225).²³ Tehlike durumu hariç sahildevletinin izni olmaksızın yabancı gemi ve uçaklar iç sulara giremez ve üzerinde uçamazlar. Daha önceden iç su sayılmayan ve düz esas hatların tesis edilmesi ile kapanan sularda zararsız geçiş hakkından söz edilir. İç sulara gemilerin girişi geminin savaş veya ticaret gemisi olmasına göre değişiklik gösterir. Uygulamada ticaret gemilerinin yabancı limanlara girişi serbesttir. Bununla beraber devletler; askeri limanlarını ya da sivil limanlarını yaygın hastalık ve kamu düzenine, güvenliğine aykırılık halinde kapatmaktadır (Gündüz, 2013, s. 199, 224).²⁴

İçsuların hukuksal rejimi gereği kıyı devletinin tam egemenliği altında olması nedeni ile, kural olarak diğer devletlerin ya da diğer devlet vatandaşlarının gemileri bu deniz

---

²² (KBBS, 1958: mad. 5; BMDHS, 1982: mad. 8)

²³ (BMDHS, 1982: mad. 18/1)

²⁴ (BMDHS, 1982: mad. 8)

alanlarına izin almaksızın giremezler. Bu çerçevede, yabancı gemilerinin kıyı devletinin limanlarına da izinsiz girme hakları yoktur. Ancak bu konuda ilk istisna, zor durumda kalmış ve sığınacak yer arayan (in distress) yabancı gemilerin izin almaksızın limanlara giriş yapabileceğinin kabul edilmesidir.

İkinci olarak, bir kıyı devletinin en azından bazı limanlarının yabancı ticari gemilerin önceden izin almaksızın girişine açık olması gerektiği yönünde uluslararası hakemlik kararları ve uygulama örnekleri mevcuttur. Bu nitelikte bir hak mevcut olsa dahi kıyı devleti tarafından oldukça sıkı şartlara bağlanabilecek bir hak olduğu da kabul edilmektedir. Yine de bu nitelikte bir hakkın yapıla geliş kuralı haline geldiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu nitelikte bir hak daha ziyade kıyı devletinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden ya da iç hukuk düzenlemelerinden kaynaklanabilir (Acer, Kaya 2011, s. 153).

Kıyı devletinin iç sulardaki münhasır egemenliğinin bir gereği olarak, yabancı gemiler ve kişiler üzerinde kıyı devleti kural olarak yetkilidir. Bu nedenle kıyı devleti kural olarak yabancı unsurlara yönelik olarak kendi yasalarını ve kurallarını uygulayacaktır. Bir başka ifade ile yabancı gemiler, iç sularında bulundukları ülkelerin yasalarına ve kurallarına uygun hareket etme yükümlülüğü altındadırlar. Bunun istisnası, sadece devlet gemilerine yönelik olarak diplomatik dokunulmazlık ve bağışıklık hükümleridir (Acer, Kaya 2011, s. 154).

2.2.1.3 Karasuları

Karasuları, kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen uluslararası hukuka uygun olarak belirli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz alanını ifade eder (Pazarcı, 2009, s. 258). Bir başka tanımda ise; Karasuları, kıyı ile veya duruma göre iç sular ile açık deniz arasında kalan ve genişliği her devletin iç mevzuatına göre tespit edilen deniz parçasıdır (Toluner, 1996, s. 110). Karasuları iç sularla birlikte devletin deniz ülkesini oluşturur.

Karasularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasına karasularının genişliğine eşit uzaklıkta bulunan hattır (Gündüz, 2013, s. 199, 223).²⁵ KBBS 1958 Konvansiyonunda ve 1982 Konvansiyonunda kabul edilen tanım aynıdır.

---

²⁵ (KBBS, 1958: mad. 6; BMDHS, 1982: mad. 4)

Genel olarak MÖ 500'lü yıllara dayanan deniz hukuku tarihi içerisinde, yakın tarihte ortaya çıkan bir kavram olduğu görülmektedir. Karasuları kavramı özellikle Batı Avrupa devletlerinin deniz haydutluğuna karşı güvenlik gerekçeleri ile ortaya çıkmış ve 16 ve 17'nci yüzyılda karadan görüş mesafesi içindeki suların devletin kontrolünde olduğu tezi savunulmuştur (Pazarcı, 2009, s. 259). Daha sonra egemenlik tanımına da uygun olarak devletin kontrol edebileceği sular kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavram 18'inci yüzyılda Hollandalı bir hukukçu olan Van Bynkershoeck'in 1707 yılında yayınladığı "De Dominio Maris Dessartatio" adlı eserinde "Kara egemenliği silah gücünün sona erdiği yerde biter." özdeyişi ile şekillenmiştir (Toluner, 1996, s. 84). Burada bahsi geçen silah gücü top menzildir. 1782'de İtalyan diplomat Galliani top menzilin azami 3 mil olabileceği düşüncesi ile uygun ve makul bir değer olan 3 deniz milini karasuları genişliği olarak önermiştir. Bu öneri geniş ve süratli bir kabul görmüş ancak genel bir kural niteliğini kazanmamıştır (Toluner, 1996, s. 84).

20'nci yüzyılda özellikle ekonomik mülahazalarla devletler, egemenliklerine tabi suların genişliği üzerinde daha fazla istekte bulunmaya başlamış ve karasuları deniz hukukunun kodifikasyon çalışmalarının içerisinde önemli bir bölümü oluşturmuştur.

Karasuları ile ilgili ilk kodifikasyon çalışması 1958 Cenevre'de yapılmış ve karasuları ve bitişik bölge sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme karasularının sınırlandırılması, zararsız geçiş hakkı ve devletin yetkileri ile diğer devletlerin haklarını tanımlamış olmasına karşın karasularının genişliği konusunda bir hükme varamamıştır (Pazarcı, 2009, s. 259, Baykal, 1998, s. 167-170).

Karasularının genişliğinin görüşüldüğü 1960 2'nci Cenevre Deniz Hukuku Konferansında da karasularının genişliği konusu üzerinde görüş birliğine varılamamıştır. Karasularının genişliği konusunda en önemli gelişme 1974-1982 seneleri arasında Caracas'da yapılan 3'üncü Deniz Hukuku Konferansında sağlanmış ve BMDHS'nde bu genişliğin en fazla 12 deniz mili olabileceği belirtilmiştir.

Ayrıca BMDHS karasularındaki zararsız geçişin tanımını açmış, geçiş ve geçişin zararsızlığı başlıkları altında daha detaylı inceleyerek, zararsız geçiş tanımı yoruma yer vermeyecek şekilde yapılmıştır (Toluner, 1996, s. 134).²⁶

---

²⁶ (KBBS, 1958: mad. 15/1; BMDHS, 1982: mad. 24/1)

Karasuları hakkında ilk yazılı ve çok taraflı hukuk belgesi olan 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi 3'üncü bölüm ve 23'üncü maddede karasularının tanımını sınırlarını, zararsız geçiş hakkını ve kıyı devleti ile diğer devletlerin bu sular üzerindeki hak ve yükümlülüklerini tanımlamıştır (Toluner, 1996, s. 134).

KBBS kıyı devletine karasularında egemenlik hakkı tanırken aynı zamanda sorumluluk da yüklemiştir. Buna göre kıyı devleti karasuları içerisinde seyir tehlikelerini uygun şekilde ilan etmeye yükümlüdür. Aynı zamanda KBBS'den BMDHS'ye kadar olan dönemde bu sorumluluğun seyir kolaylıklarının sağlanması, polis görevleri, düzenin sağlanması ve seyir tehlikelerinin markalanması gibi konuları da kapsadığı yorumları yapılmıştır.

KBBS kıyı devletinin egemenlik alanı olarak nitelendirilmiş olan karasuları içerisinde yargı yetkisini nasıl kullanacağını, ticari gemiler ve askeri ve gayri ticari devlet gemileri olarak ayrı ayrı incelemiştir. Ticaret gemileri ve ticari amaçla kullanılan devlet gemilerine aşağıdaki durumlarda kıyı devleti tarafından cezai yargı yetkisi kullanılabilir (Pazarcı, 2009, s. 262-263, Baykal, 1998, s. 172).

- Suçun sonuçları kıyı devletine sirayet ediyorsa,
- Suç ülkenin barışını veya karasularının düzenini bozacak türde ise,
- Geminin kaptanı veya bayrak devletinin konsolos tarafından yerel makamların yardımı istenmiş ise,
- Uyuşturucu maddenin kanun dışı trafiğini önlemek için gerekliyse.

Ancak kıyı devleti iç sularında işlenmiş olan bir suça ait yargı yetkisini yukarıdaki maddeler haricinde olsa dahi karasuları içerisindeki bir gemi üzerinde kullanabilir (Gündüz, 2013, s. 201).²⁷

Harp gemilerine ve ticari amaçlı olmayan devlet gemilerine uygulanacak kural ise şöyle tanımlanmıştır; “*Kıyı devleti karasularından geçişle ilgili düzenlemelere uymayan harp gemisini uyaracak, uyarıya rağmen düzenlemelere riayet etmeyen gemiden karasularını terk etmesini isteyecektir* (Gündüz, 2013, s. 202).”²⁸ Bu madde

---

²⁷ (KBBS, 1958: mad. 19)

²⁸ (KBBS, 1958: mad. 23)

ile harp gemileri ile gayri ticari devlet gemileri kıyı devletinin yargı yetkisi dışında tutulmuştur.

Karasuları üzerinde yazılan ikinci çok taraflı hukuk belgesi 1982 BMDHS (UNCLOS-III)'dir. Bu Sözleşmede karasuları, II. Kısımda toplam 3 bölüm 31 madde içerisinde tanımlanmıştır (Gündüz, 2013, s. 199, 222-229).²⁹

BMDHS, karasularındaki kıyı devletinin egemenliğini KBBS ile aynı şekilde tanımlamıştır. Bu sözleşmenin karasuları konusunda uluslararası hukuka getirdiği en önemli kural karasularının genişliği konusunda olmuştur. Sözleşme her devlete karasuları genişliğini 12 mile kadar genişletme hakkı tanımıştır (Gündüz, 2013, s. 199, 223).³⁰

BMDHS esas hatlar konusunda KBBS'deki düzeni iki istisna dışında kabul etmiştir. Birincisi, düz esas hatların cezir yüksekliklerin esas alınarak çizilemeyeceği koşulunun bu tür hatların uluslararası alanda kabul edilmiş olması durumunda geçerli olmayacağı, ikincisi ise MEB kavramının ortaya çıkması ile sözleşmeye girmiş olan, çizilen düz hatların bir başka devletin karasularını açık deniz veya MEB'den ayıracak tarzda düzenlenemeyeceği koşullarıdır. BMDHS kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler için KBBS de olduğu gibi eşit uzaklık ilkesini kabul etmiştir.

BMDHS zararsız geçişi ayrıntılı olarak tanımlayıp yoruma tabi kısımlarını belirgin kurallar haline getirmiş, (Gündüz, 2013, s. 199, 225)³¹ geçişin kesintisiz ve çabuk olacağı hükmüne varmıştır. Bu hüküm ile, 1958 Cenevre KBBS'nden farklı olarak geçişin kıyı devleti yararına tanımlanmış olduğu görülecektir.

Geçişin zararsızlığı ise 1958 Cenevre KBBS'nde olduğu gibi "*kıyı devletini barışına, düzenine veya güvenliğine halel getirmemesi*" (Gündüz, 2013, s. 225)³² koşulu getirmiş ve bu sonucu doğuran halleri de maddeler halinde açıklamıştır (Gündüz, 2013, s. 225-226).³³

---

²⁹ (BMDHS, 1982: mad. 2-32)

³⁰ "Her devletin karasularının genişliğini bu Sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır." (BMDHS, 1982: mad. 3) (BMDHS, 1982: mad. 2-32)

³¹ "Geçiş;

- İç sulara girmeden veya iç sular dışındaki bir demir yeri veya liman tesisine uğramadan karasularını kat etme,
- İç sulara girme veya iç sulardan çıkma veya bu gibi bir demir yeri veya liman tesisine uğrama amacı ile karasularından seyrüsefer etmek,"

³² (BMDHS, 1982: mad. 19.1)

³³ "Şu hallerde geçiş zararlı olarak nitelendirilecektir;

1982 BMDHS kıyı devletinin karasularındaki egemenliğini, yapabileceği kanun ve düzenlemeler ile cezai yargı yetkisini tanımlayarak maddelendirmiştir (Gündüz, 2013, s. 226-227).³⁴

Aynı zamanda BMDHS kıyı devletine “zararsız olmayan geçişi önlemek için tedbir alma hakkı”³⁵ tanımıştır. Ayrıca “nükleer takatli ve/veya zararlı ve tehlikeli madde taşıyan gemilerin uyacakları zararsız geçiş kuralları.”³⁶ da belirtilmiştir (Gündüz, 2013, s. 227).

Kıyı devletinin cezai yetkisi ise 1958 KBBS’nin ilgili maddelerinin aynı şekilde kabulü ile oluşturulmuştur. Sadece bu maddeye uyuşturucu maddelerin yanına psikotropik maddelerin kanun dışı ticaretinin önlenmesi de eklenmiştir.

Kıyı devletinin zararsız geçiş yapan askeri ve gayri ticari devlet gemileri ile ilgili yetkileri 1958 KBBS’ye benzer şekilde düzenlenmiştir (Baykal, 1998, s. 165-180, Gündüz, 2013, s. 201-202, 228).³⁷ İlave olarak 1982 BMDHS askeri geminin tanımını yapmış ve diğer devletlere bahse konu gemilerin karasularında yaratabileceği kayıp veya zararın sorumluluğunu yüklemiştir.

-
- Kuvvet kullanma tehdidi veya kuvvet kullanımı,
  - Silahlı tatbikat veya silah denemesi,
  - Kıyı devletinin savunma ve güvenliği ile ilgili bilgi toplama,
  - Kıyı devletinin savunma ve güvenliğini etkileyecek tarzda propaganda,
  - Herhangi bir uçağı kaldırmak veya indirmek,
  - Herhangi bir askeri aygıtın fırlatılması veya güverteye indirilmesi,
  - Kıyı devletinin gümrük, maliye, muhaceret veya sağlık ile ilgili düzenlemelerine aykırı olarak mal, kiGi veya paranın güverteye alınması veya çıkarılması,
  - Kasti ve ciddi bir kirlenme hareketi,
  - Balıkçılık faaliyeti,
  - Araştırma ve ölçüm,
  - Kıyı devletinin tesislerine müdahale edecek herhangi bir hareket,
  - Geçişle doğrudan ilgisi olmayan bir hareket. "

³⁴ Buna göre kıyı devletleri;

- Seyir güvenliği ve trafiğin düzenlenmesi,
- Tesislerin ve sistemlerin ve kablo ile boru hatlarının korunması,
- Canlı kaynakların korunması,
- Balıkçılık ile ilgili düzenlemelerin korunması,
- Çevrenin korunması,
- Bilimsel araştırma ve ölçümler,
- Gümrük, maliye, muhaceret ve sağlık ile ilgili kanun ve düzenlemelerin korunması” ile ilgili kanun ve düzenlemeleri yapabilirler.

³⁵ (BMDHS, 1982: mad. 25)

³⁶ (BMDHS, 1982: mad. 22.2, 23)

³⁷ (KBBS, 1958: mad. 18-20; BMDHS, 1982: mad. 27)

Kıyı devletinin karasularından zararsız geçişi ile ilgili;

- Zararsız geçiş hakkını zedeleyecek veya kaldıracak şartları empoze edemez,
- Diğer devlet gemileri arasında ayırım yapamaz,
- Seyir ile ilgili tehlikeleri ilan etmekle yükümlüdür (Gündüz, 2013, s. 201).’’³⁸

Adalar, kayalıklar ve alçak su yükseklikleri; Adaların anakara gibi bir karasuyu ve bunun ölçüldüğü bir esas hattı mevcuttur. Ada, sular ile çevrili, yüksek su zamanında su üzerinde kalan doğal olarak şekillenmiş bir kara parçası olarak tanımlanır. Yüksek su zamanında su üzerinde kalma şartını sağladıkları takdirde, kayalıklarında yukarıda bahsedilen prensipler doğrultusundaki esas hatlara göre belirlenen karasuları mevcuttur. Alçak su zamanında satıhta görülebilen, ancak yüksek su zamanında su altında kısmen veya tamamen kalan kayalıklar (alçak su yüksekliği) tamamen veya kısmen karasuları içinde bulunuyorlarsa kara suyu amacı ile ada gibi kullanılabilir. Ancak bir alçak su yükseltisi (kaya/kayalık), tamamen karasuları dışında kalıyorsa, o kayalığın, karasuyu hakkında bahsedilemez.

1982 BMDHS 15’inci maddesi ile 1958 Konvansiyonunun 12’nci maddesinin (Gündüz, 2013, s. 200)³⁹ aynen kabul edilmiş olması ve 1982 Konvansiyonunun 121’inci maddesinde (Gündüz, 2013, s. 224, 253)⁴⁰ adaların da deniz alanlarının aynı ilkeler uyarınca saptanacağı hükmünün getirilmiş olması sınırlandırmada nısfet ilkesinin reddedilmesi anlamını taşımaz. Çünkü özel durumlar istisnası eşit uzaklık ilkesinin özellik taşıyan bazı coğrafi konumlarda otomatik olarak uygulanmasının ortaya çıkardığı nısfete aykırı durumların önlenmesi amacıyla kabul edilmiştir ve sınırlandırmayla ilgili bu düzenin ayrılmaz bir unsuru niteliğini taşır (Baykal, 1998, s. 36). Adalar, kayalıklar ve alçak su yükseklikleri Şekil 2. 11’de gösterilmiştir (Kurumahmut ve Yayıcı, 2011, s. 120).

---

³⁸ (BMDHS, 1982: mad. 24; KBBS, 1958: mad. 16/3; BMDHS, 1982: mad. 25/3)

³⁹ (KBBS, 1958: mad. 12)

⁴⁰ (BMDHS, 1982: mad. 15, 121)

Şekil 2. 11: Adalar, kayalıklar ve alçak su yükseklikleri⁴¹

Suni adalar ve sahilden açıktaki (Off-Shore) tesisler; Kıyı açıklarındaki tesis ve suni adalar daimi liman tesisleri olarak telakki edilmeyecektir. Suni adalar ve sahilden açıktaki (off-shore) tesisler için, karasuyu hakkından söz edilemez. Kıyı açıklarındaki tesis ve suni adaların daimi liman tesisleri olarak nitelendirilemeyeceklerine ilişkin hüküm 1958 Konvansiyonunda mevcut olmayıp, 1982 BMDHS’nde bu konuda hüküm getirilmiştir (Baykal, 1998, s. 21).

Dış limanlar ve demir yerleri; Dış limanlar ve demir yerleri normal olarak gemilerin yükleme, boşaltma ve demirlemesi maksadıyla kullanılır. Bunların kısmen veya tamamen iç suları dışında kalmaları durumunda, karasularından kabul edilirler. Dış limanlar ve demir yerleri sahildevletinin yayımladığı haritalarda açıkça belirtilmiş olmalıdırlar (Gündüz, 2013, s. 213, Toluner, 1996, s.70-71).⁴²

1958 Konvansiyonunda karasularının kısmen ya da tamamen dış sınırının ötesinde kalıp da normal olarak gemilerin yükleme, boşaltma ve demirlemesi için kullanıldıklarından karasularına dâhil oldukları kabul edilen demir yerlerinin kıyı devletince açıkça sınırlandırılması ve gerekli şekilde aleniyet kazandırılması gereken haritalar üzerinde sınırları ile birlikte gösterilmesi zorunluluğu getirilmişken, 1982 Konvansiyonunda bu hususta herhangi bir hüküm getirilmeyerek sadece bu tür demir yerlerinin karasularına dahil olduğunun belirtilmesi ile yetinilmiştir (Baykal, 1998, s. 21).

2.2.1.4 Boğazlar

Coğrafi bakımdan boğazlar, iki kara parçası arasında bulunan ve iki deniz alanını birleştiren doğal ve dar su yollarıdır (Kurumahmut, 2006, s. 9).

Boğazlar, gösterdikleri birtakım özelliklere göre, “ulusal boğazlar” ve “uluslararası boğazlar” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Pazarcı, 2009, s. 267).

⁴¹ (Erişim tarihi: 16 Nisan 2015 <https://www.google.com.tr/search?q=d%C3%BCz+esas+hat+y%C3%B6ntemi&espv=2&biw=1366>)

⁴² (BMDHS, 1982: mad. 18.2)

Hukuki anlamda boğaz, 1958 Cenevre Sözleşmesinde, “açık denizin bir bölümü ile açık denizin diğer bir bölümünü veya bir devletin karasularını birbirine bağlayan uluslararası ulaşımda kullanılan su yolu” (Gündüz, 2013, s. 201)⁴³ olarak tanımlanmıştır. 1982 BMDHS’nde ise boğazlar, “açık denizin veya MEB’in bir bölümü ile açık deniz veya MEB’in diğer bir bölümünü veya açık deniz veya MEB ile bir devletin karasularını bağlayan su yolu” (Gündüz, 2013, s. 230, 232)⁴⁴ olarak tanımlanmıştır. Burada MEB kavramının deniz hukukuna girmesi ile yaşanan bir gelişme görülmektedir.

Boğazların hukuki rejimi BMDHS’nin III. kısımda incelenmiştir. Buna göre; “uluslararası ulaştırma için kullanılan boğazlar üzerinde uzun bir geçmişe sahip özel bir anlaşma yok ise, boğaz devleti veya devletlerinin boğazlardaki (boğazlardaki sular, hava sahası, deniz yatağı ve toprak altı) egemenliği BMDHS’nin III üncü kısmına ve uluslar arası hukuka uygun olarak kullanılır (Gündüz, 2013, s. 229-230).”⁴⁵

III. BMDHS’nin devletlere karasularını 12 mile kadar genişletme hakkı tanınmasıyla, o güne kadar serbestçe geçiş yapılabilecek açık deniz alanı olan 100’den fazla boğaz karasuları rejimine tabi olacaktır. Bu konuda büyük denizci devletlerin hem ticari hem askeri kaygılarını hafifleten ve bu sularda zararsız geçişten daha fazla diğer devletler lehine hak tanıyan transit geçiş kavramı oluşturulmuştur (Pazarcı, 2009, s. 268).

Transit geçiş BMDHS’de; “Açık denizin veya MEB’ in bir bölümü ile açık denizin veya MEB’in diğer bölümü arasındaki boğazlarda devamlı ve süratli geçiş (transit) amacıyla seyir yapmak ve üstten uçmak hürriyeti olarak tanımlanmıştır. Transit geçiş aynı zamanda boğaz devletine gitmek veya ayrılmak amacıyla kullanılabilir. Ancak bu durumda boğaz devletinin giriş ile ilgili kurallarına uyma zorunluluğu vardır (Gündüz, 2013, s. 230, Toluner, 1996, s. 143-144).”⁴⁶

---

⁴³ (KBBS, 1958: mad. 16.4)

⁴⁴ (BMDHS, 1982: mad. 37, 45)

⁴⁵ (BMDHS, 1982: mad. 34,35)

⁴⁶ (BMDHS, 1982: mad. 38.2)

Yukarıdaki tanıma uygun boğazlarda “iki kıyı arasında açık deniz kesimi veya MEB mevcut ise bu boğazlardan geçişte açık deniz rejimi uygulanır” (Gündüz, 2013, s. 230)⁴⁷

“Bu tür bir boğaz bir devletin ana karası ile bir adası arasında oluşuyor ve adanın diğer tarafındaki açık deniz veya MEB’de benzer uzunlukta bir geçiş yolu olması durumunda, bu boğazlarda transit geçiş rejimi uygulanmaz. Burada ada ile anakaranın aynı devlete ait olması şartı önem arz etmektedir(Gündüz, 2013, s. 230).”⁴⁸

Transit geçiş rejimi zararsız geçişten farklı olarak havadan ve sualtından geçiş hakkını da diğer devletlere tanımıştır. Ancak geçiş;

- “- Süratli ve çabuk olmalı,
- Geçiş esnasında oyalanılmamalı,
- Boğaz devletin güvenliği ve ülke bütünlüğüne karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmamalı veya kuvvet kullanılmamalı,
- Süratli ve transit geçiş kavramına uygun olmayan hareketlerden kaçınılmalı,
- Deniz trafiği ve güvenliğine ait uluslar arası usullere uyulmalı,
- Denizlerin korunmasında uluslararası kurallara uyulmalıdır (Gündüz, 2013, s. 230, Baykal, 1998, s.251-252.)”⁴⁹

Boğaz devletlerinin yükümlülükleri ise geçişi engellemek ve seyir tehlikelerini uygun şekilde ilan etmektir. Boğaz devletleri boğazda seyir güvenliği, kirlenmenin önlenmesi, balıkçılık yasağı veya gümrük, maliye, muhaceret veya sağlıkla ilgili her türlü ihlale karşı düzenleme ve kanun yapabilir.

BMDHS’nin transit geçişte boğaz devletlerinin, ilgili kanun ve düzenlemelere uyulmaması durumunda, hakları ve yargı yetkisini düzenlememiş olması önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bununla birlikte “transit geçiş ertelenmeyecektir(Gündüz,

---

⁴⁷ (BMDHS, 1982: mad. 36)

⁴⁸ (BMDHS, 1982: mad. 38.1)

⁴⁹ (BMDHS, 1982: mad. 39)

2013, s. 232)⁵⁰ hükmü ile boğaz devletlerinin bir nevi yetkisizleştiği yorumlanabilecektir.

1982 BMDHS ile MEB kavramının ortaya çıkmasından sonra, bir açık deniz ile bir devletin MEB'ini birleştiren ve uluslararası seyrüsefer için kullanılan su yolları ile aynı ya da iki ayrı devletin MEB'lerini birleştiren ve uluslararası seyrüsefer için kullanılan su yollarının da uluslararası boğaz olarak nitelendirildiği görülmektedir (Gündüz, 2013, s. 230).⁵¹

Ancak, bu tür bir boğazda transit geçiş hakkından yararlanabilmenin bazı şartları mevcuttur. Bunlardan ilki, söz konusu boğazların statülerinin özel bir andlaşma ile düzenlenmemiş olmasıdır. Hukuki statüleri uzun bir geçmişe sahip olan uluslararası bir sözleşme ile belirlenmiş boğazlardan geçiş kendi özel statülerine tabidir (Gündüz, 2013, s. 230).⁵²

Coğrafi yapıları birbirlerinden çok farklı özellikler arz eden uluslararası boğazları; “Sadece Bir devletin Kıyıdaş Bulunduğu Boğazlar” ve “Birden Fazla devletin Kıyıdaş Bulunduğu Boğazlar” şeklinde gruplandırmak mümkün olduğu gibi; “Geçiş Rejimleri Özel Bir Andlaşma ile Düzenlenmiş Boğazlar” ve “Geçiş Rejimleri Özel Bir Andlaşma ile Düzenlenmemiş Boğazlar” şeklinde de gruplandırmak mümkündür (Kurumahmut, 2006, s. 11).

2.2.1.5 Takımadalar

Takımada; iki veya daha fazla adadan meydana gelen ve coğrafi bakımdan bir bütün olan bir doğal yapıdır (Toluner, 1996, s. 73).

1982 Konvansiyonunun 46/a maddesi hükmüne göre Takımada Devleti, tamamen bir veya daha fazla ada grubu üzerine kurulmuş devlettir. Takımadaların esas hatlarının çizimi konusunda 1982 Konvansiyonunda özel bir rejim kabul edilmiştir. Böyle devletler, en dışta bulunan adalarının en dış noktalarını birleştiren düz takımada esas hatları çizebilirler (Gündüz, 2013, s. 233).⁵³ Ancak esas hatlar içinde bulunan suyun karaya oranı 1:1 ile 9:1 arasında olmalıdır. Daha açık bir ifade ile takımada esas hattı

---

⁵⁰ (BMDHS, 1982: mad. 44)

⁵¹ (BMDHS, 1982: mad. 37)

⁵² (BMDHS, 1982: mad. 35.c)

⁵³ (BMDHS, 1982: mad. 49.2)

içinde kalan su alanı kara alanının en çok 9 katı olabilecektir (Pazarcı, Uluslararası Hukuk Kitabı, 2009, s. 265).

Ayrıca bu tür esas hatların uzunluğu 100 deniz milini geçmeyecektir. Ne var ki; bu tip esas hatların toplam sayısının en fazla %3 kadarı azami 125 mili aşmamak üzere o uzunluğu geçebilir. Takımada esas hatlarının arasında kalan sulara, takımada suları denir. Takımada esas hatları, aynı zamanda takımada devletin karasuları, bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölgeyi de kendisine göre ölçtüğü hatlardır.

Takımada devletleri, takımada suları içerisinde uçak ve gemilerin devamlı geçişini sağlayan deniz yolları ve hava trafik hatları (takımada şeritleri) tesis edebilir. Uluslararası seyir ve uçuş için tüm normal rotalar kapsanmalıdır. Eğer takımada devleti böyle rotalar tesis etmemiş ise, bu durumda uluslararası seyir için kullanılan rotalar “*takımada deniz yollarından geçiş hakkı*” kapsamında deniz ve hava trafiği maksatları ile kullanılabilir (Gündüz, 2013, s. 234).⁵⁴

2.2.2 Açık deniz kavramı

Açık denizler, MEB’in deniz tarafındaki tüm deniz sahasını kapsamaktadır. Sahildar devlet, MEB ilanında bulunmadığı durumlarda açık denizler, kara sularının dışından başlar (Brown, 1994, s. 277-278, Churchill ve Lowe, 1991, s. 203).

Açık denizler (High seas) devletlerin egemenlik alanları dışında kalan ve denize kıyısı olsun veya olmasın tüm devletlerin hak sahibi olduğu ortak deniz alanlarını tarif etmede kullanılmış bir kavram olup, hukuki rejiminin temelini örf ve adet kuralları oluşturur (Toluner, 1996, s. 279). Açık denizlerin hukuki rejimine ait temel ilkeler ilk olarak 1958 ADS’nde yazılı biçimde ifade edilmiştir. Müteakiben 1982 BMDHS’nde, 1958 Sözleşmesi’ni esas alarak küçük değişikliklerle bu konudaki hükümler tekrarlanmıştır.

Uluslararası hukukta tüm insanlığın ortak malı kabul edilen deniz alanını hiçbir devlet kısmen veya tamamen egemenliğine tabi tutamaz (Gündüz, 2013, s. 246).⁵⁵ Bu nedenle, devletlerin açık deniz üzerinde egemenlik iddiaları hukuken geçersizdir. Açık denizlerin hukuki rejimine ait temel ilkeler ilk olarak ADS’nde yazılı biçimde

---

⁵⁴ (BMDHS, 1982: mad. 52.2)

⁵⁵ (BMDHS, 1982: mad. 89)

ifade edilmiştir. Müteakiben 1982 BMDHS’nde, 1958 Sözleşmesini esas alarak küçük değişikliklerle bu konudaki hükümler tekrarlanmıştır.

Her iki sözleşmede açık denizin tanımında farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. 1958 ADS’nin 1’inci maddesi açık deniz için “*bir devletin karasularına ve iç sularına dahil olmayan bütün deniz kısımları manasına gelir*” şeklinde, açık denizin direkt bir tanımını yapmasına karşın; 1982 BMDHS’nde açık denizin tanımlanması yerine açık deniz hükümlerinin uygulanacağı deniz alanını tarif ederek dolaylı bir yöntem izlenmiştir.

Sözleşmeye göre; “*Bu kısım hükümleri, bir devletin MEB’ine, karasularına veya iç sularına veya bir takımada devletinin takımada sularına dahil olmayan bütün deniz kısımlarına uygulanır. Bu madde bütün devletlerin 58’inci madde gereğince MEB’de sahip olduğu hürriyetlerinin herhangi bir şekilde kısıtlanmasını gerektirmez*” (Gündüz, 2013, s. 246)⁵⁶ hükmü ile madde 58 ile 86 arasında karşılıklı bağlar kurularak, MEB’in denizin kısımlarına ait tanımlamalarda devletin egemenlik alanı ile açık deniz arasında bir yere oturtulduğu gözlenmektedir. Diğer bir ifade ile kıyıdaş devletin kıta sahanlığı ve MEB hakları hariç bu kesim de açık deniz statüsündedir.

Açık denizlerin hukuki rejiminin temelinde olan ilkelerin kaynağı örf ve adet hukukudur. Bu ilkeler ilk kez, 1958 ADS’nde yazılı biçimde ifade edilmiştir. Deniz hukuku ile ilgili tüm sorunları kapsamına alarak bir düzen getiren 1982 BMDHS’nde, esas itibariyle örf ve adet kurallarının beyanı niteliğinde olan 1958 tarihli Konvansiyon hükümleri hemen hemen aynen tekrarlanmıştır.

1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi 1’inci maddesi açık denizi, denizin içsular ya da karasularına ait olmayan bütün parçaları olarak tanımlamaktadır. 1982 BMDHS 86’ncı maddesi ise, açık deniz alanının hangi deniz alanlarını içerdiğini belirtmeden, yalnızca uygulanacak kurallardan bu alanı belirtme yolunu seçmiştir. Başka bir deyişle, 1982 BMDHS MEB’in ulusal yetki alanına mı yoksa açık deniz alanına mı girdiği konusunda herhangi bir açıklamada bulunmamaktadır. Bu çerçevede, açık deniz rejiminin uygulanacağı deniz alanı içsular, karasuları, takımada devletlerinin takımada suları ve MEB dışında kalan deniz alanını kapsamaktadır.

---

⁵⁶ (BMDHS, 1982: mad. 86)

2.2.2.1 Ülkelerin açık denizlerdeki yetki ve sorumlulukları

Uluslararası sular, kullanım maksatları bakımından bir devletin egemenlik alanına girmeyen tüm deniz sahalarını kapsar. Karasularının deniz tarafında kalan tüm sular uluslararası sulardır (Gündüz, 2013, s. 208).⁵⁷ Buralarda açık denizlerdeki seyir ve uçuş serbestisi hakkı uluslararası toplum için saklı tutulmuştur. Uluslararası sular; bitişik bölge, MEB ve açık denizleri kapsar.

Açık denizlerin hukuki rejimi, ülkesellik esasına dayalı olmayan bir hukuki rejimin, en eski örneğidir. Bugünün düzeni, açık deniz üzerinde egemenlik iddialarına karşı bir tepki olarak, oluşmuştur. Bu nedenle açık denizler hukuki rejiminin hareket noktasını, halen dahi, açık denizlerin serbestliği ilkesi teşkil eder. 1958 Cenevre ADS'nin 2'nci maddesine göre; *“açık denizler, bütün milletlere açık olduğu için hiçbir devlet, bunun herhangi bir kesiminin kendi egemenliğine tabi olduğunu, muteber bir biçimde ileri süremez* (Gündüz, 2013, s. 208).”⁵⁸ Birleşmiş Milletler Konvansiyonunun 87'nci maddesinde (Gündüz, 2013, s. 246)⁵⁹ açık denizlerin denize kıyısı bulunsun veya bulunmasın tüm devletlere açık olduğu belirtilmiş, 89'uncu maddesinde (Gündüz, 2013, s. 246)⁶⁰ de hiçbir devletin açık denizin herhangi bir kısmını egemenliğine tabi kılamayacağı ilkesi tekrarlanmıştır (Toluner, 1996, s. 122).

Açık deniz bütün devletlerin denize kıyısı olsun olmasın kullanımına açık bir alandır. Açık denizde geçerli temel ilke serbestlik ilkesidir. Bu ilkenin geçerli olması hiçbir kuralın olmadığı anlamına gelmez. Devletler açık denizlerden belirli kurallar çerçevesinde yararlanacaklardır. Bu çerçevede, açık deniz rejiminin temelini “Serbestlik” ilkesi ile “Barışçıl” ilke oluşturmaktadır (Kuran, 2006, s. 236).

Açık denizlerin serbestliği ilkesi; Uluslararası uygulamanın bugünkü durumu göz önünde tutulursa, açık denizlerin hiçbir devletin hâkimiyeti altında olmadığını kabul etmek gerekir. Ancak, *“serbesti prensibi”* ile herkesin hizmetinde olan şeylerin nasıl kullanılacağı sorusu, bu bölgede de bir düzenin olması gerektiğini de ortaya koyar.

Açık denizlerin serbestisi her iki sözleşmede de benzer şekilde tarif edilmiş olup, 1982 BMDHS bunu *“Açık denizler denize kıyısı olsun olmasın bütün devletlere*

---

⁵⁷ (ADS, 1958: mad.1)

⁵⁸ (ADS, 1958: mad.2)

⁵⁹ (BMDHS, 1982: mad.87)

⁶⁰ (BMDHS, 1982: mad.89)

açıktır." şeklinde belirtmiştir. Bu serbesti hem kıyısı olan, hem de kıyısı olmayan devletler için diğerleri yanında aşağıdakileri kapsar (Gündüz, 2013, s. 246, Toluner, 1996, s. 278-280).⁶¹

- Seyrüsefer serbestisi,
- Uçma serbestisi,
- Kısım VI'ya (Kıta sahanlığı) tabi olmak üzere sualtı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi,
- Kısım VI'ya (Kıta sahanlığı) tabi olmak üzere suni adalar ve uluslar arası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi,
- Bölüm 2'de (Açık denizin canlı kaynaklarının muhafazası ve idamesi) belirtilmiş olan şartlara tabi olmak üzere balıkçılık serbestisi,
- Kısım VI (Kıta sahanlığı) ve XIII'e (Deniz Bilimsel Araştırması) tabi olmak üzere bilimsel araştırma serbestisidir.

Bu serbestiler diğerleri yanında, devletlerin açık denizler serbestisindeki menfaatlerini gereği veçhile nazarı dikkate alarak ve bu Sözleşmede saha ile ilgili hakları nazara dikkate alarak bütün devletlerce kullanılacaktır (Gündüz, 2013, s. 246, Toluner, 1996, s. 279, Pazarcı, 2009, s. 284-285).⁶²

Yukarıda bahsedilen serbestilerden deniz ulaştırması konusunda her devletin gemilerini açık denizde seyrüsefer ettirme özgürlüğü olduğu ayrıca belirtilmiştir. Aynı şekilde tüm devletlerin açık denizde balıkçılık yapma hakları mevcut olduğu belirtilmiş ancak, balıkçılığa ilişkin düzenleyici hükümler bölüm 2'de belirtilmiştir (Gündüz, 2013, s. 252-253, Pazarcı, 2009, s. 285-286).⁶³

Açık denizdeki bilimsel araştırmalara ait serbestileri düzenleyen hükümler ise 1982 BMDHS'nin 238-241 inci maddelerinde (Gündüz, 2013, s. 276-277)⁶⁴ belirtilmiş olup araştırmaların barışçıl amaçlara hizmet etmesi, üçüncü devletlerin haklarını engelleyici nitelikte olmaması, çevrenin korunmasına ilişkin kurallara uygun olması koşullarının arandığı gözlenmektedir. Kablo ve boru döşeme ile suni

---

⁶¹ (BMDHS, 1982: mad.87)

⁶² (BMDHS, 1982: mad.89)

⁶³ (BMDHS, 1982: mad.116)

⁶⁴ (BMDHS, 1982: mad.238-241)

yapılar konusundaki serbestiler kıta sahanlığında bu konuda getirilen düzenlemelere atıf yapılarak belirtilmiştir (Gündüz, 2013, s. 246, Toluner, 1996, s. 279, Pazarcı, 2009, s. 285-286).⁶⁵

Barışçıl ilkesi; 1982 BMDHS devletlerin açık deniz serbestliği ilkesi çerçevesinde açık denizden yararlanma yetkilerine kamu yararını gözetmek suretiyle genel bir sınırlandırma getirmiştir (Gündüz, 2013, s. 246, Toluner, 1996, s. 280-282, Pazarcı, 2009, s. 286).⁶⁶ Sözleşmenin 88'inci maddesine göre açık denizler barışçıl amaçlar için kullanılacaktır. Buna göre, açık denizin serbestisi ilkesi konusundaki haklarını keyfi olarak diledikleri amaç doğrultusunda değil barışçıl amaca yönelik kullanmaları gerekir (Kuran, 2006, s. 237).

Konferansta dönemin büyük askeri güçleri olan A.B.D. ve S.S.C.B. askeri faaliyetleri sınırlandırılmasını açıkça tartışmaktan kaçınmışlardır (Toluner, 1996, s. 286, 287). Ancak, "barışçıl" amacın askerî faaliyetlerin sınırlandırılması ile ilişkilendirilemeyeceğini, bunun, B.M. şartında yer alan kuvvet kullanma yasağının deniz hukukuna uygulanması anlamını taşıdığını ifade etmişlerdir. Sözleşme görüşmelerinde büyük denizci güçleri en fazla motive eden konu, denizlerde askerî faaliyetlerin icrası serbestinin en geniş anlamda korunacağına olan inançtır. Bu nedenle, askerî faaliyetlerin önemli ölçüde sınırlandırılmasına yanaşmamışlardır. Hatta, Sözleşme imzalandıktan hemen sonra A.B.D. resmi bir açıklama yaparak, Sözleşme'nin uluslararası hukuka uygun askeri faaliyetleri yasaklamadığını belirtmiştir. Ayrıca, yakın geçmişte dönemin A.B.D. Başkanı Clinton'un yaptığı bir açıklamada, Sözleşme'nin, "*A.B.D.'nin ulusal güvenlik ihtiyaçları gereği okyanuslarda askeri faaliyet yürütme hakkını*" koruduğu belirtilmiştir (Hoxman, 1988, s. 832).

Buradaki sorun "barışçıl amaçlar" teriminden ne anlaşılması gerektiğidir. Eğer "barışçıl" terimi en geniş anlamda yorumlanırsa, askerî olan tüm faaliyetlerin açık denizde yasaklanması gerekecektir. Bu tür askerî faaliyetlerin sadece askeri tatbikat ve silah denemeleri ile sınırlandırılmaması, bunların anında gözetim ve istihbarat amaçlı faaliyetlerin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Brown, 1994, s. 2821, 282). "Barışçıl" teriminden yalnızca saldırgan olmayan askerî

---

⁶⁵ (BMDHS, 1982: mad.87.1)

⁶⁶ (BMDHS, 1982: mad.88)

faaliyetler anlaşılırsa, o zaman savunma amaçlı askeri faaliyetlerin yasaklanması söz konusu olmayacaktır (Churchill ve Lowe 1991, s. 207-208).

BMDHS açık deniz serbestilerini düzenleyen 87'nci maddeyi takiben 88'inci maddede “*Açık denizler barışçıl amaçlar için kullanılacaktır* ” (Gündüz, 2013, s. 246, Pazarcı, 2009, s. 286)⁶⁷ cümlesi ile genel nitelikli bir kısıtlayıcı hüküm ilave edilmiştir. Burada denizin barışçıl amaçlar için kullanılması hükmü açık denizlerin askeri amaçlar ile kullanımını kısıtlayıcı anlamda anlaşılmamalıdır. Bugün uluslararası uygulamada açık deniz alanında devletlerin icra ettiği askeri tatbikatlar herhangi bir protesto ile karşılaşmamaktadır.

Devletin açık denizden yararlanma konusundaki yetkileri;

- Çatışmayı önleyici ve bununla ilgili yetkileri düzenleyen,
- Denizde can güvenliğini koruyan,
- Çevre korumasına yönelik yetkililerdir.

Bunlardan açık denizde çevre koruması ise iki başlık altında ele alınmaktadır;

- Balıkçılık ve canlı kaynakların korunması ve avlanmanın düzenlenmesi,
- Çevre kirlenmesi.

Bu çerçevede, nükleer silah denemeleri gibi çevre ve canlılara zarar verebilecek faaliyetlerden devletlerin kaçınması gereklidir. Bir devletin haklarını keyfi olarak kullanması, diğer devletlerin haklarını kullanma yetkisini kısıtlayabileceği gibi, insanlığın ortak malı olarak kabul edilen açık denizin zarar görmesine yol açabilecektir (Kuran, 2006, s. 237, 238).

Bayrak yasası; Hiçbir devletin egemenliğinde bulunmayan açık denizlerde herhangi bir boşluk doğmaması için, her devletin kendi ulusal yetkileri altında bulunan, yani bayrağını taşıyan gemiler üzerinde açık denizlerde yetkili olması kabul edilmiştir. Bu kurala “*bayrak yasası*” adı verilmektedir (Toluner, 1996, s. 291, Pazarcı, 2009, s. 285).

Her devlet, uyrukluğunun gemilere verilmesi, gemilerin ülkesinde tescil edilmesi ve bayrağını taşımaları hakkı için gerekli şartları tespit edebilir. Gemiler bayrağını

---

⁶⁷ (BMDHS, 1982: mad. 88)

taşımaya yetkili oldukları devletin uyrukluğuna sahiptir (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁶⁸

Bir devletin uyruğunda bulunan açık denizlerdeki gemiler üzerinde ortaya çıkacak her türlü olayın bayrak devletin ülkesinde olmuş gibi ve bayrak devletin yasalarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece, açık denizde seyreden bir gemi üzerinde ceza, yönetim ve hukuk davalarına konu olacak her eylem ya da işlem bayrak devletin tekeli yetkisi altında bulunmaktadır. Yine, bayrak devleti gemi kaptanı ve öteki görevliler üzerinde de ulusal hukukuna göre gerekli yetkilerini kullanmaktadır (Pazarcı, 2009, s. 285).

Açık denizler hiçbir devletin egemenlik alanı içinde değerlendirilemez ise de bu deniz kesiminde meydana gelecek muhtemel ihlal veya gayri hukuki durumların önlenmesi veya vuku bulan ihlallerin cezalandırılabilmesi amacıyla bir takım yetki ve sorumlulukların dağıtılması gerekmektedir. Böylece yönetsel ve yargısal anlamda açık denizde bir boşluk olmasının önüne geçilebilecektir. Bu kapsamda belirtilen deniz kesiminde her devlet kendi bayrağını taşıyan gemilere karşı yönetsel ve yargısal yetkilerle donatılmıştır. Bu kurala bayrak yasası denilmektedir (Gündüz, 2013, s. 247).⁶⁹

Bayrak yasası uyarınca “*açık denizde bir gemi münhasıran kendi bayrak devletin yargı yetkisine tabi olacaktır*” (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁷⁰ Bu konudaki bazı istisnai durumlarda, ki bunlar uluslararası suçların denetlenmesi konusunda olacaktır, diğer devletlerin birtakım yetkilere sahip olduğu söylenebilir.

BMDHS’nin 94’üncü maddesinde bayrak devletin görevleri ayrıntılı olarak incelenmiş olup, devlet uyruğundaki gemilerin hangi koşulları yerine getireceğini, hangi teknik özelliklere sahip olması gerektiği gibi yönetsel yetkileri açıklanmıştır. “*Harp gemileri, açık denizde bayrak devletinden başka herhangi bir devletin yargı yetkisinden tamamen bağımsızdır.*” (Gündüz, 2013, s. 209, 248) ⁷¹ hükmü ile harp gemileri istisnasız diğer devletlerin yargı yetkisinden bağımsız kılınmıştır.

---

⁶⁸ (ADS, 1958: mad. 5; BMDHS, 1982: mad. 91)

⁶⁹ (BMDHS, 1982: mad. 88)

⁷⁰ (ADS, 1958: mad.6.1; BMDHS, 1982: mad.92.1)

⁷¹ (BMDHS, 1982: mad. 95)

Gemiler açık denizde ancak tek bir devletin bayrağı altında seyredebilir. Her devlet uyruğunun gemilere verilmesi, gemilerin ülkesinde tescil edilmesi ve bayrağını taşıma hakkı verebilir. Yetki bakımından da, uluslararası antlaşmalarla öngörülen istisnalar dışında, açık denizde bulunan bir gemi üzerinde ancak bayrak devleti yargı yetkisi kullanabilir (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁷² Açık denizde bulunan gemilerde idari ve yargı yetkileri bakımından herhangi bir boşluk doğmasını önlemek için her devletin kendi ulusal yetkisi altında bulunan gemiler üzerinde açık denizde de yetkili olması kabul görmüştür.

İki veya daha fazla devletin bayrağı altında seyredip, yerine göre onları kullanan bir gemi söz konusu uyruklardan herhangi birisini diğer herhangi bir devlet bakımından iddia edemez ve uyruksuz gemi ile aynı muameleye tabi tutulabilir (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁷³ Bu hükmün sebebi, açık denizlerde bayrak devletinin yetkili olması kuralı karşısında, denetimden sıyrılmak amacıyla yabancı bayrak çekilmesini önlemektir.

Aynı şekilde, Açık denizde asgari düzenin sağlanabilmesi için uyruksuz gemilere karşı koruma tedbirlerine başvurulabilecektir. Uyruksuz veya uyruğu varmış gibi gösterilen gemiler uluslararası hukuk anlamında belirli bir devletin himayesinden yoksundurlar. Açık Denizde hiç bir devletin uyruğunda olmayan bir gemi üzerinde ise tüm devletler yargı yetkisine sahiptir. Başka bir ifadeyle uyruğu olmayan geminin himaye hakkı da söz konusu olamayacaktır; her devlet açık denizlerde böyle gemiler üzerinde yetki kullanabilir ve bu durum uluslararası hukuka aykırılık oluşturmaz.

Her devletin, bayrağını taşıyan gemiler üzerinde idari, teknik ve sosyal konularda yargı yetkisi ve kontrol hak ve yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak, devlet bu haklarını yabancı gemiler üzerinde kullanamaz. Devlet, bayrağını taşıyan gemi ve gemi personeli üzerinde gemiyle ilgili idari, teknik ve sosyal konularda iç hukukuna göre yargı yetkisini kullanabilir (Gündüz, 2013, s. 248, Toluner, 1996, s. 291).⁷⁴

Açık denizde, her devletin idari bazı yükümlülükleri de söz konusudur. Buna göre her devlet açık denizde deniz güvenliğini sağlamak üzere, kendi bayrağını taşıyan gemiler için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu tedbirler gemilerin özellikle

---

⁷² (ADS, 1958: mad. 6.1; BMDHS, 1982: mad.92.1)

⁷³ (ADS, 1958: mad. 6.2; BMDHS, 1982: mad. 92.2)

⁷⁴ (BMDHS, 1982: mad. 94.1)

denizcilik, seyrüsefer, haberleşme ve deniz mühendisliği bakımından gerekli niteliklere sahip olmalarına ilişkindir. Devlet bu tedbirleri alırken genellikle kabul edilmiş uluslararası düzenlemelere prosedürlere ve uygulamalara uymakla yükümlüdür (Gündüz, 2013, s. 2010, 249).⁷⁵

Açık denizlerde bulunan her türlü gemi bakımından cezai/hukuki her türlü ihtilafta kural olarak, yargı yetkisini ancak bayrak devleti kullanabilir. Bayrak devletinden başka bir devletin Açık Denizde bulunan bir gemi üzerinde yargı yetkisini kullanabilmesi mümkün değildir. Bayrak yasası uyarınca açık denizde bir gemi münhasıran kendi bayrak devletinin yargı yetkisine tabi olacaktır (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁷⁶ Bu konudaki bazı istisnai durumlarda ki bunlar uluslararası suçların denetlenmesi konusunda olacaktır, diğer devletlerin birtakım yetkilere sahip olduğu söylenebilir (Pazarcı, 2009, s. 285).

Açık deniz hiçbir devletin egemenliğine tabi olmayan deniz alanıdır. Açık denizde güvenliğin ve kamu düzeninin korunması amacıyla bayrak devletinin yetkili olduğu kuralı kabul edilmiştir. Bayrak devletinin hukuku ticaret gemileri üzerinde hukuki yargı yetkisi hemen hemen mutlak olmakla birlikte, ceza davaları bakımından insanlığa karşı suç olarak kabul edilen deniz haydutluğu köle ticareti ve uyuşturucu madde kaçakçılığı konularında bütün devletlere cezai yargı yetkisi tanınmıştır (Churchill ve Lowe, 1991, s. 208, 209).

Deniz hukuku sözleşmelerine göre uluslararası antlaşmalarda açıkça öngörülen istisnalar dışında açık denizde gemiler bayrağını taşıdıkları devletin münhasır yargı yetkisine tabidirler (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁷⁷ Bu nedenle, cezai yargı yetkisinin söz konusu olduğu durumlarda gemi için geçerli olan bu kuralı gemide bulunan kişiler bakımından da geçerlidir.

Gemide bulunan kişiler arasında ceza hukukuna ilişkin konularda bayrak devleti yetkilidir. Açık denizde, “ayrı uyruklu” iki geminin çatışması durumunda hangi devletin yetkili olacağı konusu 1958 sözleşmesinin 11. ve 1982 sözleşmesinin 97/1. maddelerinde düzenlenmiştir. Gerek 1958 ve gerekse 1982 sözleşmeleri açık denizde vuku bulan çatma veya diğer herhangi bir seyrüsefer olayı sebebiyle gemideki

---

⁷⁵ (ADS, 1958: mad. 10; BMDHS, 1982: mad. 94/3.4.5.6.)

⁷⁶ (ADS, 1958: mad. 6.1; BMDHS, 1982: mad.92.1)

⁷⁷ (ADS, 1958: mad.6.1; BMDHS, 1982: mad.92.1)

kişilerle ilgili olarak cezai yargı yetkisinin kullanılmasında bayrak devletinin yanında failin vatandaşı olduğu devlete de yargı yetkisi tanımış, başka bir deyişle mülkîlik prensibinin yanında faile göre şahsîlik prensibini de benimsemiştir (Gündüz, 2013, s. 211, 250).⁷⁸

Sözleşmeye imza koyan devletler, bu hususta, fail veya bayrak gemisinin kendi vatandaşları olmaması halinde, mağdur kendi vatandaşları olsa bile cezai ve disiplin yargı yetkisini kullanmaktan kaçınacaklarını açıkça kabul etmişlerdir. 1958 ve 1982 Sözleşmelerine taraf olmayan devletler için bu hususta bu şekilde davranmak yönünde herhangi bir yükümlülük söz konusu değildir.(Örnek Bozkurt-Lotus Davası)⁷⁹

Açık denizdeki bir gemide işlenen ve çatma veya seyrüsefer olayları dışındaki suçlara ilişkin yargılama yetkisi 1958 sözleşmesinin 11. ve 1982 sözleşmesinin 97. maddelerin dışında kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, gemideki olaylarla ilgili bayrak devleti yetkili genel kuralı geçerli olacaktır. Bunun yanında, gemide işlenen bir adam öldürme suçu ile ilgili olarak olayla ilgisi olan her bir devlet (failin ya da mağdurun uyruğunda bulunduğu devlet) kendi iç hukukunun yetki kurallarına göre ayrıca cezai yargı yetkisine sahip olabilecektir. Şüphesiz böyle bir durumda ceza

---

⁷⁸ (ADS, 1958: mad.11; BMDHS, 1982: mad.97.1)

⁷⁹ (<http://www.millirade.com/?p=11097>) (13 Nisan 2015) (Uluslararası Adalet Divanı'nın 1927 yılında "Bozkurt-Lotus davasında Türkiye'nin ileri sürdüğü mağdura göre şahsîlik" prensibi benimsemesinden sonra, bu prensip daha sonraki uluslararası sözleşmelerde yer almamıştır.)

1926 yılında Fransız gemisi Lotus, İstanbul'a doğru Ege Denizi'nde seyir halindeyken, Bozkurt adlı bir Türk gemisine çarpar. Bu kaza neticesinde, Bozkurt gemisindeki 8 Türk mürettebatı boğularak vefat eder. Lotus gemisi, 10 Türk mürettebatı kurtararak İstanbul'a gelir. Olayın duyulmasının ardından adli soruşturma başlatan yetkililer, Lotus gemisinin kaptanını tutuklar. Kıyamet de bundan sonra kopar zaten. Osmanlı Devleti döneminde, iç hukuk tanımamaya alışmış olan Fransa, bu tutuklamaya itiraz eder ve yargılama hakkının Türk makamlarına değil, Fransız makamlarına ait olduğunu iddia eder. Fransa'nın diğer iddiası da, olayın gerçekleştiği yere dairdir. Zira Fransa, olayın açık denizde gerçekleştiğini savunur. Türk makamları ise, olaya maruz kalan geminin bir Türk gemisi ve gemi güvertelerinin o ülkeye ait olduğunu aynı zamanda ölümlü bir kazanın gerçekleşmesinden dolayı, yargılama hakkının kendilerinde olduğunu savunur. Olayın çözülmemesi sonucunda iki taraf da Lahey Adalet Divanı'na gider ve davayı uluslararası boyuta taşırlar. Türk makamının iddiasını savunmak için Mahmut Esat Bey gönüllü olur. Davaya konu olan olayı tüm ayrıntıları ile inceleyen Mahmut Esat Bey, Mustafa Kemal'e; eğer davayı kazanamazsa bir daha yurda dönmeyeceğine dair söz verir. Kendisinden son derece emin olan Mahmut Esat Bey, yargılama işleminin yazılı olmayan ama geleneksel hukuk dahilinde bilinen kurala göre yapıldığını ısrarla savunur. Mahmut Esat Bey gerçekten de haklıdır, zira Türkiye'nin yaptığı yargılama işleminin hukuk dışı olduğuna dair bir kural yoktur. Çünkü ortada yasal bir boşluk vardır ve bu boşluk Mahmut Esat Bey tarafından çok güzel bir şekilde kullanılmıştır.

İki tarafın da iddialarını dinleyen divan oylamaya geçer ve divan başkanının nitelikli oyu sayesinde Türkiye davayı kazanır. Sadece bir oyla gelen bu hukuk zaferi, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, sömürgeci ve kapitülasyoncu mantığa sahip Fransa'nın suratına bir şamar gibi inmiştir. Kapitülasyonları tekrardan hortlatma eğilimindeki Fransa, bu hukuk zaferi sonucunda kaderine boyun eğmek zorunda kalmıştır. Türk tarafını savunan Mahmut Esat Bey'e, soyadı kanunu ile beraber, bizzat Atatürk tarafından bozkurt soyadı verilmiştir. Lahey adalet divanı da, bir bozkurt heykeli yaptırarak, Mustafa Kemal'e hediye olarak göndermiştir. Türk diplomasisinin tarihsel süreç içerisinde şu an geldiği noktaya baktığımız zaman, Mahmut Esat Bey'i rahmetle anmadan geçmek olmaz.

hukukunda geçerli olan “non bis in idem” (Aynı suçtan iki ceza olmaz) genel kuralı göz önünde bulundurulacaktır.

Açık denizde çatma ya da seyrüsefer olaylarında yetkili olan geminin bayrak devletinin makamları dışında hiç bir makam, soruşturma tedbiri olarak dahi, geminin tutuklanmasını veya yakalanmasını emredemez (Gündüz, 2013, s. 211, 250).⁸⁰

Açık denizde bulunan yabancı bir gemi hakkında dava açılmasını engelleyen herhangi bir uluslararası hukuk kuralı bulunmadığı gibi, karasularında iken açılmış bir davanın gemi açık denizlere geçtiği için derdestliğine engel bir hukuk kuralı da bulunmamaktadır. Esasen geminin hareketli bir varlık olma niteliği, böyle bir kuralın varlığını anlamsız kılacaktır.

Uluslararası deniz hukukunun kabul etmediği husus, bir mahkeme kararına dayanılarak açık denizde seyreden yabancı bir gemi üzerinde ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, cebri icra ve hatta ceza hukukunun arama, yakalama, müsadere gibi kazai yetkilerinin kullanılmasıdır. Bu tür yetkiler ancak bayrak devleti tarafından kullanılacaktır (Gündüz, 2013, s. 209, 247).⁸¹

Savaş gemileri, açık denizlerde, bayrağını taşıdıkları devlet dışında, diğer devletler yönünden mutlak yargı bağımsızlığına sahiptirler (Gündüz, 2013, s. 209, 249).⁸²

Böylece, uluslararası hukukun savaş gemilerinin dokunulmazlığı ve bağımsızlığına ilişkin teamül kuralı deniz hukuku sözleşmelerinde açık olarak yer almıştır. Yargı bağımsızlığı, yabancı devletlerin, onların diplomasi temsilcileri ve konsolosluk görevlilerinin, devlet gemileri ve uçaklarının ülkesinde bulundukları devletin ülkesel yetkilerinin büyük ölçüde dışında kalmaları durumunu belirtmektedir. Yargı bağımsızlığından yararlanan devlet gemileri, savaş gemileri ve ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileridir (Gündüz, 2013, s. 209, 249, Toluner, 1996, s. 291).⁸³

Ticari amaçla kullanılan devlet gemileri bağımsızlık kapsamı dışında tutulmuştur. Bir devletin gemileri başka bir devletin karasularında ve içsularında ya da hiç bir devlete ait olmayan açık denizde bulunduklarında dahi kendi bayrak devletlerinin kişisel yetkileri sürmektedir. Böylece, savaş gemileri ve ticari amaç dışında kullanılan devlet gemileri açık denizlerde olduğu gibi yabancı bir devletin limanlarında ve

---

⁸⁰ (ADS, 1958: mad.11.3; BMDHS, 1982: mad.97.3)

⁸¹ (ADS, 1958: mad.6.1; BMDHS, 1982: mad.92.1)

⁸² (ADS, 1958: mad.8; BMDHS, 1982: mad. 95)

⁸³ (ADS, 1958: mad.9; BMDHS, 1982: mad. 96)

karasularında bulundukları sürece de bayrak devletinin yetkisi altında olacak ve yargı bağıışıklığından yararlanacaklardır.

Savaş gemileri devletin egemenliğini ve kudretini temsil ettiklerinden dolayı bayrak devleti dışında üçüncü devletler tarafından yargılanamazlar. Bu gemiler üzerinde yargı ve icra yetkisinin kullanılmaması uluslararası teamül kuralının bir uygulamasıdır. Savaş gemilerine yabancı devletler tarafından cebri icra işlemleri yapılamayacağı ve el konulması yoluna gidilemeyeceğı uygulanan uluslararası deniz hukukunda devletlerin görüş birliğı içinde oldukları bir konudur. Aynı şekilde, *1926 tarihli Devlet Gemilerinin Bağıışıklıkları Hakkındaki Brüksel Sözleşmesi* de, savaş gemileri üzerinde haciz ve el koyma işlemlerini yasaklamaktadır.

Savaş gemileri de, diğler tüm deniz araçları gibi açık denizde bulundukları sürece uluslararası deniz hukuku kurallarına uymakla yükümlüdürler. Savaş gemilerinin yargı bağıışıklığına sahip olmaları, onların açık denizdeki eylemlerinden sorumsuz oldukları anlamına gelmez. Bağıışıklık savaş gemisinin bayrak devletini sorumlu olmaktan kurtarmaz, sadece onun yabancı mahkemeler önünde hesaba çekilmesini önler. Savaş gemisinin açık denizde üçüncü kişilere zarar vermesi durumunda, bayrak devleti sorumlu olacak ve ortaya çıkan zararı uluslararası hukukun öngördüğü çerçevede (diplomatik yollarla) tazmin etmekle yükümlü olacaktır.

Kesintisiz takip hakkı; Yukarıda belirtilen yargısal yetkilere ilaveten “*bir kıyı devleti ulusal yetki alanına giren deniz alanlarında ihlal edilen bir kuralın cezalandırılması amacıyla açık denizlere kaçan diğler devlet gemilerini izleyip açık denizde yakalanması ve gerekli yasal işlemleri yapma konusunda yetkili*”⁸⁴ kılınmıştır. Buna izleme hakkı denir (Gündüz, 2013, s. 212, 251, Baykal, 1998, s. 381).

ADS’de izleme hakkı, “*yabancı devlet gemilerinin söz konusu ihlali devletin egemenlik alanı olarak tanımlanan iç sular, karasuları veya takımda sularında yapmış olması; izlemenin, bunlara ilaveten bitişik bölge içinde başlamış olması*” (Gündüz, 2013, s. 212)⁸⁵ gerekli iken, 1982 BMDHS izleme hakkının başlatılması için ihlalin gerçekleştiğı alanlara MEB ile kıta sahanlığındaki tesislerin etrafındaki

---

⁸⁴ (ADS, 1958: mad.23; BMDHS, 1982: mad. 111)

⁸⁵ (ADS, 1958: mad.23.1)

güvenlik bölgelerini de ilave ederek, bahse konu sahalardaki kıyı devletinin yargı yetkisini dolayısıyla kısmi egemenlik hakkını tekrar etmiştir.

Kıyı devleti izleme hakkını kullanırken bazı koşulların sağlanmış olması gerekir. Bunlardan birincisi, izleme, ihlalin gerçekleştiği deniz alanından başlamalıdır. İçsular veya karasularında söz konusu bir ihlalin takibi bu alanlardan başlayacaktır. Yine MEB ve kıta sahanlığı içindeki bir güvenlik bölgesi içinde bir takibin başlatılabilmesi için anılan bölgelerle ilgili kıyı devletinin uluslararası hukuka uygun koymuş olduğu kuralların ihlal edilmiş olması ve takibin bu bölgelerden başlatılma zorunluluğu vardır. Ancak, izleme başladığı anda izlemeyi yapacak kıyı devleti gemisinin ihlalin yapıldığı bölgede olma zorunluluğu yoktur.

“İzleme, takip edilecek yabancı gemiye görülebilir ya da işitilebilir bir durma işaretinin verilmesinden sonra başlatılabilir. Takip kesintisiz olmalıdır. Kesintisiz takip ancak harp gemileri veya askeri uçaklar veya devlet hizmetinde olduğu veya o amaçla yetkilendirildiği açıkça işaretlenmiş ve teşhis edilebilir diğer gemi veya uçaklar tarafından yapılabilecektir. Kesintisiz takip herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında veya takip edilen gemi başka bir devletin karasularına girdiğinde sona erer” (Gündüz, 2013, s. 251)⁸⁶

Kıyı devleti izleme hakkını kullanırken bazı koşulların sağlanmış olması gerekir (Baykal, 1998, s. 389). Bunlardan birincisi, izleme, ihlalin gerçekleştiği deniz alanından başlamalıdır. İçsular veya karasularında söz konusu bir ihlalin takibi bu alanlardan başlayacaktır (Gündüz, 2013, s. 212, 251, Baykal, 1998, s. 383, Pazarcı, 2009, s. 286, Toluner, 1996, s. 302).⁸⁷

Bitişik bölge, kıyı devletinin gümrük, sağlık, maliye ve göç konularındaki düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında vuku bulan veya bulacak ihlalini cezalandırmak ve önlemek amacıyla bir kontrol icra etmek üzere ihdas edilebilir (Gündüz, 2013, s. 213, 229).⁸⁸ Kıyı devletinin Bitişik bölge ihdasına neden olan bu düzenlemelerinin ihlali halinde kesintisiz takibin bitişik bölgeden başlayabilmesi için geminin, sayılan dört konudaki düzenlemeleri bitişik bölgede veya iç sular yada karasularında ihlal ettikten sonra takibin başladığı sırada bitişik bölgede bulunması

---

⁸⁶ (BMDHS, 1982: mad. 111)

⁸⁷ (ADS, 1958: mad. 23; BMDHS, 1982: mad. 111.1)

⁸⁸ (ADS, 1958: mad.24; BMDHS, 1982: mad.33)

gerekir. Bitişik bölgede, yabancı gemi tarafından kıyı devletinin bu bölgedeki haklarını (gümrük, sağlık, maliye ve göç) ihlal etmiş olduğu inancını uyandıracak sebeplerin bulunması gerekir. 1982 BMDHS bitişik bölgede arkeolojik ve tarihi nesnelerin kıyı devletinin rızası olmaksızın çıkarılması halinde, bitişik bölge ile ilgili sayılan alanlardaki düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında ihlal edildiği varsayımıyla hareket edebileceği kabul edilmiştir. Buna göre bitişik bölgede vuku bulacak arkeolojik ve tarihi eser kaçakçılığı olaylarında kıyı devletinin, takip yetkisi bitişik bölgede başlayacaktır (Gündüz, 2013, s. 212, 251, Baykal, 1998, s. 387, Pazarcı, 2009, s. 286, 287, Toluner, 1996, s. 303).⁸⁹

MEB ve kıta sahanlığı içindeki bir güvenlik bölgesi içinde bir takibin başlatılabilmesi için anılan bölgelerle ilgili kıyı devletinin uluslararası hukuka uygun koymuş olduğu kuralların ihlal edilmiş olması ve takibin bu bölgelerden başlatılma zorunluluğu vardır.

Kesintisiz takip, yabancı gemi veya botlarından birisinin takip eden devletin içsularında, takımda sularında, karasularında, bitişik bölgesinde, MEB veya kıta sahanlığında bulunduğu, kanaat getirildiği bir esnada başlatılmalıdır.

İzleme, takip edilecek yabancı gemiye görülebilir ya da işitilebilir bir durma işaretinin verilmesinden sonra başlatılabilir (Gündüz, 2013, s. 212, 251).⁹⁰ Bu bakımdan, geminin sırf suç işlerken görülmesi veya suç işlediğinden şüphe duyulması takibin başlatılabilmesi için yeterli değildir, ayrıca durma işaretinin de verilmiş olması gerekir (Gündüz, 2013, s. 212, 251).⁹¹

Takip kesintisiz olmalıdır (Gündüz, 2013, s. 212, 251).⁹² Takibin kesilmesi takip edilen geminin sis, fırtına, karanlık gibi doğal nedenlerle ya da sürat farkı gibi teknik nedenlerle izini kaybettirmesi şeklinde olabilir. Takibin kesintisiz olması şart olduğundan, ilgili geminin daha önceki bir geçişi sırasında yapmış olduğu herhangi bir ihlale dayanarak kesintisiz takipte bulunulamaz. Ancak bu, kıyı devletinin böyle bir yabancı gemi üzerinde bir daha asla yetki kullanamayacağı anlamına gelmez. Kıyı devleti, yabancı gemi kendi karasularında iken iç hukukundan doğan yetkilerini gemi üzerinde kullanabilir.

---

⁸⁹ (ADS, 1958: mad. 23.1; BMDHS, 1982: mad.111.1)

⁹⁰ (ADS, 1958: mad.23.3; BMDHS, 1982: mad. 111.4)

⁹¹ (ADS, 1958: mad.23.5; BMDHS, 1982: mad. 111.6(B))

⁹² (ADS, 1958: mad.23.1; BMDHS, 1982: mad. 111.1)

Kesintisiz takip edilen geminin bayrak devletinin veya bir başka devletin karasularının ötesinde kalan deniz alanlarında örneğin münhasır ekonomik bölgesinde de devam edecektir. Takip yabancı karasularında kesilecektir.

Kesintisiz takip herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında veya takip edilen gemi, kendi devletinin veya üçüncü bir devletin karasularına girdiği anda takip yetkisi sona erer, gemi tekrar açık denize açılrsa dahi takip edilemez (Gündüz, 2013, s. 212, 251.⁹³

Takip sonucu, yabancı ticaret gemisinin açık denizde durdurulması, kimliğinin incelenmesi ve gerekirse kıyı devletine götürülerek yargılanması mümkündür. Takip edilen geminin tutuklanması, el konulması ya da batırılması durumunda bayrak devletine bilgi verilmesi gerekmektedir. Kıyı devletleri kesintisiz takip hakkını, özellikle uyuşturucu trafiğine ilişkin kanunların ihlali, balıkçılığa ilişkin kuralların ihlali ve deniz kirlenmesine ilişkin düzenlemelerin ihlal edilmesi durumlarında kullanmaktadırlar (Baykal, 1998, s. 394).

Ziyaret hakkı; Açık denizde, devletler harp gemileri vasıtasıyla ziyaret hakkını kullanabilir. Bu hak, BMDHS'nin 95 ve 96'ncı maddelerindeki⁹⁴ yargı bağıışıklığına sahip askeri gemiler ile ticari amaçla kullanılmayan devlet gemileri haricindeki gemilere ancak;

- Gemi deniz haydutluğu yaptığıında,
- Gemi köle ticaretine giriştiğinde,
- Gemi açık denizden izinsiz yayın yaptığıında,
- Gemi tabiiyetsiz olduğunda,

- Kendi tâbiyetindeki geminin bayrağını gizlemesi veya başka bayrak göstermesi halinden şüphelenilmesini gerektiren makul bir sebep olduğunda, uygulanabilir.

Yabancı gemiyi ziyaret yetkisinin meşrutiyeti tartışmalıdır ve kapsamı bugün sözleşmelerde net olarak belirlenmiş değildir (Toluner, 1996, s. 299). Özellikle insan

---

⁹³ (ADS, 1958: mad.23.2; BMDHS, 1982: mad. 111.2)

⁹⁴ (1982 BMDHS;

- Mad.95 : Savaş gemileri, açık denizlerde, bayrağını taşıdıkları devlet dışında, diğer devletler yönünden mutlak yargı bağıışıklığına sahiptirler.

- Mad.96 : Bir devlete ait olan veya onun tarafından işletilen ve münhasıra ticari olmayan bir kamu hizmetinde kullanılan gemiler, açık denizde bayrağını taşıdıkları devlet dışında, diğer devletler yönünden mutlak yargı bağıışıklığına sahiptirler.)

hakları konusunda günümüzde geline nokta ya rağmen, esir ticareti yapan gemiler üzerinde bayrak devleti dışındaki devletlere zabt ve cezalandırma yetkilerinin tanınmamış olması, aynı şekilde önleyici meşru müdafaa hakkına dayanılarak ziyaret yetkisinin kullanılmasına yer verilmemiş olması bu konudaki belli başlı eksikliklerdir (Harris, 1998, s. 900).

Yine Sözleşmelerde savaş zamanında da açık denizde yabancı ticaret gemilerini durdurma ve arama yetkisi konusunda açık bir hüküm yoktur. Ancak, savaşan devletin, diğer savaşan devlete silah taşıdığı yönünde makul şüphe uyandıran başka bir devletin bayrağını taşıyan bir gemiyi durdurma ve arama hakkının olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Teamül kuralları savaş zamanında savaşan devletlerin açık denizde durdurma ve arama yetkisi olduğunu reddetmemekte, ancak ilgili geminin diğer savaşan devlete silah taşıdığından şüphelenmek için makul sebeplerin bulunması gerektiğini, şüphelerin asılsız çıkması halinde tazminat talep edilebileceğini kabul etmektedirler. Devletlerin büyük çoğunluğunun uygulaması bu yöndedir.

Ziyaret hakkını kullanırken harp gemisi kontrol ve müteakiben inceleme yapabilir. Ancak, şüpheler doğru çıkmazsa ve yanaşılan gemi şüpheleri haklı çıkartacak bir hareket yapmamışsa harp gemisinin bayrak devleti, varsa gemiye verilen hasarı karşılayacaktır (Gündüz, 2013, s. 212, 251, Baykal, 1998, s. 394, Toluner, 1996, s. 304).

Ziyaret yetkisinin kapsamı ve niteliği tartışmalı olmakla birlikte, ticaret gemisinin ziyaret yetkisini kullanan geminin bayrağını çekme hakkını tetkik etme, bu amaçla şüpheli gemiye bir subay komutasında tekne gönderme, şüphelerin yine de giderilememesi halinde daha ileri incelemeye geçebilmekle birlikte incelemelerin olabildiğince özenli ve ayrıntılı yapılması ile sınırlıdır (Gündüz, 2013, s. 211, 250).⁹⁵

Ziyaret yetkisini kullanan gemi, ziyaret ettiği ticaret gemisi üzerinde durdurma, yanaşma, arama yetkilerine sahiptir. Ancak, gemi ve gemideki kişiler üzerinde zabt, tutuklama ve cezalandırma yetkileri kural olarak münhasıran bayrak devletine aittir, Açık denizde ziyaret yetkisini kullanacak gemilerin niteliğine bakıldığında 1958 Sözleşmesinde bu yetki sadece harp gemilerine tanınmış iken,

---

⁹⁵ (ADS, 1958: mad.22.3; BMDHS, 1982: mad.110.3)

1982 Sözleşmesinde bunun çerçevesi genişletilerek savaş gemilerinin yanında, devlet hizmetinde oldukları açıkça işaretlenmiş ve usulüne uygun bir şekilde yetkilendirilmiş herhangi bir gemi ve uçağa da ziyaret yetkisi tanınmıştır (Gündüz, 2013, s. 249).⁹⁶

Ziyaret yetkisinin kullanılması, belirli bir takım makul şüphe uyandıran olayların varlığını gerektirmektedir. Bu nedenle, şüphelerin doğru çıkmaması, yanaşılan geminin bu şüpheleri haklı kılacak bir eylemde bulunmaması şartıyla, gemiye verilen her türlü zarar ve ziyanın tazmin edilmesi gerekecektir.

Açık denizde devletler kendilerine verilen yetkileri bazı özel durumlarda diğer devletler ile paylaşırlar. Bir başka deyişle, devletlerin açık denizde işbirliği yaptığı ve kendi gemileri üzerinde sahip olduklarına ilaveten diğer gemilere de uygulayabildikleri yetkileri, iki kısımda sınıflandırılabilir;

- Bazı uluslararası suçların kontrolü ve cezalandırılması,
- “Uyuşturucu madde kaçakçılığının denetlenmesi” (Gündüz, 2013, s. 250),⁹⁷
- “Açık denizden izinsiz yayınların denetlenmesi”(Gündüz, 2013, s. 250),⁹⁸
- “Deniz haydutluğu”(Gündüz, 2013, s. 249),⁹⁹
- “Köle ticareti”(Gündüz, 2013, s. 249),¹⁰⁰
- Açık denizden yararlanma,

konularında düzenlenmiştir. Bu konularda açık denizde tüm devletler tabiiyet gözetmeksizin denetleme yapabilir ve ayrıntıları sözleşmede belirtilen cezai işlemleri uygulayabilir.

Burada devlet, yukarıdaki suçları işleyen veya işlediğine dair güçlü şüpheler mevcut olduğunda bir dizi önlemle yetkilerini kullanır. Bunlar sırasıyla gemi kimliğini inceleme (right to approach), ziyaret hakkı (right to search) ve müteakiben suçun sabit olması halinde sözleşmeyle verilen cezalandırmaya uzanan bir dizi yetkililerdir.

Devletin açık denizden yararlanma konusundaki yetkileri;

---

⁹⁶ (BMDHS, 1982: mad.101.5)

⁹⁷ (BMDHS, 1982: mad.108)

⁹⁸ (BMDHS, 1982: mad.109)

⁹⁹ (BMDHS, 1982: mad.101)

¹⁰⁰ (BMDHS, 1982: mad.99)

- Çatışmayı nleyici ve bununla ilgili yetkileri düzenleyen,
- Denizde can güvenliğini koruyan,
- evre korumasına yönelik,

yetkililerdir. Bunlardan açık denizde evre koruması ise iki başlık altında ele alınmaktadır;

- Balıkçılık ve canlı kaynakların korunması ve avlanmanın düzenlenmesi,
- evre kirlenmesi.

2.2.2.2 Açık denizlerin istisnai rejimleri

Açık denizde bulunan her türlü gemi üzerinde kural olarak bayrak devleti yetkilidir. Ancak, uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri bazı istisnaları saklı tutmuştur. Sözleşmelerde yer alan istisnai durumlarda açık denizlerde bayrak devleti dışındaki devletlerde yabancı gemi üzerinde yetki kullanabilmektedir.

Bu istisnai durumların kabul edilmesinin amacı, suç işlenmesinin önlenmesi ve bazı uluslararası suçların denetlenmesi ve cezalandırılmasıdır. Söz konusu istisnai durumlarda Devletler yetkilerini, sadece yabancı “ticaret” gemileri, üzerinde kullanabilir. Yabancı savaş gemisi ve ticari amaç dışında kullanılan gemiler üzerinde bu tür yetkiler kullanılamaz.

Devletler, bayrak devleti kuralının istisnaları olarak uyrukluk ayrımı yapmadan denetleme ve cezalandırma yetkilerini şu durumlarda kullanabilir: Kesintisiz Takip, Ziyaret Hakkı, Deniz Haydutluğu, Köle Ticareti, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve izinsiz Yayınlar.

Yukarıda belirtilen yargısal yetkilere ilaveten bir kıyı devleti ulusal yetki alanına giren deniz alanlarında ihlal edilen bir kuralın cezalandırılması amacıyla açık denizlere kaçan diğer devlet gemilerini izleyip açık denizde yakalanması ve gerekli yasal işlemleri yapma konusunda yetkili kılınmıştır. Buna izleme hakkı¹⁰¹ denir (Gündüz, 2013, s. 212, 251).

Teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin sağladığı yeni olanaklar, açık denizlerin karaya yakın olan kesiminde, kıyı devleti yararına olmak üzere, bazı noktalarda açık

---

¹⁰¹ (ADS, 1958: mad.23; BMDHS, 1982: mad.111)

denizler rejiminden sapan, istisnai hukuki rejimlerin kabul edilmesine yol açmıştır. 1958 tarihli Cenevre Konvansiyonlarında ifadesini bulan bu istisnai rejimler, iki tanedir. Bitişik Bölge ve Kıta Sahanlığı. 1982 BMDHS, bu istisnai hukuki rejimlere MEB kavramının katılması sonucunu doğurmuştur. MEB kavramı, Kıta Sahanlığı kavramı ile uygulamayla yerleşmiş bir kavram olan balıkçılık bölgesi kavramlarının bir birleşimidir.

Bitişik bölge - Arkeolojik bitişik bölge; Bitişik Bölge (BB) (Contiguous Zone (CZ)), karasularına bitişik olan ve kıyı devletinin belirli bir genişliğe kadar bazı konularda yetkilerini kullandığı açık deniz alanını ifade eder (Kuran, 2006, s. 88). Bitişik bölge tanımının geçmişi incelendiğinde; tanımın ortaya çıkışının karasularının dar olduğu döneme uzandığı görülür. Böyle bir bölgenin ihdas edilme ihtiyacı, karasularının 3 mil olarak uygulandığı dönemlerde devletlerin bazı çıkarlarını yeterince koruyamadığı gerçeğine dayandırılmaktadır (Toluner, 1996, s. 191).

Bitişik Bölge, karasularından deniz tarafına doğru uzanan sahildar devletin karasularında meydana gelen gümrük, maliye, muhacerat, sağlık, arkeolojik ve balıkçılık konusundaki kanunlarının ve düzenlemelerin ihlal edilmesine engel olmak veya ihlalleri cezalandırmak için gerekli kontrolü elinde bulundurduğu bir sahadır.

1982 BMDHS'nin 33'üncü maddesi "*Bitişik bölge olarak adlandırılan, karasularına bitişik olan bir bölgede sahildar devletin; ülkesi üzerinde veya karasularında gümrük, maliye, sağlık veya göç ile ilgili kanun ve kurallarına riayetsizlikleri önleme veya bu kanun ve kurallara karşı ülkesi üzerinde veya karasularında meydana gelebilecek riayetsizlikleri cezalandırmak için gerekli kontrolleri icra edebileceği*" hususunu hükme bağlamıştır. Yine aynı madde hükmüne göre, bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçemez.

Bitişik Bölge, sahildar devletin karasularına bitişik olan ve bu devletin belirli bir genişlikte, belirlenmiş birtakım konularda denetleme yetkilerini kullandığı denizin bir parçasını anlatmaktadır. İlk bitişik bölge uygulaması 1736'da İngiltere tarafından yürürlüğe konmuştur. İngiltere'nin 18 ve 19'uncu yüzyıllarda "*Hovering Acts*" adı altında çıkardığı çeşitli yasalarla, karasularına bitişik açık deniz alanlarında yabancı gemileri gümrük ve maliye konularında denetlemeye tabi tutmuştur (Pazarcı, 2009, s. 312). Bu dönemde İngiltere'nin 3 millik karasularına ilaveten 2 millik bir saha bu

kapsamda değerlendirilmiştir. Bu uygulamayı aralarında ABD'nin de bulunduğu çeşitli devletlerin bitişik bölge ilan etmeleri izlemiştir. Müteakiben 1958 KBBS ve 1982 BMDHS ile Bitişik Bölge tanımına uluslararası bir nitelik kazandırılmıştır (Churchill ve Lowe, 1991, s. 112-115).

“Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçemez” (Gündüz, 2013, s. 229)¹⁰² Bitişik bölgenin dış sınırı ortaya çıktığı günden 1982 BMDHS'ne kadar gittikçe artarak değişmiştir. İlk bitişik bölge uygulaması olan *“İngiliz Bitişik Bölgesi”* karasularının ölçülmeye başlandığı hatlardan itibaren 5 mil olarak belirlenmişti. Daha sonra 1958 KBBS'de bu bölge 12 mil'e, ve son olarak 1982 BMDHS'de 24 mil'e çıkarılmıştır. Burada dikkat edilecek husus, tanımda bitişik bölge ile ilgili mesafenin ölçülmeye başlandığı yer olarak, karasularının ölçülmeye başlandığı hatlar verilmektedir. Bitişik Bölge, hukuki olarak ilk kez 1958 KBBS'nin 24'üncü maddesinde tanımlanmıştır.¹⁰³ Bu tanım, genişlik konusunda yapılan bir değişiklik dışında 1982 BMDHS'nin 33'üncü maddesinde aynen benimsenmiştir.

Söz konusu madde, Bitişik Bölgeyi açık denizlerin bir alanı olarak değerlendirmektedir. Sözleşme, bitişik bölgenin genişliğini ve sınırlarını belirtmiş ve kıyı devletinin bu açık deniz alanında hangi konularda yetkili olduğunu açık bir şekilde düzenlemiştir (Kuran, 2006, s. 77).

Bu hüküm BMDHS'de yaklaşık aynı yapısını korumuş olup değişiklik olarak;

- Bitişik bölge dış sınırı 12 mil'den 24 mil'e çıkartılmış,
- Bitişik bölgenin kıyı devletleri arasında paylaşımı konusu yer almamıştır.

Dış sınırdaki artış karasularının 12 mil'e genişletilme hükmüne paralel olarak geliştirilmiştir.

---

¹⁰² (BMDHS, 1982: mad.33.2)

¹⁰³ (1958 KBBS'nin 24'üncü maddesinde aşağıdaki hüküm yer almaktadır:

Kıyı devleti, karasularına bitişik olan açık denizin bir bölgesinde;

- Gümrük, maliye, göç veya sağlık konusundaki düzenlemelerinin ülkesinde veya karasuları içinde ihlalini önlemek;

- Yukarıdaki düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde vuku bulan ihlallerini cezalandırmak için; gerekli olan kontrolü icra edebilir. Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 12 deniz milini geçemez.

- İki Devletin kıyılarının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bitişik bölgesini her noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçiremez.)

Kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler arasındaki sınırlandırma sorunu ise bir görüşe göre 1982 Sözleşmesinde ortaya konan MEB tanımının aynı bölgeyi içine alması nedeniyle bu bölgeye uygulanan kuralların geçerli olacağı şeklindedir (Toluner, 1996, s. 196).

Bitişik Bölgenin hukuksal rejimi incelendiğinde, kıyı devletinin bu deniz alanındaki yetkileri 4 konuda sınırlandırılmıştır. Bunlar;

- Gümrük,
- Maliye,
- Muhaceret,
- Sağlık konularıdır.

1958 KBBS’de 4 konuya ilaveten “*güvenlik*” amaçlı bitişik bölge kavramı da ortaya atılmış ve tartışılmış olmasına rağmen komisyon, “güvenlik” teriminin açık bir terim olmadığı vakasına değinerek, bu konunun madde kapsamına alınmasını uygun ve lüzumlu bulmamıştır (Toluner, 1996, s. 192). Ancak, uygulamada tartışmalı olmakla birlikte devletlerin güvenlik amaçlı bitişik bölge uygulamalarına rastlanmaktadır (Pazarcı, 2009, s. 276).

Ayrıca BMDHS, bu 4 konuya ilaveten kıyı devletinin arkeolojik ve tarihsel zenginlikler konusunda da bitişik bölge ilan edebileceklerini hükmetmiştir.¹⁰⁴

Bir devletin bitişik bölgeye sahip olabilmesi için, böyle bir bölge üzerinde yetki kullanılacağına karar vermesi ve bu durumu ilan etmesi gerekmektedir. Böyle bir ilanın gerekliliği 1982 BMDHS’nin 33’üncü maddesinde belirtilmemiş olmasına karşın, maddenin tanımlanmasında kullanılan “*gerekli olan kontrolü icra edebilir*” ifadesinden böyle bir yetki için istek ve ilan gerekliliği çıkarılabilmektedir (Toluner, 1996, s. 193).

Bitişik bölge yetkilerinin kullanılması konusunu inceleyecek olursak, kıyı devletinin bu bölgedeki yetkisi iki amaca yönelik kontrol yetkisidir. Kıyı devleti bu kontrolü, ya mevzuata aykırı konuların ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek için yada ülkesinde veya karasularında vuku bulan ihlali cezalandırmak için icra edebilir.

---

¹⁰⁴ (BMDHS, 1982: mad.303.2: Bu eşyaların ticaretini kontrol etmek için, sahildevlet, 33’üncü maddeyi uygulayarak, bunların, o maddede öngörülen bölgedeki deniz dibinden, kendi izni olmaksızın çıkarılmasını, ülkesi üzerinde veya karasularında, kendisinin aynı maddede öngörülen kanunlarına ve kurallarına aykırı bir davranış olarak kabul edebilir.)

İkinci durumda eylem kıyı devletinin egemenlik alanında vuku bulmuştur ve burada devletin, ülkesinde haiz olduğu yetkilerin uygulanmasını sağlamak amacıyla, açık denizdeki kesintisiz takip hakkı kavramına benzer bir yetki donanımı söz konusudur. Fakat, açıklanması zor olan konu, birinci durumda yetkinin nasıl kullanılacağıdır. Burada bir ihlal söz konusu değildir. Dolayısıyla bir ihlal gerçekleşmeden buna ilişkin yasal mevzuatın bir gemiye uygulanması da mümkün gözükmemektedir. Burada sözleşmenin ilgili maddelerinden devletin sadece arama ve soruşturma gibi kontrol eylemlerini gerçekleştirebileceği yorumlanmaktadır (Toluner, 1996, s. 194).

Tarihi ve arkeolojik nesnelerin, deniz yatağından kıyı devletinin rızası dışında çıkarılması, kıyı devletinin mevzuatının kendi ülkesinde ya da karasularında ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Böylece, arkeolojik bitişik bölgede işlenen suçlara kıyı devleti kendi iç hukukunun öngördüğü bütün müeyyideleri uygulayabilecektir. Böylece kıyı devleti bitişik bölgede bir arkeolojik ve tarihi eser kaçakçılığı durumunda gümrük ve mali çıkarlarının ihlal edilmesi sebebiyle, bu konulara ilişkin düzenlemelerinin, yer itibarıyla uygulama alanını karasularının ötesindeki bu bölgeye de genişletmiş olacaktır (Kuran, 2006, s. 84).

Kıyı devletinin bitişik bölgede kullanabileceği yetki devletin ülkesinde, iç sularında ya da karasularında gümrük, sağlık, maliye ve göç konularındaki mevzuatına aykırı davranılmasını daha bitişik bölgede iken önlemektir. Eğer ülkesinde, iç sularında ya da karasularında belirtilen konularda mevzuatı ihlal edilmiş ise, failleri bitişik bölgede iken yakalayıp cezalandırma yetkisini de kullanabilir (Kuran, 2006, s. 104).

Bitişik bölgede kullanılan yetkilerin konusu, kıyı devletinin kara ülkesi, iç sular ve karasularında işlenen suçlardır. Burada bir ülkesel yetkinin kullanımının ülke dışında uzanması söz konusudur. Kıyı devletine tanınan, geminin bitişik bölgede yakalanıp cezalandırılması yetkisi için hukuk ihlalinin kıyı devletinin kara ya da deniz ülkesinde vuku bulması gerekmektedir. Bu yetki, ancak kıyı devletinin karasularına ve içsulara girdikten sonra suçu işleyip açık denize açılan gemiler üzerinde kullanılabilecektir. (Kuran, 2006, s. 102)

29 Nisan 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri deniz hukukuna damgasını vuran ve deniz hukuku ile örf ve âdet hukuku kurallarını beyan eden temel belgelerdir. Bu

belgeler bazı tartışmalı ve yeni kavramlar konusunda da bir düzen getirmişlerdir.¹⁰⁵ Ayrıca, bu sözleşmelerden Açık Deniz Sözleşmesi, açık denizlerin bütün milletlere açık olduğunu ve hiçbir devletin egemenlik iddiasında bulunamayacağını hükme bağlamıştır (Gündüz, 2013, s. 208).¹⁰⁶

Bu dönemden sonra meydana gelen teknolojik gelişmeler, denizlerin artan ekonomik ve politik değeri, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçları ve tutumları, yıllardır uygulanan örf ve âdet hukuku kurallarını yazılı hâle dönüştüren 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nin yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır. Esasen bu sözleşmelerin yetersiz oldukları o dönemde dahi bilinmektedir (Özman, 2006, s. 36). Nitekim, bu sözleşmelerde, özellikle karasuları genişliği ve balıkçılığa ilişkin konular başta olmak üzere, diğer bazı sorunlara ilişkin hükümler ihdas edilememiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi maksadıyla, anılan konferansta, 27 Nisan 1958 tarihli karar ile, yeni bir konferansın toplanması önerilmiştir. Bu karara istinaden *II. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı* Cenevre'de toplanarak 16.3.1960 - 26.4.1960 tarihleri arasında çalışmalarını yürütmüştür. Ancak, konferans başarıya ulaşmadan ve herhangi bir sözleşme metni oluşturulamadan dağılmıştır (Özman, 2006, s. 36).

Kıta Sahanlığı; Bir kıyı devletinin kıta sahanlığı, o ülkenin karasularından itibaren kıta uzantısının dış sınırına kadar, eğer kıta uzantısı dış sınırının mesafesi 200 deniz milinden az ise, 200 deniz miline kadar olan sualtı alanlarını, deniz yatağını, ve toprak altını kapsar. Kıta sahanlığı, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 350 deniz milini aşamaz veya 2500 metre derinlikleri birleştiren hattan öteye 100 deniz milini aşamaz (Gündüz, 2013, s. 243-244).¹⁰⁷

Coğrafi bakımdan deniz dibi, genellikle karadan sonra birdenbire büyük derinliklere ulaşamaz. Kara ile denizin birleştiği noktadan itibaren açık denize doğru, muayyen bir derinliğe, ortalama 133 metreye kadar yavaş yavaş derinleşir; bu derinlikten sonra, birdenbire keskin bir yamaç halinde büyük derinliklere ulaşır. Kıyı ile bu yamacın başladığı kenar arasındaki sualtı alanlarına, kıta sahanlığı denir (Toluner, 1996, s. 196).

---

¹⁰⁵ Bazı özellikleri olan kıyılarda karasularının iç sınırının saptanmasında düz hatlar usulünün kabulü, kıta sahanlığı ve bitişik bölge rejimlerinin kabulü gibi.

¹⁰⁶ (ADS, 1958: mad.2)

¹⁰⁷ (BMDHS, 1982: mad.76)

Kıta kenarı sahildar devletin toprak kütlesinin sualtındaki uzantısıdır. Kıta sahanlığı ile ilgili egemenlik haklarının varlığı, uluslararası platformlarda bir ilan yapılmış olmasına bağlı değildir. İlan yapılmamış olsa bile, kıta sahanlığına ilişkin egemenlik hakkı mevcuttur.

Aynı zamanda; kıyı devleti, kıta sahanlığında doğal kaynaklardan faydalanma ve araştırma yapma maksatlı egemen haklara sahiptir. Kıta sahanlığı üzerindeki suların hukuki statüsü etkilenmemektedir. Bunların yanısıra, üçüncü devletlerin kıta sahanlığı üzerine kablolar ve petrol ya da gaz boruları döşeyebilme hakkı kıyı devletinin bazı isteklerini göz önünde tutma koşuluna tabidir.

Hukuki anlamda kıta sahanlığı, kıyı devletinin, karasularının ötesinde fakat kıyıya bitişik sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altındaki cansız kaynaklarını araştırma ve işletme konusunda münhasır egemen haklara sahip olduğu bir deniz alanıdır (Kuran, 2006, s. 195).

Ancak kimi bölgelerde kıta yükseliminin bulunmadığı ve kara ülkesinin doğal uzantısının yalnızca yerbilimsel kıta sahanlığı ve kıta yamacı ile okyanus tabanına ulaştığı gözlenmektedir. Kara ülkesi ile okyanus tabanı arasında yer alan bu yerbilimsel öğelerin kimi kıta kenarı (Continental Margin) adını almaktadır (Pazarcı, 2009, s. 277).

Kıta sahanlığının hukuki anlamda yapılan tanımlarının tarihsel gelişimine baktığımızda temel öğelerin önemli farklılıklar gösterdiği ve zaman içinde ağırlıkların yer değiştirdiği görülmektedir.

Kavramın hukuki anlamda ilk ortaya çıkışı 28 Eylül 1945 tarihindeki Truman bildirgesi ile olmuştur. ABD Başkanının bu bildirgesi ile, ABD kıyılarına bitişik olan kıta sahanlığının deniz yatağı ve toprak altı alanlarının doğal kaynaklarının;

- Bu kaynakların işletilmesi ve korunması kıyıda işbirliği yapılmasını ve önlem alınmasını gerektirmesi,

- Kıta sahanlığının devletin kara ülkesinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilmesi ve bu nedenle doğal olarak ona ekli olması,

- Bu kaynakların çoğu kez ülkedeki damar ve birikintilerin denize uzantısını teşkil etmesi,

- Kendini koruma kaygısının kıyı devletini kıyıların ötesinde bu kaynakların

işletilmesi için gerekli faaliyetleri yakından izlemek zorunda bırakması, gerekçeleri ile ABD'ye ait olduğunu ve onun yetki ve kontrolüne tabi olduğu duyurulmuştur (Toluner, 1996, s. 196).

Truman bildirisi, kıyı devletinin kıta sahanlığının nereye kadar uzandığı konusunu içermemiş, ancak bu konu bildirgenin sonrasında ABD Hükümeti'nce yapılan basın bildirgesi ile 100 kulaç olarak belirtilmiştir.

Bu tarihten sonra sırasıyla Meksika, Arjantin, Şili ve Peru 1945-1947 yılları arasında benzer kıta sahanlığı hak ve yetkileri içeren bildireler yapmışlardır. Müteakiben İngiliz sömürgeleri için Birleşik Krallık ve Common Wealth üyesi devletler ve 1950'li yıllarda İzlanda, Filipinler, Portekiz ve Kore Cumhuriyeti gibi devletler kıta sahanlığı ilan etmişlerdir (Pazarcı, 2009, s. 281).

Kıta sahanlığı ile ilgili müteakip gelişme 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda imzalanan KSS olmuştur. Bu sözleşme ile o ana kadar devletlerin kıta sahanlığı iddia ve kabulleri ortak bir zeminde formüle edilmiş ve sözleşme kıta sahanlığı kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır.

Sözleşmenin yer verdiği en önemli hususlardan birisi adaların da kıta sahanlığı bulunduğu belirtilmesidir. Bunun yanı sıra KSS kıta sahanlığı kavramına en önemli katkıyı kıta sahanlığının dış sınırının belirtilmesi ile yapmıştır. Buna göre; *“Kıyı devletinin kıta sahanlığı dış sınırı iki kritere göre saptanacaktır: Birincisi, 200 m. derinlik; İkincisi ise 200 m. derinlikten sonra işletilebilirlik kriteridir.”* (Gündüz, 2013, s. 205)¹⁰⁸

Sözleşmede yerbilimsel anlamda kıta sahanlığı tanımının daha çok ekonomik ve teknolojik temele dayalı hukuki bir tanıma kaydığı söylenebilir. Aynı şekilde, sözleşmenin getirdiği haklar ve yetkilerin münhasıran kıyı devletine ait olduğu ve kıyı devletinin bu haklara sahip olması için uygulama ya da ilan zorunluluğu olmadığı kabul edilmektedir (Gündüz, 2013, s. 205).¹⁰⁹

Bu sözleşme ile kıta sahanlığının, kıyı devletine verdiği hakların, belirtilen bölgedeki su altı alanlarının yatağı ve toprak altını araştırma ve kaynakları işletme ile sınırlı

---

¹⁰⁸ (KSS, 1958: mad.1/a-b)

¹⁰⁹ (KSS, 1958: mad.2)

olduğu, denizin, deniz yatağı ile devamlı temas halinde olmayan canlı kaynakların kapsamadığı gibi üstündeki suların hukuki statüsünü de etkilemediği belirtilmiştir.

Ancak teknolojik gelişmeler, bu tanımın yetersiz kalmasına sebep olmuştur. 1958 KSS’nde işletilme imkânının bulunduğu derinlik kriterini sınırlayan azami bir genişlik öngörülmüştür. Buna göre; “*kıta sahanlığı, kıta uzantısının en dış sınırına kadar, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar* (Gündüz, 2013, s. 243).”¹¹⁰ 1958 KSS’ni takip eden dönemde kıta sahanlığı ile ilgili hukuki gelişim şu şekilde olmuştur; 1969 yılında UAD’nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında verdiği karar ile kavramın doğal uzanım tezine daha da yaklaştığı görülmektedir. Divan kararda kıta sahanlığı hakkının temelde doğal uzanımdan (natural prolongation) kaynaklanmakta olduğu çok kesin bir şekilde belirtilmiştir (Pazarcı, 2009, s. 278).

Kuzey Denizi davalarından sonra BMDHS’ye kadar geçen sürede bu konuda 1970 Lima, Montendeo, 1972 Santo Domingo bildirgeleri müteakip gelişmeler oluşturmuşlardır.

BMDHS kıta sahanlığı konusunda yapılan son uluslararası kararı oluşturmaktadır. Bu sözleşme ile kıta sahanlığı kavramı biraz daha genişletilmiş, kıtanın deniz altındaki devamını oluşturan 3 ögeyi de kapsamıştır.

Kıyı devletinin, kıta sahanlığındaki yetkilerinin varlık nedeni, kara ülkesindeki egemenlik hakkıdır. Devletin bu bölgedeki haklarının doğumu bunların talep edilmesi, kullanılması veya bu bölgelerin işgal edilmesi koşuluna bağlı değildir. Bu haklar, kıyı devleti tarafından kullanılmasa dahi, bu devlet açıkça rıza göstermedikçe, diğer devletler tarafından kullanılamaz. Bu anlamda olmak üzere, kıta sahanlığındaki haklar, inhisaridir (Gündüz, 2013, s. 205, 244).¹¹¹ Kıyı devleti, kıta sahanlığında, bunun araştırılması ve doğal kaynaklarının işletilmesi için egemen haklar kullanır(Gündüz, 2013, s. 205, 244).¹¹²

Görüleceği gibi, kıta sahanlığında devletin egemenliğinden değil, “egemen” haklarından söz açılmıştır. Bu terim, kıyı devletinin su altı alanlarının deniz yatağındaki ve toprak altındaki yetkileriyle, bu bölgelerin üzerinde bulunan sulardaki

---

¹¹⁰ (BMDHS, 1982: mad.76/1 ve 5)

¹¹¹ (KBBS, 1958: mad.2/2; BMDHS, 1982: mad.77/2,3)

¹¹² (KBBS, 1958: mad.2/1; BMDHS, 1982: mad.78/1)

yetkiler arasında bir ayrımın yapılması ve aynı zamanda kıta sahanlığındaki yetkilerin inhisari niteliğinin belirtilmesi amacıyla, kullanılmıştır. Bununla da yetinilmemiş, su altı alanlarının üzerindeki suların açık deniz rejimine tabi olmakta devam edeceği açıkça belirtilmiştir (Toluner, 1996, s. 76). “*Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, ne bunun üzerindeki suların, ne de bu sular üzerindeki hava sahasının, açık denizler hukuki statüsünü etkilemez* (Gündüz, 2013, s. 205, 244).”¹¹³

Sözleşmede öncelikle yerbilimsel bir tanımlama yapılmış ve ilk kriter olarak kıta sahanlığının kıta kenarının uç noktasına kadar uzandığı belirtilmiştir. Burada önceki tanımlardan farklı olarak kıta sahanlığının kıta yamacı ve kıta yükseltisini (kıta yamacı eteği) de kapsadığı görülmektedir (Gündüz, 2013, s. 244).¹¹⁴

Ancak Sözleşme, başta koyduğu doğal uzanım yaklaşımını diğer iki kriter ile terk etmiştir. Bu kriterlere göre; “*kıta kenarının uç noktası karasularının ölçülmeye başladığı hatlardan itibaren 200 milden daha yakın ise kıyı devleti kıta sahanlığı hakkını 200 mile kadar, kıta kenarı uç noktasının 350 mili aştığı durumda ise hakkı 350 mile kadar kullanılabileceğini*” (Gündüz, 2013, s. 244)¹¹⁵ belirtmiştir.

Münhasır Ekonomik Bölge (MEB); Münhasır ekonomik bölge kavramı, milletlerarası hukuka Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile giren, yeni bir kavramdır. Ekonomik bölge, karasuların ölçülmeye başlandığı esas hattan hesaplanmak üzere en çok iki yüz mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altının ve ayrıca üzerindeki suların canlı olan ve olmayan doğal kaynakları üzerinde kıyı devletlerine bazı ekonomik hakların tanınmasını öngören bir kavramdır (Toluner, 1996, s. 95).

MEB kavramı 23 Temmuz 1947 tarihli Şili’nin kıta sahanlığı ve ona bitişik 200 millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu başkanlık açıklamasıyla devlet uygulamalarına girmiştir. Bu iddianın açık denizlerdeki seyrüsefer serbestliği hakkını etkilemeyeceği ve müdahalede bulunulmayacağı yine bildiri metninde düzenlenmiştir. Bu kararlarda, bölgenin ülkesel statüye sahip olmadığı, yalnızca doğal kaynakların ve ilgili yetkilerin kullanımının amaçlandığı belirtilmiştir. Daha

---

¹¹³ (KBBS, 1958: mad.3; BMDHS, 1982: mad.78/1)

¹¹⁴ (BMDHS, 1982: mad.76/3)

¹¹⁵ (BMDHS, 1982: mad.76/1-6)

sonra Peru, 1 Ağustos 1947’de ve benzer şekilde, diğer devletlerin kıyıda 200 mile ulaşan bir deniz alanında seyrüsefer serbestilerini engellemeyen bir koruma, saklama ve araştırma bölgesi kurma bildirisini açıklamıştır (Dyke, 2005, s. 108).

MEB kavramı, 1945’lerden sonra bazı Latin Amerika devletlerince uygulamaya konulan 200 millik miras denizi (patrimonial sea) kavramı ile 1960’ların başında yerleşmeye başlayan balıkçılık bölgesi (fishery zone) kavramının etkisi sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır (Pazarcı, 2009, s. 282). Devletlerin ekonomik etki alanlarını genişletme ve denizdeki doğal kaynaklara sahip olma çabalarının sonucu şekillenen kavram, başlangıçta az gelişmiş devletlerin az gelişmişlik çemberini kırmalarına yardımcı olacak bir faktör olarak değerlendirilip savunulsa da, kısa sürede kavramın ortaya çıkaracağı çıkar çatışmaları ve çözümündeki güçlükler anlaşılmıştır (Toluner, 1996, s. 272).

MEB kavramı, uluslararası hukuka 1982 BMDHS ile girmiş olup, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en çok 200 deniz mili genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile ayrıca üzerindeki suların canlı ve cansız doğal kaynakları üzerinde, kıyı devletlerine bazı ekonomik hakların tanınmasını öngören bir kavramdır. MEB’e ilişkin hükümler 1982 BMDHS’nin 55-85’inci maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Kıyı devleti MEB üzerinde, bir kısmı ekonomik nitelikte olan ve bir kısmı da bu deniz alanında bazı yetkilerin uygulanmasını içeren egemen haklara sahiptir. Kıyı devletinin MEB’de sahip olduğu ekonomik nitelikli haklarını iki ayrı grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi, 200 mile kadar olan bölgenin su kütlesi, deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklar üzerindeki hakları; diğeri ise belirtilen deniz alanının işletilmesi ile ilgili olan haklardır.¹¹⁶

---

¹¹⁶ **BMDHS, 1982 Mad:56** Münhasır ekonomik bölgede sahildar devletlerin hakları, yetkisi veya yükümlülükleri;

1- MEB sahildar devletin aşağıdaki hak, yetki ve yükümlülükleri vardır:

a) Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amalarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar:

b) İşbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;

i) suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma;

ii) denize ilişkin bilimsel araştırma yapma; .

iii) deniz çevresinin korunması ve muhafazası; konularına ilişkin yetki;

c) İşbu sözleşmede öngörülen diğer hak ve yükümlülükler.

Dolayısıyla, MEB’de kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar, Kıta Sahanlığı üzerinde sahip olunan haklar ile bunlara ek olarak su tabakasında sahip olunan ekonomik hakları içermektedir. Doğal kaynaklar üzerinde sahip olunan bu haklar kıyı devletine; bunları arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri sağlamaktadır.

Aynı zamanda, kıyı devleti MEB’de avlanılacak canlı kaynakların miktarını saptamak hakkına sahiptir. Bunu yaparken, aşırı avlanma nedeniyle canlı kaynakların tükenmesini önlemek ve bu kaynaklardan en yüksek verim alınacak şekilde gerekli önlemleri almak ve bu konuda iş birliği yapmak yükümlülüğü vardır. Kıyı devleti, canlı kaynaklardan azami ölçüde istifade edilmesi prensibini benimseyecek ve ilgili bütün faktörleri göz önünde bulundurarak, diğer devletlerin kendi avlanma kapasitesi dışında kalan kaynakları kullanmalarına, üzerinde anlaşmaya varılmış koşullar altında izin verecektir (Toluner, 1996, s. 275-276).

Diğer devletler MEB dahilinde geleneksel açık denizlerde seyir ve MEB üzerinde uçma; deniz altı kablo ve boruları döşeme ve kaynakların kullanımına ilişkin olmayan açık denizlerin ve üzerindeki hava sahasının gemiler ve uçaklar tarafından kullanımı hakkına sahiptirler.

Kıyı devletinin MEB üzerindeki hakları yalnızca ekonomik nitelikli haklarıyla sınırlı kalmamaktadır. Buna ilaveten kıyı devleti, bu bölgede bazı egemenlik yetkileriyle de donatılmıştır. Bu çerçevede kıyıdaş devletlerin MEB üzerindeki hakları şunlardır:

- Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yatağında ve bunların toprak altında, canlı (Suda hareket eden nekton türü balık ve benzeri canlılar, balina yunus gibi memeliler) (Gündüz, 2013, s. 240, 244) ¹¹⁷ve cansız doğal kaynakların (Suda asılı duran maden zerreleri, deniz yatağında özellikle çökelti tabakası içerisinde bulunan maden yumruları, deniz yatağının toprak altında varolan maden yatakları ile

---

2- MEB’de sahildevlet, işbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde gözönünde bulunduracak ve işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir.

3- İşbu maddede deniz yatağına ve bunların toprak altına ilişkin olarak belirtilen haklar, VI Kısma uygun olarak kullanılacaktır.

Mad.86; Bu Kısımın uygulanma alanı

İşbu Kısımın hükümleri bir devletin MEB’ne, karasularına veya içsularına veya takımadada sularına dahil olmayan tüm deniz alanlarına uygulanır. İşbu madde, 58. madde uyarınca MEB’de bütün devletlerin yararlandıkları serbestileri, hiçbir şekilde kısıtlamaz. (BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara 05.04.2011)

¹¹⁷ (BMDHS, 1982: mad.68,77)

hidrokarbür cepleri) araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar,

- Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma hakkı,

- Denize ilişkin bilimsel araştırma yapma hakkı,

- Deniz çevresinin korunması ve muhafazası (Gündüz, 2013, s. 235, 236),¹¹⁸

- Suni adalar inşa etmek,

- Ekonomik amaçlarla tesis ve yapılar inşa etmek ve bunların inşasına, işletilmesine ve kullanılmasına izin vermek ve bunların inşasını, işletilmesini ve kullanılmasını düzenlemek konusunda münhasır haklar,

- Suni adalar, tesisler veya yapıların etrafında, hem seyir güvenliğini ve hem de bunların güvenliğini sağlamak üzere içerisinde uygun tedbirler alabileceği, genişliği 500 metreden fazla olmamak üzere güvenlik bölgeleri kurmak (Gündüz, 2013, s. 236, 237),¹¹⁹

- Avlanacak canlı kaynakların kabul edilebilir av hacmini tespit etmek,

- Canlı kaynakların idamesinin, aşırı işletme sonucu tehlikeye düşmesini önlemek amacıyla uygun muhafaza ve yönetim tedbirleri almak, kanun ve kuralları koymak (Gündüz, 2013, s. 237, 238),¹²⁰

- Canlı kaynakların azami derecede işletilmesini sağlamak,

- Canlı kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konularındaki egemen haklarının kullanılmasında, kendi kanunlarına ve kurallarına riayeti sağlamak için gemiye çıkmak, geminin denetimini yapmak, gemiye el koymak ve dava açmak dahil olmak üzere, gerekli bütün tedbirleri almak (Gündüz, 2013, s. 242),¹²¹

- Denize ilişkin bilimsel araştırmalar düzenlemek ve bunlara izin vermek

---

¹¹⁸ (BMDHS, 1982: mad.56)

¹¹⁹ (BMDHS, 1982: mad.60)

¹²⁰ (BMDHS, 1982: mad.61, 62)

¹²¹ (BMDHS, 1982: mad.73)

konusunda münhasır haklar (Gündüz, 2013, s. 279),¹²²

Kıyıdaş olmayan devletlerin ise MEB üzerindeki hakları şunlardır:

- Seyrüsefer serbestisi,

- Uçma serbestisi,

- Denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme hakkı (Gündüz, 2013, s. 236, 246),¹²³

- Kıyıdaş devletin hakları saklı kalmak kaydıyla ve kıyıdaş devletin belirleyeceği esas ve usuller dahilinde canlı kaynaklar bakiyesinin uygun bir bölümünün avlanmasına katılma hakkı (Gündüz, 2013, s. 240, 241, 246),¹²⁴

- Kıyıdaş devletin rızası dahilinde denize ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak,

- Yapılan bilimsel araştırmalar hakkında kıyıdaş devlete bilgi verme, yükümlülüğü (Gündüz, 2013, s. 279),¹²⁵

1982 BMDHS'nin 74'üncü maddesi, sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında MEB sınırlandırmasını, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılması hükmünü getirmektedir. Bununla birlikte MEB'in tek taraflı ilan edilemeyeceğine ilişkin bir düzenleme de bulunmamaktadır.

MEB'in sınırlandırılması bakımından sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında andlaşma yapılmasının uluslararası hukuka uygun olacağı ancak, bununla birlikte tek taraflı olarak MEB ilanına aykırı bir hükmünde olmadığı görülmektedir.

Uygulamada, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Estonya, Fransa, Almanya, İrlanda, Letonya, Hollanda, Norveç, Portekiz, Romanya, İspanya, İsveç, Malta, Arnavutluk, GKRY, Fas, Tunus, Suriye, Libya gibi birçok kıyıdaş devlet iç hukuk düzenlemeleri doğrultusunda MEB ilanında bulunmuştur. Hatta 1982 BMDHS'ye taraf olmayan ABD bile sözleşmenin uluslararası hukukta yürürlüğe girmesini beklemeden MEB ilan etmiştir.

---

¹²² (BMDHS, 1982: mad.248)

¹²³ (BMDHS, 1982: mad.58, 87)

¹²⁴ (BMDHS, 1982: mad.69, 70, 87)

¹²⁵ (BMDHS, 1982: mad.248)

BMDHS'ye taraf olmayan devletlerin, bu bağlamda Türkiye'nin, MEB ilan hakkı olup olmadığı konusu tartışılabilir. Bilhassa III. Deniz Hukuku Konferansında yaygın olarak kabul görmüş ve birçok devlet tarafından uygulamaya konmuş olması bu kavramın BMDHS'den bağımsız bir örf ve adet hukukuna mal olduğu izlenimini vermektedir (Toluner, 1996, s. 273).

Uluslararası deniz yatağı; Uluslar arası deniz yatağı (Deep Seabed) kavramı 20'nci yüzyılın ikinci yarısında, modern teknolojinin o ana kadar erişilmez görünen derin sulardaki maden yumru veya yataklarının işletilebilme imkanını sunması ile literatüre girmiştir. O ana kadar ekonomik bir değere sahip olmayan okyanus tabanları özellikle 1970'li yıllardan sonra modern teknolojinin magnezyum yumrularını (nikel, magnezyum, kobalt ve bakır içeren demir oksit kaplı taşlar) dağılmış biçimde bulundukları Pasifik Okyanusu'ndan çıkarılmalarıyla ekonomik ve politik ilgi alanlarına dahil olmuştur. Ayrıca, buradan çıkartılabilecek diğer madenler ile petrol gibi hidrokarbonların varlığı ve işletilmesi konusu henüz açıklığa kavuşmamış olmasına rağmen mevcudiyet ihtimali bile dikkatleri bu alana çekmektedir (Toluner, 1996, s. 122).

Açık denizin yatağı ve toprak altının sunduğu ekonomik imkanların artması bu konuda hukuki bir rejimi gerekli kılmıştır. İlk kez 1967'de BM Genel Kurul çalışmalarında Malta delegesi tarafından ortaya atılan uluslar arası deniz yatağının bir rejime bağlanması düşüncesi bu konuda bir komite kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Komitenin çalışmaları ile 1970 yılında BM genel kurulu uluslar arası deniz yatağına ilişkin ilkeler bildirisini kabul etmiştir (Pazarcı, 2009, s. 288-289).

Müteakiben konu, 1982 BMDHS'nde ayrıntılarıyla incelenmiş ve sonuç olarak XI. kısımda yer almıştır.

Öncelikle BMDHS'deki adıyla “Saha'nın (*The Area*) hangi deniz kesimini tanımladığını incelemek gerekir. BMDHS madde 1'de “*Saha, milli yetki sınırları ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların toprak altı anlamına gelir.*” ifadesinden de anlaşılabileceği gibi; devletlerin egemenlik alanı olan karasularına ilaveten deniz tabanı ve toprak altının doğal kaynakları bakımından devletlere münhasır yetkiler tanıyan kıta sahanlığı ile MEB dışında kalan alanların saha olarak tanımlanması doğru olacaktır.

Bahse konu deniz kesiminde uygulanacak ilkeler BMDHS'nin çeşitli maddelerinde şu şekilde yer almıştır;

- *“Saha ve kaynakları insanlığın müşterek mirasıdır (Gündüz, 2013, s. 256).”*¹²⁶
- *“Hiçbir devlet bu alan üzerinde egemenlik hakları iddiasında bulunmayacaktır.”*
- *“Bu alanda var olan kaynaklar hiçbir devlet yada kişinin malı değildir (Gündüz, 2013, s. 256).”*¹²⁷
- *“Bu alanın işletilmesi tüm insanlık hesabına hareket eden Uluslar Arası Deniz Yatağı Otoritesince düzenlenecektir (Gündüz, 2013, s. 256).”*¹²⁸
- *“Bu alanlarda yapılacak çalışmalar tüm insanlığın yararına olacak bir biçimde gerçekleştirilmek zorundadır (Gündüz, 2013, s. 257).”*¹²⁹
- *“Bu alandan yalnız barışçıl amaçlarla faydalanılacaktır.”*
- *“Bu alandan elde edilecek ürünlerin geliri Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesince üye devletler arasında hakça bir biçimde paylaştırılacaktır (Gündüz, 2013, s. 257).”*¹³⁰
- *“Bu deniz kesiminin korunması görevi de Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesine aittir (Gündüz, 2013, s. 258).”*¹³¹
- *“Saha içi faaliyetler teşebbüs (Enterprise) ve otoriteyle birlikte yürütmek kaydıyla ayrıntıları ilgili maddede tanımlanmış bir grup tarafından yürütülecektir (Gündüz, 2013, s. 261-262).”*¹³²
- *“Uluslararası Deniz Yatağının hukuki rejimi bu deniz kesiminin üzerindeki açık deniz ve hava sahasını etkilemeyecektir (Gündüz, 2013, s. 256).”*¹³³

Yukarıda genel hatlarını belirtilen ve BMDHS'nin XI. kısmında ayrıntılı olarak incelenen uluslar arası deniz yatağı ile ilgili sorunlar sözleşmenin imzalanması ile

---

¹²⁶ (BMDHS, 1982: mad.136)

¹²⁷ (BMDHS, 1982: mad.137/1)

¹²⁸ (BMDHS, 1982: mad.137/2)

¹²⁹ (BMDHS, 1982: mad.140/1)

¹³⁰ (BMDHS, 1982: mad.141/1)

¹³¹ (BMDHS, 1982: mad.145)

¹³² (BMDHS, 1982: mad.153/2)

¹³³ (BMDHS, 1982: mad.135)

sonuçlanmış değildir.

Uluslararası deniz yatağının gelecekte sunabileceği ekonomik zenginliği, sadece bunları elde edebilecek teknolojiye sahip çok gelişmiş devletlerin tekelinden kurtarmak ve insanlığın ortak mirası adı altında gelişmemiş ve gelişmekte olan devletleri de kapsayacak şekilde paylaşımını sağlamak ve gelişmişlerle diğerlerinin arasındaki farkın daha da artmasını önlemek gibi bir amacı güden çalışmalar çıkarları bu konuda çatışan çok gelişmiş devletler tarafından kabul görmemiştir. Başta ABD olmak üzere Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş devletler sözleşmeyi imzalamamış ve onaylamamışlardır (Özman, 2006, s. 42-43, Kuran, 2006, s. 258, 259).

Bahse konu devletlerin ve özellikle ABD'nin BMDHS'nin getirdiği rejime karşı eleştirileri şu konularda olmaktadır;

- Otoritenin işletme izni verirken teknik verilerden çok siyasi nedenleri ön plana alma olasılığı,
- İşletme izni verilmesi ve yürütülmesi durumunda otoriteye verilecek payın yüksekliği,
- Otorite giderlerine katılma payının yüksekliği. Bu pay ABD için yaklaşık % 25'dir,
- Devlet kuruluşları ve özel ortaklıkların işletme izni alabilmesi için iki alan gösterip, bunlardan sadece birini işletebilmesi,
- İşletme ve geliştirmekte olan devletlerin ortaklıkları için teknoloji transferi gereği,
- İşletilecek madenlerin kotalarla sınırlandırılması,
- Teşebbüse tanınan serbest rekabetin bozucu kimi ayrıcalıklar.

Otoritenin elde ettiği gelirlerden ulusal kurtuluş örgütlerine pay verilmesi görüldüğü gibi uluslararası deniz yatağının statüsü belirlenememiş ve hala tartışma konusudur. Ancak, son yıllarda özellikle ABD gibi devletlerin ön ayak olmasıyla BMDHS'nin bu konudaki temel ilkesine aykırı olacak şekilde uluslar arası deniz yatağının paylaşımı ve yetki alanlarına dahil edilmesi de görüşülmektedir (Pazarcı, 2009, s. 288-289).

Uluslararası deniz yatağındaki mineral doğal kaynakların işletilmesi iki yöntemle gerçekleştirilebilmektedir. Bunlardan ilki, Otorite tarafından kurulmuş olan ve onun bir organı olan "Teşebbüs" (Enterprise) adı ile anılan işletmenin bizzat kendisinin doğal kaynak işletme faaliyeti yapmasıdır. İkincisi ise, Otorite tarafından kendilerine doğal kaynak arama ve işletme (exploration and exploitation) ruhsatı verilmiş üye devletlere tabi kamu ya da özel girişimlerin doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerinde bulunmasıdır. Otoriteden izin almadan hiçbir kuruluş uluslararası deniz yatağında doğal kaynak araması ve işletmesi yapamaz (Gündüz, 2013, s. 261-262).¹³⁴ İşletme faaliyetinde bulunan kuruluşların elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını Otorite'ye aktarmak durumunda olmaları, uygulamada bazı sorunlar çıkarmakta ve bu alanının yoğun işletilmesini engelliyor gözükmemektedir (Acer Yücel, 2011, s. 178).

Emniyet ve güvenlik bölgeleri; Bazı sahil devletleri, karasuları dışında önceden icra edilecek faaliyetlerin bildirilmesi veya giriş için yetki alınması veya belli bir zamanda bu bölgelerde bulunacak gemi sayısının kısıtlanması, diğer devletler tarafından icra edilecek askeri faaliyetlere yasaklamalar getirilmesi gibi, harp gemileri ve askeri uçakların faaliyetlerini kısıtlayabilecekleri, askeri güvenlik bölgeleri tesisi yetkisine sahip olduklarını iddia etmektedirler. Uluslararası hukuk, sahildevletinin karasuları dışında doğal kaynaklar haricinde açık denizlerin serbestçe kullanımını kısıtlayabilecek herhangi bir bölgenin tesisine izin vermemektedir (Meray, 1968, s. 375).

Kıyı devleti iç sularında, takımada sularında, karasularında, münhasır ekonomik bölgesinde ve kıta sahanlığında bulunan suni ada, tesis ve yapıları korumak maksadıyla emniyet bölgeleri tesis edebilir. Genel kabul görmüş uluslararası standartlar istisna olmak üzere, karasularının ötesinde MEB veya kıta sahanlığında konuşlandırılmış olan suni adaların, tesis ve yapıların etrafında tesis edilecek emniyet bölgeleri, bu yapıların dış sınırından itibaren 500 metreyi aşamaz.

Hava sahası ve uzay; Uluslararası hukukta hava sahası, milli hava sahası (Ülkenin karasının, iç sularının, takım adaların ve karasularının üzerindeki hava sahası) ve uluslararası hava sahası (bitişik bölgelerin, münhasır ekonomik bölgelerin, açık denizlerin ve hiçbir devlete ait olmayan karalar ile suların üzerindeki hava sahası) olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Uluslararası geçitler ve takım adaların

---

¹³⁴ (BMDHS, 1982: mad.153)

deniz geçitleri üzerinde uçuş hakkı ile milletlerin uluslararası anlaşmalar yoluyla kabul ettikleri durumlar hariç, her millet kendi milli hava sahasında, tam ve münhasır egemenliğe sahiptir. Uluslararası anlaşma veya sözleşmelerle devletlerin rıza göstermiş olduğu durumlar dışında; her devlet, diğer devletlerin müdahalesi olmaksızın uluslararası hava sahasını kullanabilir (Pazarcı, 2009, s. 293).

Devletlerin milli yargı yetkilerini kullandıkları hava sahasının üst limiti uluslararası hukuk tarafından tanımlanmamıştır. Uluslararası teamül, hava sahasının üst sınırının suni uyduların, dünya üzerine düşmeden yörüngeye oturtulabilecekleri noktanın altında son bulunduğunu kabul etmektedir. Uzun bu belirsiz noktadan itibaren başlamaktadır. Tüm ülkeler, uzaya eşit haklarla serbestçe çıkabilme hakkına sahiptirler ve hiçbir devlet uzayı kendi milli hava sahası olarak veya münhasır haklarla kullanamaz (Pazarcı, 2009, s. 293-294).

2.3 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve Kıta Sahanelığı Kavramı

2.3.1 Kıta sahanlığı kavramının tarihsel gelişimi

Kıta sahanlığı konusunda ilk sözleşme olan ve aynı zamanda deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun başlangıcı olarak, her ne kadar 1942 yılında Birleşik Krallık (İngiltere) ve Venezüella arasında imzalanan Parya (Paria) Körfezinde karasularının dışındaki deniz yatağının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşma gösterilse de pozitif hukuka etkisi açısından Truman Deklarasyonu konu üzerinde önceliğini korumaktadır (Duran ve Ergün, 2011, s. 169).¹³⁵

28 Eylül 1945 tarihinde ABD Başkanı Truman'ın kıta sahanlığı ve balıkçılık hakları konusunda kıyı devletinin haklarına ilişkin yapmış olduğu deklarasyonlar, karasuları ve bitişik bölgenin dışında açık denizlere doğru yeni deniz alanlarının tesisini gündeme getirmiştir. Truman Deklarasyonu olarak bilinen açıklamada herhangi bir şekilde kıta sahanlığı olarak adlandırılan bölgenin devletler arasında çakışması durumunda hakça ilkelere göre sınırlandırılması gerektiği hususuna da yer verilmiştir. Kıta sahanlığının genişliğine dair bir beyan bulunmamasına rağmen özellikle karşılıklı kıyılara sahip devletlerin kıta sahanlıklarının sınırlandırılmasına

---

¹³⁵ (Erişim: 16 04 2015, <http://www.oceanlaw.net/texts/truman1.htm>)

ilişkin bir çözüm önerisi deklarasyonun içine dâhil edilmiştir (Klein, 2005, s. 128-129).¹³⁶

Truman Deklerasyonu öncesinde kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında sınırlandırma, Parya Körfezindeki sınırlandırma hariç karasuları ve boğazlar, körfezler, koylar ve göller ile kısıtlı kalmıştır.

Uluslararası Hukuk Komisyonunun (UHK) 1949’da başlayan ve 1958 Deniz Hukuku Konferansının alt yapısını teşkil eden çalışmaları, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında karasularının ve kıtasahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin kuralların belirlenmesini sağlamıştır. BM Genel Kurulunun 21 Kasım 1947 tarihli kararına istinaden kurulan UHK “açık denizler rejimi” ve “karasuları rejimi” konularında kodifikasyon çalışmalarının gerekli ve uygun olduğunu tespit etmiş ve 1949 yılında çalışmalarında başlamıştır. UHK’nun önceliği denizlerdeki balıkçılık kaynaklarının korunması, bitişik bölge ve kıta sahanlığına vermiştir.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (KSS)’nde yer alan düzenlemelerin teamül hukuku ile çekişmeli uygulamaları ve 1973’de başlayan III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı çalışmaları kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin olarak yeni düzenlemelerin gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu nedenle 1958 KSS’de yer alan sınırlandırma maddesi 1982 BMDHS’nde tamamıyla farklı bir düzenlemeye dönüşmüştür (Jagota, 1985, s. 49-57).

1982 BMDHS’ne giren bir kavram olarak MEB’nin yeni bir deniz alanı olarak ortaya çıkmasıyla deniz hukukunda bir başka alan daha deniz alanlarının sınırlandırılması hukukuna dâhil edilmiştir.

Uluslararası hukukun en detaylı kodifiye edildiği alanın deniz hukuku olduğu söylenebilir. Bu nedenle sınırlandırma hukukunda gelinecek noktanın bu söylem ile orantılı olması beklenmelidir. Bu beklentiyi karşılamaya yönelik olarak, kıta sahanlığı ve MEB açısından kodifiye edilmeye çalışılmış devlet uygulamaları ve bu konudaki hukuku geliştiren yapıcı çalışmalar ayrıntılı ve kronolojik olarak incelenecektir. Kronolojinin içeriğinde 1958 Cenevre Sözleşmelerinin arka planı, Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun çalışmaları, müteakiben 1958 Cenevre

---

¹³⁶ (Erişim: 16 04 2015, <http://www.oceanlaw.net/texts/truman1.htm>)

Sözleşmeleri ile 1982 BMDHS'ne kadar devam eden süreçte bu hukukun gelişimine etki eden iki önemli dava ve 1982 BMDHS incelenecektir.

2.3.2 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne kadar olan dönemdeki uluslararası hukuk komisyonu çalışmaları

1958 KSS ve KBBS'nde yer alan sınırlandırma maddelerinin taslak çalışmaları birbirleriyle yakından ilgili bir şekilde hazırlanmıştır. UHK tarafından hazırlanan kıta sahanlığı ve karasularının sınırlandırılması maddelerini içeren nihai rapor 1956 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulmuştur (Koç, 2006, s. 8).

UHK raporu içeriğinde her iki konu üzerindeki sınırlandırma esaslarının üç temel esasta ortak noktalarının bulunduğu görülmektedir. Bunlar kıyıların yan yana olması durumunda eşit uzaklık, kıyıların karşılıklı olması durumunda orta hat ve özel şartlardır.

Taslak raporların madde içeriğinde bazı kelime farklılıkları olsa dahi, UHK'nun hazırladığı son raporda 72'nci madde olarak yer alan kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yorumu genel anlamıyla şu şekildedir: “Komisyon kıta sahanlığının sınırlarının tespit edilmesinde, kara sularının sınırlandırılmasını düzenleyen 12'nci ve 14'üncü maddelerde mevcut aynı prensipleri kullanmıştır (Koç, 2006, s. 9).”¹³⁷

Madde 12 kıyıları karşı karşıya olan ülkelerin ve boğazlarda karasularının sınırlandırılmasını düzenlemektedir. Bu madde “andlaşma ile sınırlandırmanın yapılması, andlaşma sağlanamadığı ve özel şartlara dayalı bir başka sınır belirlenemediği takdirde, sınırlandırma iki devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren ölçülecek eşit uzaklığa göre tespit edilecek ortay hat olacaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Madde 14 ve 12'de yer alan hususları kıyıları yan yana olan devletler için düzenlemektedir. Taslak metinlerin tamamında öncelikle andlaşma, andlaşma yapılamadığı takdirde ve özel şartlara dayalı bir başka

---

¹³⁷ (Madde 12 kıyıları karşı karşıya olan ülkelerin ve boğazlarda karasularının sınırlandırılmasını düzenlemektedir. Bu madde “andlaşma ile sınırlandırmanın yapılması, andlaşma sağlanamadığı ve özel şartlara dayalı bir başka sınır belirlenemediği takdirde, sınırlandırma iki devletin karasularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren ölçülecek eşit uzaklığa göre tespit edilecek ortay hat olacaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Madde 14, madde 12'de yer alan hususları kıyıları yan yana olan devletler için düzenlemektedir. Taslak metinlerin tamamında öncelikle andlaşma, andlaşma yapılamadığı takdirde ve özel şartlara dayalı bir başka sınırlandırma yapılamadığı takdirde ortay hat (median line) veya eşit uzaklık (equidistance) öngörülmektedir.)

sınırlandırma yapılamadığı takdirde ortay hat (median line) veya eşit uzaklık (equidistance) öngörülmektedir.

Sınırlandırma konusunda her hangi bir yöntemin bulunmaması nedeniyle, görüşler genel olarak ilgili devletlerin aralarında yapacakları andlaşma üzerinde odaklanmıştı (UN, 1950, s. 1-105). Komisyonun çalışmalarında ilk aşamada, kıta sahanlığının sınırlandırılması için genel bir prensibin oluşturulmasının imkânsızlığını gösteren bir kanaat oluşmuştu. Komisyon tarafından 1950’de sunulan raporda, iki veya daha fazla komşu devletin ilgili bulunduğu aynı kıta sahanlığı üzerinde sınırların belirlenmesinin gerekliliği hususunda görüş birliğine varıldığı ifade ediliyordu UN (Yearbook ILC, 1950, s. 384).¹³⁸

2.3.2.1 Sınırlandırma sorunlarının çözümü için hakkaniyet ve nısfet

Komisyonun 1951’de sunduğu ilk taslak maddede - madde 7 - aynı kıta sahanlığı üzerindeki iki veya daha fazla devlet arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasının andlaşma yoluyla çözümlenmesi, andlaşma sağlanamadığı takdirde “*ex aequo et bono*” hakeme başvurulması yer almaktaydı. Burada devletlerin büyük çoğunluğu karşı karşıya kıyılar arasında sınırlandırma için ortay hat kriterinin kullanılmasını talep etmesine rağmen, kıyılarının şeklinin ortay hattı etkilemesi durumunda hakeme başvurma gerekliliği olabileceği düşünülmüştür. Sınırlandırma için özel kurallar belirlemenin imkansızlığı ve uygulanabilirliğinin olmaması nedenleriyle, sınırlandırmanın çözümünde *ex aequo et bono* hakemliğe başvurulmasının referans olarak alınması teklif edilmiştir (Yearbook ILC, 1951, s. 143). Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında çözüm olarak 1951 UHK raporunda sunulan “*ex aequo et bono*” hakeme başvurulması devletlerin çoğunluğu tarafından reddedilmiştir (Yearbook ILC, 1953, s. 213).¹³⁹ Bazı devletler uluslararası yargıya referans olabilecek hukuki kuralları ve prensiplerin dâhil edilmesi konusunda görüş bildirmişlerdir (Yearbook ILC, 1953, s. 241-269).

2.3.2.2 Eşit uzaklık konusundaki görüşmeler

UHK 1953 yılı çalışma döneminde (5. Dönem) karasularının sınırlandırılması için gerekli teknik soruların cevaplarını hazırlayacak bir uzmanlar komitesi teşkil etmiştir. Komisyon, teşkil edilen Uzmanlar Komitesi’nden kıta sahanlığının

sınırlandırmasında istifade edilebilecek teknik hususlarda görüş alınmasını kararlaştırılmıştır. Uzmanlar Komitesi kıyıları karşı karşıya olan devletler arasında karasuları sınırlandırmasında ortay hat metodunun kullanılabileceğini ancak seyrü sefer kolaylıkları ve balıkçılık hakları gibi özel şartların dikkate alınması gerektiği durumlarda başka bir metoda başvurulması yönünde görüş bildirmiştir. Komite ayrıca kıyıları bitişik olan devletler arasında da eşit uzaklık metodunun kullanılabileceğini belirtmesine rağmen hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşılamadığı durumlarda görüşmelere başvurulması gerektiğini ifade etmiştir.

UHK, 23 Nisan – 4 Temmuz 1956 tarihleri arasında yaptığı sekizinci oturumunun sonunda deniz hukukunun kodifikasyonu çalışmalarını tamamlayarak, uluslararası bir konferans için üzerinde görüşülebilecek duruma geldiğini değerlendirdiği 73 temel madde ve yorumlarıyla birlikte tamam bir metni BM Genel Kuruluna sunmuştur (Koç, 2006, s. 10). Komisyon, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin maddeyi 72'inci madde olarak değiştirmenin haricinde 1953'te hazırlanan 7'nci madde de herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Komisyonun Sekizinci Dönem olan 23 Nisan – 4 Temmuz 1956 arasındaki çalışmaları sonrasında hazırlamış olduğu raporda yer alan Madde 72 daha sonra Kıta Sahanlığı Sözleşmesine girecek Madde 6'nın genel halidir. Komisyon sadece metinde yer alan yorumunda değişiklik yapmıştır. Komisyon, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yorumunda, bahse konu maddede karasularının sınırlandırılması maddelerindeki (12'nci ve 14'üncü maddeler) aynı prensiplerin esas alındığını, karasularının sınırlandırılmasında olduğu gibi kıyı şekillerinin farklılığı, adaların ve özel seyrü sefer rotalarının varlığı gibi durumların eşit uzaklıkta sapmalara neden olabileceği belirtilmiştir. Bu tip durumlara sıklıkla rastlanabilmesi nedeniyle kuralın esnek olarak hazırlandığı ifade edilmiştir (Koç, 2006, s. 10).

UHK'nun 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı öncesinde yapmış olduğu çalışmalarda kıta sahanlığı sınırlandırılmasında eşit uzaklığın genel bir kural olarak yerleştirilmesine gayret gösterildiği söylenebilir. Komisyonun özel şartlar kavramını her zaman için tamamlayıcı veya bir başka ifadeyle istisnai faktör olarak düşündüğü tahmin edilmektedir. Ancak özel şartların tamamlayıcı veya istisnai olmaktan ziyade belirleyici olmasını ifade eden görüşlerin de tartışmalar süresince iddia edildiği bilinmektedir.

2.3.3 1958 Cenevre deniz hukuku konferansı ve kıta sahanlığı sözleşmesi

BM Genel Kurulu 21 Şubat 1957 tarihli 1105(XI) sayılı kararında UHK'nın hazırlamış olduğu nihai rapora istinaden “deniz hukukunu sadece hukuki değil, aynı zamanda teknik, biyolojik, ekonomik ve politik yönleriyle ele alacak çalışmalarını bir veya birden fazla uluslararası sözleşmeye veya uygun görülen başka araçlara ithal edecek” (UN Reports of ILC, 1957, s. 159-160). I. Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı Cenevre’de 21 Şubat – 28 Nisan 1958 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir (Whiteman, 1958, s. 629-659).

Konferans süresince IV. Komite’de yer alan çalışmalardan, sunulan önergelerden ve yapılan tartışmalardan anlaşıldığı üzere, eşit uzaklık ve özel şartlar arasındaki ilişkinin yeterince aydınlatılmadığı görülmektedir. “Eşit uzaklık bir temel prensip olarak ele alınıp, özel şartlara göre bir tadilata mı uğrayacaktır?” yoksa “eşit uzaklık metotlardan bir metot mudur?” sorularının cevapları açık bir şekilde verilmemiştir. Komite eşit uzaklık ve özel şartlar arasındaki mevcut dengeyi etkileyecek bütün teklifleri reddetmiştir (UNCLOS I Official Records, s. 91-98).

UHK tarafından hazırlanan metnin IV. Komite’nin sorumluluk alanındaki “67 ile 73’üncü maddelerin yorumlanması ve uygulanması hususunda devletler arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıklar, diğer bir barışçıl çözüm üzerinde mutabakat sağlanamadığı takdirde, taraflardan birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı’na sunulacaktır.” şeklindeki 73’üncü maddesi üzerinde anlaşma sağlanamadığından iptal edilmiştir. Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir sorun çözüm mekanizması ihdas edilmemiştir. Bu maddenin yerine Sorunların Zorunlu Çözümü’nü içeren ihtiyari bir protokol hazırlanmıştır (Whiteman, 1958, s. 629-659).

2.3.3.1 1958 Kıta sahanlığı sözleşmesi madde 6’nın yorumu

Kıta sahanlığı kavramı ve bu kavram kapsamında sınırlandırma dahil ilgili hususları düzenleyen 29 Nisan 1958 tarihli KSS geçmişi yeni bir uluslararası hukuk kurumunu geniş bir kabul ile formüle etmiştir. KSS’nin esasında kıta sahanlığı kavramından ziyade kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin konular gündemde kalmıştır. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasını düzenleyen 6’ncı maddenin¹⁴⁰ yorumu her zaman için

---

¹⁴⁰ “Madde 6:1 – Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir.

teknik ve hukuki anlamlandırmaların arasında yoruma geniş açıklığıyla tartışmalara neden olmuştur. Bu ayrıntılı bir hüküm müdür? Yoksa tarafları özellikle özel şartların belirlenmesinde zorlayan ve uluslararası yargıya doğru yönlendiren bir hüküm müdür? Eşit uzaklık prensibinin hiç bir elastikiyet olmaksızın kabulünün zorluğu karşısında orta yolun keşfine yönelik bir hüküm müdür? Bu tip soruların UHK çalışmaları esnasında sorulduğu ve tartışıldığı bir önceki kısımda belirtilmiştir.

UHK çalışmalarında ve KSS’de birinci öncelikle belirtilen ve genel olarak kabul edilen usul, ilgili tarafların sınırlandırmayı andlaşma yoluyla yerine getirmeleridir. Bu husus madde 6’da farklı coğrafi koşulları belirten her iki paragrafta da belirtilmiştir. Bu madde anlamlı sınırlandırma şartı olarak iki unsur içermektedir. Eşit uzaklık ve özel şartlar. “*Özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa*” ifadesi kendi yokluğunda eşit uzaklığın uygulanabilirliğini göstermektedir.

Söz konusu madde hiçbir şekilde özel şartların varlığının değerlendirilmesini göstermediği gibi, özel şartların varlığı halinde nasıl bir yöntemin izlenebileceği konusunda da yol göstermemektedir. Burada sorun bütün koşullara ortay hattın veya eşit uzaklığın uygulanmasını sağlamak için ara bir formülün bulunması değildir. Burada sorun, sınırlandırma için her bir ayrı durumda her bir farklı faktörün dikkate alınmasının değerlendirilmesidir. Bahse konu madde kapsamında özel şartlar veya özel şartların dikkate alınmasını gösterecek bir başka sınırlandırma kuralının varlığı durumunda taraflar arasında ortaya çıkacak anlaşmazlığı çözümleyecek bir mekanizma öngörülmemiştir. UHK’nın hazırladığı ilk taslak metinde yer alan uyuşmazlıkların “*ex aequa et bono*” hakeme havale edilmesi hususu düşünüldüğünde uluslararası bir konferans ve kabul için orta yolun bulunması maksadıyla böyle bir düzenlemenin yapılması makul görülebilir (Koç, 2006, s. 18).

UHK 1953’teki ilk dönem çalışmalarında yer alan taslakta, özel şartlar ve eşit uzaklığı referans vererek, taraflar arasında meydana gelebilecek herhangi bir anlaşmazlığın “*ex aequa et bono*” hakeme gönderilmesi yer almaktaydı. Daha

---

Andlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır. 2 – Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında andlaşma ile tespit edilecektir. Andlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa sınır her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir. 3 – Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken bu Maddenin 1. ve 2. paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır.”

sonraki taslak metinlerde hakeme gönderilmesi yerine kıta sahanlığı konusunda taraflar arasında meydana gelecek uyuşmazlıkların 73'üncü madde ile Divan'a sevkı zorunlu hale getirilmişti (UN Reports of ILC, 1957: s. 252-253). 1958 Konferansında 73'üncü madde ile 67'nci maddenin bağı ve 73'üncü madde iptal edildi. 73'üncü maddenin iptal edilmesine rağmen, özel şartları tanımlayacak veya tarafların anlaşmazlığa düşmeleri durumunda ilave çözüm rehberi statüsünde olacak yeni bir formül de yerleştirilemedi.

6'ncı maddenin ilk bakışta tuhaf olarak görünen soyut anlamı, aslında çok farklı coğrafik veya diğer şartların genelleştirilerek bir çözüm metodu dizaynı çabasının doğal olarak sıkıntı yaşatmasından kaynaklanmaktadır. İlgili tarafların anlaştığı veya özel şartların bir başka sınırı haklı kılmadığı durumlarda eşit uzaklık veya ortay hat kullanılmasında herhangi bir sorun yoktur. Özel şartların mevcudiyeti ve hatta özel şartların ne olduğuna kimin karar vereceği veya taraflar tarafından ileri sürülen özel şartlar konusunda anlaşmanın nasıl sağlanacağı kritik konudur (Myres ve diğ., 1987, s. 726-729). Bu noktaya ulaşıncaya kadar, Truman Deklarasyonu'nda kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin karşılıklı andlaşmaya başvurulması içeriğinde "*hakkaniyet ilkeleri*" prensibine atıfta bulunulması haricinde herhangi bir devlet uygulaması da görülmemiştir. 1958 KSS döneminde kodifikasyonu sağlayacak bir teamül hukuku detaylandırması bulunmadığı gibi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kullanılacak prensip ve kurallar gelişmemiştir. Bu durumda UHK'nın Uzmanlar Komitesinin karasularının sınırlandırılmasına ilişkin çalışmalarında ulaşmış olduğu sonuçların kıta sahanlığının sınırlandırılmasında çok az farklılıklarla değiştirilerek konferansa getirilmesi sonucunda hazırlanan 6'ncı maddenin uygulama eksikliklerine rağmen büyük bir boşluğu doldurduğu ve müteakip dönemlerde devlet uygulamaları ve uluslararası yargının içtihatlarıyla geliştirileceği muhakkaktır (Jayewardene , 1990, s. 285).

2.3.3.2 Genel bir kural arayışı olarak eşit uzaklık

Kıta sahanlığının sınırlandırılması gerek UHK'nın 1949'dan itibaren başlayan çalışmalarında, gerekse 1958 Konferansında, ilgili tüm şartların bir prensibe dönüştürülemeyeceği kanaatiyle andlaşma yoluyla sınırlandırmanın çözümlenmesi tercih edilmiştir. 1951'deki ilk taslak çalışmada sadece andlaşma unsurunun yer almasının taraflara ve hakeme yol göstermeden uzak olacağı gerekçesiyle eşit uzaklık ve özel şartlar unsuru maddeye daha sonra kazandırılmıştır.

Madde 6'da eşit uzaklık sınırlandırma için kullanılabilecek temel kural olarak öngörülmüştür. Eşit uzaklık kuralı daha önce nehirlerde, göllerde ve özel deniz alanlarında yapılan uluslararası sınırlandırmalarda prensip olarak kullanılmıştır. 1958 öncesinde yapılan deniz sınırlandırılması andlaşmalarında da eşit uzaklığın bir prensip olarak kullanıldığına devlet uygulamalarında rastlanmamaktadır .

Eşit uzaklık bazı durumlarda hakkaniyete götürmeyecek bir çözüm olarak görüldüğünden ve temelde hukuki olmaktan ziyade teknik nedenlere dayandırılarak tamamıyla teknik bir heyetin önerdiği bir metot olarak Komisyon tarafından özel şartlar istisnası ile kabul edilmiştir. Komisyonun 1956'da tamamlayarak sunduğu, Konferansa altyapı teşkil eden ve Konferansın çalışma metnini oluşturan raporda yer alan 72'nci madde çok az kelime değişiklikleri ile KSS'nin 6'ncı maddesi olarak düzenlenmiştir (Whiteman, 1958, s. 648-654).

Eşit uzaklık, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında 6'ncı maddenin temel anlamlı prensibi olarak görülmektedir. Bununla birlikte tek başına mutlak olarak uygulanacak ve doğrudan doğruya çözüme götürecek bir metot olmadığı da kesindir. Eşit uzaklığı şarta bağlayan iki durum mevcuttur. Bunlardan birincisi taraflar arasında andlaşmanın tesisi, ikincisi ise özel şartların mevcudiyetidir. Taraflar kıta sahanlığını kendi menfaatleri doğrultusunda müzakerelere göre istedikleri şekilde tadil ederek ister eşit uzaklık, isterlerse bir başka metot veya metotlarla bir andlaşmanın tesisini sağlayabilirler. Kıta sahanlığında taraflar arasında uygulanacak sınırlandırma konusunda anlaşma sağlanamıyorsa metodun seçimi önem kazanmaktadır. Eşit uzaklık metodu, sınırlandırma için teknik olarak uygulanabilecek metotlar içinden bir metottur (Koç, 2006, s. 20).

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda kararın gerekçelerinde belirtildiği üzere, UHK'nın 1950, 1956 arasında yapmış olduğu çalışmalarda üyeler tarafından eşit uzaklığın mutlak zorunlu bir sınırlandırma metodu olarak görüldüğü kayıtlarda hiç bir şekilde yer almamaktadır. Uzmanlar Komitesinin gerçekte yönlendirmelerle, önlerine konulan ve karasuları ile ilgili sınırlandırma sorularına verdikleri cevapların kıta sahanlığına da uygun olabileceği değerlendirilmiştir. Komite, yatay düzlemde kıyıları bitişik devletler arasında eşit uzaklığın uygulanması durumunda eşit uzaklığın uygun bir çözüm olduğunu, kendilerine özel şartlarla ilgili bir durum belirtilmemesine rağmen gayri resmi olarak özel şartlara ilişkin çekincelerini ifade etmiştir.

Eşit uzaklık metodunun, UHK'nun Komite'nin raporu sonrasındaki çalışmalarda ve taslak metinde özel şartlar istisnası ile yer almasının temelinde, salt olarak kullanıldığında hakça bir sonuca ulaşılabilmesi yatmaktadır. Eşit uzaklık teknik bir metod olması nedeniyle hakkaniyete uygun olduğu veya taraflar üzerinde anlaştığı taktirde uygulanacak bir metod olarak görülmelidir.

Aslında 1958 KSS'de düzenlenen eşit uzaklık sınırlandırma kuralı devletler arasında yapılacak bir sınırlandırma kuralının düzenlenmesinde rehberlemenin ötesine geçilemeyeceğinin göstergesi olmuştur.

Eşit uzaklık yöntemi katı eşit uzaklık, basitleştirilmiş eşit uzaklık ve değiştirilmiş eşit uzaklık (modified equidistance) olmak üzere farklı durumlar için üç farklı şekilde uygulanmaktadır.

Katı eşit uzaklık (Strict equidistance); 1958 KBBS 12'nci maddeye göre, her bir noktası, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı kıyı hatlarından eşit uzaklıkta olan hat, *eşit uzaklık hattıdır*. 1958 KSS'nin 6'ncı maddesinde de benzer ifadeler kullanılmıştır (Gökalp, 2008, s. 197).

Geometrik olarak, herhangi bir iki nokta arasında eşit uzaklıkta olan hat, bu iki noktayı bağlayan hattın dik açıortayıdır. Fakat hemen hemen bütün kıyılarda az çok düzensiz bir oluşum olacağı için, düz bir hat, çok seyrek olarak ihtiyaçları karşılayacaktır. Dolayısıyla bunun eşit uzaklık niteliğini koruyabilmek için, eşit uzaklık hattının yönü değiştirilecektir. Yani doğru bir eşit uzaklık hattı, tarafların kıyılarının en yakın noktalarını bağlayan düz hatların dik açı ortaylarının parçalarından oluşmaktadır (Gökalp, 2008, s. 198).

Maine Körfezi Davası'nda, Kanada tarafından, başlangıçta, katı eşit uzaklık yönteminin uygulanması ileri sürülmüştür. Kanada, ardından, özel koşulların gerektirmesi halinde katı eşit uzaklık hattından başka hatlarında çizilmesinin mümkün olduğunu ve bu durumun 1958 Kıta Sahaneliği Sözleşmesi 6'ncı maddesinde de öngörülmüş olduğunu belirtmiştir.

Kamerun-Nijerya Davası'nda da Kamerun, katı eşit uzaklık hattının çizilmiş olması halinde, Nijerya'ya göre ilgili kıyı hattının daha uzun olmasına rağmen, uygulamada herhangi bir kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesine sahip olmayacak olduğunu beyan etmiştir (I.C.J. Reports 2002, Parag. 271).

Basitleştirilmiş eşit uzaklık (Simplified equidistance); Birçok kıyı hattında, katı

eşit uzaklık, dönüş noktalarında (turning point) çeşitliliği ve birçok kısa düz hat parçalarını bir araya getirecektir. Dolayısıyla son olarak varılan sınır, denizciler, petrol ve gaz imtiyazı verenler için karmaşık ve uygulamaya ilişkin zorlukları olan bir yapı arzedecektir. Bu yüzden devletler, eşit uzaklık hattını, dönüş noktalarını azaltmak, sınırı oluşturan düz hat parçalarını sayı itibarıyla azaltıp uzunluğunu artırmak suretiyle basitleştirmek yoluna gitmektedirler. Böyle bir basitleştirme taraflar arasındaki eşit alanların karşılıklı olarak değiştirilmesi sonucunu doğuracaktır.

Değiştirilmiş eşit uzaklık (Modified equidistance); Değiştirilmiş eşit uzaklık, karasuları esas hatlarından -adalar, kayalar, low-tide elevations'lar gibi özelliklere etki verilmemesinden veya bunlara kısmi etki verilmesinden dolayı-katı olarak eşit uzaklık durumunda olmayan doğru parçalarının bağlanma noktalarından oluşmaktadır. Böyle bir hat, yani değiştirilmiş eşit uzaklık hattı, katı eşit uzaklık yoluyla çizilen bir hatta göre çok farklı yerde bulunmaktadır. Çünkü, değiştirilmiş eşit uzaklık hattına ulaşmak için katı eşit uzaklık hattında yapılacak olan değiştirme, basitletirilmiş eşit uzaklık hattına ulaşmak için yapılan değiştirmeye göre çok daha fazladır. Zaten, basitletirilmiş eşit uzaklık, alanların karşılıklı eşit değişimini öngörürken, değiştirilmiş eşit uzaklık hattı, katı eşit uzaklık hattı ile yapılan paylaşım ile karşılatırıldığında, deniz boşluklarının (maritime space) biri aleyhine bir diğerine verilmesi sonucunu doğurmaktadır .¹⁴¹

Basitletirilmiş eşit uzaklık yöntemi ile değiştirilmiş eşit uzaklık arasındaki farkın daha fazla açıklığa kavuturulması gerekmektedir. Her iki yöntem de katı eşit uzaklık başlangıç noktasıdır. Bunların arasındaki fark, sadece ulaşılması gereken amaç bakımından söz konusudur. Basitleştirilmiş eşit uzaklık daha basit bir hattı amaçlarken, değiştirilmiş eşit uzaklık, katı eşit uzaklığın uygulanmasından doğan paylaşım alanlarının değiştirilmesini amaçlamaktadır. Basitleştirilmiş eşit uzaklıkta amaç, hukukun uygulanması, kaynakların yönetimi vb. bakımlardan sınırların yönetilmesini daha basit hale getirmektir (Gökalp, 2008, s. 198).

---

¹⁴¹ İbrahim GÖKALP, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, 2008, s.198. (Antunes, Towards the Conceptualisation of Maritime Delimitation-Legal and Technical Aspectsof a Political Process, s. 158.)

2.3.3.3 Özel şartların anlamı

Eşit uzaklık ilkesinin özel şartlar olmaksızın kabulü özel şartların mevcudiyeti durumunda sınırlandırmanın hakkaniyeti zarara uğratacak bir durum olarak görülmüştür. Bu nedenle özel şartlar istisnası 6'ncı madde düzeninin ayrılmaz bir unsurudur (Toluner, 1996, s. 204).

Özel şartları, ayrılabilir bir kural olarak tanımlayan hukukçular ile ayrılmaz bir bütün olarak gören hukukçular arasında bir görüş ayrılığı mevcuttur. Burada tespit edilen ayrımın, kuralın istisnailiğinin kullanılmasına ilişkin olduğu söylenebilir. Birinci kısmı destekleyen hukukçular, eşit uzaklığın genel bir kural olduğunu ve istisnai durumlarda özel şartların eşit uzaklık genel kuralını etkileyecek tarzda kullanıldığını iddia etmektedirler. Bu durumda eşit uzaklık kuralının özel şartlara bir üstünlüğü olduğu şeklinde bir yorumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kuralın kurala üstünlüğünden ziyade sınırlandırmanın hukuka uygun gerçekleştirilmesi önemlidir. Ayrıca “özel şartlar” ibaresinin eşit uzaklık kuralına elastikiyet sağlanması maksadıyla metne dâhil edilmesini sağlayan Spiropoulos'un ifadelerinde “eşit uzaklığın” üstün kural olarak görülmesi değil tamam bir kuralın oluşturulması söz konusudur (Jayewardene, 1990, s. 298).

Buradan çıkarılacak sonuç, özel şartların mevcudiyeti halinde eşit uzaklık kuralının sakıt olacağı ve sınırlandırmanın özel şartların mevcudiyetine göre yapılacağıdır. Ancak gerek Komisyon çalışmalarında, gerekse Konferansta özel şartların mevcudiyeti konusunda detaylandırma yapılmadığı gibi özel şartların mevcudiyeti konusunda sınırlandırma ilkeleri olarak hangi metodun kullanılacağı tartışılmamıştır. Bu durumun ihmal sonucu veya devletlerin özel şartlara yapacakları muhtemel itirazlara karşı görüşmeleri uzatmamak maksadıyla kasıtlı yapıldığı düşünülemez. Özel şartların bir Sözleşme metnine çok fazla detayı içeren bir husus olarak dâhil edilmesinin mümkün olmaması ve ayrıca tarafların özel şartların mevcudiyeti karşısında hakemden önce andlaşmaya yönlendirilmesi şeklinde bir yorumda bulunabiliriz. Özel şartların detaylı olarak açıklanması durumunda elastiki bir hale getirilmek istenilen maddenin daha karmaşık bir duruma geleceği de söylenebilir (Myres ve diğ., 1987, s. 436). Komisyon çalışmalarında “özel şartlar” a referans olarak “seyrû sefer ve balıkçılık hakları” gibi durumlar Uzmanlar Komitesi tarafından ifade edilmiştir. Ancak adaların veya kıyıların şekli gibi coğrafi başka

unsurların özel şartlar olarak 6'ncı maddeye dahil edilmesi uygun görülmediğinden mümkün olmamıştır (Whiteman, 1958, s. 652).

Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarında, Divan, 1958 KSS 6'ıncı maddenin varolan bir teamülü kodifiye etmediğini ve norm oluşturan bir karakterinin olduğunu teslim etmiştir. Divan, bu hususu ifade ederken, sınırlandırmanın taraflarının başka bir şekilde herhangi bir andlaşma üzerinde mutabakat sağlayamadıkları durumda eşit uzaklık/özel şartlar temelinde bir andlaşma üzerinde çalışmaları gerektiğini belirtmektedir (ICJ Reports, 1969: s. 41).

Eşit uzaklığın tek başına bir kural olarak yeterli olmadığı konusunda gerek 1953 Uzmanlar Komitesi görüşmelerinde, gerekse komite ve genel kurul çalışmalarında genel bir uzlaşmanın sağlandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Eşit uzaklığın geometrik olarak bir paylaşımı sağlarken genel bir kural olarak tesisinin zorluğunu istisnası olan özel şartlar ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle hiyerarşik yapısı olan ve bağımsız bir genel kural oluşturmakta yaşanan zorlukların tespit edilmesine bağılı olarak, katı bir uygulamaya esneklik getirmek amacıyla birleşik bir kuralın oluşturulması zorunlu olmuştur. UHK'nın çalışmalarında eşit uzaklığın tek başına yeterli kuralı oluşturacağı kanaati oluşmuş olsaydı özel şartların ilave edilmesinin anlamı olmayacaktı denilebilir. Bu durumda hiyerarşik bir ilişki aramanın ve kuralı bölmenin anlamlı olmayacağı iddia edilebilir (Ahnish, 1993, s. 52).

2.3.3.4 Diğer yöntemler

Eşit uzaklık yöntemi, tek ve uygulanması zorunlu olan bir yöntem değildir. Divan, hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak maksadıyla, diğer yöntemleri de uygulayabilecektir. Doktrinde, bu yöntemlerin çeşitleri konusunda kesin bir ayırım yoktur ve çok fazla yöntemin bahsi geçmektedir. Ancak, uygulamaya gözetilacak olursa, eşit uzaklık dışındaki yöntemlerin kullanımının çok seyrek bir sıklık arzetmiş olduğu görülmektedir. Bu yöntemlerden bazıları; Açık Ortay Yöntemi, Paralel ve Meridyen Yöntemi, Çevrelenmiş Alan Yöntemi (Kuşatma Yöntemi (Enclaving)), Dikey yöntemi, Tek Bir Hatla Sınırlandırma yöntemi (Gökalp, 2008, s. 200).

Enlemler ve boylamlar yöntemi (Parallels, Meridians); Eşit uzaklıktan sonra en çok kullanılan yöntem olarak, enlem (enlem derecesi bir olan noktalar) ve boylam (boylam derecesi bir olan noktalar) yöntemlerini göstermek mümkündür. Bu yöntem,

kıyıları yan yana olan devletler arasında sınırın denize ulaştığı noktadan enlemler veya boylamlar çizmek suretiyle uygulanmaktadır.

Kıyıları yan yana olan devletlerin bulunduğu hallerde enlem veya boylam yönteminin uygulanması, içbükey veya dışbükey kıyı hatlarının olduğu hallerde ya da ada veya kayaların bulunduğu yerlerde eşit uzaklık yönteminin uygulanmasından doğabilecek kesmeyi (cut-off) önleyebilir (Açıkgönül, 2012, s. 165-166).

Bu yöntemin uygulanması, kıyıların genel istikameti kabaca kuzey-güney yönünde veya doğu-batı yönünde ise, uygun sonuçlar doğuracaktır. Diğer durumlarda bu yöntemin uygulanması, taraflardan birinin deniz uzantılarının hakkaniyete uygun olmayan biçimde kesilmesi (cut-off) sonucunu doğuracaktır.

Kuşatma yöntemi (Enclaving) (çevrelenmiş alan yöntemi); Bu yöntemde bir adaya, uygun burunlardan (headland) çizilen daire kavislerinden (arcs of circles) oluşan bir sınır vasıtasıyla, belirli bir deniz bölgesi verilmektedir. Bu yöntemin kullanılması, bu ada eşit uzaklık hattı çizilirken esas hat olarak kullanılsaydı kazanılacak olan deniz alanına göre, -kaçınılmaz olarak- adası kuşatılan devletin deniz alanları bakımından daha az bir deniz alanı alınması sonucunu doğuracaktır.

Uygulanması eşit uzaklık ile paralellik arzeden kuşatma yöntemi, hem iki anakara kıyısının eşit uzaklık hattının civarında olan adalara, hem de ters tarafta bulunan adalara uygulanabilen bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanıldığı yargılardan biri olarak, bir hakem yargısı olan Manş Denizi Tahkimi'ni örnek göstermek mümkündür. Bu davada Mahkeme, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı gerekçesiyle İngiliz Kanal Adalarına tam yetki vermemiştir (Açıkgönül, 2012, s. 166).

Dikey yöntemi (Perpendiculars); Kıyıdaki girintilerin kapatma hatlarına da dikeyler çizilmesine rağmen, kıyının genel istikametine çizilen dikeylerin bu yöntemi oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu yöntemin mantıksal temeli olarak, bunun eşit uzaklık yönteminin basitleştirilmiş bir halini oluşturması olarak düşünülməsi mümkündür. Tarafların ilgili kıyılarının, ender olarak da olsa, basit düz bir hat oluşturması, bu yöntemin uygulanması için gerekli olan bir önşartı oluşturmaktadır. Bu yöntem, Gine ile Gine-Bissau ve Maine Körfezi davalarında uygulanmıştır. Ayrıca 1908 tarihli Norveç ile İsveç arasındaki Grisbadarna davasında sürekli tahkim Mahkemesi sınırlandırma hattı olarak eşit uzaklık ya da thalweg

izgisi yöntemini reddedip, kıyı hattının genel doğrultusunda dik olarak çizgiyi esas almıştır.

Aı ortalay yöntemi; Bu yöntemde kıyının yapısı uygunsa kıyıya, kıyının yapısı uygun değilse kıyının genel istikametine çizilecek aı ortalay doğrusu sınırlandırma hattını oluşturmaktadır. Genellikle kıyı yapısının eşit uzaklık için uygun olmadığı durumlarda eşit uzaklık yöntemine alternatif olarak duruma özel eşit uzaklık yöntemi olarak uygulanır. Bu yöntem ilk defa Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında uygulanmıştır (Açıkgönül, 2012, s. 165)

Tek bir hatla sınırlandırma yöntemi; Bu yöntem MEB kavramının ortaya çıkmasıyla yaygınlaşmaya başlanmıştır. İlk defa Main Körfezi davasıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu yöntem tek başına uygulanmaz. Kullanıldığı uyuşmazlıklarda, sınırlandırma hattının belirleneceği ayrı bir yöntemin de beraberinde uygulanması gerekmektedir (Açıkgönül, 2012, s. 170). (rnek: eşit uzaklık, dikey yöntemi vb.)

2.4 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması

Kıta Sahanlığı ile ilgili hukuk; 1958 KSS, 1969 Kuzey Denizi Davaları Kararı ve sonrasında 1977 Manş Denizi Tahkimi ile devam eden gelişmeler sonrasında bile devletleri tatmin edecek düzeye ulaşmadı. 1958 ile belirlenen KS kavramının tarifi içinde yer alan kriterlerin teknolojik gelişmeler paralelinde geride kalması yeni düzenlemelerin yapılması ihtiyacını beraberinde getiriyordu. Bu sırada özellikle Latin Amerika lkelerinde kıta sahanlığı kavramından farklı olarak, devletlerin yetki alanlarına alınması gerekli yeni alanlar iddia edilmiş ve hatta tesis edilmişti. Latin Amerika Devletlerinin neredeyse tamamı, hem deniz yatağı hem de üzerindeki su kütlesinde egemenlik haklarında bulunuyorlardı ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramı tesis edilene kadar da bu iddialarını korudular (Gündüz, 1990, s. 3-4).

III. BMDHK’nda bazı devletlerin kıta sahanlığının sahil dar devlete tanıdığı yetkilerin MEB içine alınmasını ve KS kavramının ortadan kaldırılmasını teklif etmelerine rağmen çoğunluğun MEB ve ona ilaveten KS kavramının muhafaza edilmesini savunmaları KS ve MEB’in sınırlandırılmasını gündeme getirmiştir. KS ve MEB’in sınırlandırılması ilişkisi III. BMDHK’daki KS’nın sınırlandırılması

ve MEB'nin tesisi ve sınırlandırılması gelişmelerinin değerlendirilmesini müteakip detaylandırılacaktır.

2.4.1 Kıta sahanlığının sınırlandırılması çalışmaları

Antlaşma ve teamül hukukuna göre sınırlandırma kriterlerinde oluşan gelişmeler ve bu konular hakkında devletlerin hazırlık çalışmaları süresince sundukları öneriler III. BMDHK'nın tartışmalarına da oldukça yoğun olarak yansımıştır (Koç, 2006, s. 48). Sınırlandırmayla ilgili konular son gözden geçirme toplantılarına kadar büyük bir önemle incelenmiş ve gündemde kalmıştır. Şu anda mevcut olan III. BMDHS'nin MEB'nin sınırlandırılmasını düzenleyen 74. madde ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasını düzenleyen 83. maddenin oluşumunda bu toplantılarda geçen görüşmelerin aynı zamanda gerek Manş Denizi Tahkimi gerekse Tunus ve Libya arasındaki KS Sınırlandırması Davası'nın karşılıklı etkileşimleri olmuştur.

1982 BMDHS'nin karşı karşıya kaldığı çözümü en zor müzakereler deniz alanlarının sınırlandırılmasını şekillendiren konularda olmuştur. *“1978'de yapılan yedinci oturumda sınırlandırma “temel” konu olarak belirlenmişti ve kontrol edilmek üzere 7'nci Müzakere grubuna görev verilmişti. KS ve MEB'nin sınırlandırılmasını düzenleyen taslak çalışmalar KONFERANSIN sonuna bırakılmıştı. 7'nci Müzakere Grubu konuyu devraldığında zaten iki temel grubun sunmuş oldukları ve sınırlandırmanın iki metodunun karşı karşıya geldiği teklifler bulunuyordu. Bunların birincisi orta hat grubu 22'ler, diğeri ise hakkaniyet ilkeleri grubu 29'lar idi. 7'nci Müzakere Grubu konu üzerinde sonuca ulaşamadığı gibi alternatif bir öneri de sunamamıştı. Bununla birlikte Grup Başkanı “bütün önerilerin sınırlandırma işleminde ilgili veya özel şartları bir faktör olarak dikkate almasını” kayda değer buldu. Ayrıca ilkinde eşit uzaklık veya hakkaniyet ilkelerini, ikincisinde her ikisini birden temel prensip olarak alan, kabul edilmesi zor iki öneri sundu. Bir sonraki raporunda sonuç için mümkün olabilecek dört unsur ileri sürdü. Andlaşma, ilgili veya özel şartlar, hakkaniyet ilkeleri ve eşit uzaklık. İlk ikisi konusunda genel bir uzlaşma olsa dahi, hakkaniyet ilkeleri ve eşit uzaklık hala tartışma konusuydu. Konferans Başkanının uzlaşmayı sağlayıcı çabaları da sonuç vermeyince 9'uncu oturumda bizzat Başkan tarafından “Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, uluslararası hukuka uygun andlaşmalar ile tesis edilecektir. Böyle bir andlaşma, uygun olduğu taktirde ve ilgili sahadaki bütün şartları göz önüne alarak orta veya eşit uzaklık hattını ele alarak,*

hakkaniyet ilkelerine uygun yapılmalıdır.” şeklinde öneride bulunuldu. Önerinin sunum şekli ve içeriği 29’lar Grubu namına İrlanda Cumhuriyeti tarafından Konferansa sunulan bir mektup ile eleştirildi” (Koç, 2006, s. 50).

Gruplar arasındaki uyuşmazlık 10’uncu (New York) oturumda da devam etti. Bu oturum sonunda Konferans Başkanı Taslak Sözleşmenin 83’üncü maddesine girecek *“Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38’inci maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre andlaşma ile gerçekleştirilecektir.”* önerisini sundu. Hakkaniyet ilkeleri ve eşit uzaklık ilkeleri gruplarının sözcüleri İrlanda ve İspanya bu uzlaşma önerisini kabul ettiler. Sözleşme, sınırlandırmada kullanılacak araçlar tarif edilmeksizin tamamlandı. Sözleşmeye girmesi kabul edilen maddeye göre sınırlandırmada çözüm hakkaniyete uygun olmalıydı. 83’üncü madde sonuca giden araçlar üzerine değil, sonuca önem veriyordu (Koç, 2006, s. 50).

III. BMDHK’nın toplanmasından kısa bir süre sonra birçok devletin kıyılarına bitişik ve 200 mil genişliğinde bir MEB kurulmasında ısrar etmesi sonucunda kıta sahanlığının da tarifi değişmişti. Sınırlandırma hukukunun gelişiminin daha iyi anlaşılması için KS ve MEB ilişkisinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2.4.2 MEB kavramı-Kıta Sahanlığı ilişkisi ve MEB sınırlandırma çalışmaları

MEB kavramının devlet uygulamalarına girdiği, 23 Temmuz 1947 tarihli Şili’nin karasuları ve ona bitişik 200 millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu başkanlık açıklamasıyla iddia edilmektedir. Bu iddianın açık denizlerdeki seyrüsefer serbestliği hakkını etkilemeyeceği ve müdahalede bulunulmayacağı yine bildiri metninde düzenlenmiştir. Bu açıklamadan sonra, Şili Yasama Meclisi deniz hukukuyla ilgili bazı kararlar da almıştır. Bu kararlarda, bölgenin ülkesel statüye sahip olmadığı, *yalnızca doğal kaynakların ve ilgili yetkilerin kullanımının amaçlandığı* belirtilmiştir (Bozkurt, 2006, s. 57-58).

1958 ve 1960 Cenevre I. ve II. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku konferansları sırasında, Şili, Peru ve Ekvator’un getirdikleri 200 millik yetki sahası fikri fazla destek bulamadığından bu devletlerin önerileri kabul edilmedi. Fakat bu konferansları izleyen birçok Amerikan devleti, 200 millik alanlarda canlı kaynaklar bakımından egemenlik iddialarında bulundular (Bozkurt, 2006, s. 57-58).

III. BMDHK çalışmaları başladığında 27 Devletin bazılarının grup halinde olmak üzere sunmuş oldukları önerilerin 10'u MEB'in tesisine ilişkindi.

III. BMDHK çalışmaları kapsamında 1974 Caracas oturumunda 100'den fazla devletin teklifi üzerine karasularının dış sınırından itibaren 200 mile kadar bir MEB'nin tesis edilmesi gerektiği ve bunun ilgili diğer kavramlarla birlikte geliştirilmesi gerektiği ön görülmüştü (Koç, 2006, s. 50). Kanada'nın bir çalışma raporu olarak sunduğu teklifinde, *“sahildar devletin MEB olarak adlandırılacak alanda deniz yatağının, toprak altının ve üstündeki su sütununun yenilenebilir ya da yenilenemez doğal kaynaklarını araştırmak ve işletmek üzere egemen haklar kullanacağı, sahildar devletin kıta sahanlığının esas hatlardan itibaren kara sularının ötesinde 200 mil mesafeye, 200 milin ötesinde doğal uzantının gittiği yere kadar uzanacağı”* ifade edilmişti.

Yapılan öneriler ve konferansta Evensen Grubu olarak bilinen grubun çalışmaları kapsamında yeni bir deniz yetki alanı tesis edilirken, KS kavramı da önemli bir değişikliğe uğramaktaydı. Bundan sonra *“eğer jeolojik veya fiziki sahanlık 200 mile uzanmıyorsa, bu mesafeye kadar münhasır ekonomik bölgenin deniz tabanı ve toprak altı yetkisi tanındığı 200 mile kadar deniz yatağının, toprak altının içeriklerinin kıta sahanlığı haklarını da kapsadığı”* ifade edilmekteydi. Kanada'nın önerisi, fiziki coğrafyayı aşan ve doğal uzantı daha az olsa bile sahanlığı 200 mile kadar uzatan, hukuki bir kıta sahanlığı tanımı getirmekteydi. KS, fiziki bir kavram olarak kalmasına rağmen, *genişliği, bu ölçüsünden bağımsız olarak ilgili devlet tarafından sonradan ilan edilebilecek MEB'in en yüksek ölçüsüne uydurulmuştu* (Başeren, 1995, s. 32).

KS ve MEB, III. BMDHK süresince ayrı rejimler olarak korunmuş ve birleştirilmesini öneren devletlere karşılık büyük bir direnç gösterilmiştir. Konferans ikisi arasındaki ilişkilerin sorun doğurmaması için *deniz yatağına ilişkin MEB yetkilerini KS yetkileri ile birleştirmiş, KS'nın tanımında da, sahanlığın jeolojik olarak 200 mile uzanmadığı yerlerde, genişliğini MEB'ninkine uyduracak şekilde* yapmıştır. Bu düzenleme, deniz yatağında uygulanacak rejimin birleştirilmesi ve tekliğin sağlanması maksadıyla yapılmıştır. 200 milin ötesinde MEB'den KS'na geçilmesi nedeniyle, deniz yatağında izin verilen faaliyetlerin kapsamında bir

değişiklik olmamıştır. *Fiziki kıta sahanlığının mevcudiyeti halinde, 200 milin içinde ve ötesindeki rejim kıta sahanlığı rejimidir*.¹⁴² Konferans iki rejimi 200 mil içinde birleştirmiştir ancak hukuki olarak birbirinden farklı kuralları her iki rejimin uygulanması kapsamına dâhil etmiştir.¹⁴³

III. BMDHS KS madde metninden de anlaşılacağı üzere kıyı devletine verilecek KS iki şekilde belirlenmiştir. Birincisinin, kıta kenarının (doğal uzantı) dış sınırına kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altı olarak jeolojik kriter; ikincisinin, kıta kenarı (doğal uzantı) 200 milden daha kısa ise, o zaman karasularının ölçülmeye başlandığı hattan itibaren 200 mil genişlikteki sahanın deniz yatağı ve toprak altı olarak mesafe kriteri kapsamında tanımlandığı söylenebilir. Bu durumda deniz yatağının jeolojik yapısının artık önemini kaybettiği ve bu alanda jeolojik olarak doğal uzantı kavramının önemini yitirdiği iddia edilebilir. Ancak bu konunun müteakip maddelerde III. BMDHK ile birlikte devam eden uluslararası sınırlandırma davalarının görüşmelerinin daha ayrıntılı incelemesi yapılacak ve gelişmelere göre son değerlendirmesi yapılacaktır. Bu konu sınırlandırma açısından göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konuydu (Gündüz, 1990, s. 576).

III. BMDHK MEB kavramına çok önem vermiştir. Konferansın 2. oturumunda bu kavramla ilgili 6 teklif sunulmuştur. Ancak bu tekliflerden yalnızca 2 tanesi doğrudan MEB sınırlandırmasına yer vermektedir. Bunlardan biri kıta sahanlığında olduğu gibi sınırlandırmanın andlaşmayla gerçekleşmesini, andlaşma yoksa *ortay hattın sınır olmasını* öngörmektedir. Diğerisi ise ortay hattın tek sınırlandırma metodu olmasını kabul etmeyerek, jeolojik, jeomorfolojik ve *diğer hâkim özel koşullara önem verip hakkaniyet ilkelerine* dayanarak andlaşmayla sınırlandırmayı önermiştir (Hoxman, 1981, s. 231-232).

---

¹⁴² III. BMDHS 76. maddesi kıta sahanlığına yeni bir tarif getirdi. “(1) Bir kıyı devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mile kadar uzanan deniz altı alanının deniz yatağını ve toprak altını kapsar.”

¹⁴³ Konferansın nihai metninde, Kısım V Münhasır Ekonomik Bölge Madde 58 (1)’de boru hatlarının döşenmesinde kıyı devleti Madde 87 gereğince serbesti sağlamasına rağmen, Kısım VI Kıta Sahanlığı Madde 79(3)’de kıyı devletinin güzergahı tespit etme ve (4)’de yargı yetkisi bulunmaktadır. Ancak III. BMDHS çalışmaları süresince veya sözleşmenin tamamlanması sonrasında devam eden yargı kararlarını incelediğimizde bir grup yargıç tarafından 200 deniz milinden yakın kesimde kıta sahanlığı haklarının münhasır ekonomik bölge kavramı ile ifade edildiği, kıta sahanlığı haklarının ancak 200 millik uzaklığın dışında anlam kazandığı ileri sürülmüştür. Uluslararası Yargı açıkça bu anlama gelebilecek bir görüş belirtmemiş olmakla birlikte inceleyeceğimiz bazı kararlarında bu yönde yorumlanacak ifadeler kullanmıştır.

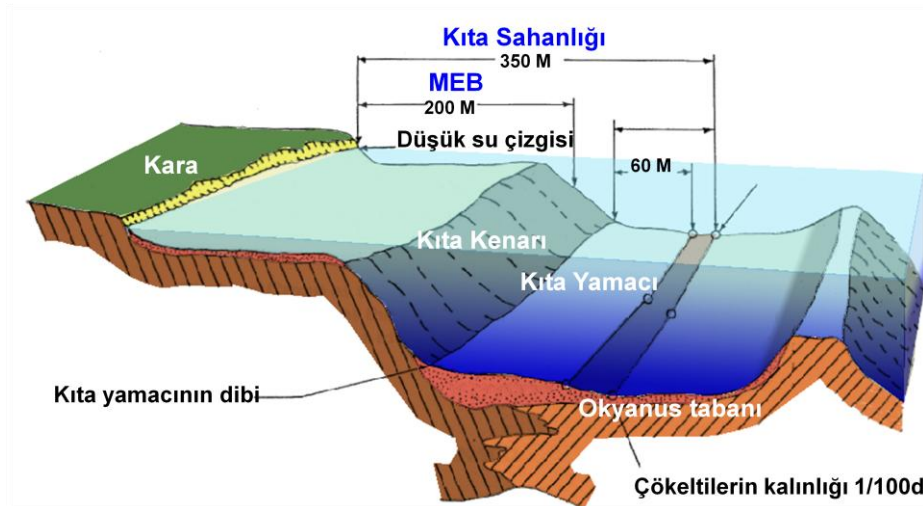
KS ve MEB kavramlarını, sınırlandırma amacıyla birlikte ele alan önerilerin sayısı ise daha fazladır. Hollanda bütün ilgili koşulları dikkate alarak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun andlaşmayla çizilmesini ve andlaşmaya bağlı olarak orta hattın kullanılmasını öngören bir öneride bulunmuştur. Romanya, coğrafi ve jeolojik faktörlerden bahseden benzer bir kıstas önermiştir. Kenya ve Tunus orta hattın tek metot olmasını gerektirmeyen ve sınırın hakkaniyete uygun andlaşmayla çizilmesini kabul eden bir öneri getirmişlerdir. Fransa da benzer bir öneri sunmuş ancak Kenya ve Tunus'un adaların, jeolojinin ve jeomorfolojinin ilgisinden özellikle bahsetmesine karşılık Fransa sadece adalara işaret etmiştir (Başeren, 1995, s. 44).

Türkiye, Konferansta KS ve MEB'nin sınırlandırılması için iki ayrı öneride bulunmuştur. Çok az farklı terminolojilerinin de gösterdiği gibi, jeomorfolojik, jeolojik değerlendirmeleri ve kıyıların genel durumu, ada, adacık ve kayalıkların varlığı gibi özel koşulları dikkate alarak *hakkaniyete dayalı andlaşmayı öngören bu iki metin* temelde aynıdır. Yunanistan da kıta sahanlığının sınırlandırılması için münhasır ekonomik bölgeyle ilgili olarak hazırladığı önerideki hükmün aynısını içeren bir metin sunmuştur. İki devletin de sunduğu tekliflerde kıta sahanlığının sınırlandırılması ile MEB sınırlandırılması arasında ters düşen bir konu bulunmamaktaydı. Devletlerin Konferansa sundukları önerilere genel olarak bakıldığında, KS ve MEB'nin sınırlandırılmasına ilişkin hükümler arasında en baştan beri önemli bir uyum olduğu görülmektedir. Bazı tekliflerde bu, karasularının sınırlandırılmasına kadar genişletilmiştir. Diğer bazı devletler ise MEB ve KS'nin sınırlandırılması arasında bir bağlantı kurmuşlardır (Koç, 2006, s. 51).

MEB ve KS'nin sınırlandırılmasında düşünülen ortak önerilerde, sınırlandırmayı etkileyen özellikler olarak sıralananlar jeomorfoloji, jeoloji ve coğrafya gibi, genellikle kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili unsurlardır. Bazı devletler deniz yatağı özelliklerini, MEB sınırlandırmasından olduğu kadar, KS sınırlandırmasından da uzaklaştırmak istemişlerdir. Fakat bu özelliklerin MEB ile KS sınırlandırmasından daha az ilgili olduğunu söyleyen çıkmamıştır. “*Konferansa sunulan metinlerde direk olarak su kütlelerinde hakkaniyete işaret eden bir şeyin bulunmadığını söylemekte yarar vardır. Hakkaniyetin unsurları bakımından iki bölge arasında bir fark gözetilmediğinden, bir bölge için hakkaniyete uygun olanın diğer bölge için hakkaniyete uygun olmayacağı düşünülmemektedir* (Hoxman, 1981, s. 41).”

Münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükmün ortaya çıkışı sırasında kıta sahanlığının kavramsal esaslarını ya da sınırlandırılmasına ilişkin kuralları etkileyecek bir gelişme olmamıştır. Her iki kavramın sınırlandırılmasında aynı kuralların uygulanması konusunda III. BMDHS’nde farklı kısımlarda benzer ifadelerin yer alması, uygulamada her iki kavramın kendi içeriğindeki özelliklere göre değerlendirilmesini engellemeyecekti. “Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırılmasında jeolojik ve coğrafik içerik nasıl önem kazanıyorsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında mesafenin önemli olacağı açıktı (Oda, 2003, s. 107).”

Dar kıta sahanlığı bulunan devletlerin politik ihtiyaçlarını tamamlamak maksadıyla jeolojik açıklığı mesafe ölçütü ile tamamlayan III. BMDHS’nde, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında 200 milin öncesinde mesafe kriteri sonrasında jeolojik kriter uygulanır şeklinde anlamak uygun olmayacaktı. MEB ve KS sınırlandırılması birbirinden içerik olarak tamamıyla farklı iki işlemdi. “III. BMDHK sonunda kıta sahanlığının hakkaniyete dayalı sınırlandırılmasında doğal uzantı hala önemini korumaktaydı ancak bu konunun değerlendirilmesi ve açıklığa kavuşturulması uluslararası yargının içtihadında kendini gösterecektir (Başeren, 1995, s. 38).” MEB ve Kıta Sahanlığı arasındaki farklar Çizelge 2.1’de, MEB ve Kıta Sahanlığı Şekil 2.12’de gösterilmiştir (Başeren, 2014, s. 5).

Şekil 2.12: MEB ve Kıta Sahanlığı

Çizelge 2.1: MEB ve Kıta Sahanlığı Arasındaki Farklar

MEB	KİTA SAHANLIĞI
İlan edilmelidir.	İlan edilme gereği yoktur.
Azami genişlik 200 mil.	Azami genişlik 350 mil.
Egemen Haklar	
1. Canlı, cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi, 2. Sudan, akıntıdan, rüzgardan enerji üretimi.	Kıta sahanlığı üzerinde doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi.
-----	200 milden ötede elde edilecek madenler ve hidrokarbürler üzerinden Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesine vergi ödenmesi.
Denize ilişkin bilimsel araştırma yapılması.	Kıta sahanlığına ilişkin bilimsel araştırma yapılması.
Deniz çevresinin korunması ve muhafazası.	-----

3. UAD VE HAKEM MAHKEMESİ KARARLARININ SINIRLANDIRMA HUKUKUNA ETKİLERİ

Türkiye, BMDHS'nin hazırlık çalışmaları sırasında aktif rol oynamış ve denizlerde bütün ülkelerin çıkarlarını gözeten, kabul edilebilir, kalıcı ve hakça bir rejimin oluşturulması için yoğun çaba göstermiştir. Karasularının on iki deniz miline kadar belirlenebileceği (Madde 3) ve adaların da deniz yetki alanlarına sahip olabileceği (Madde 121) hükümlerinin Ege Denizi açısından olumsuz yansımaları olacağını dikkate alan Türkiye, sözleşmeye çekince koymak istemiştir. Ancak, Sözleşmenin 309'uncu maddesinde yer alan çekince ileri sürme yasağı nedeniyle Sözleşmeye taraf olmamıştır.

Hâlihazırda 160 ülke ve Avrupa Birliği (AB) tarafından imzalanan ve onaylanan 1982 BMDHS'ni aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on altı ülke imzalamamış, ABD'nin de bulunduğu on sekiz ülke ise imzalamış fakat parlamentosunda onaylamamıştır. Bugün itibari ile hem 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri hem de 1982 BMDHS yürürlükte olup, Türkiye her iki sözleşmeye de taraf değildir. Bu nedenle Türkiye'nin deniz hukukundan doğan ilişkileri uluslararası hukukun teamül kuralı haline gelmiş esasları doğrultusunda belirlenmektedir.

Devletlerin deniz hukukundan doğan haklarının, ilgili sözleşmeler doğrultusunda Uluslararası Adalet Divanı (UAD, International Court of Justice-ICJ) ve Uluslararası Deniz Hukuku Hakem Mahkemesi (UADHM, International Tribunal for the Law of the Sea-ITLOS)'nin çeşitli zamanlarda karara bağladığı davalar ışığında ele alındığı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu davaların detaylı bir şekilde incelenmesi ve gerekli derslerin çıkarılması önem arz etmektedir.

Deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda 1958 KSS, 1982 BMDHS sorunun andlaşmalar hukuku tarafını oluştururken, teamül hukuku yanında Uluslararası Adalet Divanı ve Hakem Mahkemelerinin kararları ile son derece gelişmiş bir sınırlandırma hukuku içtiihadından bahsedebiliriz. Deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki uluslararası yargının rolü o kadar önemli hale gelmiştir ki, sınırlandırma hukukunun genel ve soyut nitelikli ilke ve kurallarının her bir farklı uyumsuzluğa nasıl uygulandığının tespiti bu organlar tarafından yapılmıştır. UAD kararları ve uygulanan metodlar Çizelge 3.1'de, Hakem mahkemesi kararları ve uygulanan metodlar Çizelge 3.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1: UAD kararları ve uygulanan metodlar

S.No.	Dava Adı	Karar Yılı	Kullanılan Metod
1	Peru/Şili	2014	Eşit uzaklık
2	Romanya/Ukrayna Yılan Adası	2009	Eşit uzaklık/Ortay Hat
3	Nikaragua/Kolombiya	2007	Eşit uzaklık
4	Nikaragua/Honduras	2007	Açıortay
5	Kamerun/Nijerya	2002	Eşit uzaklık/İlgili Şartlar
6	Katar/Bahreyn	2001	Eşit uzaklık-Özel Şartlar
7	Danimarka/Norveç Jan Mayen	1993	Eşit uzaklık, Özel Şartlar (Hakkaniyet)
8	Libya/Malta	1985	Eşit uzaklık (Hakkaniyet, Oransallık)
9	Kanada/ABD Maine Körfezi	1984	Hakkaniyet (Coğrafi Formasyonlar (ilgili kıyılar ve adalar))
10	Tunus/Libya	1982	Eşit uzaklık (İlgili Koşullar)
11	İngiltere/Fransa Manş Denizi	1977	Hakkaniyet (Ortay Hat, Coğrafi Formasyonlar)
12	Kuzey denizi (Almanya/Hollanda/ Danimarka)	1969	Özel Şartlar (Hakkaniyet, Doğal Uzantı)

Çizelge 3.2: Hakem mahkemesi kararları ve uygulanan metodlar

S.No.	Dava Adı	Karar Yılı	Kullanılan Metod
1	Bangladeş/Myanmar	2012	Eşit uzaklık
2	Guyana/Suriname	2007	Eşit uzaklık
3	Barbados/Trinidad&Tobago	2006	Eşit uzaklık
4	Eritre/Yemen	1999	Eşit uzaklık (Oransallık)
5	Kanada/Fransa	1992	Özel Şartlar (Hakkaniyet, Coğrafi Formasyonlar,)
6	Gine/Gine-Bissau	1985	Hakkaniyet (Coğrafi Formasyonlar, Oransallık)

Uluslararası Adalet Divanı, 1958 KSS’nden sonra 1969 yılında ilk önüne gelen Federal Almanya ile Danimarka ve Hollanda arasındaki Kuzey Denizi sınırlandırma davasında 1958 KSS’ni kapsamlı olarak incelediğinden ve taraflar açısından Sözleşmenin bağlayıcılığı olmadığından teamül hukukunu da değerlendirerek sınırlandırma içtihadındaki en önemli kararı vermiştir. Hakem Mahkemesi 1977 yılında hem 1958 KSS’ni dikkate alarak, hem içtihatla ilk dava olan 1969 Kararını inceleyerek, hem de III. BMDHK çalışmalarından etkilenecek 1969 Kararından oldukça farklı ve hatta 1969 kararını eleştirerek yeni bir içtihat yolunu açmıştır.

1958 KSS’nde yer alan kıta sahanlığının sınırlandırılmasındaki ilkelerin genel ve soyut nitelikte olması ve hatta III. BMDHS’nde yer alan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması hükmünün 1958 Sözleşmesinde yer alan hükümden daha soyut olması ve “..... sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir”¹⁴⁴ ifadesinde hiç bir özel kural belirtilmemiştir.

¹⁴⁴ (BMDHS, 1982: Mad. 76(1), 83(1)).

Kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılması andlaşma ile gerçekleştirilecektir, andlaşma olmadığı takdirde tek taraflı uygulamalar uluslararası hukukta geçersiz sayılacaktır. Bu durumda uluslararası yargının soruna müdahalesi diğer uluslararası hukuk sorunlarından daha fazla olacaktır. Uygulamalar ve uluslararası yargının sınırlandırma hukukuna bugüne kadar yapmış olduğu girdileri bu durumu teyid etmektedir. III. BMDHS'nde yer alan "*hakkaniyete uygun çözüm*" sınırlandırmanın temelini teşkil etmesine rağmen, hakkaniyete uygun çözüme ulaşmak maksadıyla gerekli herhangi bir yöntem veya kuralın tarifi yapılamamıştır. Bu nedenle uluslararası yargı sınırlandırma hukukunda çok önemli bir yer almış ve hatta denilebilir ki, sınırlandırma hukuku uluslararası yargı tarafından şekillendirilmiştir.

Uluslararası bir mahkeme önüne gelmiş ilk sınırlandırma davası 1969 tarihli Kuzey Denizi Davası, ikincisi ise 1977 yılında Hakem Mahkemesi tarafından karara bağlanan Manş Denizi Davası'dır. Her iki dava 1958 KSS ile 1982 BMDHS arasındaki dönemdeki çalışmaların incelenmesi sırasında meydana gelmiştir.

III. BMDHK çalışmaları devam ederken 1969 ve 1977 içtihatlarından yararlanıldığı gibi o dönemde Tunus/Libya ve Kanada/Amerika Birleşik Devletleri arasında devam eden davalar da düzenleme çalışmalarından etkilenmiştir. 1982 BMDHS sonrasında sınırlandırma davalarının arttığı, Uluslararası Adalet Divanı ve Hakem Mahkemelerine başvurulduğunu görmekteyiz. Divan Libya/Malta arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesini 1985 yılında, Hakem Mahkemesi yine aynı yıl içerisinde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında Gine/Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma meselesini karara bağlamıştır.

Hakem Mahkemesi, 1992 yılında Kanada ile Fransa (St.Pierre ve Miquelon) arasındaki KS ve MEB alanlarının sınırlandırılmasını karara bağlamıştır. Uluslararası Adalet Divanı, 1988 yılında önüne getirilen Danimarka ile Norveç'in Grönland ve Jan Mayen arasındaki KS ve MEB'sini sınırlandıran kararını 1993 yılında vermiştir. Eritre ve Yemen tarafından başvuru Hakem Mahkemesi Eritre/Yemen KS ve MEB sınırlandırmasını 1999 yılında karara bağlamıştır. 1991 yılında tarafların başvurduğu ve 2001 yılında karara bağlanan Katar/Bahreyn arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması yine Uluslararası Adalet Divanı tarafından ele alınmıştır. Divan son olarak 2002 yılında Nijerya/Kamerun arasındaki kara ve deniz sınırını karara bağlamıştır. Bu arada Hakem Mahkemesi 16 Şubat 2004 tarihinde Barbados tarafından sunulan Barbados/Trinidad ve Tobago arasındaki çok maksatlı

sınırlandırma davasını 11 Nisan 2006 tarihinde karara bağlamıştır. Divan 2004 yılında Romanya tarafından sunulan Romanya/Ukrayna arasında Kıta Sahanlığı ve MEB'in tek bir çizgi ile sınırlandırılması davasını 2009 yılında karara bağlamıştır.

Bangladeş ile Mynmar Bengal Körfezin'deki deniz yetki alanları sınırlandırmasına (karasuları, MEB ve KS) ilişkin ihtilafın çözümü maksadıyla 13 Aralık 2009'da Uluslararası Deniz Hukuku Hakem Mahkemesi (UADHM, International Tribunal for the Law of the Sea -ITLOS) başvurmuşlar ve dava Mahkeme tarafından 14 Mart 2012'de sonuçlanmıştır.

Ayrıca 3 Aralık 2014'te başlayan Gana ile Fildişi Sahili arasında Atlas Okyanusundaki deniz yetki alanları sınırlandırılması davası Deniz Hukuku Hakem Mahkemesinde devam etmektedir.

Bu bölümde günümüze kadar gerek Uluslararası Adalet Divanı gerekse Hakem Mahkemeleri tarafından karara bağlanmış KS ve MEB uyuşmazlıkları kapsamında uluslararası yargı kararlarına göre deniz alanlarının sınırlandırılması hukukundaki gelişmeler incelenecektir.

3.1 Yargı Kararlarının Sınırlandırma Hukukuna Etkileri ve Oluşan Şartlar

Uluslararası yargının deniz alanlarının sınırlandırılmasında gerek teamül hukukuna gerekse de andlaşmalar hukukuna önemli bir etkisi olmuştur. Teamül hukukunun aydınlatılması, 1958 KSS 6. maddenin¹⁴⁵ ve 1982 BMDHS 74.¹⁴⁶ ve 83.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ 1958 CKSS Madde 6

1 – Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında andlaşma ile tespit edilecektir. Andlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hatlır.

2 – Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında andlaşma ile tespit edilecektir. Andlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa sınır her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

3 – Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken bu Maddenin 1. ve 2. paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır.”

¹⁴⁶ 1982 BMDHS Madde 74 (Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında MEB'nin sınırlandırılması)

1- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2- Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

3- 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini

maddelerinin yorumlanması uluslararası yargının sınırlandırma hukukunu şekillendirmesi açısından önemlidir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 Kuzey Denizi Davası kıta sahanlığında hak sahibi olmanın esasına göre temel kavramları ele alarak sınırlandırma hukukunun temel kuralını oluşturmuştur. Divanın doğal uzantı kriterini esas aldığı bu davada sınırlandırmanın her devlete, diğer bir devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden imkanlar ölçüsünde, deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak şekilde hakkaniyet ilkelerine göre andlaşmayla gerçekleştirilmesi kararı çıkmıştır. Eşit uzaklık hakkaniyete uygun olmayan bir sonuç verdiği için uygulanması zorunlu bir ilke olmadığı gibi teamül hukukuna da girmemiştir. Coğrafya, ilgili kıyılar ve azami erişim hakkı sınırlandırma için ilgili şartlar olarak görülmüş ve sınırlandırmanın bütün ilgili şartlar gözönüne alınarak hakkaniyet ilkelerine göre yapılması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu kararla, "anlaşma" ve "özel durumlar" dışında 1958 CKSS'de yer alan "eşit uzaklık" ve "orta hat" ilkeleri terk edilmekte, bunun yerine "hakkaniyet" ve "doğal uzantı" ilkeleri geçerlilik kazanmaktadır.

Manş Denizi Davası'nda 1958 CKSS 6. madde de yer alan eşit uzaklık metodunu özel şartlar ile ayıramaz bir kural olarak görmüş ve teamül hukukunun da, sözleşme hukukunun da hakkaniyete uygun bir sınırlandırma için aynı amaca hizmet ettiği sonucuna varılmıştır. 1969 Kararı'nda yer alan kıyı uzunlukları ve kıta sahanlığı arasındaki makul oran 1977 Kararı'nda da yer almıştır. Ayrıca sınırlandırmada adaların ve özellikle ters tarafta bulunan adaların durumu incelenmiş ve adalara ana kıtalar gibi Kıta Sahanlığı tanınamayacağını, hakkaniyet ilkesinin

---

tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hâle getirmeyecektir.

4- İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.

¹⁴⁷ 1982 BMDHS Madde 83 (Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırılması)

1- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. Maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2- Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde, ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

3- 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar , ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya hâle getirmeyecektir .

4- İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.

gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili devletlerin güvenlik ve ulaşım gibi gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir.

1982 Tunus/Libya Davası'nda doğal uzantı kriterinden uzaklaşmanın emareleri görülmüştür. Bu dava hakkaniyet ilkelerine göre ilgili kıyı uzunlukları oranı esasınca adaların konumu dikkate alınarak sonuçlandırılmıştır.

1983 Gine - Gine Bissau Davası'nda, kıyı uzunlukları belirgin şekilde farklı olmayan, kıyı coğrafyası benzer olan iki taraf arasındaki sınırlandırmada, bu tür adaların sınırı önemli bir derecede etkilememesi gerektiğini belirtilmiştir. Hakem Heyeti, ortay hattın ters tarafında yer alan Alcatraz Adaları'na, karasuları kadar deniz yetki alanı tanımıştır.

1982 BMDHS'nin iki ayrı metot arasındaki orta yolun bulunması maksadıyla herhangi bir kural veya metot belirlemeyen hükmü sonrasındaki çok maksatlı tek sınırlandırma hattının çizilmesi gibi farklı talebi yansıtan Maine Körfezi Davası'nda da coğrafya, ilgili kıyılar ve adaların konumu, hakkaniyet ilkelerine göre ilgili şartlar esasınca sınırlandırma tesis edilmiştir. İlgili kıyı uzunlukları oranına göre hakkaniyetin testi bir önceki Dava'da olduğu gibi tekrarlanmıştır. Bu dava bundan sonraki dönemde çok maksatlı tek sınırlandırma hattının çizilmesi uygulamasını da başlatmıştır.

1985 Libya/Malta Davası'da sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine göre gerçekleştirilmesini vurgulamış ve kıta sahanlığında ab initio (başlangıçtan beri) hak sahibi olmanın esası jeolojik ve jeomorfolojik kriterler olmasına rağmen 200 mil genişlik içinde hak sahibi olmanın esasını doğal uzantıdan mesafe kriterine çevirerek 200 mil içerisindeki MEB etkisine geçen bir dönemi açmıştır.

Bu dönemden sonraki davalar andlaşma hukukunda da kendini gösteren çok amaçlı tek sınır hattının çizilmesine meyil etmiştir. Gine/Gine-Bissau Tahkimi, Saint Pierre ve Miquelon Tahkimi ve Jan Mayen Davası'nda balıkçılık alanlarının, münhasır ekonomik bölgenin ve kıta sahanlığının tek bir sınırlandırma hattına bağlandığı görülmektedir. Bu teamül Eritre/Yemen, Katar/Bahreyn, Kamerun/Nijerya, Barbados/Trinidad ve Tobago davalarında değişmemiştir.

Kuzey Denizi Davaları, Tunus/Libya Davası, Maine Körfezi Davası, Gine/Gine-Bissau, Saint Pierre ve Miquelon Tahkimi dışındaki bütün davalarda Eşit

uzaklık/özel şartlar kuralının teamül hukukundaki hakkaniyet ilkelerine göre çözüm ile aynı şeyi ifade ettiği vurgulanmıştır. Doğrudan 1982 BMDHS'nin uygulandığı ilk dava olan Eritre/Yemen Tahkimi'nde ve yine 1982 BMDHS'nin uygulandığı Barbados/Trinidad ve Tobago Tahkimi'nde teamül hukukunun ilgili birçok unsurunun Sözleşmelerle paralellik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ancak bütün davalarda temel amaç hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak maksadıyla ilgili tüm şartların dikkate alınması olmuştur (Koç, 2006, s. 166).

Uluslararası yargının hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak maksadıyla Jan Mayen Davası sonrasında geçici bir eşit uzaklık hattı belirlediği ve özel şartlara göre bu çizgiyi tadil ettiği bundan sonraki bütün davalarda da görülmektedir. Uluslararası yargının bugün için sınırlandırma hukukunu getirdiği noktada sürekli olarak tutarlı bir çizgiyi takip ettiği söylenemese de, Sözleşmeler hukukunun tamamlayamadığı noktaları tamamlamaya çalışmıştır. Uluslararası yargının kararları büyük dönüşümler geçirmiş, farklı sapmalar göstermiştir. Her coğrafyanın ve şartların farklı durum sergilemesi nedeniyle farklı karardan ziyade sınırlandırma hukukunun ve en önemlisi hak sahibi olmanın esaslarının değiştirildiği Libya/Malta Davası ile sınırlandırma hukuku bir dönüşüm geçirmiştir. Bugün için uluslararası yargının standart olabilecek kesin bir formülü olduğu ileri sürülme de hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak için gerek eşit uzaklık/özel şartlar gerekse de hakkaniyet ilkeleri/ilgili şartlar çözümü olarak uygulama metotlarında geniş bir içtihadı bulunmaktadır.

3.1.1 Hakkaniyet ilkelerinin rolü

Deniz alanlarının sınırlandırılması davalarına bakan Hakem Mahkemeleri ve Uluslararası Adalet Divanı her bir sınırlandırmanın benzersiz olduğu fikrini oldukça desteklemiştir. Divan'ın Tunus/Libya Davası'nda "Kendi özel durumları dikkate alınarak her kıta sahanlığı davası açıkça kendi değerleri ile düşünülmeli ve karar verilmelidir. Bu nedenle kıta sahanlığı ile ilgili kurallar ve prensiplerin uygulanması hakkında bir konsept oluşturmaktan sakınılmalıdır" (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 92) şeklinde ifade ettiği husus bu durumu özetlemektedir. Bu ifadeye bakarak aslında sınırlandırma hukukunda metottan daha önemlisi ***hakkaniyete uygun çözüme*** ulaşılmasıdır.

Bugüne kadar Uluslararası Adalet Divanı'nın veya Hakem Mahkemelerinin vermiş olduğu kararlara bakıldığında, gerek Divan'ın gerekse Hakem Mahkemelerinin

yürürlükteki deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunu belirlerken devlet uygulamalarına, 1958 KSS sınırlandırma hükümlerine veya 1982 BMDHS kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması hükümlerine itibar etmedikleri, daha ziyade sınırlandırma hukukunu inşa ettikleri iddia edilebilir. Divan veya Mahkemelerin uluslararası teamül hukukuna veya yine Divan ve Mahkemeler tarafından sınırlandırma hukukunda önceki içtihatların genel çizgileri paralelinde veya aykırı oluşturulmuş ilke ve kurallara dayanarak boşluğu doldurmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Kıyıları bitişik veya yan yana olan devletlerin deniz alanlarının sınırlandırılmasının her coğrafi durumda farklılık göstermesi ve konunun *sui generis* tabiatı daimi bir ilke veya kuralların tesisini mümkün kılmamaktadır. Uluslararası yargı bu nedenle temel olabilecek bir kaç etkeni yine önceki içtihatları rehber alarak kullanmış ancak hiç bir zaman detaylı ve emredici kuralların yerleşmesini öngörmemiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın bu konuda Maine Körfezi Davası'nda “*Sorunun özüne bakmadan öncelikli olarak dikkat edilecek husus, sorunun çözümünde kullanılacak uluslararası hukuk ilke ve kurallarının neler olması gerektiği ile aranan ilke ve kurallar ile ilgili somut durumla in concreto olduğundan emin olunabilecek çeşitli hakkaniyet kriterleri ve pratik metotların birbirinden farkının üzerinde durmak gereklidir* (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 290)” şeklindeki ifadesiyle “**hakkaniyete uygun kriterler**” ile “**pratik metotlar**”ın birbirinden ayrılması gerektiğine işaret etmiştir. Divan aynı kararda “ *... her bir somut dava, diğerlerinden farklıdır, tek tiptir ve en uygun kriter olarak, her bir özel davaya kendi özellikleri içindeki ilişkiyle hukukun gösterdiği en uygun sonuca götürecek metot veya metotların birleşimi ile karar verilebilir...* (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 81)” şeklindeki ifadesiyle durumu açıklamıştır.

Uluslararası Sözleşmeler ile düzenlenemeyen ve belirlenemeyen ilke ve kuralların, her ne kadar her davanın kendi içinde bir özelliği bulunmasına rağmen, bu kadar yoğun içtihadı bulunan bir konuda özellikle teamül hukukunda çok iyi tanımlanmış bir seviyede olması düşünülebilirdi. Ancak mevcut içtihadın ortaya koymuş olduğu inişli çıkışlı tutarlı olmayan resim sınırlandırma hukukunun zorluğunu devam ettirmektedir.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bütün yargı kararlarının üzerinde hemfikir olduğu ve “temel norm” olarak ifade edebileceğimiz husus “Her davada, sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısını ve ilgili diğer şartları dikkate alan hakkaniyet kriterlerinin ve pratik metotların uygulanmasıyla, hakkaniyete uygun bir çözümü sağlamalıdır.”

Hakkaniyet ilkelerinin birinci kurucu ögesinin, eşit koşullara sahip tarafların eşit olarak ve koşulları değişik olan tarafların da bu farkları oranında farklı olarak değerlendirilmesi; ikinci kurucu ögesinin her konuya ilişkin hukuk kavramı ile somut uyumsuzluğa ilişkin özel verilerin sahip oldukları özellik olması, deniz alanlarının sınırlandırılmasında temel norm olarak kullanılmasını açıklamaktadır (Pazarcı, 2005, s. 235-236).

I. BMDHK sonucunda 1958 CKSS 6. maddesinde yer alan ve hiçbir zaman tek başına bağımsız bir kural olarak uygulanmayan birleşik eşit uzaklık/özel şartlar kuralı yerine uluslararası yargının etkisi ve III. BMDHK çalışmalarında hakkaniyete uygun çözüm sınırlandırma hukukuna yerleşmiştir. Bu noktada şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki, teamül hukukunda **hakkaniyet ilkeleri** deniz alanlarının sınırlandırılmasında bir temel norm olarak kullanılmıştır ve kullanılacaktır.

Hakkaniyete başvurularak genel kurallar üzerinde özel durumların gerektirdiği birtakım düzenlemeler yapılabilecektir. Sınırlandırmada uygulanabilecek metotların belirlenmesi ile ilgili olarak pek çok kez taraflar eşit uzaklık yaklaşımına başvurulmasının genel kuralı oluşturacağı kanaatinde olmuştur. Bu metodun katı bir şekilde uygulanmaması gerektiği durumda ve hatta bu metot hakkaniyete uygun bir metot ise uygulanabilecektir (Manş Denizi Tahkimi, s. 112).

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanabilecek hakkaniyet ilkeleri ve içerikleri bu genel çerçeve içinde neler oldukları ve sınırlandırma hukuku içindeki anlamlarıyla incelenmeye çalışılacaktır.

1969 Kuzey Denizi Davaları kararlarında, Hollanda ve Danimarka’nın iddialarının aksine Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.), incelemesinin başlarında eşit uzaklık prensibinin, uygulanması zorunlu bir hukuk kuralı niteliğine sahip olmadığını

belirtmiştir.¹⁴⁸ Eşit uzaklık prensibinin zorunlu olmadığı anlayışı, daha sonraki yıllarda verilen uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarında sıkça vurgulanmıştır.

İngiltere-Fransa Davası kararında tarafların oluşturdukları Hakemlik Mahkemesi, 1958 C.K.S.S.'nin 6. Maddesi ile teamül hukuku arasında bir fark olmadığını ve her iki hukukun da eşit uzaklık prensibinin uygulanmasını zorunlu kılmadığını vurgulamıştır.¹⁴⁹

İki veya daha çok devlet arasında herhangi bir kıta sahanlığı sınırlandırmasını eşit uzaklık prensibi düzenlemediğine göre, kıta sahanlığı sınırlandırmasını düzenleyen hukuk kuralı ya da kuralları neydi? Uluslararası sınırlandırma hukukunun günümüzde geldiği noktada hem yapıla geliş kuralları hem de geniş katımlı uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri, iki veya daha fazla sayıda ülke arasındaki sınırlandırmanın *"Bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak, hakkaniyet prensipleri temelinde "hakça bir çözüm"e ulaşılabilecek şekilde"* yapılması gerektiğini öngörmektedir.¹⁵⁰

Bütün ilgili uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarında benimsenen bu prensip doğrultusunda, 1958 C.K.S.S.'nin 6. Maddesi'ndeki "özel şartlar" ibaresinin de sonuçta sınırlandırmanın hakça bir sonuca ulaşmak maksadını ifade ettiği kabul edilmiştir. Sözleşme'nin 6. Maddesindeki kuralın bu yönde anlaşılmasının temel bir sonucu olarak, karşı kıyılar arasındaki sınırlandırma çizgisinin çoğunlukla eşit uzaklık çizgisi olması, hakkaniyeti sağlayan metodun birçok durumda bu metot olmasına dayanmaktadır.

1980'li ve 1990'lı yıllarda verilen yargı ya da hakemlik kararlarında, sınırlandırmaya ilişkin genel prensip bir miktar vurgu değiştirmiş ve hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra, "hakça çözüm" de ön plana çıkarılmıştır.

Hakça çözüm üzerine yapılan bu vurgunun da ifade ettiği şey; sonuç olarak sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri ve bölgenin coğrafi ve diğer özellikleri

---

¹⁴⁸ U.A.D. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Eşit Uzaklık prensibini yapıla geliş değeri kazanmış bir prensip olarak değerlendirmedini vurgulamıştır.

¹⁴⁹ "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı". Söz konusu 6. Madde, sınırlandırmada eşit uzaklık metoduna öncelik vermekte ancak "özel şartlar " başkaca bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa eşit uzaklık metodunun uygulanmasını öngörmektedir.

¹⁵⁰ "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı"nda "Sınırlandırma bütün ilgili şartlar dikkate alınarak, hakkaniyet prensiplerine uygun bir biçimde, bir antlaşma ile yapılır." ifadesini kullanmıştır.

çerçevesinde bir hakça çözüm oluşturacak sınırlandırma metotları içerisinde yapılması gerektiğini göstermektedir.

3.1.2 Sınırlandırma hukukunda hakkaniyet ilkeleri

Truman Deklerasyonu'nda, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasının hakkaniyet ilkelerine göre yapılması bildiriliyordu. 1958 KSS 6. madde ile birleşik bir kural olarak eşit uzaklık-özel şartlar'ı dikte etmesi ve Sözleşmenin uluslararası teamül hukukunu da kodifiye edememesi nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı önüne gelen ilk davada, Kuzey Denizi Davalarında, hukuki boşluğu doldurmuş ve daha da önemlisi hakkaniyet ilkelerinin kıta sahanlığı hukukuna girmesini sağlamıştır. Bundan sonra devam edecek süreçte bütün deniz alanlarının sınırlandırmalarında hakkaniyet ilkeleri ve eşit uzaklık-özel şartlar ilişkisi içtihatla bütün ilgili uluslararası yargı kararlarında kendini göstermiştir.

Uluslararası hukukta deniz alanları sınırlandırılmasının hakkaniyet ilkeleri'ne göre ve ilgili bütün şartların dikkate alınarak yapılması kuralının yerleştiğini iddia edebiliriz.

1969 Kuzey Denizi Davaları'nda Divan'ın görevi tarafların aralarında yapmış olduğu özel andlaşmalara istinaden “ ..... tarafların Kuzey Denizinde kendilerine ait kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uygulanabilecek uluslararası hukukun ilke ve kurallarını” belirlemektir (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 6).

Bahse konu davada Divan, sınırlandırmada önemli olan hususun uygulanacak metodun kendisi değil, hakkaniyete uygun ilkelerin uygulanması suretiyle makul olan bir sonuca varmak olduğunu, kıta sahanlığının hukuki rejiminin tarihi gelişimi, sınırların belirlenmesi sorununun, hakkaniyete uygun ilkeler uygulanarak andlaşma yoluyla çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Hakkaniyete uygun bir çözüm, her durumda, eşitlik sağlayan bir çözümün kabulü anlamına gelmemekteydi. Hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasıyla tabiatın tümüyle yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamazdı (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 6). Hakkaniyet, aynı koşullar altında eşit olan durumların sağlanmasıydı ki, bu sadece bir unsura dayanarak değil, ilgili tüm şartlar gözönünde bulundurulmak suretiyle gerçekleştirilebilirdi. Hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesi için ilgili tarafların gözönünde bulundurulacakları hususlar konusunda hukuki bir sınırlama

yoktu ve gözönünde bulundurulacak hususların ağırlığı somut olayın özelliklerine göre değişirdi(Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 50)

Manş Denizi Tahkimi’nde Mahkemenin düşüncesinin özü, uygulandığında sık sık adil olmayan sonuçlar doğuran “eşit uzaklık” ilkesinin uluslararası hukukun bir ilkesi olmayacağı fikriydi.

Mahkemeye göre, 6. maddedeki özel şartların rolü, sınırların adil bir şekilde belirlenmesini sağlamaktı ve birleştirilmiş eşit uzaklık/özel şartlar kuralı aslında anlaşma olmadığı taktirde aynı kıta sahanlığında kesişen sınırların hakkaniyet ilkelerine göre belirlenmesi standartlarına ayrıntılı bir açıklama getiriyordu (Manş Denizi Tahkimi, s. 45).

Tunus ve Libya Divan’a “*Bu sınırlandırma işleminde uygulanabilecek uluslararası hukuk ilke ve kuralları nelerdir?*” sorusunu sorarken Divan’ın bu konudaki kararında hakkaniyet ilkeleri ve bölgenin kendine özgü koşulları ile III. BMDHK’nda kabul edilen yeni eğilimleri göz önüne almasını talep etmiş; ayrıca “ ... *iki devlet uzmanlarının herhangi bir zorluk çekmeden bu alanları sınırlandırmaları maksadıyla ... bu somut olayda söz konusu ilke ve kuralların pratik uygulaması nasıl gerçekleştirilebilir?*”in kararını istemiştir (Tunus/Libya Davası, 1982, s. 21).

Divan’dan talep edilen hususlar hem teorik hem de işlevseldi. Kararın sonucunun hakkaniyet ilkelerine uygun olması talep edilmişti. Dolayısıyla uygulanacak metotlar ve uygulamanın sonuçları hakkaniyet ilkelerine uygun olacaktı. Divan bir ilkenin hakkaniyete uygun olması için sonucunun da hakkaniyet ilkelerine uygun olması gerektiğini ifade ediyordu. Hakkaniyet ilkelerine soyut bir işlem nazarıyla bakılamayacağını gören Divan, 1969 Kararına atıfta bulunarak hakkaniyet ilkelerini inceledi (Tunus/Libya Davası, 1982, s. 59-60).

Hakkaniyetin davanın bağlı bulunduğu ilgili şartlara göre değiştiğini ifade eden Divan, tarafların da hem fikir olduğu, “**bölgeye özelliklerini veren ilgili şartların**” dikkate alınması hususunu hakkaniyet ilkelerinin dikte ettiğini fakat her bir ilgili şartın ağırlığının farklı etki edeceğini kabul ediyordu.

Kanada ve Birleşik Devletler “temel normun” hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak maksadıyla, bütün ilgili şartların dikkate alındığı, hakkaniyet ilkeleri ile uyumlu uygulanabilir hukukun belirlenmesi, konusunda anlaşmıştı (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 295). Taraflar üzerinde anlaşmış oldukları temel normdan

kaynaklanan kuralların ne olduğu konusunda farklı fikirlere sahip olduklarından ileri sürdükleri iddialar Divan tarafından reddedilmiştir.

Libya ve Malta, Divan'dan ülkelerine “....ait kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uygulanabilecek uluslararası hukukun ilke ve kurallarını” sormuş ve her iki devlet de bütün ilgili şartların dikkate alındığı hakkaniyet ilkelerinin uygulanması konusunda anlaşmıştı (Libya/Malta Davası, 1985, s. 31). Davada hakkaniyet ilkeleri konusunda dikkat çekici husus, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için “bütün ilgili şartlar da” hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasının öngörülmesiydi (Libya/Malta Davası, 1985, s. 38; Tunus/Libya Davası, 1982, s. 59).

Davada, hakkaniyetin adalet kavramından çıktığını fakat soyut bir adaletten ziyade hukuk kurallarına göre bir adalet kavramı olduğu, uygulamasının tutarlılık ve bir derece öngörü göstereceği, böyle bir hakkaniyetin bir davadaki belirli şartlar da bağlı görünmekle birlikte daha genel bir uygulama ilkelerinin ötesinde de görülebildiği belirtilmiştir (Libya/Malta Davası, 1985, s. 39).

Katar/Bahreyn Davası, Jan Mayen ve müteakiben Eritre/Yemen davalarında olduğu gibi, geçici olarak bir eşit uzaklık hattının çizilmesi müteakiben özel şartlara göre eşit uzaklık çizgisinin ayarlanması şeklinde eşit uzaklık/özel şartlar kuralının uygulanmasının bir teamül haline geldiğini ima ediyordu (Katar/Bahreyn Davası, 2001, s. 884).

Her ne kadar bu ilkelerin statik olmadığı ve gelecekte daha detaylı ve belki pratik ifadelerle yeni ilkelerin olabileceği bundan bir yirmi yıl önce ifade edilmiş olsa da belirgenleştiğini ifade ettiğimiz hakkaniyet ilkelerinin üzerine yenileri eklenmiş değildir. Uluslararası yargı kararlarından çıkardığımız hakkaniyet ilkelerini sıraladığımız taktirde;

- Deniz alanlarının sınırlandırılmasının uluslararası hukuka göre andlaşma ile gerçekleştirilmesi ilkesi (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 46-48, 53, Maine Körfezi Davası, 1984, s. 292-293, 300; Libya/Malta Davası, 1985, s. 39),

- Kara denize hakimdir ilkesi (Açıkgönül, 2012, s. 67-69),¹⁵¹

- İlgili kıyı uzunluklarının dikkate alınması ilkesi (Açıkgönül, 2012, s. 71-72),

---

¹⁵¹ (Maine Körfezi Davası, 1984, para.157, Kuzey Denizi Davaları, 1969, para. 39, 96, Tunus/Libya Davası para.73, Romanya/Ukrayna Davası, para.77)

- Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin veya tabiatın eşitsizliklerinin telafi edilmesinin söz konusu olmaması (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 49-50),

- Bir devletin ülkesinin doğal uzantısına bir diğer devletin doğal uzantısının tecavüz etmemesi ilkesi (Tunus/Libya Davası, para. 75, Trinidad-Tobago/Barbados Davası, para. 231),

- İlgili devletlerin kıyılarının denize uzantılarının mümkün olduğunca birbirini kesmemesi ilkesi (Tunus/Libya Davası para. 75, Trinidad-Tobago/Barbados Davası, para. 231),

- Sınırlandırılacak bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili tüm şartlara özen gösterilmesi ilkesi (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 47, 53, Maine Körfezi Davası, 1984, s. 300),

- Devletlerin hukuk önünde eşit olmalarına ve eşit muameleyi haketmelerine rağmen hakkaniyetin mutlaka eşitliği gerektirmediği veya tabiatın eşitsizliğini eşitlemeye çalışmama ilkesi (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 60),

- Adil paylaşımın söz konusu olmaması ilkesi (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 21-22),

şeklinde belirtebiliriz.

3.1.3 İlgili şartlar

Bazılarına göre andlaşmalar hukukunda yerini alan 6. maddenin ayrılmaz parçası birleşik eşit uzaklık/özel şartlar kuralında yer alan özel şartlar, ilgili şartlar ile aynı manayı ifade etmemekte ve daha kısıtlı bir mana yüklenmektedir (Churchill ve Lowe, 1991, s. 156-157).

İlgili şartlar, sınırlandırma işleminde çizilecek hattı etkileyen unsurlardır. Bahse konu durum andlaşma hukuku veya teamül hukukunun uygulanmasında sadece isim değişikliğinden başka bir şey değildir. Teamül hukuku, sınırlandırma yapılacak bölgeye özel ilgili şartlar dikkate alınmaksızın hakkaniyete uygun bir çözüme varılamayacağını, Divan'ın veya Mahkemenin görevinin uluslararası hukukun bir parçası olarak hakkaniyet ilkelerinin uygulanması olduğunu, dikte etmektedir (Tunus/Libya Davası, 1982, s.60),

İlgili şartlar bir sınırlandırmada ilgili sahanın belirlenmesi, hakkaniyete uygun kriterlerin uygulanabilmesi, sınırlandırma metodunun nasıl uygulanabileceği ve

sonucun hakkaniyeti konusunda belirleyici faktörlerdir. Her somut uyuşmazlıkta değişebilecek bu şartların, her bir davada kendi içinde bulundukları duruma göre tespit edilmeleri gereklidir.

Kuzey Denizi Davaları'nda 1958 CKSS hükümleri uygulanmadığından özel şartlar kapsamında hakkaniyet ilkelerini uygulamada dikkate alınması gereken faktörler olarak Divan, jeolojik, coğrafik şartlar, maden yataklarının mevcudiyeti ile son olarak kıyı uzunlukları ile sahanlığın uzantısı arasındaki orantılılık ölçüsüne bakmıştır (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 51). Divan, sınırlandırmayı etkileyecek faktörleri ilgili şartlar olarak beyan etmemiştir.

Tunus/Libya Davası'nda taraflar iddialarını doğal uzantıya dayandırmakla birlikte ilgili şartlara da başvurmuşlardı. Tunus coğrafi ve jeomorfolojik özellikler ile ekonomik ve tarihi faktörlere dayanıyordu (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 62). Libya jeolojik ve coğrafik özellikler yanında üçüncü devletlerin sınırlandırma ilişkisi, doğal kaynakların varlığı ve mevcut kanunlara göre iddialarını sürdürüyordu (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 63). Divan bu davada, kıyıların yön değişikliklerini, ada, adacık ve cezir yükseltilerini, deniz yatağının jeomorfolojik yapısını, yakınlığı ve üçüncü taraf devletlerin sınırlandırma ihtimalini, kara sınırının yönünü ve durumunu, deniz alanlarının sınırlarıyla tarihi bağı ilgili şartlar kapsamında kabul etmişti (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 63-65). Divan, bölgeye ilişkin tarihi haklar üzerinde durmamıştı (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 76-77). Ekonomik faktörler de Divan tarafından reddedilmiştir (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 77). Malta/Libya Davası'nın ilgili şartları önceki davaları çağrıştırmaktadır. Malta geniş çaplı bir ilgili şartlar listesi sunmuştur. Malta, tarafların uygulamaları, özellikle enerji kaynaklarıyla ilgili ekonomik eşitsizlik, güvenlik, mevcut durumun kararlılığı, bölgedeki balıkçılık faaliyetleri ve “gelişmekte olan bir ada devleti” olarak Malta'nın durumunu ilgili şartlar olarak sundu. Libya, Malta'nın sunduğu ilgili şartları kabul etmemiş ve dört farklı kategoride, coğrafik, jeomorfolojik ve jeolojik, devlet uygulamaları ve üçüncü devletlerin sınırlandırmalarını, ilgili şartlar olarak belirlemiştir. Divan kara kütlelerini ve mukayeseli ekonomik durumları kabul etmemiş ancak ekonomik kaynakların varlığının ilgili olabileceğini belirtmiştir (Malta/Libya Davası, 1985, s. 40-41). Güvenlik ve savunma hususlarının kısmi olarak dikkate alınması gerektiği üzerinde durulmuştur (Malta/Libya Davası, 1985, s. 42). Divan'ın Malta'nın bağımsız bir devlet olarak durumuna ağırlık vermesi (Malta/Libya Davası, 1985, s.

51), üçüncü devletlerin sınırlandırma haklarının gözetilmesi (Malta/Libya Davası, 1985, s. 26) gibi yaklaşımları değişken ilgili şartlara farklılık getirmiştir. Divan, Maine Körfezi Davası'nda ilgili şartları kısıtlayıcı bir yöntem izlerken, Libya/Malta Davası'nda tersine bir yaklaşım sergilemiştir.

Divan, Jan Mayen'de ilgili kıyı uzunluklarının orantısızlığını özel şart olarak değerlendirmiştir (Jan Mayen Davası, 1993, s. 68-69). Bölgedeki en önemli tartışma konusu yine bir önceki davada olduğu gibi balıkçılık kaynakları olduğundan dikkate alınmıştır (Jan Mayen Davası, 1993, s. 72). Ancak sınırlandırılacak bölgede buz tabakalarının mevcudiyeti balıkçılık kaynaklarına erişimi kısıtlamadığından önemsenmemiştir (Jan Mayen Davası, 1993, s. 68-69). Divan bölgedeki halkın nüfusu veya sosyo-ekonomik faktörleri dikkate almamıştır (Jan Mayen Davası, 1993, s. 74). Bir önceki davanın aksine deniz alanlarının sınırlandırılmasında güvenliğin, sınırlandırılacak bölgeye yakınlığın olmaması nedeniyle, önemli olmadığı ifade edilmiştir (Jan Mayen Davası, 1993, s. 75).

Divan, Tunus/Libya davasında taraflarla üçüncü devletler arasındaki sınırlandırma durumlarını da dikkate almıştır (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 71, 83-84). Tunus/Libya ve Eritre/Yemen Davası'nda, tarafların balıkçılık veya petrol arama ruhsatı alanları gibi daha önceden başka nedenlerle belirledikleri sınırlar da dikkate alınmıştır.

Uluslararası sözleşmelerdeki ilgili hükümler yeterince açık olmaktan uzaktır. Bu hükümlerin yorumu mahkemelere kalmıştır. 1958 K.S.S.'nden bu yana Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.)'nin gördüğü davalarda yapıla geliş kuralının ne olduğu tespit edilmiş ve yorumlanmıştır. Buna göre, sınırlandırma bir antlaşma ile, hakkaniyet prensiplerine uygun bir şekilde ve bütün ilgili unsurlar dikkate alınarak, her ülkenin doğal uzantısı mümkün olduğunca kendilerine bırakılacak şekilde yapılmalıdır.

Uluslararası yargı kararlarından çıkan sonuca göre, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, uygulanmasının gerekli olduğu hakkaniyet prensipleri;

- "coğrafi durumun sınırlandırmayı belirlemesi",

- "bir devletin deniz alanının diğer devletin kıyılarının önünü büyük ölçüde kapatmaması"

olarak sayılabilir. Yukarıdaki başlıklar altında daha detaylı değerlendirilmesi gereken unsurlar ise, kıyı uzunlukları, kıyıların çıkıntıları, bölgedeki ada ya da adacıklar,

doğal kaynakların konumu, ülkelerin doğal kaynaklara nispi bağımlılıkları, ülkelerin doğal uzantıları ve benzeri faktörler olabilir (Acer, 2004, s. 2).

Yargı ve hakemlik kararlarında ilgili faktörlerin birbirlerine göre etkilerine ilişkin de bazı prensipler ortaya konmuştur. Bu prensiplerden birincisi "oransallık prensibi" (proportionality) dir. Buna göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma sonucunda bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları ve/veya MEB alanları arasındaki oranın birbirlerine yakın olması gerekir. Oransallık, yukarıdaki çerçeve ile sonuçlanan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden nihai kontrol prensibi işlevi görmektedir. Benzeri nitelikteki bir başka prensip ise "kapatmama"¹⁵² prensibidir. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her ülkeye, kıyılarına yakın alanları bırakmasını, yani kıyılarının önünü kapatmamasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir.

Fakat, yine de belirtmek gerekir ki, hem oransallık hem de kapatmama prensipleri mutlak bir biçimde uygulanmamaktadır. Zira, sınırlandırma çizgisi, sadece anakara kıyı uzunluklarını tam olarak yansıtan bir çizgi olsaydı, diğer ilgili faktörlere bir rol tanınmamış olacak ve hakkaniyet sağlanamamış olacaktı. Öte yandan, bir anakaranın deniz çıkışı ne pahasına olursa olsun kapatmamaya çalışmak, belki de bölgenin daha önemli bir faktörüne hakkaniyet açısından gereken değerin verilmemesine yol açabilecektir. Bu nedenlerle, bu iki prensibi, adalar da dahil olmak üzere, ilgili faktörlere ne dereceye kadar etki tanınacağını "genel olarak" belirleyen prensipler olarak değerlendirmek gerekir (Acer, 2004, s. 3-7).

3.1.3.1 Coğrafik şartlar sınırlandırma ilişkisi

Sınırlandırma sürecinde öncelikle uluslararası mahkemeler, sınırlandırma işlemine başlarken iki anakara ülke arasında, anakara ülkelerinin coğrafi özelliklerini yansıtan bir sınırlandırma çizgisi belirlemektedirler. Şayet iki ülke kıyı şekilleri birbirlerine benzer ve kıyı uzunlukları yaklaşık ise, sınırlandırma çizgisi başlangıç olarak eşit uzaklık çizgisi olmaktadır. Kıyı şekillerindeki önemli farklılıklar veya kıyı

---

¹⁵² "Kapatmama" kavramı, yargı kararlarında kullanılan "non-encroachment" kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Her ne kadar kapatmama kavramı non-encroachment kavramının Türkçe sözlük karşılığı değilse de, sınırlandırma hukuku çerçevesinde ifade ettiği anlam açısından kapatmama kavramı uygun bir karşılık olarak kabul edilmelidir.

uzunlukları arasındaki fark ise, sınırın eşit uzaklık dışında bir sınır olmasını gerektiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵³

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, önce İngiltere ve Fransa arasında bir ana sınırlandırma çizgisi belirlemiş ve bu çizginin Fransa tarafında kalan İngiliz Kanal Adalarına çerçeveleme suretiyle sadece sınırlı bir kıta sahanlığı (12 mil MEB balıkçılık bölgesi) vermiştir. Zira, bu adaların varlığı, iki ülke arasındaki coğrafi dengeyi bozan bir özellik göstermekteydi (Manş Denizi Tahkimi, 1977, s. 8). Divan, Libya/Malta Davası'nda mesafe ilkesine yapılan geçiş sonucunda sınırlandırmaya, kıyı coğrafyasını en iyi yansıtan eşit uzaklık çizgisi ile başlamıştır (Libya/Malta Davası, 1985, s. 47-48). Jan Mayen davasında Divan, sınırlandırmaya en uygun metot olarak gördüğü geçici eşit uzaklık hattı ile başlamış ve bunun da coğrafyanın üstünlüğünden kaynaklandığını belirtmiştir (Jan Mayen Davası, 1993, s. 64). Maine Körfezi Davası'nda da Mahkeme açıkça, anakaralar arasındaki eşit uzaklık çizgisi ile başlanması gerektiğini zira bunun, söz konusu alanın coğrafi özelliğini en iyi yansıttığını belirtmiştir (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 324-325). Katar/Bahreyn Davası'nda Divan aynı yöntemi izleyerek öncelikli olarak geçici eşit uzaklık hattını belirlemiştir (Katar/Bahreyn Davası, 1991, s. 892).

Divan veya Mahkeme önüne gelen bütün davalarda coğrafya ve sınırlandırma ilişkisini diğer faktörler ile kontrol altına almaya çalışmıştır. Bunun ölçüsü sınırlandırma yapılacak alandaki ilgili kıyıların birbirleriyle olan coğrafi ilişkisidir.

Genel coğrafi çerçeve; Kuzey Denizi Davaları'nda Kuzey Denizinde kıta sahanlığının açık denize ulaştığı hiçbir noktanın bulunmaması, devletlerin sınırlandırma alanlarının kesiştiği bölgenin genel coğrafya içindeki konumu uygulanacak metodun seçimini etkilemiştir (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 49). Libya/Malta Davası'nda da sınırlandırmanın yapılacağı alandan daha geniş bir çerçeve gözönünde tutulmuştur. Orta Akdeniz coğrafyası içinde bölgesel coğrafya dikkate alınmış ve Malta Adası buna göre konumlandırılarak seçilen metodun ayarlanması sağlanmıştır (Libya/Malta Davası, 1985, s. 50). Bu durumla ilgili bir diğer bariz örnek Gine/Gine-Bissau Tahkimi'ndeki Batı Afrika kıyılarının genel şeklinin dikkate alınması ve bu durumun tarafların iddia ettikleri metotların

---

¹⁵³ Divan, *Libya/Malta, Maine Körfezi, Jan Mayen, Eritre/Yemen ve Katar/Bahreyn, Kamerun/Nijerya* davalarındaki kararlarında kıyı coğrafyasını en iyi yansıtan geçici (*provisional*) eşit uzaklık çizgisi ile sınırlandırmaya başlamıştır.

değerlendirilmesine ve Mahkeme tarafından metodun seçimi ve uygulanmasına etki etmesidir (Gine/Gine-Bissau Tahkimi, 1985, s. 1348-1310).

Libya/Malta Davası'nda, Gine/Gine-Bissau Tahkimi'nde ve hatta Eritre/Yemen Tahkimi'nde ve Katar/Bahreyn Davası'nda yapılacak sınırlandırmanın bölgedeki diğer sınırlandırmalar ile genel coğrafi çerçeve içinde incelenmesi durumu söz konusu olmuştur.

Genel coğrafi çerçeve sadece ilgili kıyıların tespiti açısından değil bölgedeki kıyılar haricindeki coğrafi unsurların da incelenmesi açısından gereklidir. Adaların sınırlandırmanın tarafları olan veya tarafı olmayan devletlere aidiyetine göre sınırlandırmaya etkileri genel coğrafya içinde değerlendirilmelidir.

Coğrafya kıyı ilişkisi ; Coğrafyanın ilgili şart olarak ikinci aşaması ilgili kıyıların tespit edilmesidir. Kıyıların sınırlandırma alanına yansımaları ölçüsünde sınırlandırma işlemi başlamaktadır. Kuzey Denizi Davaları'nda ilgili kıyıların şekli itibarıyla eşit uzaklığın uygulanamaması ve uygulansa dahi hakkaniyeti ihlal edecek olması nedeniyle sınırlandırmada dikkate alınacak bir faktör olarak görülmüştür (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s. 16-17). Manş Denizi Tahkimi'nde “Kanal bölgesinde anakaraların kıyı hatlarının birbirlerine hemen hemen karşılıklı gelmesi” (Manş Denizi Tahkimi, 1977, s. 87) Kanal Adaları bölgesindeki sınırlandırma metodunun seçimi ve sınırlandırmanın iki bölgeyi yapılması için önemli etken olmuştur. Tunus/Libya Davası'nda “Tarafların kıyılarının genel yapısı ve Tunus'un kıyı hattının bariz değişiklik göstermesi....” (Tunus Libya Davası, 1982, s. 93) karara etki etmiştir. Son içtihatlar da hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını önce geçici bir eşit uzaklık ve müteakiben hakkaniyete uygun ilgili şartlarla yorumlanmaya çalışılması ilgili kıyıların ilişkisine verilen önem ile doğru orantılıdır. Uluslararası yargı kararlarında hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılabilmesi için genel coğrafi çerçeve içinde kıyıların gerçek coğrafi ilişkisi özelliğine önem verildiği görülmektedir.

Coğrafya kıyı ilişkisinin ikinci noktası ise karşılıklı ve bitişik olma durumudur. Bu durumlara yönelik özel bir metodun uygulanabilirliği mevcut değildir. Kıyıların bitişik ve karşılıklı olması coğrafik şartına bağlı farklı metotlar bulunabilir. Maine Körfezi Davası'nda Divan kıyıların bitişik olduğu kesimde sınırlandırmanın deniz alanlarını eşit olarak paylaşacak geometrik bir metot uygulanarak saptanmasına,

daha sonra kıyıların karşı karşıya geldiği bölgede geçici ortay hattın ilgili şartlara göre düzeltilmesine karar vermiştir (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 331). Kıyı uzunluklarının ölçülmesi ilgili esas hatların değil kıyının genel yüzü esas alınarak yapılması gereken bir işlemdir. Bu işlemde küçük girintilerin dikkate alınmayarak kıyının genel hattı boyunca en uç iki hattının uzunluğunun ölçülmesi veya arada hattın normal olarak seyretmediği, yön değiştirdiği, bozulmalar geçirdiği bölgelere göre çizilecek farklı hatların uzunluğunun ölçümü yapılabilir (Kuzey Denizi Davası, 1969, s. 52). Sınırlandırma alanında her iki tarafın ilgili kıyılarının uzunluğunun aynı teknikte hesaplandığı sürece hangisinin kullanıldığının bir önemi yoktur. Kıyı uzunluklarının tespit edilmesinde kıyıların genel yönünün dışındaki bir durumu yansıtabilecek esneklikte hatların çizilmesi orantılılığı doğrudan etkileyecektir (Kuzey Denizi Davası, 1969, s. 52, Tunus/Libya Davası, 1982, s. 91, Maine Körfezi Davası, 1984, s. 335-336, Jan Mayen Davası 1993, s. 65).

Kıyı uzunluklarının tespitine ilişkin olarak; taraflar arasında kabul edilecek metodun aynı olması ve kıyının genel seyrine göre uzanan hatların esas alınması gereklidir. Kıyı hatlarının çok girintili olması durumunda kıyı hattının genel seyri uç noktalara göre bölünebilir. Kıyının genel seyrine göre çizilen hatların makul seviyede olmaması durumunda hakkaniyete uygun bir sonuç çıkmayacağı muhakkaktır.

Kıyı uzunluklarının tespit edilmesinde şu ana kadar devam eden davalarda anakaraya ek olarak veya adaların çevresinin ölçülerek kıyı uzunluklarına ilave edilmesi şeklinde bir durum söz konusu olmamıştır. ***Adalar ilgili kıyılar kapsamında görüldüğünde ve kıyı hatlarının gerisinde kaldığında dikkate alınmış bunun dışında dikkate alınmamıştır.*** Gine/Gine-Bissau Tahkimi'nde cezirde anakarayla birleşen Bijagos Adaları (Gine/Gine-Bissau Tahkimi, 1985, s. 1341-1342) Tunus/Libya Davası'nda Cerbe Adası, Eritre/Yemen Tahkimi'nde Dahlak Adaları, Kamaran ve kuzeyindeki adalar, Assab Körfezi önündeki adalar bu konumdadır (Eritre/Yemen Tahkimi, 1999, s.1008).

Adalar; Sınırlandırmanın coğrafi ilişkisinde Divan veya Mahkemeler, belirlenen bu sınırın diğer “ilgili” coğrafi unsurlar dikkate alındığında da hakkaniyete uygun olup olmadığını değerlendirmektedirler. Bu unsurların başında adalar gelmektedir ve adalara verilecek etkinin ne olması gerektiği bu aşamada değerlendirilmektedir. Adalara ne kadar etki verileceğini de özellikle anakaralar arasındaki coğrafi denge ve büyüklük, konum ve nüfus gibi adaların sahip oldukları özellikler belirlemektedir.

Hukuksal açıdan adaların kıta sahanlığı, balıkçılık ve münhasır ekonomik bölgeleri de dahil kendi deniz alanlarında egemenlik sahibi olmaya hakkı vardır. Üzerinde insan yaşamayan ve bir ekonomik hayatın olmadığı kayalıklar ekonomik bölge ya da kıta sahanlığına sahip değildir. ***Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adalara, kendilerinin ve sınırlandırılacak bölgenin değişik özelliklerine göre sınırlı bir etki verilmekte ya da hiç etki verilmemektedir.*** Adalara verilecek etki değerlendirilirken, adanın eşit uzaklık çizgisine göre doğru tarafta, yanlış tarafta veya eşit uzaklık çizgisinin üzerinde bulunması durumu da dikkate alınır. Bu bağlamda, adaların konumlarının anakarayla olan ilişkileri çok önemlidir. Ayrıca adaların diğer özellikleri de onların konumlarına göre değerlendirilmelidir.¹⁵⁴

Ayrıca iki ada arasındaki sınırlandırmanın söz konusu olduğu bir sınırlandırmada, adaların kıyı hatlarının uzunlukları gibi kendilerine özgü özellikleri büyük önem taşımaktadır. Bu, küçük bir ada ülkesinin, çok daha büyük bir kıta ülkesinin karşısında olduğu durumda da benzerdir. Böyle bir durumda ***kıyı uzunlukları, tecavüz etmeme prensibini destekleyen baskın bir faktördür.***

3.1.3.2 Deniz ulaştırmasının serbestliği hakkı

Kavramsal anlamıyla deniz ulaştırmasının deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgisi çok azdır. Elbette ki deniz yüzeyinde yapılan bir faaliyet, deniz tabanını veya üzerindeki su kütlelerini etkilemeyecektir. Yine de, deniz ulaştırmasının serbestliği hakkı veya seyir şartları deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili şart olarak her davada gündeme getirilmiştir. İlk olarak, deniz trafiğinde kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgede devletlerin yetkileri dahilindeki uygulamalardan dolayı bir kesinti olmaması hususu çok önemlidir.

Sınırlandırmada seyredilebilir rotalar dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle deniz ulaştırmasının kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasıyla önemli bir ilgisi bulunmaktadır. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun bu hususu

---

¹⁵⁴ BMDHS, 1982; mad. 121 (Adaların Rejimi)

1- Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.

2- 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.

3- İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.

karasuları sınırlandırmasıyla ilişkilendirdiği, rejimin gelişiminin ilk yıllarındaydı. Komisyonu'nun karasularının sınırlandırmasıyla ilgili önerilerine yapılan açıklamalarda, seyredilebilir bir kanalın varlığının, eşit uzaklığa dayalı bir sınırlandırmada hakkaniyete ters bir durumla karşılaşılabilceğinden talvek hattının sınır olarak kullanımının uygunluğuna işaret edilebileceğinden bahsedilmiştir.

Libya/Malta Davasında Libya, Malta'nın deniz trafiğinin daha çok kuzeyde yoğun olduğunu belirterek, adanın güneyinde Libya'ya göre ulaştırma ve denizcilik çıkarının çok fazla olmadığını iddia etmiştir. Ayrıca Libya iddiasına, ikincil olarak da olsa seyredilebilir kanalların varlığının bir ilgili şart olduğunu ilave etmiştir. Yine de, Libya ulaştırma hakkının bölgedeki öneminin, baskın bir şart olduğunu gösterir bir kanıt veremediği için bu husustan yargılamada bahsedilmemiştir.

Doğal olarak, seyredilebilir kanalların varlığının ve özellikleri ile tartışmalı bir bölgedeki genel ulaştırma şartlarının, kısacası ulaştırma hakkı şartlarının deniz yatağı ile konseptsel bir bağlantıya sahip olmaması, uygulamada direkt sonuçlar oluşturmamasına rağmen, bu şartların ilgili şartlar olarak değerlendirilmesine mani olmamıştır.

3.1.3.3 Savunma ve güvenliğe ilişkin şartlar

Kıta sahanlığı rejiminin belirlenmesiyle ilgili Truman Deklerasyonunun dört nedenden dördüncüsü “kendini koruma, kıyı ülkesinin kaynaklarını kontrol edebilmesi ve kullanabilmesi için, doğal olarak kendi kıyılarının açıklarındaki faaliyetleri yakından takip etmesini gerektirmektedir.”

Truman Deklerasyonundaki bu ifadeden iki fikir ortaya çıktı. Birincisi dar anlamda, askeri açıdan, savunma ve güvenlik şartlarıydı. İkincisi kıyı ülkesiyle, onun deniz alanları arasındaki ilişkisini vurgulayan ve daha geniş bir kavram olan kamu yararıdır. Günümüzdeki uygulamalar da savunma ve güvenlik konuları dikkate alınmaktadır.

Güvenlik ve savunma şartlarının, mutlak ve hayati ulusal menfaatlerle ilgili hukuki uygulamalara dayanarak, ilgili şart olarak rol oynayabileceği açıktır.

Divan'ın güvenlik ve savunma şartlarını görmezden gelmesi mümkün değildir. Bu şartlar doğası gereği, sınır çizgisinin seçiminde veya rotasının belirlenmesinde değil, Manş Denizi Tahkimi'nde olduğu gibi bir baskın şartın desteklenmesinde ya da bir davayı çevreleyen politik kısıtların değerlendirilmesinde rol oynamaktadır. Ayrıca bu

şartlar, Libya/Malta davasında olduğu gibi tarafların güvenlik iddialarına karşı çözümün hakkaniyete uygunluğunun değerlendirmesinde artı bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, bir kesinlikten bahsetmek zordur.

3.1.3.4 Doğal kaynakların varlığı

Doğal kaynakların varlığı bir sınırlandırmada taraflar için çok önemli ve ilgilidir. Belirsiz olan doğal kaynakların, Divan'ın uluslararası hukuk normlarıyla uyumlu bir sınırlandırma yapmasını nasıl etkilediği davalarda belirtilmiştir.

Tunus/Libya Davasında, Libya, sözlü ifadelerinde, ilgili bölgedeki petrol kuyuları ve petrol alanlarının varlığının potansiyel bir ilgili şart olduğunu öne sürmüştür. Divan, nisbi ekonomik faktörlerin ilişkisini reddederken, sınırlandırılacak bölgede petrol kuyularının varlığının, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için bütün ilgili şartların değerlendirilmesi aşamasında hesaba katılabilir olduğunu belirtmiştir (Tunus/Libya Davası, 1982: s. 77).

Libya/Malta Davası, “Sınırlandırılacak kıta sahanlığındaki tespit edilebilir doğal kaynaklar, sınırlandırmada hesaba katılmasının mantıklı olduğu bir ilgili şart oluşturabilir. Bu kaynaklar tarafların deniz yatağı ile ilgili iddialarında dikkate alınmalıdır” ifadesi ile Kuzey Denizi davalarını bu noktada onayladı.

Doğal kaynaklar yine de beşeri ve ekonomik coğrafyanın sonucunun hakkaniyete uygunluğunun gösterilmesinde kullanılabilir. Doğal kaynakların konumunun bir ilgili şart olup olmadığından çok böyle bir ilgili şartın nasıl bir etki sağlayacağı sorun teşkil etmektedir.

3.1.3.5 Ekonomik şartlar

Ekonomik kazanç maksadıyla kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedeki doğal kaynakların kullanılması sınırlandırma sorunlarına çözüm aranmasında temel motivasyon unsurudur. Bu konuda önemli iki soru bulunmaktadır: Birincisi taraflar arasındaki ekonomik ilişkinin sınırlandırmayı hangi boyutta etkileyeceği, diğeri ise kıta sahanlığının veya münhasır ekonomik bölgenin ekonomik potansiyelinin sınırlandırmada hangi boyutta rol oynayacağıdır.

Eğer meselenin önemi kaynakların ekonomik değerine bağlıysa önemin derecesi de tarafların mevcut kaynaklarına ve ekonomik gücüne bağlıdır. İki sorun kıta sahanlığı

potansiyelinin ve halihazır ekonomik pozisyonun sınırlandırmayı hangi boyutta etkileyeceği üzerinde birleştirilebilir.

Genel ekonomik durumun bir ilgili şart olma olasılığı nispeten yeni bir fikirdir (Evans, 1989, s. 189). Tunus/Libya davasında Tunus tarafından Libya'ya karşı iddia edilmiştir (Tunus/Libya Davası, 1982, s. 77). Fakat Divan tarafından “Bunlar tamamen konu dışı faktörlerdir. Bugün fakir olan bir ülke, yarın büyük bir ekonomik kaynağın keşfedilmesiyle zengin olabilir (Tunus/Libya Davası, 1982, s. 107).” ifadesiyle reddedilmiştir.

Libya/Malta Davası'nda Malta tarafların nispi ekonomik durumlarının bir ilgili şart olduğunu iddia etmiştir. Malta tarafların gelirleri arasındaki orantısızlığı belirtmiştir. Bunu yaparken, petrol kaynaklarının Malta'da çok az, Libya'da ise çok fazla olması nedeniyle ekonomik şartların ilgili şartlar olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Libya, Tunus/Libya davasında “fakir Malta-zengin Libya” tarzındaki söylemlerin bir ilgili şart olmasının açıkça reddedildiğini belirtmiştir. Buna rağmen Malta ekonomik avantajın bütün ağırlığının Libya'da olduğunu tekrarlayarak ve Tunus/Libya Davası'ndan farklı olarak genel fakirlik-zenginlik yerine nispi refahın söz konusu olduğunu belirterek iddiasındaki konumunu korumuştur.

Divan bu hususta, tartışmalı iki ülkenin nispi ekonomik durumlarının sınırların belirlenmesinde dikkate alınmayacağını ve bu şartların uluslararası hukukun uygulanabilir kuralları ile tamamen alakasız olduğunu açıklamıştır (Libya/Malta Davası, 1985, s. 41).

Malta ayrıca nispi ekonomik durumların ilgisini ortaya koyan Jan Mayen davasının Uzlaştırma Komisyonu Raporu'na atıfta bulunmuş, ancak bir sonuç alamamıştır. Malta'nın iddiasının son noktası, Maine Körfezi davasında belirtilen, “sınırlandırma sonrasında çizilen hat, bahse konu ülkelerin halklarının yaşamlarını ve geçim kaynaklarını hayati derecede etkileyerek hakkaniyete aşırı derecede ters düşen sonuçlara neden olursa, bu hatta yapılacak ayarlamalar hesaba katılmalıdır” ifadesi olmuştur. Malta sonuçların hayati değil ama gerçekten çok ciddi olduğunu öne sürerek meselenin bu açıdan ele alınmasını talep etmiştir (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 342). Divan bu talebi tamamen mantık dışı bularak reddetmiştir. Böylece tarafların genel ekonomik ilişkisinin ilgisiz olduğu kararına vardı. Burada önemli olan mevcut ekonomik düzenin sonuçları etkileyecek bir ilgili şart olması değil bu

düzenin sonuçlardan etkilenme derecesidir etmiştir (Maine Körfezi Davası, 1984, s. 342).

Nispi ekonomik güçlülüğün sadece münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarında büyük önem arz ettiği söylenebilir. Çünkü bu bölgenin belirlenmesinde ekonomik taleplerin etkisi vardır. Fakat bu husus Libya/Malta davasında tartışılmaya başlamadan kapanmıştır. Divan, “münhasır ekonomik bölge rejiminde kaynaklara erişimin düzenlenmesinde fakir ülkelerin konumları dikkate alınmalıdır ama verilen önem tartışmalı bölgenin boyutları ve sınırlandırmasına etki etmemelidir” buyurmuştur (Libya/Malta Davası, 1985, s. 41).

Genel ekonomik ilişkiler bir özel şart değildir. Bir ülkenin zenginliğinin doğal kaynaklarının bir fonksiyonu olması gerekmediği gibi bu kaynakların paylaşımı da ekonomik farklılıkları yansıtmaz.

Malta iddialarında “gelişen ada ülkesi” olarak, uluslararası toplumlar nazarında, gelişmekte olan ülkelerin gelişme ihtiyaçlarının bir ilgili şart olduğunu ifade etmişti. Kara tabanlı kaynaklarının yokluğunu ve bölgedeki potansiyel petrol kaynaklarını işaret ederek, Malta’nın gelişme ihtiyaçlarının bir hakkaniyet şartı ya da faktörü olduğunu iddia etmişti. Libya bu iddiaya, Malta’nın gelişmekte olan bir ada ülkesi oluşunun sınırlandırmayla ilgili olmadığını belirterek karşı çıkmıştır. Malta’nın iddiasını yalnızca Maltalı yargıç Valticos sınır kabul edilecek orta hattın, petrol kaynaklarını işaret ederek, Libya’ya göre çok düşük olan kişi başına düşen milli gelirini artıracığını öne sürerek desteklemiş, ancak Divan bu bağlantıyı reddetmiştir (Libya/Malta Davası, 1985, s. 41).

3.1.4 Azami erişim hakkı

Azami erişim bir tarafın haklarına ulaşmasını sağlarken diğer tarafın da dengelenmesini öngörmektedir.

Azami erişim hakkı sınırlandırmanın bütün ilgili taraf ülkelerin her bir bölgenin kıyıdan maksimum uzaklığına kadar ulaşan alanlarına erişebilecekleri şekilde yapmaktır. Bu eğilim, komşularının kıyılarıyla oluşturulan eşit uzaklık çizgisinin neden olduğu kesme etkisinin Almanya tarafından ortaya konulduğu 1969 Kuzey Denizi Davaları’yla aslında sınırlandırma hukukuna girmiştir (Kuzey Denizi Davaları, 1969, s.45). Sonraki davalarda ve yargılamalarda tarafların denize doğru

bakan herhangi bir bölgesinin sınırına erişimi tam bir kesme etkisinden etkilenmemiştir.

Uluslararası yargı tarafından sınırlandırma davalarında ortaya koyulan ilgili şart veya hakkaniyet ilkeleri kapsamında değerlendirilemeyecek, ancak orantılılık testi gibi sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğu açısından devreye girebilecek bir faktördür. Azami erişim hakkı (maximum reach) kesme (cut off) veya haklara tecavüz etmeme (non-encroachment) ilkeleri ile bütünlük gösteren ancak farklı ilkelerdir (Dyke, 2001, s. 195).

Bu hak ve menfaatler Kuzey Denizi Davaları'nda Almanya'nın motive olmasını sağlamıştır. Azami erişim alternatif olarak, üçüncü ülkelerin açık denizlerine seyir ya da başka nedenlerle erişimle ilgili olabilir. Bu açıdan azami erişim, deniz taşımacılığı ve ulaştırmadaki güvenlik ile ilgilidir. İngiltere bu ilişkiyi Manş Denizi Tahkimi'nde Kanal Adaları için dile getirmiş, fakat bu talepleri karar aşamasında reddedilmiştir. Burada Fransa'nın azami erişim hakkı ve İngiltere adalarının azami erişim hakkının hakkaniyeti de düşünülmüş olabilir.

Azami erişim hakkı, kıyılarının uzantısına tecavüz edilmemesine veya kıyıların ön yüzlerinin kesilmemesi ilkelerinin karşılıklı yüzleri olarak sınırlandırma hukukunun ayrılmaz bir ilkesi, hakkaniyete uygun çözümün nihai testlerinden birisi durumuna gelmiştir.

3.1.5 Başka ülkelerin kıyı uzantılarına tecavüz etmeme veya kesmeme

Kesme etkisinin açıkça, tarafların coğrafi ilişkilerinden kaynaklanmasından dolayı, uygulanacak metodun seçiminde potansiyel kesme etkisi dikkate alınmalıdır. Kesme etkisi belirli bir coğrafyada belirli bir metodun uygulanmasının sonucu ve o belirli metodun niçin uygulanamaz olduğunun bir sebebidir.

Tunus/Libya Davası'nda, Tunus ilgili şartlar listesine, Tunus için potansiyel kesme etkisini dahil etmiştir. Divan bu iddiayı, "Buradaki kesme etkisi, eşit uzaklık gibi geometrik bir sınırlandırma metodunun uygulanmasıyla belirlenen sınır hattının Libya'nın kendisinin belirttiği bir uç noktadan çizilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu hattın henüz Divan tarafından kabul edilmediği gibi, eşit uzaklık metodu da bu davada uygulanabilir değildir. Böylece kesme etkisi bir ilgili şart değildir (Tunus/Libya Davası, 1982, s. 62)." ifadesi ile reddetmiştir. Divan burada kesme etkisinin potansiyel ilgisini, uygulanan metod nedeniyle geçersiz saymıştır.

Başka ülkelerin kıyı uzantılarına tecavüz etmeme veya kesmeme coğrafyanın ortaya koyduğu resmin değerlendirilmesidir. Sonuçta ne şekilde uygulanacağı klasik bir forma dönüştürülemez. Sınırlandırma hattına, sadece anakara kıyı uzantılarına tecavüz etmeme veya kesmeme şeklini tam yansıtan bir çizgi olarak bakılsa diğer ilgili faktörlere bir rol tanınmamış olacak ve hakkaniyet sağlanamamış olacaktır.

Sonuçta sınırlandırma alanının şartları bütün olarak değerlendirildiğinde hakkaniyete aykırı sonuç doğurabilecektir. Bu nedenlerle, bu ilkeler, adalara verilecek etki de dahil olmak üzere, belirtilen ilgili şartlara ne dereceye kadar etki tanınacağını belirleyen ve genel nitelikli ilkeler sınıfına girmektedir.

3.1.6 Orantılılık veya hakkaniyete uygunluğun test edilmesi

Orantılılık matematiksel bir işlem olarak deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili kıyıların uzunluğu ile sınırlandırılan alanların orantısını gösteren objektif bir test olarak gerek içtihatla gerekse de andlaşmalar hukukunda yerini almıştır.

Coğrafya nasıl temel bir ilgili şart olarak sınırlandırma işleminde yer alıyorsa, diğer ilgili şartlar da, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmaya varılması maksadıyla sınırlandırma hattı üzerinde coğrafya kadar olmasa da kısmi etkiler sağlamaktadır. Ancak, bu hukuksal çerçeve içerisinde bazı şartların birbirine oranla sınırlandırma üzerindeki etkilerinin ne olacağı ve hakkaniyeti bozmadan ne dereceye kadar etkili olacakları net bir biçimde belirlenmiş değildir.

Yargı kararlarında bu konuları düzenleyen bazı usuller ortaya konmuştur. Bu prensiplerden birincisi “orantılılık”(proportionality)“dır. Bu usule göre, sınırlandırma sonuç itibarıyla iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları ve/veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirine yakın olmasını gerektirir.

Aslında orantılılık, uygulanan metoda göre hukuki çerçevede sonuçlanan ***sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden bir kontrol mekanizmasıdır.*** Herhangi bir ilgili şart, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip değildir. Olduğu takdirde, o

sınırlandırma çerçevesinde hakkaniyeti sağlayan bir metot olarak değerlendirilmemelidir (Tanaka, 2001, s. 434).¹⁵⁵

Orantılılığın bir ilgili şarttan ziyade hakkaniyete uygun sınırlandırmanın kontrol aracı haline gelmesi Tunus/Libya Davası ile olmuştur. İlgili kıyı uzunluklarının ölçümü ve buna bağlı olarak kıta sahanlığı alanlarının çıkan orana denkleştirilmesi ile hakkaniyete uygun sınırlandırma yapıp yapılmadığı test edilmiştir (Tanaka, 2001, s. 441-444). ***Libya/Malta Davası'nda orantılılık*** hakkaniyete uygun sonucun test edilmesinden ziyade ***sınırlandırma hattının belirlenmesinde kullanılmıştır.*** Orantılılık bu davada sınırlandırma hattını belirlerken ve hakkaniyete uygunluğu test ederken kullanılarak farklı bir işlevsellik kazanmıştır.

Tek sınırlandırma hattının çizildiği Maine Körfezi Davası'nda da ilgili kıyı uzunlukları arasındaki orantı doğrudan sınırlandırmaya yansıtılmıştır. Burada ilk defa orantılılık sonucunda eşit uzaklık çizgisinde değişiklik yapılmıştır. Bu Dava'da orantılılık doğrudan sınırlandırma işleminin içeriğine yansıtılmıştır (Tanaka, 2001, s. 445).

4 DOĞU VE ORTA AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARININ BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI

Akdeniz, Cebelitarık'tan Marmara Denizi'ne kadar içdenizler, körfezler, boğazlar, yarımadalar ve adalarla dolu olarak ılıman iklim kuşağı üzerinde uzanan bir denizdir. Akdeniz, doğuda Asya , kuzeyde Avrupa ve güneyde Afrika kıtaları tarafından çevrelenmiş bir denizdir. Batıda Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusuna bağlanır. Güneydoğudan ise Mısır'daki Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e açılır. Akdeniz (Osmanlı Türkçesi:Bahr-i Sefîd, Akdeniz ya da Bahr-i Mutavassıt), 2.5 milyon km² bir alanı kapsar.¹⁵⁶

Doğu Akdeniz'in en büyük adası Sicilya'dır. Daha sonra sırasıyla Kıbrıs ve Malta gelir. Doğu Akdeniz'in diğer en önemli adaları Messina ve Meis'tir. Akdeniz, yarı kapalı (*semi-enclosed*) bir deniz olup, sadece batıdan Kuzey Atlantik Okyanusuna Cebelitarık boğazı ile açılır. Kuzeye doğru Çanakkale Boğazı vasıtasıyla Marmara Denizi'ne kadar uzanır. Sınırları Güney Avrupa, Batı Asya ve Kuzey Afrika'dır. Akdeniz ve Kuzey Atlantik Okyanusu arasındaki sınır: İspanya'nın batı sahillerinde yer alan Trafalgar burnu dahil (36° 11'N - 6° 02'W), İspanya'nın güney kıyıları ile güneye giden Espartel Burnu (35° 47' 36" N - 5° 55' 24" W) dahil Fas'ın kuzey kıyılarıdır (International Hydrographic Bureau, 1986, s. 49).

Batı Akdeniz Havzası;

Akdeniz Batı Havzasının sınırları; kuzeyde ve doğuda İspanya, Fransa, Monako ve İtalya sahilleri; güneyde Tunus, Cezayir ve Fas kıyıları olup şöyledir: Kuzeyde ve doğuda sınır; İspanyanın güney kıyısında bulunan Trafalgar Burnundan (36° 11' N - 6° 02' W) doğuya doğru İspanya, Fransa, İtalya, Monako sahilleri boyunca, İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnuna (38° 15' 06"N - 15° 42' 10"E) kadardır.

Güneydoğuda sınır; Paci Burnu'ndan batıya doğru, Sicilya Adası'nın kuzeydoğu çıkıntısını oluşturan Peloro Burnu'nu (38° 16' N - 15° 39' 117" E) birleştiren hattır. Peloro Burnu'ndan batıya doğru Sicilya Adası'nın kuzey sahili boyunca Lilibeo Burnu'na (37° 47' 57" N - 12° 25' 30" E) ve batı ucuna kadar ve daha sonra Sicilya

---

¹⁵⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Akdeniz>, 28 Nisan 2015.

Adası'nın güneybatısındaki Lilibeo Burnu ile Tunus'un kuzeydoğu ucu olan Bon Burnu'nu ($37^{\circ} 05' N - 11^{\circ} 02' 40'' E$) birleştiren hattır.

Güneyde sınır; Bon Burnu'ndan batıya Tunus, Cezayir ve Fas kıyıları boyunca ve Fas'ın kuzey sahilindeki Espartel Burnuna ($35^{\circ} 47' 36'' N - 5^{\circ} 55' 24'' W$) kadardır. Batıda sınır; İspanya'nın güney sahilinden Trafalgar Burnu ile Espartel Burnu'nu ($36^{\circ} 11' N - 6^{\circ} 02' W$) birleştiren hattır (International Hydrographic Bureau, 1986, s. 49).

Doğu Akdeniz Havzası;

Doğu Akdeniz Havzasının sınırları; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan ve Montenegro, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve Tunus sahilleri olup, aşağıda olduğu gibidir:

Kuzeyde, doğuda ve güneyde sınır; İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnu'ndan ($38^{\circ} 15' 06'' N - 15^{\circ} 42' 40'' N$) İtalya, Hırvatistan, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye boyunca, Türkiye'nin kuzeybatı kıyısındaki Mehmetçik Burnu'na ($40^{\circ} 02' 06'' N - 26^{\circ} 10' 30'' E$) kadar; daha sonra, Çanakkale Boğazı'ndan güneye doğru, Çanakkale Boğazı girişinden Kumkale Burnu'nu ($40^{\circ} 00' 35'' N - 26^{\circ} 11' 55'' E$) birleştiren hattır. Daha sonra Kumkale Burnu'ndan Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve Tunus sahilleri boyunca, Tunus'un kuzeydoğu çıkıntısındaki Bon Burnu'nu birleştiren hattır.

Batıda sınır; Bon Burnu ile kuzeydoğuya doğru Sicilya'nın batı çıkıntısındaki Lilibeo Burnu'nu ($37^{\circ} 47' 57'' N - 12^{\circ} 25' 30'' E$) birleştiren hattır. Daha sonra, Lilibeo Burnu'ndan doğuya doğru, Sicilya'nın güney ve doğu sahilleri boyunca Sicilya Adası'nın kuzeydoğu çıkıntısında bulunan Peloro Burnu'na ($38^{\circ} 16' 06'' N - 15^{\circ} 39' 17'' E$) kadar olan hat ile Peloro Burnu'ndan doğuya doğru İtalya'nın güneybatı sahilindeki Paci Burnu'nu ($38^{\circ} 15' 06'' N - 15^{\circ} 42' 10'' E$) birleştiren hattır (International Hydrographic Bureau, 1986, s. 49).

Doğu Akdeniz Havzasında Adriyatik Denizi ve kendine özgü bir yapıya sahip olan, Dünyada bir eşi benzeri dahi bulunmayan Ege Denizi bulunmaktadır. Bölgeye farklı özellikler kazandıran Ege Denizinin fizikî ve siyasî coğrafyasını tam olarak belirlemek oldukça zordur.

Tez kapsamında; Doğu Akdeniz olarak anılan yer; Türkiye, Suriye, İsrail, Yunanistan, Lübnan, Mısır, KKTC ve GKRY kıyıları ile çevrili olduğu bölümü

kapsamakta, İtalya, Hırvatistan, Arnavutluk, Libya, Tunus, Slovenya, Sırbistan ve Malta kıyıları ile çevrili bölüm ise Orta Akdeniz olarak adlandırılmaktadır.

4.1 Sınırlandırma İle İlgili Genel Sorunlar

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davasına ilişkin 3 Haziran 1985 tarihli kararında, kapalı ve yarı kapalı denizlerde, komşu Devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasının bölgenin bu durumuyla yakından ilişkili olduğunu bildirmiş olup, Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğu belirtilmiştir (Başeren, 2003, s. 10).

Türkiye açısından Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırması üç ayrı bölgede değerlendirilebilir. Birinci bölge, Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. İkinci bölge, Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Üçüncü bölge ise, Türkiye, Yunanistan, Libya, Mısır, GKRY ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir (Başeren, 2010, s. 132). Tez kapsamında ağırlıklı olarak üçüncü bölgede karşılıklı kıyıları olan Türkiye ile Libya arasındaki sınırlandırma üzerinde durulacaktır.

Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarına (Kıta Sahanlığı, MEB) ilişkin yapılacak sınırlandırmada önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1982 BMDHS'nin 122. maddesine göre yarı kapalı deniz; iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya küçük bir bölümü ile iki veya daha çok Devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir denizdir. 1982 BMDHS'nde yarı kapalı denizlerle ilgili hususlar 123. maddede düzenlenmiştir.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ 1982 BMDHS Madde 123 (Kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı bulunan devletler arasında işbirliği); Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahilدار olan devletler, işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar. Bu amaçla, doğrudan doğruya veya ilgili bir bölgesel kuruluş aracılığı ile aşağıdaki konularda gayret göstereceklerdir:

- a) Denizin canlı kaynaklarının yönetimini, araştırılmasını ve işletilmesini koordine etmek;
- b) Deniz çevresinin korunmasına ve muhafazasına ilişkin haklarının kullanılması ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini koordine etmek;
- c) Bilimsel araştırma politikalarını koordine etmek ve gerektiği takdirde, sözkonusu bölgede ortak bilimsel araştırma programlarına girişmek;
- d) İşbu maddenin uygulanmasında, kendileriyle işbirliğinde bulunmaları için, gerektiğinde diğer devletleri veya ilgili uluslararası kuruluşları davet etmek. (BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, 05.04.2001, s.40)

Kapalı ve yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, bu Sözleşmeden doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleri ile iş birliği yapmaları (Başeren, 2003, s. 12) esas olup, hüküm iş birliği konusunda devletlere bir takdir hakkı tanımamış ve böylece devletlere bir mükellefiyet getirmiştir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz’e kıyıdaş devletler, bu hukuk ilkesini, yarı kapalı deniz olan Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilecek kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında göz önünde bulundurmalarıdır.

4.1.1 Kıta Sahanlığı ve MEB sorunu

Doğu Akdeniz, İsrail-Filistin, Türkiye-Yunanistan, KKTC-GKRY ve son dönemde Türkiye-Suriye ile Türkiye-İsrail gibi ciddi uyuşmazlıklara sahne olan bir denizdir;

- Deniz sınırlandırmalarına ilişkin uluslararası hukuk kurallarının gelişimi ve buna bağlı olarak geçirdiği değişimin yarattığı güçlükler, bölgede sahildarların deniz yetki alanlarına yönelik belirlenmemiş sınırlandırmalarını çözmelerini daha da güçleştirmekte¹⁵⁸,
- Bölgede varlığından söz edilen zengin petrol ve doğal gaz yatakları, deniz yetki alanlarına yönelik tarafların müzakere etmesini kolaylaştırması ve Doğu Akdeniz’de artan refahın habercisi olması gerekirken, GKRY ve Yunanistan’ın ivmelendirmesi sonucu tek taraflı çözümler ve taraflardan Türkiye’nin dışlanarak oluşturulan güç eksenleri, sorunu daha da derinleştirmekte,
- Bölgenin karmaşık fiziki- siyasi coğrafyası ve çatışan menfaatlerine halihazırda devam eden Arap Baharının etkileri ve istikrar bulamamış yönetimlerin varlığı bölgenin güvenliğine ve muhtemel çözümlere yönelik projeksiyonları öngörülemez hale getirmektedir.

Bölgede Türkiye’nin hak ve menfaatlerini etkileyebilecek en önemli sorunun deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda yaşandığı ve bu sınırlandırma sorununu en çok etkileyen uyuşmazlıklardan birinin Kıbrıs uyuşmazlığı olduğu görülmektedir (Başeren, 2013, s. 253).

Bunun yanı sıra halen belirsizliğini korumakta olan Ege kıta sahanlığı sınırlandırması ile Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırmalarının birbirleriyle yakın ilgi içinde

---

¹⁵⁸ Yunanistan Radyo-TV Kurumunun, “Kıbrıs, Petrol Yatakları İçin Deniz Dibi Sismik Araştırmalara Başlıyor” başlıklı haberinde, uydu fotoğraflarında GKRY’ye ait bölgelerde petrol yatakları bulunduğu dair önemli belirtiler görüldüğü belirtilmiştir, 24 Ağustos 2001.

olmaları, Yunanistan güdümündeki GKRY'nin KKTC'yi hiçe sayarak Mısır, Lübnan ve İsrail ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapması, AB'nin 2004 yılında GKRY'ne Kıbrıs Cumhuriyeti sıfatıyla üyelik vermesi, Kıbrıs sınırları içerisinde İngiltere'nin mülkiyetindeki üslerin varlığı, Suriye-Türkiye deniz yan hudutları konusunda anlaşma olmaması, Yunan tezleri doğrultusunda Girit, Rodos ve Meis adalarına verilmesi muhtemel yetki alanlarının Türk deniz yetki alanları üzerindeki olumsuz etkileri gibi karmaşık sorunların varlığı kıta sahanlığı sınırlandırma sorununun çözümünü içinden çıkılmaz bir hale dönüştürmektedir.

Bunun yanında Doğu Akdeniz'in Orta Asya petrolünü içeren bir enerji havzası olması ve bu enerji havzasında güvenli petrol dağıtımı ve ulaştırmasının yapılma gerekliliği bölgenin önemini daha da arttırmaktadır.

Doğu Akdeniz'de Meis adasının bulunduğu bölgede bir sınır belirsizliği yaşanmaktadır. Türkiye, İtalya arasında 4 Ocak 1932 tarihinde yapılmış bir andlaşma bulunmaktadır. *“Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki İtilafname”* başlığındaki bu andlaşma onaylanmış ve Milletler Cemiyetine tescil ettirilmiştir (Başeren, 2010, s. 134).

4 Ocak 1932 tarihli andlaşma ile Meis Adası ve etrafındaki adacıklar ile Türkiye arasındaki sınır saptanmıştır. Fakat sınırın niteliği açıklığa kavuşturulmamış, andlaşmanın 5/1 maddesinde Türkiye-Yunanistan karasuları sınırı olduğu, 4'üncü ve 5'inci maddenin son paragrafında ise sadece bölgedeki ada ve adacıkların hakimiyetini belirlediği belirtilmiştir (Başeren, 2010, s. 135).

1947 Paris Barış Andlaşması ile Menteş Adaları ve Meis Yunanistan'a verilince Yunanistan, İtalya'nın halefi olarak bu andlaşmaya taraf olmuştur. Yunanistan ayrıca 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı olarak geçen *“sözde bir andlaşma”* dan söz etmekte, bu *“sözde andlaşmanın”* 4 Ocak 1932 tarihli Türk- İtalyan andlaşmasının eki olduğunu ve 37 koordinattan oluşan sınırın da deniz sınırı olarak algılanması gerektiğini savunmaktaysa da; Teknisyenler Zaptı'nın imzalayanların yetki belgelerinin olmaması, Milletler Cemiyeti Misakı mad. 18'e rağmen Cemiyete tescil ettirilmemesi nedeniyle Uluslararası bir belge niteliğini taşımayacağından, Türkiye'yi hukuken bağlamamaktadır (Başeren, 2010, s. 135).

Halen Doğu Akdeniz’de Kıta Sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanlarına ilişkin kıyıdaş ülkelerin tamamının üzerinde mutabakata varmış olduğu uluslararası bir metin bulunmamaktadır. Ancak, bölge ülkelerinin ikili anlaşmalar ile kendi aralarında Kıta Sahanlığı ve MEB’i sınırlandırma, yeraltı zenginlikleri konularında ortak araştırma faaliyetleri yürüttükleri bilinmektedir. Bu kapsamda son dönemde GKRY’nin, Mısır, Lübnan ve İsrail ile iş birliğine gittiği gözlemlenmektedir. GKRY, Doğu Akdeniz’e kıyıdaş Devletleri dışlayarak, Kıbrıs’ın tümünü temsil etme savıyla, günümüze kadar Doğu Akdeniz’de henüz belirlenmemiş Kıta Sahanlığı ile MEB’i sahiplenmeye yönelik olarak 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile anlaşmalar yapmıştır. Türkiye, bu anlaşmaları tanımamakta ve bahse konu ülkelere notalarını da vermiştir.

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz’in bir kolu olan Adriyatik Denizi’nde Deniz Yetki Alanlarının sınırlandırmasına ilişkin herhangi bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Halihazırda, Adriyatik Denizi’ne kıyıdaş Devletlerin ikili ve çok taraflı düzeyde gerçekleştirmiş oldukları andlaşmalar bulunmaktadır. Özellikle, Kara Suları ve Kıta Sahanlığının tespiti gerçekleştirilmiş, sınır koordinatları belirlenmiştir.

Suriye, Türkiye ile deniz yan sınırı sorununun çözümüne yanaşmamaktadır. Daha önce 35 mil olarak ilân ettiği kara suları sınırını, 1982 BMDHS ışığında 12 mile çekmiş ve Aralık 2004’te bir kanun çıkararak konuyu Uluslararası Denizcilik Örgütü’ne bildirmiştir (Başeren, 2010, s. 153).

2015 Şubat ayında İngiliz Yüksek Komiseri Damian Roderick Todd yaptığı açıklamada; İngiltere ve AB’nin KKTC ile doğrudan ticaret tüzüğünü ileri götürmek niyetinde olduğunu, Türkiye, Deniz Hukuku Sözleşmesi’ni imzalamadığı için Doğu Akdeniz’de ilan edilen MEB’lerin şaibeli olduğunu, GKRY’nin AB üyesi olduğunu ve RF ile askeri anlaşma imzalama konusunda AB’nin RF ile ilgili ortak tutumunu dikkate alması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵⁹

4.1.2 GKRY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla AB’ye üye olması

GKRY 3 Eylül 1990 tarihinde tek yanlı olarak tüm Kıbrıs adına AB’ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren GKRY’nin AB’nce Kıbrıs Cumhuriyetini temsilen tek taraflı olarak birliğe kabul edilmesiyle devletler

---

¹⁵⁹ (9 Şubat 2015, <http://www.gundemkibris.com/anastasiadis-ve-siyasi-partilerden-todda-tepki-105912h.htm>)

hukukuna göre zımni bir tanıma gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁰ Türkiye ise GKRY'nin uluslararası ilişkilerde yapacağı anlaşmaları tanımayacağını akdetmiştir.

Türkiye dışındaki tüm ülkeler GKRY'ni Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla adanın tamamını temsil ettiğini hukuken kabul etmektedir. Ancak bu noktada Türkiye'nin benzer yönde bir yükümlülüğe girmesi için uluslararası hukuk açısından bir mecburiyet yoktur.

Kıbrıs Adası jeopolitik konumu nedeniyle başta güvenlik ve bölgeye hâkimiyet açısından stratejik öneme haizdir. Bu durumun en önemli göstergesi, 1 Mayıs 2004 tarihinde GKRY'nin, **1960 Garanti Anlaşması hükümlerine aykırı bir şekilde, bütün Kıbrıs adına Avrupa Birliği (AB)'ne kabulüdür.** Garanti Anlaşmasının 1. maddesi 2. fıkrası gereğince; “Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devlet ile, tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasî veya iktisadi birliğe katılmamağı taahhüt eder. Bu itibarla, herhangi diğer bir devlet ile birleşmeyi veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik edecek her nevi hareketi yasak ilan eder.” Diğer taraftan, Garanti Anlaşmasının 2. maddesi gereğince; Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Garanti Anlaşmasının 1. maddesinde gösterilen taahhütlerini nazara alarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda Anayasasının temel maddeleri ile kurulan nizamı tanırlar ve garanti ederler. Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, aynı şekilde, kendilerini ilgilendirdiği nisbette, Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devlet ile birleşmesini veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik etmek gayesini güden herhangi bir hareketi yasak etmeyi taahhüt ederler.

AB, başta enerji merkezlerini kontrol olmak üzere, Kıbrıs Adası'nın Doğu Akdeniz'de sunduğu bütün avantajlarından yararlanmaya ve bu bağlamda, Ada'yı AB'ye dahil etmeye yönelmiş ve bunda da başarılı olmuştur. GKRY'nin AB üyeliğine kabul edilmesi, AB'nin Doğu Akdeniz'e vermiş olduğu önemin bir göstergesidir.

Ada'nın, şu veya bu şekilde, bir bütün olarak AB'ye girmiş olması, Ada'nın ve dolayısıyla Doğu Akdeniz'in kontrolünün de, AB'nin eline geçmiş olduğu anlamında yorumlanabilir. Bunun yanı sıra, Doğu Akdeniz'in kendisi ve kontrol ettiği coğrafya,

---

¹⁶⁰ <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-3/2010-3-aznevi.pdf>.(Ferhat Aznevi)

Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ile diğer bölgesel ve küresel aktörler için de oldukça önemlidir.

4.1.3 Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin deniz yetki alanlarına etkisi

1877-1878 Osmanlı Rusya harbinde, Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunmak amacıyla Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak Osmanlı Devleti'nden devralan ve Ada'da üslenen İngiltere; uzun yıllar Kıbrıs, Malta ve Cebel-i Tarık'taki varlığıyla Doğu Akdeniz'i kontrol altında bulundurmuş; Orta Doğu'daki nüfusunun hak ve menfaatlerini etkin bir şekilde korumuş ve Hindistan'dan gelip, Akdeniz 'den geçerek İngiltere'ye ulaşan ana ticaret yolunu açık tutmayı başarmıştır. İngiltere, Zürih ve Londra Antlaşmaları gereği Kıbrıs'ın güneyinde, toplam yüzölçümü 99 mil kare olan “*Dikelya*” ile “*Agrotur*” üslerini elinde bulundurma hakkını kazanmıştır. Bu üsler halen İngiltere'nin Orta Doğu'yla Akdeniz havzasındaki jeopolitik hedeflerinin, hak ve menfaatlerinin korunmasına hizmet etmektedir (Atun, 2002, s. 12).

1963'ten günümüze kadar GKRY, Kıbrıs konusundaki İngiliz politikalarını kendi istekleri doğrultusunda etkiyebilmek için üsler konusunu koz olarak kullanmış, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne AB üyeliği yolunu açabilmek için İngilizler nezdinde uyguladıkları taktik sindirme, şantaj politikalarının başarıya ulaşmış, “*Kıbrıs'ta çözüm olmasa da AB'ne üyelik*” 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleşmiştir.

Kıbrıslı Rumlar, bütün Kıbrıs hükümeti adı altında konuşma ve temsil hakkına sahip olmadığı gibi, İngiltere ile İngiliz üsleri konusunda da müzakere etme hakları da yoktur. Ada üzerindeki üsler, Kıbrıs'ta yer alan iki toplumun, aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ın rızası ile oluşturulmuştur.

İngiltere siyasi ve askeri çıkarlarına uygun olarak sürdürdüğü Kıbrıs ile ilgisini ekonomik alana taşımaktadır. Yıllar boyu adaya hâkim olan İngiltere 1960 yılından sonra çıkarlarını anlaşmalara taşımış ve Adadaki üsleriyle bunu perçinlemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti dışındaki oluşumlar İngiltere'nin çıkarlarıyla uyuşmamaktadır. İngiltere'nin ada ile ilgisini ekonomik alana taşımasıyla birlikte bu ihtiyacı daha çok artacağı değerlendirilmektedir. İngiltere'nin açıklamaları ve davranışları bunu destekler mahiyettedir. Örneğin 30 Ekim 2014 tarihinde yayınlanan KKTC Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Bültenine göre Brüksel'de 23-24 Ekim tarihinde yapılan AB zirvesinde David Cameron'un “*Kıbrıs sorunu çözülmeden Kıbrıs'ın MEB'i olur mu?*” dediği ve Rum yönetiminin Doğu Akdeniz'de tek yanlı ilan ettiği

“Münhasır Ekonomik Bölge”sine itiraz ettiği ifade edilmiştir. Yine aynı zirvede Fileleftheros gazetesi “**Londra ve Ankara El Ele. Cameron AB Önünde Kıbrıs Cumhuriyeti’nin MEB’ine İtiraz Etti**” başlığıyla yansıttığı Brüksel çıkışlı haberinde İngiltere’nin, Güney Kıbrıs’ı Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon yataklarını işletmeye yönelik her türlü faaliyetini askıya almaya zorlamak istediğini yazdığı belirtilmiştir. Zirvede Cameron’a Almanya Başbakanı Angela Merkel’in cevap verdiği ve “bütün devletlerin MEB’i varsa Kıbrıs’ın neden olmasın?” dediği iddia edilmiştir. Yine aynı zirvede Londra ve Ankara (ve de Washington)’ın hidrokarbon yataklarının Kıbrıs sorunu çözülmeden işletilmemesi gerektiğini düşündüğü ifade edilmiştir. Bu ülkelerin Avrupalı muhataplarına her fırsatta, yatakların, Ada’daki iki toplum tarafından, iki oluşturucu devlet ve ‘yeni ortaklık’ mantığında işletilmesi gereken doğal zenginlik olduğu vurgulanmıştır.¹⁶¹

Zirvede yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bu konuda İngilizlerin genel tutumu; bölgede ortaya çıkabilecek rezervlerin varlığı ve miktarının tam anlamıyla ortaya çıkması ve taşınmasına yönelik reel projelerin uygulamaya konulması anına kadar bekle-gör politikasından ibarettir. Ayrıca, bu üslerin denizdeki muhtemel deniz yetki alanlarına yönelik bir resmi iddia da ileri sürülmemiştir. Sorunun bir tarafı olmaktan imtina etmesinin yanında adanın etrafından çıkarılabilecek hidrokarbon kaaynaklarının tüm kesimlerin yararlanması ve eşit paylaşımından yana olduğu açık kaynaklardan tespit edilmiştir.

Bölgenin, Ortadoğu’da ortaya çıkmış kriz, gerginlik ve çatışmalarda etkin roller oynadığı bilinmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, 1980’li yılların ilk yarısında yaşanan kanlı Lübnan olayları sırasında, bu ülkedeki insanlarını Kıbrıs Adası üzerinden tahliye edebilmiştir. Daha yakın zamanlarda, Körfez Krizinde, Birleşik Krallık, Irak’a yaptıkları hava saldırılarında Kıbrıs’taki üslerini kullanmıştır.¹⁶² Ayrıca, son zamanlarda Suriye’deki iç savaş nedeniyle Akdeniz’deki Tartus üssünü kaybetme ihtimali oluşan Rusya Doğu Akdeniz’deki etkinliğini kaybetmemek için GKRY ile ilişkilerini geliştirmektedir.

9 Şubat 2015 tarihinde, GKRY lideri Nikos Anastasiadis’in yaptığı açıklamada; RF’nin askeri uçak ve gemilerinin GKRY’deki askeri havaalanı ve limanlarını acil

---

¹⁶¹ http://www.academia.edu/9822151/KIBRIS_TA_ENERJ%C4%B0_POL%C4%B0T%C4%B0KALARI_VE_%C4%B0NG%C4%B0LTERE_%C4%B0LG%C4%B0S%C4%B0 21 Temmuz 2015.

¹⁶² (Öztürk, 27 04 2015, <http://www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint1.htm>)

durumlarda ve insani operasyonlarda kullanabilmesi amacıyla müzakerelerde bulunduklarını, Rusya'nın Güney Kıbrıs'tan askeri üs talep ettiği şeklindeki haberleri yalanladığı belirtilmiştir. RF Devlet Başkanı Putin'in ise konuyla ilgili yaptığı açıklamada RF askeri gemilerinin Kıbrıs limanlarını kullanabilmesini de içeren pek çok konuda anlaşıldığını ifade etmiştir. GKRY'nin MEB'ye yönelik desteği artırmak maksadıyla RF ile işbirliğine ve diğer ülkelerle askeri tatbikatlara devam edeceği değerlendirilmektedir.¹⁶³

4.1.4 Yargı kararlarının yansımaları

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası yargı kararlarını, sınırlandırmayı düzenleyen genel prensiplerin yorumu ve somut durumlara uygulanması açısından değerlendiren incelemeden, Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanelığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin önemli sonuçlar çıkmaktadır.

Öncelikle, sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin değil, ***hakkaniyet ilkelerinin uygulanması zorunlu*** olduğuna göre, Orta ve Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma, ister antlaşma ile isterse uluslar arası bir mahkeme aracılığıyla yapılsın, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde ve hakkaniyete uygun bir çözüm sağlamak temelinde çözüme kavuşturulmalıdır.

İkinci olarak, hakkaniyet prensiplerinin temel olarak anakara coğrafyasına üstünlük tanıdığından hareketle, ***Orta ve Doğu Akdeniz'de öncelikle ve temel olarak dikkate alınması gereken unsurların adalar değil, anakaraların coğrafi durumları olduğu açıktır***. Bu coğrafi özelliklerin başında da ülkelerin kıyı uzunlukları ve kıyı yapısı gelmektedir. Öte yandan, oransallık ve kapatmama ilkeleri de, özellikle Meis Adası'nın Kıta Sahanelığına sahip olmamasını gerektirmektedir. Aksi durumda, Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile elde edeceği deniz alanı arasında hakkaniyete açıkça ters bir orantısızlık oluşacaktır.

Meis Adası'na Kıta Sahanelığı verilmesi durumu, kapatmama prensibine de açıkça ters düşecektir. Zira, Türkiye kıyılarının önü kapanacak ve kendisine yakın deniz alanları bir başka ülkeye verilmiş olacaktır. ***Bu prensipler çerçevesinde, benzer etkiler doğuran ve Yunanistan ve Türkiye'yi anakaralar olarak değerlendirdiğimizde (ortay hatta göre) ters tarafta bulunan Rodos, Kerpe ve***

---

¹⁶³ (9 Şubat 2015, <http://www.haberler.com/anastasiadis-rusya-nin-us-talep-ettigi-haberlerini-6951601-haberi>)

Çoban (Kaşot) Adalarına karasuları ölçüsünde bir deniz yetki alanı verilmeli, Girit Adasına ise sınırlı bir Kıta Sahanlığı hakkı tanınmalıdır. Zira günümüzde adaların Kıta Sahanlığına sahip olma konusunda anakaralarla eşit değerlendirilmeleri, uluslararası yargı kararlarında açıkça reddedilmektedir.

Orta ve Doğu Akdeniz’de deniz tabanına ilişkin jeolojik ve jeomorfolojik verilerin, sınırlandırmada çok önemli bir rol oynamayacakları değerlendirilmektedir. Bu unsurların öneminin genel olarak azaldığı yargı kararlarında vurgulanırken, Orta ve Doğu Akdeniz gibi genişliği 400 mili aşmayan denizlerde, jeolojik faktörlerin sınırlandırmadaki rolü daha da kısıtlı olmaktadır. Zira 1982 BMDHS’ye göre, Kıta Sahanlığının 200 mile kadar olan genişliğini, jeolojik unsurlardan ziyade, mesafe unsuru belirlemektedir.

Orta ve Doğu Akdeniz’deki sınırlandırmayı etkileyecek bir diğer unsur ise, doğal kaynaklar olarak karşımıza çıkacaktır. Özellikle Kıbrıs Adası’nın güney ve güney doğusunda zengin petrol ve doğal gaz yatakları bulunduğu dair bilgiler, bu bölgedeki Kıta Sahanlığı ve MEB sınırlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Orta ve Doğu Akdeniz’den kaynaklanan sorunların çözümünde uygulanacak şekli Uluslararası Hukuk kaynaklarını, özellikle uluslararası hukuk ve uluslararası kamu düzenine ilişkin *jus cogens* (uluslararası kamu düzeni kuralları) kapsamında, başta örf ve âdet (teâmül) hukuku kuralları olmak üzere, hukukun genel ilkeleri ve uluslararası yargı kararları oluşturmaktadır.

Orta ve Doğu Akdeniz’e kıyıdaş Devletlerden Türkiye, Suriye, Libya ve İsrail 1982 BMDHS’ne taraf değildirlir. GKRY, Kıbrıs adına 10 Aralık 1982 tarihinde söz konusu Sözleşme’ye taraf olmuş ve 12 Aralık 1988 tarihinde iç hukukunda onaylamıştır.¹⁶⁴ Diğer taraftan, İtalya 7 Aralık 1984, Hırvatistan 5 Nisan 1995, Arnavutluk 23 Ocak 2003, Yunanistan 10 Aralık 1982, Lübnan 7 Aralık 1984, Mısır 10 Aralık 1982, Tunus 10 Aralık 1982, Slovenya 16 Ocak 1995, Sırbistan ve Karadağ 12 Mart 2001, Malta 20 Mayıs 2003 tarihlerinde 1982 BMDHS’ne taraf olmuşlardır.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ (21 04 2015, [http://www.un.org/Depts/los/referencefiles/chronological lists of ratifications.htm](http://www.un.org/Depts/los/referencefiles/chronological%20lists%20of%20ratifications.htm))

¹⁶⁵ (18 03 2015, [http://www.un.org/Depts/los/referencefiles/chronological lists of ratifications.htm](http://www.un.org/Depts/los/referencefiles/chronological%20lists%20of%20ratifications.htm))

Uluslararası Hukuka göre, BMDHS'nin örf ve âdet hukuku niteliği taşımayan hükümlerinin Orta ve Doğu Akdeniz uyuşmazlıklarına uygulanabilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. Halihazırda, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş Devletlerin mutabık kaldığı herhangi bir Uluslararası Andlaşma ya da bölgesel bir andlaşma bulunmamaktadır (Kaya, 2007, s. 16).

4.2 Orta ve Doğu Akdeniz'de İlgili Şartlar

Akdeniz'in yarı kapalı (semi-enclosed) bir deniz olması, Orta ve Doğu Akdeniz'le ilgili sorunları yakından ilgilendirmektedir. Burada önemli olan husus, Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olmasının, Orta ve Doğu Akdeniz havzasında deniz yetki alanlarına (Kıta Sahanelığı, Münhasır Ekonomik Bölge) ilişkin yapılacak sınırlandırmada bölgenin niteliğine uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak özel kuralların uygulanmasını gerektirecek olmasıdır.

Sınırlandırma ile ilgili hususlar 1982 BMDHS'nin 122 ve 123'üncü maddelerinde düzenlenmiştir (Pazarcı, 2006, s. 110). Türkiye, bu Sözleşmeye, taraf olmamakla beraber görüşmelere katılmış ve "yarı kapalı" denizlerle ilgili hususlarda önemli katkılarda bulunmuştur. Söz konusu 122 ve 123'üncü maddelerin sözleşme metnine Türkiye'nin katkıları sonucu girdiğini söylemek mümkündür (Başeren, 2003, s. 17).

Kapalı ve yarı kapalı denizlerle ilgili hukuki durumun belirginleştirilmesi ihtiyacı III. BMDHK öncesinde yapılan toplantılarda gündeme gelmiş, Türkiye ve Uruguay Deniz Yatağı Komitesine öneriler sunmuşlardır. Türk heyeti tarafından karasularının genişliği kapsamında yapılan ilk öneriye göre: "Her ne kadar her devletin kendi karasularının genişliğini saptama hakkı mevcut ise de kapalı ve yarı kapalı denizler gibi özellikleri olan denizlerde devletlerden birinin karasularını genişliğinin tespiti aynı bölgedeki diğer bir devletin hak ve menfaatlerini zedeleyecek nitelikte ise karasularının genişliği bölge devletlerinin aralarında yapacakları anlaşma ile tespit edilmelidir (Başeren, 2003, s. 10-11)."

Ayrıca, Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.) da Libya-Malta Kıta Sahanelığı Davasına ilişkin 03 Haziran 1985 tarihli kararında, kapalı ve yarı kapalı denizlerde, komşu devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasının bölgenin bu durumuyla yakından ilişkili olduğunu bildirmiş (Başeren, 2003, s. 12) ve Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de

belirlenecek deniz yetki alanları (Kıta Sahanelığı, M.E.B.) konusunda ileri sürebileceğı tezlerden biridir.

Yukarıda bahsedilen gerekçeler nedeniyle, Orta ve Doğı Akdeniz'de KS ve MEB gibi deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında Akdeniz'in yarı kapalı deniz statüsünde oluşunu ve buna bağlanan sonuçları dikkate almak gerekmektedir (Kaya, 2007, s. 30).

Bölgedeki mevcut veya muhtemel sınırlar da, iki devlet arasındaki sınırlandırmayı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Tunus - Libya Davası'nda UAD, taraflarla üçüncü devletler arasındaki sınırlandırma durumlarını da dikkate almıştır (Tunus/Libya Davası, 1982, p. 109).

4.2.1 Jeolojik ve jeomorfolojik şartlar

Adalar haricinde dikkate alınması gereken bir diğerk etken de, “deniz tabanının jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri”dir. 1969 Kuzey Denizi Davası'nda UAD, “doğal uzantı (natural prolongation)” kavramına o derece vurgu yapmıştır ki, sınırlandırmada önemli olanın her iki tarafın doğal uzantılarının kendilerine verilmesi olduğu gibi bir sonuç doğmuştur.

Ancak İngiltere - Fransa Davası'nda Hakem Mahkemesi, doğal uzantının mutlak bir rolü olamayacağını belirtmiştir. Aynı görüş, Kanada - Fransa, Tunus - Libya ve Libya - Malta davalarında da tekrarlanmıştır. Doğal uzantı faktörünün sınırlandırma çerçevesinde etkisinin azalması iki sebebe dayandırılmıştır. Birincisi, hukuki KS kavramıyla ilgili hakların temelini artık doğal uzantı kavramından ziyade, mesafe etmeninin oluşturmasıdır. İkincisi ise, günümüzde sınırlandırma sürecinde çoğı kez sadece KS sınırlandırması değil, tek bir sınırlandırma çizgisi ile hem Kıta Sahanelığının, hem de MEB'in sınırlandırılması söz konusu olmaktadır. Bu durumda, sadece KS açısından bir miktar önem taşıyan, ancak MEB kavramı ile bir ilgisi olmayan jeolojik öğeler ve doğal uzantı, sınırlandırma esnasında neredeyse tamamen etkisini yitirmektedir.

Sonuç olarak, jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar sınırlandırma çerçevesinde ikincil etmenler kapsamında değerlendirilmekte ve mutlak değil, ancak nispi bir etkiye sahip olmaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs ve Rodos Adalarının Türkiye anakarasının doğal uzantısı üzerinde bulunmaları, bu adaların sınırlandırmada tamamen ihmal edilmelerini engelleyecek olmakla birlikte, bu adalarla Anadolu arasındaki eşit

uzaklık çizgisinin Türkiye lehine olacak şekilde ayarlanması sonucuna halel getirmeyeceği değerlendirilmektedir.

4.2.2 Ekonomik şartlar

Varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada dikkate alınacağı, yargı kararlarında kesin bir biçimde ifade edilmiştir (Jan Mayen Davası, 1993, p. 73, 74; Eritre/Yemen Davası, 1999, p. 62, 63, 74). Bu kaynaklar canlı türler olabileceği gibi, madenler ve diğer mineraller de olabilmektedir. MEB sınırlandırması söz konusu olduğu zaman, akıntı ve rüzgardan enerji elde etme gibi doğal unsurlar da ilgili faktörler arasında yer almaktadır.

Uluslararası yargı kararlarından ortaya çıkan sonuç, bölgedeki mevcut doğal kaynakları orantısız biçimde paylaştıran bir sınırın, hakkaniyete uygun bir sınır olarak kabul edilemeyeceğidir. Kıta Sahaneliği ve MEB kavramlarının asıl varlık sebebinin, bu doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır haklar sağlamak olduğu hatırlanırsa, bu sonuç şaşırtıcı değildir. Eritre-Yemen Davası'nda, *“ülkelerin balıkçılığa bağımlılıkları”* Mahkemenin kararında önemli bir rol oynamıştır (Eritre/Yemen Davası, 1999, p. 103). Bu etkinin bir diğer nedeni de, balıkçılık üzerindeki tarihi hakların korunması çabasıdır. Jan Mayen Davası'nda Mahkeme, bölgedeki caplin türü balıkçılık alanlarının dengeli dağılımına büyük önem vermiş ve sınırlandırma çizgisinde bu maksatla ayarlamalar yapmıştır (Jan Mayen Davası, 1993, p. 80). UAD Katar - Bahreyn Davası'nda, denizden inci çıkarma faaliyetinin artık sona ermiş olması nedeniyle bu unsuru dikkate almamıştır (Katar/Bahreyn Davası, 2001, p. 247). Ancak bu faaliyet sona ermemiş olsaydı, dikkate alınması gereken bir unsur olacağını da belirtmiştir.

Ülkelerin birbirlerine göre nispi ekonomik gelişmişlik seviyeleri ise, sınırlandırmada dikkate alınan bir unsur değildir. Yargı kararlarında, bu gibi unsurların zamanla değişken ve oldukça göreceli kavramlar oldukları vurgulanmıştır. Ancak, adaların dikkate alındığı durumlarda, bu adaların ekonomik ve sosyal durumları ile denize bağımlılıkları, adaların sınırlandırmadaki etkilerinin belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Acer, 2002, s. 66).

4. 2.3 Savunma ve güvenlik şartları

Yargı kararlarında “savunma ve güvenlik” unsurlarının KS ve MEB kavramları ile ilgilerinin azlığı nedeni ile, sınırlandırmada sınır çizgisini değiştirecek bir etkiye

sahip olamayacakları belirtilmiştir. Kuzey Denizi Davası'nda UAD, bu etmenlerin sınırlandırma çizgisini etkileyen değil, ancak destekleyen ya da güçlendiren unsurlar olacağını belirtmiştir (Kuzey Denizi Davaları, 1969, p. 188). Divan Libya-Malta Davası'nda da, bu unsurların sınırlandırma ile tamamen ilgisiz olmadığını belirtmesine rağmen, bunların sınırı etkileyen unsurlar olabileceğinden bahsetmemiştir (Libya/Malta Davası, 1985, p. 51). Gine-Gine Bissau Davası'nda Mahkeme, savunma ve güvenlik unsurlarını, diğer etmenler çerçevesinde varılan sonuçları destekleyici unsurlar olarak değerlendirmiştir (Gine/Gine-Bissau Davası, 1985, p. 124). İngiltere - Fransa Davası'nda da, bu unsurların sınırlandırmaya negatif veya pozitif bir etkisi olmayacağı ifade edilmiştir.

Orta ve Doğu Akdeniz bölgesine, kıyısı olan ve olmayan Devletlerin büyük önem verdiği görülmektedir. Bu kapsamda bu deniz alanına kıyısı olan Devletlerin deniz kuvvetleri, sahil güvenlik unsurları ve diğer NATO'nun destekleyici görev kuvvetleri veya görev gruplarına ev sahipliği yapmaktadır. Akdeniz'e kıyısı olmayan diğer güçler de Akdeniz'de bulunmaktadır. Bu durum Doğu Akdeniz'i daha karmaşık hale getirmektedir.

4.3 Hakkaniyet İlkelerine Göre Akdeniz'de Sınırlandırma

Akdeniz'de hakkaniyet ilkelerine göre deniz yetki alanlarının sınırlandırılması için öncelikle 3'üncü Bölümde anlatılan sınırlandırma hukukunda hakkaniyet ilkelerinin rolü iyi okunmalı ve Akdeniz coğrafyası analiz edilmelir.

4.3.1 Akdeniz coğrafyasının sınırlandırma sektörleri

Dünya ticaretinin % 30'unun gerçekleştirildiği (Kutluk, 2003, s. 266) Akdeniz; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birbirlerine yakın ve birleştiği, oldukça geniş ve önemli bir coğrafyayı; Kıbrıs da, Doğu Akdeniz'i kontrol etmektedir. Bu kontrolün ekonomik, politik ve güvenlik açılarından oldukça önemli bir değeri vardır.¹⁶⁶ Hemen hemen 11 Trilyon dolar değerindeki eşya, Dünya çapında küresel ticaret için 4500 limanla bağlantılı olarak, 50.000 den fazla ticaret gemisi ile Dünya denizlerinde taşınmaktadır. Kabaca, 4000 gemi Akdeniz sularında ilerlemektedir. Aslında, bu deniz alanı Dünya okyanuslarının sadece %3'ünü kapsamasına rağmen, Akdeniz deniz trafik yolları sayesinde Dünya deniz trafiğinin 1/6'sını oluşturmaktadır.

---

¹⁶⁶ (Öztürk, 25 03 2015, <http://www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint1.htm>).

Cebelitarık Boğazı her gün 160'dan fazla gemiye geçiş imkanı sağlamaktadır. Bu sayı Süveyş Kanalında 40 ve Türk Boğazlarında (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) 150'dir (Gürdeniz, 2005, s. 101).

1990 sonrasında, Hazar'ın berisinde, hammadde kaynakları yönünden de zengin, oldukça büyük bir pazar alanının ortaya çıkmış olduğu dikkate alınırsa, Doğu Akdeniz bu coğrafyaya yönelik ithalat ve ihracatta geçiş ve ulaşım güzergahının önemli bir parçasını teşkil etmektedir.¹⁶⁷

Doğu Akdeniz, Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz üzerinden işleyen deniz ticaretini kontrol edebilen önemli bir coğrafyadır. Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'de yer alan deniz trafik hatları Dünya ticareti için hayati öneme sahiptir (Gürdeniz, 2005, s. 101). Bu bölge, Ortadoğu ve Hazar Bölgesi enerji merkezleri ile buralardaki boru hatlarını kontrolünde bulundurmaktadır. Önemli ticaret yolları ile enerji merkezlerini içinde barındıran Doğu Akdeniz, Dünya'nın en kritik su yolunu oluşturmakta, doğal olarak, kendisini kontrol eden aktörlere önemli politik avantajlar sağlamaktadır.

4.3.2 Oransallık ve kapatmama ilkesi

Oransallık (proportionality) prensibine göre, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen Kıta Sahanelığı ve MEB alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerekir. Dolayısıyla sınırlandırmanın hakkaniyete uygulunu test eden bir nihai kontrol prensibi işlevi görmektedir. Bu etmen, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde değıştirmek bir etkiye sahip olmaktadır. Sınırlandırmada anakara coğrafyasının üstünlüğü gözönüne alındığında, bunun son derece mantıklı bir sonuç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıyılarının uzunluğu 570 mil, Kıbrıs Adası'nın Anadolu tarafındaki kuzey sahillerinin uzunluğu ise 148 mildir. Bu durumda, Türkiye ile Kıbrıs arasındaki kıyı uzunlukları oranı yaklaşık 1/4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'deki muhtemel sınırlandırma kapsamında, oransallık prensibinin yapılan sınırlandırmanın hakkaniyete uygulunu test eden bir kontrol işlevi gördüğü dikkate alınırsa, Anadolu sahilleri ile Kıbrıs arasındaki eşit mesafe çizgisinin Türkiye lehine olacak şekilde 2/3 oranında güneye kaydırılması gerekmektedir.

---

¹⁶⁷ (Öztürk, 25 03 2015, <http://www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint1.htm>).

Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki kıyı uzunluğu 522 mildir. Dolayısıyla Türkiye ile Mısır arasındaki kıyı uzunlukları oranının yaklaşık 1/1 olduğu görülür. Türkiye - Mısır Kıta Sahanlığı sınırı tespit edilirken, Anadolu sahilleri ile Afrika Kıta sı arasında yer alan ve ortalama olarak 33° 40" K enleminden geçen eşit mesafe çizgisinin sınır olarak kabul edilmesinin, hakkaniyete uygun sonuç doğuracağı söylenebilir.

Aynı nitelikteki bir başka ilke ise, “kapatmama” (non-encroachment) ilkesidir. KS genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, ***her ülkeye kendi kıyılarına yakın alanları bırakması gerektiği kabul edilmiştir.*** Bir ülkenin yakınındaki deniz alanını bir başka ülkeye vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma metodunun, hakkaniyete aykırı olduğu UAD tarafından vurgulanmıştır. Bu kapsamda, Kanada - Fransa Davası'nda Mahkeme, Fransız Adaları'na güneybatı yönünde uzanacak bir deniz alanı vermemiştir. Gerekçe olarak da bu durumun, Kanada kıyılarının deniz alanlarını keseceğini (cut-off) göstermiştir (Kanada-Fransa Davası, 1998, p. 70).

Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, hem “**oransallık**” , hem de “**kapatmama**” ilkeleri mutlak bir biçimde uygulanmamaktadır. Zira sınırlandırma çizgisi, sadece anakaraların kıyı uzunluklarını tam olarak yansıtan bir çizgi olsaydı, diğer ilgili etmenlere bir rol tanınmamış ve hakkaniyet sağlanmamış olur. Aynı şekilde, bir anakaranın deniz alanını kesmeme durumu, o bölgenin ilgili şartları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bazı durumlarda hakkaniyete aykırı bir sonuç doğurabilecektir (Acer, 2002, s. 22).

5 DOĞU VE ORTA AKDENİZ'DEKİ DENİZ YETKİ ALANLARIN ÇÖZÜMÜNDE LİBYA'NIN ROLÜ

Türkiye için mavi vatan denizler hayati öneme haizdir ve Türkiye'nin geleceğinin refahı denize kıyısı olan birçok ülke gibi denizlerdedir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz için Akdeniz'in çok önemli bir yeri vardır. Özellikle son yıllarda Kıbrıs Adasının güneyinde zengin hidrokarbon yatakları ile petrol ve doğalgaz rezervlerinin varlığının ortaya çıkması ile birlikte Doğu Akdeniz'de giderek boyutları netleşen bir deniz yetki alanları uyuşmazlığı ortaya çıkmıştır.

Libya Genel Halk Komitesi 27 Mayıs 2009 tarihinde Tripoli'de uluslararası sözleşmelere uygun olarak 200 millik MEB ilan ettiğini açıklamış ve ilgili kıyıdaş devletlerle sınırlandırma anlaşması yapmaya hazır olduğunu beyan ederek bahse konu ilanı Birleşmiş Milletler'e deklare etmiştir.

24-25 Mart 2011 tarihlerinde Çağ Üniversitesi'nde düzenlenen Deniz Hukuku Sempozyumunun "Ege ve Doğu Akdeniz" başlıklı ikinci oturumunun soru cevap periyodunda sorulan¹⁶⁸ bir soruya verilen cevapta *"evvelsi gün Yunanistan'da yayımlanan Katimerini gazetesinde çıkan bir haberde "Türkiye ile Mısır görüşme yapıyordu, Mübarek devlet başkanıydı, şimdi Mübarek gitti. Gavdos Adası'nın kıta sahanlığının olmadığını söyleyen Kaddafi de gidiyor. Yunanistan için Doğu Akdeniz'de iyi günler " yazıyordu (Doğru, 2012, s. 128)." ifadesi yer almıştır.*

Yunanistan kuruluşundan bu yana izlediği uluslararası hukuka aykırı yayılmacı politikalarla Avrupalı devletleri de arkasına alarak topraklarını genişletmektedir. Akdeniz ile ilgili niyetleri de malumdur. Halbuki Türkiye uluslararası hukuka uygun davranmakta ve kimsenin hakkını gasp etmemektedir. Ama göz göre göre de kendi hakkının oldu bittiye getirilerek gasp edilmesine müsaade etmemelidir. Türkiye'nin ilgi sahası Doğu Akdeniz'dir. Ancak Doğu Akdeniz'deki MEB'in uzantısı Libya'ya kadar uzatılabilir ve Türkiye ile Libya arasında karşılıklı kıyılara istinaden (Yaycı, 2012, s. 38) MEB sınırlandırma anlaşması yapılabilir. Yapılacak anlaşma teamül hukuku haline gelmiş 1958 CKSS ve 1982 BMDS ile UAD ve tahkim mahkemelerinde verilen deniz yetki alanları sınırlandırması uyuşmazlıklarına ilişkin yargı kararlarına da uygun ve meşrudur. Bizi ilgilendiren ve Orta Akdeniz'de kıyısı olan iki aktör Yunanistan ve Libya'dır. Libya ile yapılacak MEB sınırlandırma

---

¹⁶⁸ "Dr.Tuğamiral Cihat YAYCI'ya sorulan bir soruya verdiği cevapta"

anlaşması hem Libya'nın, hem de Türkiye'nin lehinedir. Bu anlaşmayla Yunanistan'ın Akdeniz'e kıyısı olan adalarına istinaden hakkaniyete aykırı bir şekilde Libya, Mısır ve GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması yapmasının da önüne geçilebilecektir.

Türkiye için gerek andlaşma yoluyla gerçekleştirilecek deniz alanlarının sınırlandırılması işlemlerinde gerekse de uluslararası yargıya başvurulması durumunda kısacası her hal ve durumda uluslararası yargının sınırlandırma konularındaki hukuki yaklaşımları önem arzetmektedir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında gündeme getirilen somut uyuşmazlığın şekillendirilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında mevcut uluslararası hukuk parametrelerinin iyi değerlendirilmesi zorunludur. Uluslararası yargıya intikal edecek bir sınırlandırma uyuşmazlığının çözümünde uluslararası yargı kararlarının sınırlandırma hukukuna etkisi veya sınırlandırma hukukunun gerçekte bir içtihat hukuku “*case-law*” olarak görülmesi bu açıdan tartışılmazdır (Koç, 2006, s. 4).

5.1 Doğu Akdeniz'deki Mevcut Durum

Akdeniz'de; İtalya ile Yunanistan, Hırvatistan, Arnavutluk, Fransa, Slovenya, İspanya, Tunus, Sırbistan-Karadağ arasında, Malta ile Libya, Monako ile Fransa, Fransa ile İspanya, Libya ile Tunus arasında deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik çeşitli anlaşmalar yapıldığı bilinmektedir. Türkiye 21 Eylül 2011 tarihinde Newyork'da KKTC ile adanın kuzeyi ile Türkiye arasında kalan bölgeye yönelik kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma haricinde Türkiye Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik olarak herhangi bir kıyıdaş devlet ile bir antlaşma imzalamamış ve münhasır ekonomik bölge ilanında da bulunmamıştır.

5.1.1 Yunanistan'ın görüşleri

Yunanistan'ın şimdiye kadar sahadaki uygulamalarından, diplomatik girişimlerinden, yasama tasarruflarından ve muhtelif nedenlerle yapmış olduğu açıklamalarından anlaşıldığı kadarıyla, Ege'de yapmak istediği gibi Doğu Akdeniz'de de en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasındaki ortay hatları kıta sahanlığı sınırı olarak Türkiye'ye dayatmak istemektedir.

Yunanistan; 2289/1995 sayılı “Maden, Hidrokarbon Arama ve İşletme ve Diğer Ahkam ” hakkındaki Yasasının 4011/2011 sayılı “Elektrik ve Doğalgaz enerji

Piyasasının İşletilmesi, Hidrokarbon Arama, Üretim ve Nakil Ağları ve Diğer Ahkam” hakkında Yasası 156.1 ile değiştirilen 2/1 maddesinde kıta sahanlığının dış sınırına ilişkin bir düzenleme yapmıştır. BM’ye de bildirilen bu hükme göre, “kıyıları Yunan kıyıları ile bitişik ya da karşılıklı bulunan komşu devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, kıta sahanlığı veya (ilan edilmemişse) MEB’in dış sınırı; her noktası (hem anakaranın hem de adaların) kaarsularının ölçüldüğü esas hatlarının üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta bulunan ortay hattır.”¹⁶⁹

Yunanistan şimdiye kadar ortay hat esasına göre İtalya ile 1977 yılında, Arnavutluk ile de 27 Nisan 2009 tarihinde kıta sahanlığı antlaşması imzalamıştır.¹⁷⁰

Yunanistan İtalya ile yaptığı antlaşmada, kıyılarına yakın değişik büyüklükte Yunan adaları mevcutken, İtalya’nın bu bölgede adaları mevcut değildi. Çözüm olarak Yunan adalarına tam etki verilmemiş, ama değişen etkiler verilmiştir. Korfu, Kefallinia ve Azkynthos adalarına tam etki; Otranto Kanalı’ndaki adalara (Fanos ve Samothrake) ¾ etki; Strofades grubuna yarım etki verilmiştir.¹⁷¹

Yunanistan ve Arnavutluk arasında yapılan antlaşmada sınır çizgisinin belirlenmesi, ortay hat prensibi temelinde ve adaların kendi MEB hakları olduğuna dayanılarak yapılmıştır. Söz konusu antlaşma Arnavutluk Meclisi’nde kabul edilmiştir. Ancak daha sonra Ana Muhalefet Partisi olan Arnavutluk Sosyalist Partisi Başkanı (Şu anki Başbakanı Edi RAMA) tarafından, Arnavutluk karasularının ihlal edildiği ve 225 km²’lik deniz alanının kaybedildiği gerekçesiyle Arnavutluk Anayasa Mahkemesi’nde dava açılmış ve 27 Ocak 2010 tarihinde Mahkeme, davayı sonuçlandırarak antlaşmayı oy birliğiyle iptal ettiğini açıklamıştır.¹⁷²

Yunanistan değişik zamanlarda Mısır ve Libya ile kıta sahanlığı antlaşması yapmak için girişimlerde bulunmuş, ancak gerek bu ülkelerin Türkiye ile olan ilişkilerini zedelememek, gerekse Türkiye’nin yapmış olduğu girişimler nedeniyle şimdiye kadar amacına ulaşamamıştır.

---

¹⁶⁹ http://www.heelenicparliament.gr/en/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetiko-Ergou?law_id=5b31b19-679-45fc-ac9b-bce66a21e810- 02.08.2012.

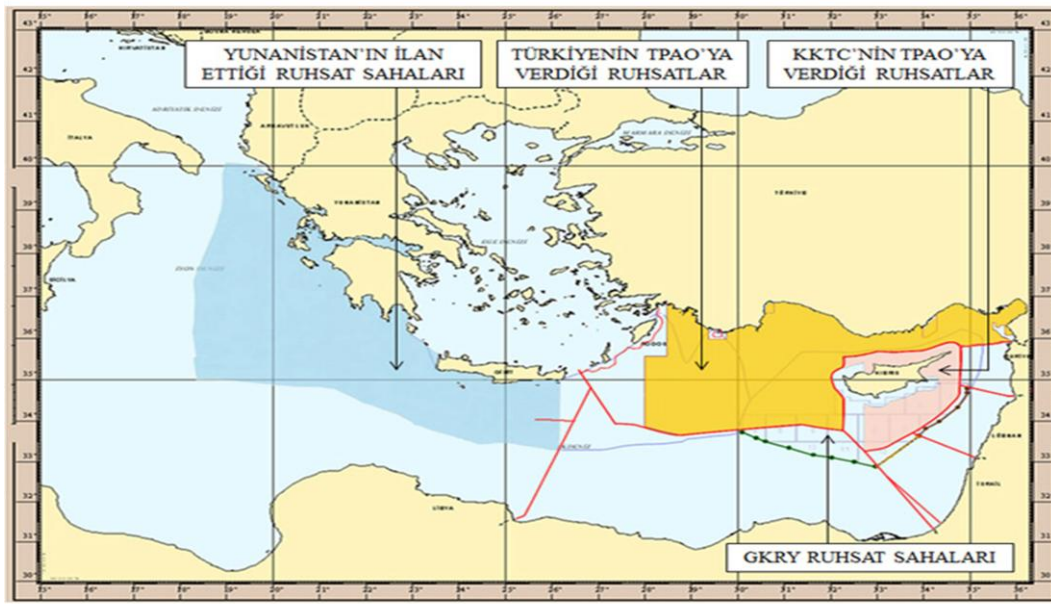
¹⁷⁰ Arnavutluk 28 Nisan 2009 tarihinde AB üyeliğine remen başvuruda bulunmuş ve 27 Haziran 2014 tarihinde üyelik müzakerelerine başlanmıştır. Üyelğe başvuru tarihinin Yunanistan-Arnavutluk Kıta Sahanlığı Antlaşması’ndan bir gün önce olması dikkat çekicidir.

¹⁷¹ <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/K0TGCVLk5vmO85JIAxeRs2u8PNPmBm.pdf-20> Temmuz 2015.

¹⁷² Anadolu Ajansı, Tiran 27 Ocak 2010.

Yunanistan teziyle uyumlu olarak, Girit'in doğu ucundan başlayarak bu noktanın batısında kalan tüm kıta sahanlığı alanlarında sismik araştırmalar yapacağını ilan etmiştir. Ruhsat verilecek sahaların haritası da AB'nin 03.12.2011 tarih ve C353/10 sayılı Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır. Bahse konu haritada Arnavutluk Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 2009 tarihli deniz yetki alanları antlaşmasındaki sınırların esas alındığı, Girit yanında Gavdos, Gavdopula, Gaidorunisi ve Kufonisyan adacıklarına da tam etki verildiği görülmektedir (Başeren, 2013, s. 277).

Yunanistan, Türkiye, GKRY ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de şimdiye kadar ilan etmiş oldukları ruhsat sahaları Şekil 5.1'de görülmektedir.

Şekil 5.1: Doğu Akdeniz'de ilan edilen ruhsat sahalarını gösterir harita.¹⁷³

Bahse konu ruhsat sahalarının ilanlarına ilişkin Türkiye ve Yunanistan tarafından değişik zamanlarda karşılıklı notalar verilmiştir.

Yunanistan'ın kıta sahanlığı sınırlandırmasında 1982 BMDHS md. 83 ve örf ve adet hukukunda mevcut hakkaniyet ilkesini, uluslararası mahkeme kararlarında tespit edilen adaların büyüklük ve coğrafi konumlarına göre değerlendirilmesi ve ters taraftaki adaların uzun kıtasal kıyıların açık denize erişimini kesemeyeceği kuralını, kapalı ve yarı kapalı denizlerin etkisini dikkate almadığı görülmektedir.

¹⁷³ <http://www.bilgesam.org/incele/2/-dogu-akdeniz/de-enerji-kesifleri-ve-turkiye/#.VbEvjyntmko>-20 Temmuz 2015.

5.1.2 GKRY'nin görüşleri

GKRY kendisini Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanımlamakta ve “Kıbrıs Rum Yönetiminden” söz edilmesini reddetmektedir. GKRY'ye göre Kıbrıs Adası üzerinde bir tek hükümet vardır, O da, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'dir (Başeren, 2013, s. 277). Türkiye haricinde birçok uluslararası toplumun tümü tarafından kabul edilen BMGK'nin 541 (1983) ve 550 (1984) kararları ile Avrupa Hukuku belgesi taarfindan onaylanan durum budur.

Türkiye'nin bölücü otoritenin değil Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzeninin, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin garantöründen birisi olduğu unutulmamalıdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti 1993 yılında 12 mil genişliğinde karasuları, 2004 yılında 64(I) sayılı Kanun ile kaarsularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil genişliğinde MEB ilan etmiş ve BMDHS gereğince bu durumu BM'ye deklare etmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti BMDHS md.74 ve 83; kıyıları karşılıklı ya da bitişik devletler arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının “hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için UAD Statüsü md.38'de işaret edildiği gibi uluslar arası hukuka uygun olarak andlaşmalarla gerçekleştirilmesini” öngörmektedir. Buna uygun olarak 2003 yılında Mısır Arap Cumhuriyeti (yürürlükte), 2007 yılında Lübnan Cumhuriyeti (onay için bekliyor) ve 2010 yılında İsrail Devleti (yürürlükte) ile ortay hat prensibine dayalı andlaşmalar yapmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti; MEB ilanına ve komşu devletlerle imzaladığı sınırlandırma andlaşmalarına dayanarak karasularına bitişik alanlarda egemen münhasır hak ve yetkiler kullanmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti ilan ettiği MEB'de ve kıta sahanlığında hidrokarbon ve diğer petrol ürünlerini arama ve çıkarma hakkına sahiptir. Türkiye Doğu Akdeniz'de ne MEB ilan etmiştir ne de kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırması ile ilgili herhangi bir andlaşma yapmıştır. (KKTC'yi tanımadığı için yapılan andlaşmayı da kabul etmiyor.) Türkiye tarafından 2012 yılında ilan edilen ruhsat sahaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin MEB ve kıta sahanlığı alanları ihlal edilmiştir. Türkiye tarafından söz konusu alanlarda TPAO'ya verilen hidrokarbon arama ruhsatları hükümsüzdür.

29 Nisan 2015 tarihinde Güney Kıbrıs'ta Mısır, Yunan ve Rum Liderler “**Lefkoşe Deklerasyonu**” adı altında ortak açıklama yaparak; 1982 BMDHS çerçevesinde Doğu Akdeniz'de MEB sınırlarını belirlemeye devam edeceklerini belirtmişlerdir.

Türkiye, bu sözleşmeye taraf değil ve Rumların tek yanlı olarak bölge ülkeleriyle, Doğu Akdeniz'i paylaşmasına karşı çıkmaktadır. Zirvede Yunanistan Başbakanı Çıpras ile Mısır Lideri Sisi, iki ülke arasındaki deniz sınırlarının belirlenmesini ele almıştır. Çıpras ortak basın toplantısında Kıbrıs Rum yönetimi ile Yunanistan arasındaki deniz bölgesini ve Türkiye'yi kastederek, **“Üçüncü ülkelerin de onayının isteneceği sınır belirlenmesi yerine, onay istenmeyen bölgelerde (Yunanistan-Mısır) sınırları belirleyeceklerini”** açıklamıştır. Benzer durum Yunanistan ile Libya arasında da söz konusu olabilir ve bu Türkiye'nin tezlerini uluslararası arenada savunmasına darbe vurabilir. Ayrıca, GKRY'nin Suriye ile sınırlandırma antlaşması müzakereleri yürüttüğüne,¹⁷⁴ Libya ile bir sınırlandırma antlaşması yapma arayışı içinde olduğuna dair bilgiler açık kaynaklarda mevcuttur.

5.1.3 KKTC'nin görüşleri

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Rumlar tarafından yıkılmıştır. Yeni bir devlet kurulması için halihazırda BM nezdinde görüşmeler devam etmektedir. Tarafların yürürlükte olduğunu kabul ettiği kurucu anlaşmalar ve anayasa, Kıbrıs'lı Rumlar ile Kıbrıs'lı Türkler'in eşit statüde olduğunu söylemektedir. Bu koşullar; doğal olarak KKTC'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyuşmazlığına ilişkin görüşlerinin genel çerçevesini oluşturmaktadır (Başeren, 2013, s. 282).

Kıbrıs Rum Yönetimi bütün Adayı ya da Kıbrıs Türk Halkını temsil etmemektedir.

Kıbrıs Türk Halkı, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit ve eş kurucu ortağıdır. Kıbrıs Türk Halkının Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında ve doğal kaynaklarında eşit hakları vardır (Başeren, 2013, s. 283). Kıbrıs Rum tarafının tek taraflı deniz yetki alanlarını sınırlandırma, petrol ve doğalgaz araştırma çabaları; Kıbrıs Türk Halkı'nın meşru hak ve çıkarlarına rağmen icra edilmektedir. GKRY'nin yaptığı anlaşmalar ve açtığı ihaleler geçersizdir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru hükümetiymiş gibi hareket eden Kıbrıs Rum Yönetimi sadece Kıbrıs Rum Halkı'nı temsil etmektedir. Bütün olarak Kıbrıs adına görüşme ve andlaşma yapma, düzenleme yapma, araştırma hakkı ya da işletme lisansı verme yetkisi bulunmamaktadır. Uluslararası toplum gibi Kıbrıs Türk

---

¹⁷⁴ 5 Aralık 2008 tarihinde ise açık kaynaklarda Suriye ve GKRY'nin, bakan düzeyinde hidrokarbon aramalarında işbirliği yapılması ve MEB sınırlarının belirlenmesi konularını görüştüğü, teknik düzeyde görüşmelerin yapıldığı ve bilgi alışverişi için aralarında bir gizlilik anlaşmasına vardıkları haberleri yer almıştır. Bu kapsamda; Ağustos 2010 ayı sonunda GKRY Başkanı Suriye'yi, Kasım 2010 ayında ise Suriye Devlet Başkanı GKRY'yi ziyaret etmiş, özellikle Suriye Devlet Başkanı'nın GKRY ziyareti sonrasında açık kaynaklarda yer alan iki ülke arasında MEB anlaşması imzalandığına dair haberler Suriye tarafından yalanlanmıştır.

tarafının Rum liderliğinden beklentisi, Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm arama çabaları devam ederken bölgede ilave gerilimlere sebep olacak adımlar atmamasıdır.¹⁷⁵ GKRY'nin tek taraflı söz konusu faaliyetleri Doğu Akdeniz'de istikrarı bozmaktadır.

Kıbrıs Türkleri, devam eden görüşmelere iy niyetle katılmaya devam edecek ve 2009'da oluşturulan BM parametreleri ve çalışmaları esasında kapsamlı bir çözüme ulaşmak için elinden geleni yapmaya devam edecektir (Başeren, 2013, s. 285).

5.1.4 Türkiye'nin görüşleri

Uluslararası Hukuk alanında deniz yetki alanları sınırlandırılması kapsamında, 1958 ve 1982 BMDHS'leri ile örf ve adet hukuku kuralları olmak üzere üç grup kural bulunmaktadır. Türkiye 1958 ve 1982 BMDHS'lerine taraf değildir. Dolayısıyla deniz yetki alanları sınırlandırılmasında teorik olarak uygulanacak kural örf ve adet hukuku kurallarıdır. Bunun yanında üç grup kural da özünde hakkaniyete uygun sınırlandırma öngörmektedirler (Başeren, 2013, s. 286). Doğu Akdeniz'de sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olması kısaca coğrafyaya işret etmektedir. Coğrafya anlamında ortaya çıkan husus da kıyı uzunluklarıdır. Bu da daha uzun kıyılara sahip ülkelerin daha büyük kıta sahanlığına sahip olması demektir. Burada önemli olan 3'üncü bölümde de anlatıldığı gibi hakkaniyete en uygun olan metod hangisiyse sınırlandırmada o metodun kullanılmasıdır. Yani ortay hatlar metodu eğer hakkaniyetli çözüm sağlıyorsa elbette uygulanabilir. Ancak sonuç olarak hakkaniyetli bir çözüm sağlamıyorsa ya tadil edilir, ya da başka metodlar uygulanabilir. Bu metodun bir üstünlüğü ve önceliği yoktur (Libya-Malta Davası, 1985, para. 63,77).

Uluslararası Hukuk adaların deniz yetki alanlarına sahip olabileceğini öngörmüş, ancak bunu bir takım koşullara bağlamıştır. Issız adalarla kendisine ait ekonomik yaşantısı bulunmayan adaların deniz yetki alanları yoktur.¹⁷⁶ Ayrıca, sınırlandırma kapsamında adaların büyüklüğü ve coğrafi konumu itibarıyla deniz yetki alanına sahip olmamaları, ya da anakaralara göre daha küçük alanlara sahip olmaları mümkündür. Sınırlandırmada sahip oldukları etkinin incelenmesi için adaların genel olarak dört farklı coğrafi konuma göre sınıflandırılması gerekmektedir. Bazı adalar, diğer devlet ya da devletlerin egemenlik alanlarına göre, kendi anakara ülkesine daha

---

¹⁷⁵ KKTC Temsilcisi Kemal Gökəri'nin 8 ağustos 2007 tarihli mektubu, UN. Doc. A/61/1027, S/2007/487, para.5.

¹⁷⁶ 1982 BMDHS md. 121/3.

yakın konumlanmışlardır ki bunlara ‘doğru taraftaki adalar’ denebilir. Bunlardan bazıları anakara ülkesi kıyısına oldukça yakın konumlanmışlardır ki bunlara kıyı adaları da denmektedir. Bazı adalar ise, sınırlandırmaya taraf iki devlet anakarası arasındaki eşit uzaklık çizgisi üzerinde veya yakın civarında konumlanmışlardır. Üçüncü olarak ise, bazı adalar başka bir devletin kıyılarına daha yakın konumlanmış olabilirler ki bu adalara da ‘yanlış taraftaki adalar’ denebilir. Dördüncü ve son durumda ise, bir ülkenin ada ya da adalarının deniz aşırı bir konumda olmasıdır. Bu adalar ya bir başka ülkenin anakara kıyıları ile karşı karşıyadır veya bir başka ülkenin adaları ile karşı karşıya konumlanmıştır (Acer, 2008, s. 1). Adaların konumuna göre, hakkaniyete uygun çözüme ulaşmak için ilgili şartların da dikkate alındığı Uluslararası mahkeme kararları mevcuttur. Söz konusu davalar incelendiğinde, adaların anakaralara göre daha dar deniz yetki alanına sahip oldukları, (Kanada-Fransa Davası (1992)) ya da hiç deniz yetki alanına sahip olamadıkları (İngiltere-Fransa Davası (1977), Eritre-Yemen Davası (1999), Romanya-Ukrayna Davası (2008)) görülmüştür.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz kıyılarının batısında bulunan Yunan adaları (Meis, Rodos, Kerpe, ve Çoban); Yunan anakarası ile Türkiye anakarası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında kalan adalardır. Bu konumları itibarıyla söz konusu adalara yapılacak sınırlandırmada karasuları dışında deniz yetki alanı verilmemesi gerekir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye açısından doğrudan doğruya ilgili üç sınırlandırma alanı mevcuttur. Birincisi; Türkiye, Kıbrıs Adası, Mısır, Libya ve Yunanistan arasında yer alır. Bu alan içerisinde dört sınırlandırma olmalıdır. Bunlardan ilki; Türkiye-Kıbrıs Adası’nın ilgililiklıları arasında, ikincisi; Türkiye ile Mısır’ın ilgili kıyıları arasında, üçüncüsü; Türkiye ile Libya’nın ilgililiklıları arasında ve dördüncüsü ise; Türkiye ile Yunanistan’ın ilgili kıyıları arasında olması gerekir. İkinci sınırlandırma alanı KKTC ile Türkiye arasında yer alır. Bu alanda kıta sahanlığı sınırı, 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile Türkiye arasında imzalanan “KKTC ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Andlaşma” ile çizilmiştir. Üçüncü sınırlandırma alanı ise, Kıbrıs Adası, Türkiye ve Suriye arasındadır.

Bunun haricinde, GKRY’nin Kıbrıs Adası’nın güneyide ve güneydoğusunda yaptığı ve yapacağı sınırlandırma andlaşmaları da, KKTC’nin haklarını ilgilendirmesi ve GKRY’nin bahse konu andlaşmaları isteklerini kabul ettirmek için Türkiye’ye karşı kullanması nedeniyle Türkiye’yi ilgilendirmektedir.

Kanada ile Fransa arasındaki St.Pierre Miquelon adaları kıta sahanlığı uyuşmazlığı kararında Mahkeme; Fransa'nın ortay hatlar esasına göre St.Pierre ve Miquelon adaları için talep ettiği geniş deniz yetki alanları kıta sahanlığını kabul etmemiştir. Mahkemenin bu iki küçük ada ve iki kısa kıyı, uzun Kana'da kıyılarının 'açık denize azami erişimini kesemez' gerekçesi (Fransa-Kanada Davası, 1992, para. 66-74) ile çizdiği sınır; Fransa'ya iki adanın karasularına ilaveten, batı kıyısında 12 mil, güneyde ise 10.5 mil genişliğinde 200 mil uzunluğunda bir MEB bırakmaktadır. Bu gerekçe Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nın batı kıyılarına göre kat kat uznluktaki ilgili kıyıların, açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için, Türkiye ile Kıbrıs Adası'nın batı kıyıları arasındaki sınır Türkiye sahillerinin önünü açacak şekilde çizilmelidir.

Bu kapsamda Kıbrıs Adasına batı sınırında karasuları haricinde deniz yetki alanı verilmemelidir.

5.1.5 Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında karşılıklı kıyılara sahip Türkiye ve Libya'nın değerlendirilmesi

Libya'nın Mısır sınırından Derne'ye kadar olan kıyıları ile Türkiye'nin Deveboynu Burnu'ndan itibaren doğuya uzanan kıyıları karşılıklıdır. Bu nedenle her iki ülke arasında deniz yetki alanları sınırlandırmasının Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasındaki ortay hattı esas alacak şekilde yapılması her iki devletin de en temel hakkıdır. Bu durum her iki devletin de menfaatinedir. Özellikle Libya, Türkiye ile sınırlandırma antlaşması imzalayarak, Yunanistan ile imzalayacağı bir sınırlandırma anlaşmasına nazaran 16.700 km² daha fazla bir deniz yetki alanına sahip olacaktır. Ancak Libya'nın bu kazancı sadece 16.700 km² ile de sınırlı kalmayacak, bu antlaşma aynı zamanda Yunanistan ile anakaralar esas alınarak bir sınırlandırma antlaşması yapılmasına zemin hazırlayacağından, Girit Adası güneyindeki kümülatif deniz yetki alanı kazancı % 62 artarak asgari 39.000 km²'ye ulaşabilecektir.¹⁷⁷

Mısır, Libya ve Türkiye arasında ortay hat esasına göre çizilebilecek sınırları gösterir illüstratif harita Şekil 5.2'de gösterilmiştir (Yaycı, 2012a, s. 31).

---

¹⁷⁷ Cihat YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, Bilge Strateji Cilt 4 Sayı 6, Bahar, 2012, s.47.

Şekil 5.2: Mısır, Libya ve Türkiye arasında ortay hat esasına göre sınırları gösterir illüstratif harita.

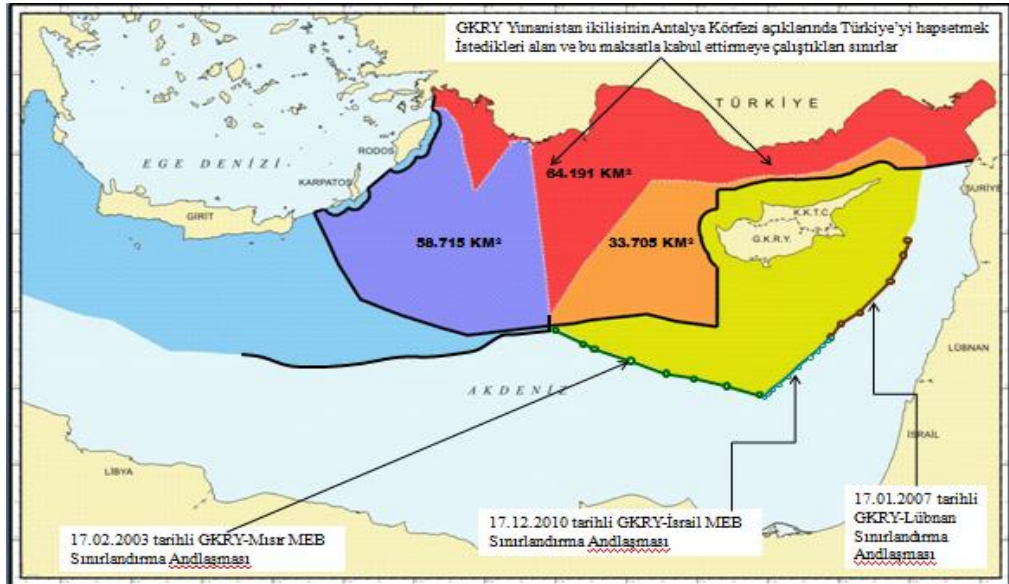
Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyılarının batısında bulunan Yunan adalarının (Meis, Rodos, Kerpe, ve Çoban); Yunan ankarası ile Türkiye ankarası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında kalması nedeniyle, sözkonusu adalara karasuları dışında deniz yetki alanı verilmemesi gerekir.

Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlama girişimi ve GKRY'nin ortay hatları esas alıp bunların hakkaniyete uygun hale getirilmesinden kaçınarak sınırın Meis'ten sonra Antalya açıklarında Türkiye'ye çok az bir kıta sahanlığı/MEB alanı bırakacak şekilde Kıbrıs'a uzanmasını öngören politikaları hukuki mesnetten yoksundur. Doğu Akdeniz'de sınırlandırmaya esas teşkil edecek deniz alanında ortay hat Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasında doğu-batı ekseninde ilerlemektedir. Bu eksenin kuzeyinde Yunanistan'a ait Girit, Çoaban, Kerpe, Rodos, Meis ile Kıbrıs Adası bulunmaktadır. Sınırlandırmanın yapılacak coğrafya dikkate alındığında, söz konusu adaların bu eksenin kuzeyinde bulunduğu görülmektedir. Teknik olarak; coğrafyanın üstünlüğü kapsamında dikkate alınan en önemli husus, adaların ortay hatta göre coğrafi konumudur. 1969 Kuzey Denizi Davası'nda bu prensip UAD tarafından, “coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz” biçiminde ifade edilmiş ve “iki veya daha fazla sayıda ülke arasındaki sınırlandırmanın bölgenin bütün ilgili

unsurları dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılabilecek şekilde” yapılması gerektiği belirtilmiştir (Acer, 2004, s. 3-1/2). Aynı şekilde 2009 tarihli Romanya-Ukrayna davasında mahkeme tarafından Ukrayna’ya ait olan ve ortay hattın ters tarafında yer alan Yılan Adası’na karasuyu kadar deniz yetki alanı verilmiştir.

Yukarıda bahsedilen hususlar kapsamında, Doğu Akdeniz’de karşılıklı kıyıları oluşturan Libya’nın Derne, Tobruk ve Bordiya kıyı hattı ile Türkiye’nin Marmaris, Fethiye ve Kaş kıyı hattı dikkate alınarak deniz yetki alanı sınırlandırması andlaşması yapılmasının, uluslararası hukuk açısından uygun ve meşru olduğu değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz’e kıyısı olan GKRY, Yunanistan, KKTC ve Türkiye’nin görüşleri kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Yunanistan ve GKRY uluslararası kamuoyunu da kullanarak Türkiye’ye Antalya Körfezi’nde küçük bir alan bırakmak istemektedirler. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan deniz yetki alanları haritası Avrupa Birliği ve Birliğe bağlı bazı kuruluşlar tarafından da kullanılmaktadır. GKRY ve Yunanistan’ın D.Akdeniz’de Türkiye’ye kabul ettirmeye çalıştıkları hukuka aykırı deniz yetki alanları sınırlarını gösteren harita Şekil 5.3’te sunulmuştur (Başeren, 2013, s. 260).

Şekil 5.3: GKRY ve Yunanistan’ın D.Akdeniz’de Türkiye’ye kabul ettirmeye çalıştıkları hukuka aykırı deniz yetki alanları sınırları.

Doğu Akdeniz’de hakkaniyete uygun olarak coğrafya dikkate alınarak Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasındaki ortay hattı esas alacak şekilde bir deniz yetki alanları

sınırlandırması yapılması durumunda Türkiye'nin muhtemel kıtasahanlığı ve MEB alanını gösteren harita aşağıda sunulmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve Muhtemel MEB alanları Şekil 5.4'te sunulmuştur (Yaycı, 2012b, s. 50).

Şekil 5.4: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve Muhtemel MEB alanları.

5.2 Libya Tarihi ve Libya-Türkiye İlişkileri

5.2.1 Libya tarihi¹⁷⁸

Libya (Arapça: *Lībiyā*), Akdeniz kıyısında, doğusunda Mısır, batısında Cezayir ve Tunus, güneyinde Nijer ve Çad, güneydoğusunda Sudan ile komşu olan bir Kuzey Afrika ülkesidir.

Ülkenin adı olan “Libya”, eski Mısırlılar'ın Nil'in batısında yaşayan Berberiler için kullandıkları Lebu sözcüğünden gelmektedir. Sözcük eski Yunanca'ya “Libya” olarak geçmiştir. Eski resmi adı “*Libya Sosyalist Halk Cumhuriyeti*” olan ülke 2011 yılında yaşanan iç savaşla Kaddafi'nin öldürülerek iktidardan düşürülmesinden sonra önce adını sadece “*Libya*” olarak kullanmış, 2013 Ocak ayında ise “*Libya Devleti*” adını almıştır.

5.2.1.1 Libya'da Arap hakimiyeti

647 yılında Abdullah ibn el-Sa'ad komutasındaki Arap İslam orduları Libya'ya girerek Bizanslılar'ı mağlup etti. Trablus ve Sirenayka Halife'ye bağlanmakla birlikte Bizanslılar'a (İstanbul ve Şam) bağlı yöneticiler (exarch-egzark) bölgeyi yönetmeye

¹⁷⁸ 6 Nisan 2015 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Libya>.

devam ettiler. 1146'da Sicilyalı Normanlar Trablus'u istila etti. 14. ve 15. Yüzyıllarda İslam egemenliğinden sonra, 16. Yüzyılda İspanyol yönetimine geçti.

5.2.1.2 Libya'da Osmanlı dönemi

Trablusgarp Eyaleti 1553'te, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Turgut Reis tarafından fethedildi. 1611 yılına kadar, paşalar tarafından yönetildi. 1611 yılında “dayılık” sistemi geldi. Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak, Dayılar daha bağımsız hareket etmeye başladı. Dayılar birer devlet başkanı gibi başka devletlerle ikili antlaşmalar bile yapabiliyorlardı. 19. yüzyıl başlarında Libya'daki dayılar da Tunus ve Cezayir dayıları gibi Akdeniz'de A.B.D ile mücadele etmiştir. Osmanlılar 1835 yılında Libya'daki kontrolü yeniden sağlayarak burayı merkezi yönetime bağladılar (Birinci ve İkinci Berberi Savaşı).

5.2.1.3 İtalyan hakimiyeti altında Libya

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı dönemde, 1911'de İtalyanlar bölgeyi işgal ettiler. Trablusgarp Savaşı akabinde yapılan Uşi Antlaşması ile Libya'daki fiili Osmanlı hakimiyeti sona ermekle birlikte, hukuken Osmanlı'ya bağlılığı benimsendi. Ülkeyi işgal eden İtalyanlara karşı Mustafa Kemal, Enver Paşa ve diğer kimi Osmanlı subaylarının örgütlediği milis kuvvetleri uzun zaman direnç gösterdi. Ancak her türlü üstünlüğe sahip olan İtalya ülkenin tamamını kontrol etmeyi başardı. Halkı baskı ve zulüm ile sindirdi. Adeta bütün Libya'yı köleleştirdi.

5.2.1.4 Libya Krallığı

Bu dönemde İtalyan sömürgeciliğine karşı Ömer Muhtar tarafından başlatılan direniş hareketi ise Ömer Muhtar'ın yakalanarak idam edilmesi sonucunda başarısızlığa uğradı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölge Fransa ve Birleşik Krallık'a bırakıldı. Birleşmiş Milletler 1949'da Libya'nın bağımsız bir ülke olması gerektiği kararını aldı. Görüşmelerde Libya'yı, 1920'lerden beri İtalyanlar'la mücadele etmiş olan, sonrasında Mısır'a sürgüne giden Şeyh İdris temsil etti.

1951'de Libya bağımsızlığını kazandı ve BM aracılığıyla bağımsızlığa kavuşan ilk ülke oldu. İdris ülkenin kralı oldu.

5.2.1.5 Sosyalizm ve Muammer Kaddafi dönemi

1969'da, ordunun genç subaylarından “Muammer Ebu Minyar El-Kaddafi bir grup subayla birlikte Kral İdris'e karşı bir darbe yaptı. Monarşi sona erdirildi ve “Libya

Arap Cemahiriyesi” kuruldu. Kaddafi, o tarihten sonra kendisinin “Üçüncü Evrensel Teori” dediği, Sosyalizm ve İslam karışımı bir politik rejimi izledi. Bu sisteme İslamî Sosyalizm ve Yeşil Sosyalizm gibi isimler verdi. 1990'lı yıllardan itibaren Lockerbie faciası gerekçesiyle Amerika'nın ve uluslararası toplumun sürdürdüğü ambargo 1969'dan itibaren sürdürülen kalkınma hamlesine darbe vurdu.

Londra-New York seferini yapan Pan Am 103 sefer sayılı Boeing 747 uçağı 21 Aralık 1988 tarihinde havada infilak etti ve İskoçya'nın Lockerbie kasabasına düştü. Uçak içindeki 259 kişi ve kasabadaki 11 kişiyle birlikte toplam 270 kişi hayatını kaybetti. Semtex adlı patlayıcıyı uçağa yerleştirenlerin Libya uyruklu olduğunun anlaşılmasından sonra, Libya'dan tazminat talep edildi. Libya her iki şüpheliyi de İskoçya'ya iade ederek kişi başı 10 milyon dolarla toplam 2,75 milyar dolar tazminat ödedi.

İskoç mahkemelerinde yargılanan şüphelilerden Lamin Khalifah Fhimah beraat etti. Libya gizli servisi üyesi olan Abdelbaset Ali al-Megrahi ise 2001 yılında ömür boyu hapse mahkûm edildi ve cezasını İskoçya'da çekmeye başladı. Yükümlü olduğu esnada prostat kanseri olan Megrahi 20 Ağustos 2009 tarihinde üç aylık ömrü kaldığı gerekçesiyle İskoç hükümeti tarafından serbest bırakıldı. Olayda ölen yolcuların 189'u Amerikalıydı. Serbest bırakma kararı ABD başkanı Barack Obama tarafından "hata" olarak nitelendirildi.¹⁷⁹ Megrahi halen hayatta ve Libya'da yaşıyor. Dönemin Birleşik Krallık başbakanı Gordon Brown serbest bırakma kararının (özerk) İskoçya parlamentosuna ait olduğunu, Birleşik Krallık hükümetinin kararı olmadığını açıklamıştı ancak daha sonradan basına sızan Wikileaks belgelerinde Birleşik Krallık hükümetinin Libya ile ekonomik anlaşmalarının sürekliliğini sağlayabilmek için Libya'nın isteğine boyun eğerek Megrahi'nin serbest bırakılmasını teşvik ettiği ortaya çıktı.¹⁸⁰

5.2.1.6 Libya’da iç savaş

Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi'nin kararına dayanarak Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğinde Libya'ya karşı 18 Mart 2011 akşamı havadan askeri operasyon başlattı. Operasyonun gerekçesi, Libya lideri Muammer Kaddafi'ye bağlı birliklerin halka baskı ve şiddet uygulaması ile Libya'nın

---

¹⁷⁹ BBC.co.uk

¹⁸⁰ Economist.com / Guardian.co.uk

BM kararlarına riayet etmemesi olarak açıklandı. BM ve halk 22 Ağustos 2011'de Kaddafi'yi devirdi. Ayaklanmanın sonlarında Sirte yakınlarında Kaddafi'nin konvoyuna NATO destekli saldırı düzenlenmiş, bu saldırıdan yara almadan kurtulan Kaddafi, saklandığı bir geçitte isyancılar tarafından yakalanarak linç edilmiştir.

5.2.1.7 Silahlı Kuvvetler

Libya tarihinde üç silahlı kuvvet vardır. 1950 yılında bağımsızlaşan Libya Krallığı'nın "Libya Kraliyet Silahlı Kuvvetleri". Muammer Kaddafi döneminin "Libya Arap Cemehiriyesi Silahlı Kuvvetleri" ve iç savaş sonrası, Ulusal Geçiş Konseyi tarafından kurulan "Libya Ulusal Ordusu".

5.2.1.8 Libya'daki etnik dağılım

Libya çok büyük bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen nüfusun tamamına yakının kıyı bölgelerde yaşar. Örneğin; Trablus ve Sirenayka'da km²'ye düşen insan sayısı 50 iken ülkenin geri kalanında, km²'de 1 kişinin altına düşer. Ülkenin büyük ölçüde çöllerle kaplı olmasından dolayı, ülke yaşayanların %90'ı kıyı şehirlerinde yaşamaktadır. Ülkeyi kaplayan çöllerin büyüklüğünü, bütün ülkedeki alanda km²'ye düşen insan sayısının 3,6'ya düşmesinden anlaşılabılır. Tarımsal faaliyetlerin imkansız olduğu çöllerle kaplı Fizan'dan ziyade halk Trablus ve Sirenayka bölgelerinde yaşamaktadır.

Bütün nüfusun %90'ı, ülke topraklarının sadece %10'unda yaşamaktadır. Ülke toplam nüfusunun %88'i şehirde yaşamaktadır ve çoğunluğu üç büyük şehir olan Trablus, Bingazi ve El Bayda'da bulunmaktadır.¹⁸¹ 6,5 milyon civarındaki Libya nüfusunun yaklaşık yarısı '15 yaşından' küçüktür. 1984 yılında dünya çapındaki en büyük nüfus artış hızına ulaşan Libya'da, yıllık doğum oranı %4 olarak tespit edilmişti. 1984'de 3,6 milyon olan ülke nüfusu 1964'de 1,54 milyondur.¹⁸²

Libya halkının etnik unsurlarını öncelikle; Araplaşmış Berberiler, Türkler, Saf Arap ve çöl kabilelerinden oluşan Bedeviler ile Tuaregler oluşturmaktadır.¹⁸³ Ayrıca az sayıda Sahara altı siyahlarından olan Sahiller ile Tobular da mevcuttur. Ülke çok sayıda Orta Afrika'dan göçmen barındırmakta ve çok sayıda Mısırlı göçmenler

---

¹⁸¹ Aljazeera.net -Al Jazeera News.

¹⁸² "Libya". Library of Congress Country Studies.

¹⁸³ GlobalSecurity.org 21 Şubat 2011.

ülkede yaşamaktadır.¹⁸⁴ 2011'de tahminlere göre 60.000 Bangladeşli, 30.000 Çinli, 30.000 Filipinli Libya'da çalışmaktadır.¹⁸⁵ Libya'da yaşayan Türk vatandaşlarının sayısı yaklaşık olarak 25.000'dir.¹⁸⁶ Ataları Türk olanların sayısı 80.000'dir.¹⁸⁷

5.2.1.9 Libya'nın siyasi görünümü

1551- 1911 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan, 1911'de İtalya tarafından işgal edilen, 1934'te İtalyan sömürgesi haline getirilen, 1942'de İngiliz-Fransız Kondominyumu yapılan ve 1951 yılında bağımsızlığını kazanan Libya, 1969 yılına kadar Krallıkla yönetilmiş, 1 Eylül 1969 tarihinde de Muammer Kaddafi'nin askeri darbesine sahne olmuştur. Kaddafi'nin yönetimi ele geçirmesinden sonra bir süre "Libya Arap Cumhuriyeti" adını alan Libya'nın resmi adı 1977'de "Libya Arap Halk Sosyalist Büyük Cemahiriyesi"ne dönüştürülmüştür. 23 Ekim 2011'de kurtuluşu ilan edilen ülkenin tümünde devletin resmi adı "Libya Devleti" olarak değiştirilmiştir.

17 Şubat 2011 devriminin ardından 7 Temmuz 2012'de Genel Ulusal Kongre (GUK) seçimlerinin yapılmasıyla Libya'da demokratik yönetime geçişin ilk aşaması geride bırakılmıştır. GUK ve yeni kurulan Geçiş Hükümeti tarafından yönetilen ülkenin resmî adı "Libya Devleti" olarak belirlenmiştir. Hazırlık süreci devam etmekte olan yeni Anayasanın kabul edilmesiyle Libya'nın siyasî yapısı nîhaî halini alacaktır.

Libya Devletinin yasama organı olan Genel Ulusal Kongre'nin (GUK) Başkanı aynı zamanda Devlet Başkanlığı görevini de deruhte etmektedir. GUK Başkanı parlamenterlerin oylarıyla seçilmektedir. Nuri Ebu Sehmeyn, 25 Haziran 2013 tarihinden bu yana GUK Başkanlığını yürütmektedir.

Genel Ulusal Kongre (GUK) 7 Temmuz 2012 tarihinde gerçekleştirilen seçimle teşkil edilmiştir. GUK'un 200 üyesinin 80'i siyasî partiler listesinden, 120'si ise bağımsız adaylardan seçilmiştir. Başbakan Ali Zidan yönetimindeki Geçici Hükümet de 14 Kasım 2012'den beri görev yapmaktadır. Yeni Libya Anayasasını hazırlayacak Komitenin seçimleri ülke genelinde 20 Şubat 2014'te gerçekleştirilmiştir. Anayasanın GUK tarafından kabulünün ardından gerçekleştirilecek Parlamento ve

---

¹⁸⁴ [African immigrants flee Libya](#). AllBusiness.com. 1 Kasım 2000.

¹⁸⁵ Libya protestoları: Yabancı hükümetlerin boşaltma planları BBC 24 Şubat 2011.

¹⁸⁶ Turkish Weekly 22.02.2011.

Devlet Başkanlığı seçimleriyle Libya'daki geçiş süreci tamamlanacaktı. Ancak, 25 Haziran 2014'te düzenlenen seçimlerden sonra siyasi sahnede büyük değişiklikler oldu ve Libya'da iki ordu, iki parlamento ve iki hükümet oluşmuştur.

Emekli General Halife Hafter'in Zintan merkezli milis gruplarla Mayıs 2014'te başlattığı darbe girişimi, Trablus ve Misrata'daki silahlı gruplarla ortak hareket eden Trablus'taki merkezi yönetim tarafından engellenmiştir.

Bu olayların ardından iki meclisin faaliyete geçtiği ülkede, Milli Genel Kongre'nin desteklediği Libya Şafağı (Fecr) Koalisyonu ile Tobruk Temsilciler Meclisi'nin destek verdiği Hafter'e bağlı Onur Operasyonu Koalisyonu arasındaki çatışmaların devam ettiği ve Libya'daki Tobruk hükümetinin, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi tarafından desteklendiği açık kaynaklardan öğrenilmiştir.¹⁸⁸

Ülkedeki iç savaş, Trablus'taki Milli Genel Kongre'nin (MGK) desteklediği "Libya Şafağı" koalisyonu ile Mısır'daki Sisi yönetiminin desteklediği Tobruk'daki Temsilciler Meclisi'nin arka çıktığı emekli general Halife Hafter'e bağlı "Onur Operasyonu" koalisyonu arasında, merkezi şehirler ve petrol bölgelerine hakimiyet konusunda yaşanıyor.

Trablus hükümetinin kontrol ettiği başkent Trablus, Misrata, ve Beni Velid kentlerinde ticari faaliyetlerde herhangi bir yasaklama ve engelleme ile karşılaşılmazken, çatışmalar sebebiyle Libya'daki Türk vatandaşları tahliye edilmişti.

Tobruk hükümetine bağlı güçler ülkenin doğusunda Tobruk, Beyda ve Ecdebiye kentleriyle batıda Zintan ve Zaviye şehirlerini elinde bulunduruyor.¹⁸⁹

5.2.1.10 Libya'nın ekonomisi¹⁹⁰

Afrika ülkeleri arasında 43,7 milyar varillik petrol rezerviyle birinci, 54,4 trilyon kübik feet doğalgaz rezerviyle 4'üncü sırada yer alan Libya ekonomisi büyük ölçüde hidrokarbon sektörüne dayanmaktadır. Hidrokarbon ürünlerinden elde edilen gelir yaklaşık olarak GSYİH'nin % 69'unu, tüm kamu gelirlerinin % 90'ını ve ihracat gelirlerinin % 98'ini oluşturmaktadır. Bütçe gelirleri petrol ihracatına dayanan

---

¹⁸⁸ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libyada-turk-gemisine-saldiri> 17 Temmuz 2015.

¹⁸⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libyada-turk-gemisine-saldiri> 17 Temmuz 2015.

¹⁹⁰ 5 Nisan 2015, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa

Libya’da uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarındaki istikrara paralel olarak 2010 yılı kamu bütçesi 28 milyar ABD Doları fazla vermiştir.

2011 yılı Şubat ayı öncesindeki Kaddafi döneminde ekonomik çeşitliliğin yaratılamaması, işsizlik oranının da yüksek düzeylerde seyretmeye devam etmesine yol açmıştır. Hidrokarbon sektörünün gelirlerin çok büyük bir kısmını oluşturmalarına karşın ülkede, gizli işsizlik de dikkate alındığında işsizlik oranının % 30 civarında olduğu hesaplanmaktadır.

2009 yılında 32,5 milyar ABD Dolar olarak gerçekleşen Libya’nın ihracatı, dünya petrol fiyatlarının yükselişe geçmesiyle birlikte 2010 yılında tahmini olarak 47,8 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında 22,7 milyar ABD doları değerinde ithalat yapan Libya’nın, 2010 yılı ithalatının 25,3 milyar ABD doları olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

12 OPEC üyesi arasında petrol üretim kapasitesi bakımından 7. sırada yer alan ve 2010 yılında günlük petrol üretimi ortalama 1,86 milyon varil civarında gerçekleşen Libya’da, 2011 Şubat ayından itibaren yaşanan halk hareketi sırasında petrol tesislerinin de zarar görmesi neticesinde, petrol ve doğalgaz üretimi durma noktasına gelmiştir. Libyalı yetkililerce, geçtiğimiz günlerde yeniden başlatıldığı açıklanan petrol üretiminin önümüzdeki 1,5 yıllık süreçte devrim öncesi üretim kapasitesine ulaşacağı öngörülmesi yapılmaktadır.

Yeni dönemde Libyalı karar vericilerin gündeminde, yeni iş imkânları ve istihdam alanları yaratma meselesi önemli bir yer tutacaktır. Bunun yanı sıra çatışmaların sebep olduğu tahribatın giderilmesi ve kalkınma için yeni projelerle inşaat sektörünün canlanması beklenebilir. Ülke kaynaklarının halka adil dağılımının sağlanması halinde artacak iç talebin ithalatla karşılanacağı dikkate alındığında ticaretin hareketleneceği tahmin edilebilir.

UGK yönetimi, eski rejim döneminde yapılmış anlaşmalara sadık kalınacağını ancak, yolsuzluklarla elde edilmiş ihalelerin incelemeye tabi tutulmasının doğal olduğunu ve yeni dönemde iş ilişkilerinin şeffaf olmasını sağlayacaklarını ifade etmektedir.

5.2 .2 Libya-Türkiye ilişkileri¹⁹¹

Ortak tarihi ve kültürel bağlar, Libya'nın Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'ye verdiği destek, 1975 yılından bu yana müteahhitlik firmalarımızın Libya'daki güçlü mevcudiyeti ve karşılıklı vize muafiyeti Türkiye-Libya ilişkilerini kuvvetlendiren etkenlerdir. Ancak, Türkiye'den beklediği yakınlık ve desteği umduğu ölçüde alamadığı düşüncesine kapılan Kaddafi'nin giderek artan Türkiye aleyhindeki sözleri, ilişkileri 1980 ortalarından itibaren zedelemeye başlamıştır. 90'lı yıllarda, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişmesinden rahatsız olan Kaddafi, Türkiye'nin yönetim şekli, bölünmez bütünlüğünü, dış politikası ve tarihi aleyhinde asılsız ve tutarsız beyanlarda bulunmuş ve bunlar Türkiye'den tepki bulmuştur. Bu gelişmeler üzerine 13 Haziran 1997 tarihinde Türkiye, Trablus Büyükelçisi'ni geri çekmiş, yeni Büyükelçi ancak 1998 Şubat ayında Trablus'a atanabilmiştir.

Libya'ya yönelik BM yaptırımlarının 5 Nisan 1999'da askıya alınmasının ardından uluslararası camiadaki yerini yeniden almaya çalışan Libya, özel bir önem atfettiği Türkiye ile ilişkilerini düzeltmek cabası içine girmiştir. Dış İşleri eski Bakanı İsmail CEM, 20–21 Ocak 2001 tarihlerinde Trablus'u ziyaret etmiş, iki ülke arasında siyasi danışma mekanizması kurulmasını öngören bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2000 tarihinde Libya'ya uygulanan ambargoyu kaldırması ve Libya'nın son olarak Kitle İmha Silahı (KİS) programını feshetmesi ülkemizce olumlu karşılanmıştır.¹⁹²

2000'li yılların başından itibaren Türkiye'nin Libya ile ekonomik ve ticari ilişkileri müteahhitlik hizmetleri başta olmak üzere her alanda giderek gelişmiştir. Libya ile ticaret hacmi 2010 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 2,36 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır.¹⁹³

Libya ile ekonomik ilişkilerin hukuki çerçevesini İktisadi İşbirliği ve Ticaret Anlaşması (1975), Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1975) ve Ticari ve Mali İşbirliği Anlaşması (1978) oluşturmaktadır.¹⁹⁴

---

¹⁹¹ 5 Nisan 2015, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa

¹⁹² http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa- 2011.

¹⁹³ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya-ticari-ve-ekonomik-iliskileri.tr.mfa-2011>.

¹⁹⁴ <http://www.mfa.gov.tr/turkiyelibya-ticari-ve-ekonomik-iliskileri.tr.mfa-2011>.

Ancak, 17 Şubat 2011 tarihinde Kaddafi Yönetimine karşı başlayan halk hareketi, Libya'nın kurtuluşunun 23 Ekim 2011 tarihinde ilan edilmesiyle son bulmuştur. Türkiye, Ulusal Geçiş Konseyi'ni 25 Ağustos 2011 tarihinden itibaren "Libya Devleti'nin ve halkının tek temsilcisi" olarak tanıdı; Trablus'un Geçiş Konseyi'nin denetimine geçmesinin ardından **Trablus'a Büyükelçi gönderen ilk ülke (2 Eylül 2011) olmuştur.**

Türkiye'nin Başbakanı ve altı Bakanıyla birlikte 16 Eylül 2011 tarihinde Libya'ya gerçekleştirdiği ziyaret, Libya halkıyla dayanışma içerisinde olduğumuz mesajının verilmesi ve önümüzdeki dönemde Türkiye-Libya ilişkilerinin sağlam bir zeminde geliştirilmesi bakımlarından zamanlı ve önemli sonuçları olan bir ziyaret olmuştur.

Bilahare, karşılıklı olarak birçok üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir. Dönemin Libya Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) (Libya'da meclis başkanları fiilen devlet başkanlığı görevini de üstlenmektedirler) Başkanı Mustafa Abdulcelil 17 Aralık 2011 tarihinde, dönemin Genel Ulusal Kongre (GUK) Başkanı Muhammed Magaryaf da 6-9 Aralık 2012 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmişlerdir. Türkiye Dışişleri Bakanı son olarak 10 Şubat 2013 tarihinde Libya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Gelişen ilişkilerimiz çerçevesinde ülkemiz Libya'ya yeni devlet yapısının inşası ve güvenliğin sağlanması hususlarında teknik ve eğitim desteği vermektedir. Ayrıca, Libya Başbakanı Zidan'ın 3 Ocak 2014 tarihinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret sırasında da Türkiye ve Libya arasında **Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Kurulmasına İlişkin Ortak Bildiri** iki ülke Başbakanları tarafından imzalanmıştır.

Ancak Emekli General Halife Hafter'in Mayıs 2014'te başlattığı darbe girişimi, sonucunda ülkede oluşan Trablus ve Tobruk Hükümetleri arasında görüş ayrılığı vardır. Milli Genel Kongre'nin desteklediği Libya Şafağı (Fecr) Koalisyonu ile Tobruk Temsilciler Meclisi'nin destek verdiği Hafter'e bağlı Onur Operasyonu Koalisyonu arasında henüz bir uzlaşma sağlanamamıştır. Libya'daki iki grup arasındaki anlaşmazlık nedeniyle şimdilik durum aleyhimize dönmüş ve Haziran 2014'te Doğu'daki Emsa'ad Sınır Kapısı'ndan batıdaki Sirte şehrine kadar uzanan bölgede yaşayan Türk vatandaşları ve Büyükelçiliğimiz Libya'yı boşaltmıştır.

Sonuç olarak halihazırda Libya'da Trablus ve Tobruk olmak üzere iki hükümet bulunmakta ve bunlar arasında müzakereler devam etmektedir. Kaddafi'nin devrilmesinden sonra kurulan Milli Genel Kongre'nin desteklediği Trablus

Hükümeti ile yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye ile Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Kurulmasına İlişkin Ortak Bildiri imzalayacak seviyede ilişkiler geliştirilirken, 2014 Haziran'ından sonra kurulan Tobruk Temsilciler Meclisi'nin destek verdiği Hafter'e bağlı Onur Operasyonu Koalisyonu tarafından ülkede istenmemektedir.

Libya'daki karışıklığın düzelmesiyle birlikte, Türkiye ile Libya arasındaki ilişkilerin hem ekonomik hem de siyasal anlamda düzeleceği ve iki ülkenin tarihinden gelen dostluğun devam edeceği değerlendirilmektedir.

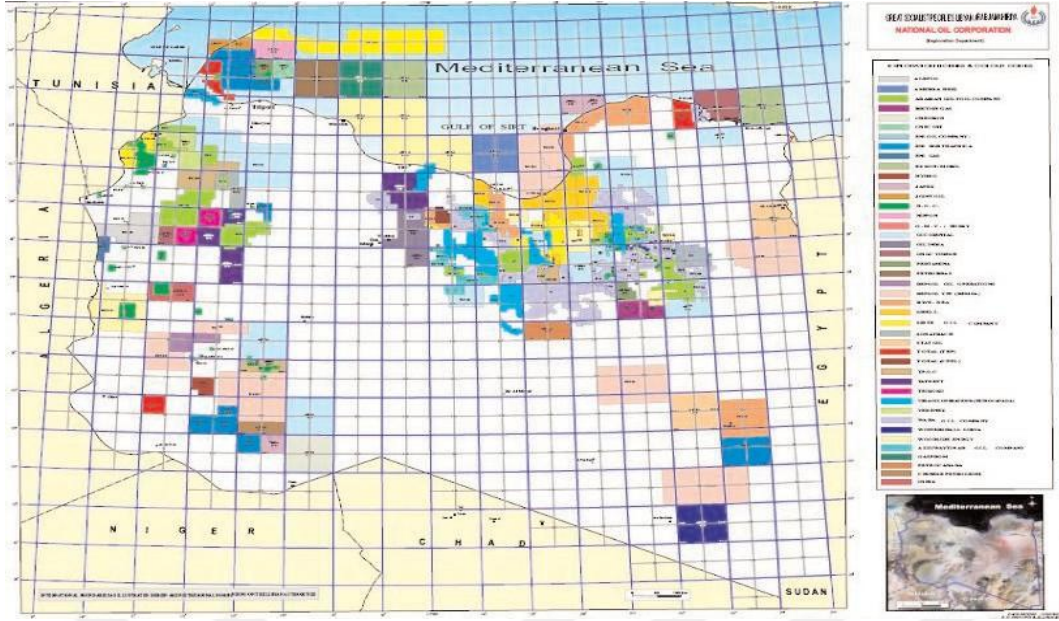
5.2.3 Libya'nın bölgedeki anlaşmaları

18 Şubat 1959 tarihli Karasuları Kanunu'na göre Libya'nın kara sularının genişliği 12 deniz milidir. Libya 1982 yılında Tunus ile 1985 yılında ise Malta ile kıta sahanlığı anlaşması imzalamıştır. 1995 yılında Mısır ve Libya arasında Balıkçılık anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre, 25 Mısırlı Balıkçı teknesine 30 balıkçıyla yakladıkları balıkların %20'sini Libya'ya vermeleri karşılığında Libya'nın balıkçılık bölgesinde balık tutma hakkı verilmiştir. Libya, 01 Nisan 2005 tarihinde kara sularının dış sınırından itibaren 62 deniz mili genişliğinde bir balıkçılık koruma alanı ilan etmiştir. Libya bu ilanı hakkında Birleşmiş Milletler'e bildirim yapmıştır.¹⁹⁵

Libya Ulusal Petrol Şirketi (Libya National Oil Corporation-NOC) 2006 yılında Gavdos Adası'nı da içerecek şekilde Girit Adasının güneyinde Libya'nın ekonomik haklarını gösteren bir haritayı internet sitesinde yayımlamıştır. Bahse konu harita Şekil 5.5'te, Girit Adası'nın güneyinde ekonomik haklarının olduğunu gösteren illüstratif harita ise Şekil 5.6'da gösterilmiştir.

---

¹⁹⁵ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/293/85/PDF/N0529385.pdf?OpenElement>. 2011.

Şekil 5.5: Libya'nın ekonomik haklarını gösteren harita.¹⁹⁶

Şekil 5.6: Girit Adası'nın güneyinde ekonomik haklarının olduğunu gösteren illüstratif harita.¹⁹⁷

Yunanistan, bahse konu haritanın Libya'nın karasularını ve petrol arama ve çıkarma haklarını gösteren deniz alanlarını ihtiva ettiğini, Libya'nın, Girit Adası'nın güneyinde ekonomik haklarının olduğunu öngördüğünü, dolayısıyla, harita üzerindeki bu hususların siyasi düzeyde açıklığa kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

¹⁹⁶ <http://en.noclibya.com-2011>.

¹⁹⁷ <http://en.noclibya.com-2011>

Müteakiben, 04 Ekim 2007 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurul'un New York'ta düzenlenen 62'nci toplantısı esnasında, Yunan Dışışleri Bakanı Yiannis Valikanis ve Libya'nın üst düzey diplomatlarından Muhammad Shalgam, Yunanistan ve Libya arasında deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Toplantıdan sonra Yunan Dışışleri Bakanı Yiannis Valikanis tarafından;

- Avrupa Birliği (AB)-Libya ilişkilerini ilgilendiren konuların yanı sıra iki ülkeyi ilgilendiren konuların en önemlisinin karşılıklı kıyıların birleştirilmesi olduğu,

- 2007 yılı sonlanmadan önce, deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda uzmanların toplanmasına karar verildiği belirtilmiş, söz konusu toplantının icrasına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Libya ile Türkiye arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusu ilk kez 18-20 Ekim 2008 tarihleri arasında dönemin Ulaştırma Bakanı ve beraberindeki heyetin Libya'ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret esnasında gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda, Libya Dışışleri Bakanlığı'nda Avrupa İşleri Genel Müdür Vekili Muhammed El Fakih Salih ile Kıbrıs İşleri Dairesinde Müsteşar Fevziye Al Jazwi ile yapılan görüşmede heyetimiz tarafından;

- Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de diğer sahilدارların mevcut hak ve çıkarlarını dikkate almaksızın kendileri bakımından azami kazanç sağlamaya yönelik olarak başlattıkları uluslararası hukuka ve teamüle aykırı teşebbüsler izah edilmiş,

- Anılan iki ülkenin AB üyeliğinden de istifade ile Akdeniz'in keyfi biçimde AB ülkeleri arasında bir nevi paylaşılmasını öngören haritaları kullanmaya ve yaymaya devam ettiği hatırlatılarak, ülkemizin Doğu Akdeniz'deki yasal ve meşru hak ve çıkarlarını korumaya kararlı olduğu, deniz yetki alanları konusunda Libya tarafı ile daha ayrıntılı istişarelere hazır olduğumuz belirtilmiştir.

Libya'lı yetkililer ise konunun uzmanı olmadıklarını, bununla birlikte Yunanistan'ın deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda kendileri ile temas ettiğini bildiklerini, durumu, bu konudaki uzman yetkili olan Genel Halk Komitesi Kara ve Deniz Sınırları Birimi Başkanı İbrahim Abdülaziz'e aktararak konunun önemine dikkat çekeceklerini ifade etmişlerdir.

Müteakip dönemde açık kaynaklarda;

- Nisan 2009 ayında Libya'nın Ulusal Petrol Şirketi Başkanı Shukri Ghanem'in, GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Antonis Paschalides ile yapmış olduğu görüşmelerden sonra, Libya'nın GKRY'nin güneyinde petrol ve doğalgaz arama konusunda yatırım yapılması hususunu değerlendirdiği,

- 27 Mayıs 2009 tarihinde GKRY ile Libya'nın, ekonomi, ticaret ve bilim alanlarında ilişkileri geliştirmek amacıyla bir işbirliği protokolü imzaladıkları,

- Görüşmeler esnasında, GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı Paschalides'in Libya ile GKRY arasında MEB sınırının çizilmesi konusundaki görüşmelerin olumlu bir şekilde devam ettiğini belirttiği yönünde haberler yer almıştır.

- 27 Mayıs 2009 tarihinde Tripoli'de Libya Genel Halk Komitesi'nin uluslararası sözleşmelere uygun olarak MEB ilan ettiği açıklanmış ve bahse konu ilan Birleşmiş Milletler'e deklare edilmiştir.

- Diğer taraftan, açık kaynaklarda çıkan haberler ile ilgili olarak Libya'nın Ankara Büyükelçiliği Elçi-Müsteşarı Muhammed A. Zenati 11 Haziran 2009 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığına çağrılarak, Yunanistan ve GKRY ile Libya arasında MEB anlaşması müzakereleri yapılıp yapılmadığı konusunda bilgi talep edilmiştir. Muhammed A. Zenati, "Libya'nın Yunanistan ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda görüşmeler yaptığını ancak benzeri görüşmelerin GKRY ile yapıldığı hususunu ilk defa duyduğunu" ifade etmiştir.

- 22-23 Haziran 2009 tarihlerinde Ankara ve İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Libya Denizcilik İstişareleri çerçevesinde;

- Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusundaki ülke görüşlerimiz aktarılmış,

- Yunanistan'ın GKRY ile iş birliği yaparak Doğu Akdeniz'i bir Helen Denizi haline getirmeye çalıştığı, Yunanistan'ın Mısır ve Libya ile anlaşmalar yapmaya çalışmak suretiyle Ege ve Akdeniz'de kendi lehine kazanımlar elde etme politikası yürüttüğü belirtilmiş,

- Özellikle, Libya'nın Yunanistan ve GKRY ile gerçekleştirdiği MEB sınırlandırma görüşmeleri hakkında Türkiye'ye bilgi vermesi ve konuya dair ülke görüşlerimizin ilgili Libya makamlarına iletilmesi talep edilmiştir.

Son olarak, Dışışleri Bakanlığı tarafından;

- Başbakanın 29 Kasım 2010 tarihindeki Libya ziyareti sırasında Libya Lideri ile yaptığı görüşmede, Türkiye ile Libya arasında deniz yetki alanları konusunda görüşmeler yapılması hususunda mutabık kalındığı, bu çerçevede ülkemizden bir heyetin en kısa zamanda Libya'ya giderek bu temasların gerçekleştirilmesi konusundaki talebimizin Libya makamlarına yazılı ve sözlü olarak iletildiği,

- Libya ile denizcilik istişareleri konusunda, Libya Dışışleri Bakanlığı'ndan alınan notada; 22-23 Haziran 2009 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen denizcilik istişarelerini tamamlayıcı nitelikte olmak üzere, deniz yetki alanları konusu da dahil denizcilik istişarelerinin Trablus'ta 2011 yılı Haziran ayının ilk yarısı içerisinde yapılmasının önerildiği,

- Libya Büyükelçiliği tarafından, Libya açısından denizcilik istişareleri ile deniz yetki alanları sınırlandırma görüşmelerinin aynı kapsamda mütalaa edildiğinin bildirildiği ifade edilmiştir.

Ancak, Libya ile Haziran 2011 ayı içinde gerçekleştirilmesi planlanan denizcilik istişareleri ile deniz yetki alanları sınırlandırma görüşmeleri, Tunus'tan Mısır'a, Libya'dan Bahreyn'e ve son olarak Suriye'yi de içine alan Ortadoğu'daki dramatik gelişmeler ve krizler nedeni ile gerçekleştirilememiştir.

Benzer nedenlerden dolayı, Yunanistan da Libya ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair görüşmeleri gerçekleştirememiştir. Şubat 2012'de Yunan basınında, silahlı çatışmalar ve sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle ara verilen Libya ile müzakerelere tekrar başlanmasının hedeflendiği haberleri yer almıştır.¹⁹⁸

---

¹⁹⁸ Kathimerini gazetesinin 22 Şubat 2012 tarihli sayısında, Dora Antoniu imzasıyla ve "Atina ile Kahire Arasında MEB'le İlgili Yeni Temaslar" başlığı altında yayımlanan haberin çevirisi şöyledir: "Mısır'daki gelişmeler nedeniyle bir yıldan fazla süren bir aradan sonra, Atina ile Kahire arasında MEB'in belirlenmesine ilişkin müzakereler yakında tekrar başlayacak. Bu karar iki gün önce Roma'da düzenlenen Akdeniz Forum'u sırasında, Dışışleri Bakanı Sayın Stavros Dimas'ın Mısırlı mevkidaşı Muhammed Kamel Amr ile yaptığı görüşme sırasında alındı. Önümüzdeki dönemde iki ülkenin ilgili yetkilileri bir araya gelecekler ve müzakereler yeniden başlayacak. Atina, silahlı çatışmalar ve sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle ara verilen Libya ile müzakerelere de yakında tekrar başlanmasını hedefliyor. Sayın Dimas ayrıca, Roma'da Libyalı mevkidaşı Aşur Bin Hayal ile Libya'dan petrol tedarik etme konusunu görüştü. Atina, İran'dan ithal ettiği petrol için alternatif tedarikçi arıyor. Libya tarafı ise, yaşanan çatışmalar sırasında Yunanistan'ın verdiği insani yardım için teşekkür etti ve

Libya'da meydana gelen olaylarla birlikte bu ülkenin pek çok küresel aktörün siyasi ve ekonomik mücadele alanı haline dönüştüğü söylenebilir. Fransız ve İngiliz petrol şirketleri, Trablus direnişçilerin eline geçer geçmez Ulusal Geçiş Konseyi ile anlaşmak için görüşmelere başlamıştır. Ayrıca Fransa ve İngiltere, Libya'ya ait dondurulmuş hesapların serbest bırakılacağını ve direnişçilere Kaddafi'ye karşı her türlü desteğin sağlanacağını beyan etmiştir. 1 Eylül 2011 tarihinde Paris'te yapılan Libya konferansı sırasında Rusya'nın, Libya'daki Ulusal Geçiş Konseyi'ni resmen tanıdığını açıklaması da Libya üzerinde önemli bir güç mücadelesi olduğunu göstermektedir.¹⁹⁹ Moskova'nın yeni yönetimi tanımasındaki temel amacın, Libya'da kurulan yeni yönetimle de Kaddafi döneminden kalma Rusya ile Libya arasındaki 4 milyar dolarlık silah anlaşmasını devam ettirme niyeti olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'la ekonomik ilişkileri geliştirme yönündeki ilgisini dile getirdi. Ekonomi ve ticaret alanındaki gelişmelerin, Tunus'ta, Yunanistan ve Libya'nın da katılımıyla yapılacak üçlü forumda ele alınması bekleniyor.”

¹⁹⁹ <http://www.kuna.net.kw/NewsAgencyPublicSite/ArticleDetails.aspx?id=2187855&Language=ar-> 20 Temmuz 2015.

6 SONUÇ

Günümüzde büyüyen nüfuslara rağmen ters orantılı olarak karadaki enerji rezervleri miktarlarında meydana gelen azalma ve ekonomik gelişmelere istinaden artan enerji talebi, küresel ve bölgesel aktörleri denizlerde keşfedilmeyi ve çıkarılmayı bekleyen kaynaklara yönlendirmektedir. Son dönemdeki petrol fiyatlarının düşüşü RF-Ukrayna krizi etkisiyle devam eden geçici bir istisna olmak kaydıyla, 1970'lere kıyasla artan petrol ve doğal gaz fiyatları ve denizlerin derin diplerindeki hidrokarbonlara ulaşabilecek teknolojinin gelişmesi de dikkate alındığında, ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin denizlerde rekabete girişmeleri, yeni sorunlara yol açmaları normal karşılanmaktadır.

Doğu Akdeniz gibi yarı kapalı denizlerde kıyıdaş komşuların aralarındaki deniz yetki alanları sorunlarını çözmeleri bölgedeki tüm ülkelerin denizlerdeki ve altındaki kaynaklardan istifade etmeleri açısından önemlidir. Kaynaklardan yararlanma veya aralarındaki deniz sınırlarının belirlenmesine yönelik problemleri çözemedikleri takdirde, tahmini rezervlerden istenen seviyede yarar sağlayamayacak olmalarının yanında, problemin devam etmesi halinde normal şartlarda hukuksal ve tarihsel açıdan hak talep edemeyecek küresel ve bölgesel aktörlerle çok uluslu şirketlerin karşılıklı stratejik manevralarına seyirci olmak zorunda kalacaklardır. Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklı güvenlik çıkmazları dış aktörlerin sorunu olmaktan öte, bölgedeki kıyıdaşların asil sorunudur. Bu sebeple birlikte çözüm bulmaları en doğru tercih olacaktır.

Türkiye, şimdiye kadar Doğu Akdeniz'de KKTC haricinde başka bir ülke ile deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması imzalamamıştır. Bunun yanında GKRY uluslararası hukuka aykırı olarak 2003 yılında Mısır ile (yürürlükte), 2007 yılında Lübnan ile (onay bekliyor) ve son olarak 2010 yılında İsrail ile (yürürlükte) MEB sınırlandırma andlaşması imzalamıştır.

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusundaki gelişmeler dikkate alındığında; Yunanistan ve GKRY'nin ikili antlaşmalar yolu ile deniz yetki alanlarının sınırlarını büyütme gayreti içinde oldukları görülmektedir. 5. Bölümde bahsedildiği gibi GKRY ve Yunanistan Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde Libya ve Mısır ile MEB sınırlandırma andlaşması yapmak için fırsat kollamaktadırlar. Mısır, GKRY yerine uluslararası hukuka uygun olarak anakara kıyıları karşı karşıya olan

Türkiye ile ortay hatta göre sınırlandırma andlaşması yapması durumunda 12.000 km² daha fazla deniz yetki alanına sahip olacaktır. Mısır'ın Yunanistan ile ortay hatta göre MEB sınırlandırma andlaşması yapması durumunda bu kaybına 7.400 km² daha eklenecektir. Aynı durum Libya için de geçerlidir.

Yunanistan sınırlandırmada Girit, Çoban, Kerpe, Rodos, Meis hattını esas alan bir politika izlemektedir. Bu politika, Yunan adalarına hakkaniyet prensibini ihlal edecek şekilde karasuları ötesinde deniz yetki alanları verilmesi anlamına gelmektedir.

Libya'nın Yunanistan ile yapacağı muhtemel sınırlandırma anlaşmasının, 27 Mayıs 2009'da ilan etmiş olduğu MEB sınırlarına uygun olmayacağı/kendi tezine aykırı olacağı ve Türkiye ile yapacağı muhtemel MEB sınırlandırma anlaşmasına göre kendi zararına olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin MEB uzantısının Libya'ya kadar uzatılmasının uluslararası hukuka uygun ve hem Türkiye hem de Libya'nın tezlerine ve menfaatine uygun olduğu kıymetlendirilmektedir.

Türkiye'nin son beş yıldır komşuları, Orta ve Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerle olan ilişkilerindeki gelişimi/dalgalanmaları gözönüne alarak olayları değerlendirdiğimizde; beş yıl öncesi dost, müttefik ve kardeş olduğumuz birçok Ortadoğu, Doğu Akdeniz ve AB ülkeleri ile halihazırda aramızın çok iyi olmadığını söyleyebiliriz. Bu nedenle günümüz konjonktüründe olayları incelediğimizde; her ne kadar şu anda ekonomik problemler nedeniyle Yunanistan'ın böyle bir ittifaka yeltenemeyeceği düşünülse de, Doğu Akdeniz'de AB üyesi olan GKRY merkezli olası bir ittifak/oluşum/anlaşma karşısında yalnız kalmamız pek muhtemeldir.

Bahse konu durum neticesinde; Türkiye deniz yetki alanları sınırlandırmasına ilişkin uluslararası hukuk açısından izahı mümkün/meşru 5. bölüm **Şekil 5.4**'te gösterildiği gibi toplamda 164.514 km²'lik (155.614 km² + 8.900 km²) bir deniz alanını içine alan muhtemel kıta shanlığı ve MEB'ine ilişkin tezine her alanda sahip çıkmalıdır.

Türkiye'nin Libya ile yapacağı bir deniz yetki alanı sınırlandırmasının her iki ülke için avantajları ayrıca aşağıda detaylandırılmıştır.

- Libya'nın, Yunanistan ile Girit Adasını ve/veya Girit, Çoban, Kerpe, Rodos, Meis hattını esas alan bir antlaşma yapmasının, Girit Adası güneyindeki yaklaşık 40.000 km²'lik büyük bir deniz yetki alanını kaybetmesi anlamına geleceği,

- Aralarında henüz bir deniz yan sınırı antlaşması bulunmayan Mısır ile ileriki dönemde yapması muhtemel müzakerelerde Mısır'ın avantajına bir durum yaratabileceği,

- Oysa Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasındaki “ortay hattın” esas alınması suretiyle yapılabilecek bir sınırlandırmada Libya'nın; Girit Adasına karasuları kadar deniz yetki alanı tanınması nedeniyle, 2006 yılında Ulusal Petrol Şirketi tarafından yayınlanan arama ve işletme haklarını gösteren haritadakine benzer deniz yetki alanlarına sahip olabileceği,

- Mısır ile yapacağı müzakerelerde ise müzakere gücünün artabileceği,

- Yunanistan ile yapacağı bir antlaşmaya nazaran asgari 16 700 km² daha fazla deniz yetki alanına sahip olacağı, bu deniz yetki alanını uygulayacağı politikalar çerçevesinde 40 000 km²'ye kadar genişletebileceği,

- Türkiye'nin ise; Yunanistan'ın Meis Adası'nın kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olduğu tezini zayıflatabileceği,

- Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Yunanistan'ın Girit, Çoban, Kerpe, Rodos, Meis hattını esas alan görüşlerinin uluslararası platformlarda ciddi zemin kaybına uğratabileceği,

- Mısır'ı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda müzakere masasına çekebileceği,

- Bu suretle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunun 1982 BMDHS'de de belirtildiği gibi çok taraflı andlaşmaların konusu haline getirilebileceği,

- Uzun vadede ise Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından kaynaklanabilecek sorunların önlenebileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acer Y. (2011). *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*. Ankara: USAK Yayını.
- Acer, Y. (2008). Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Cilt 4, No: 16* , s. 1-18.
- Acer, Y. (2004). Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye. *Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu* (s. 1-20). Ankara: Dz.K.K.lığı.
- Acer, Y. (2005). Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Cilt 1, No: 1* , s. 83-104.
- Acer, Y. (2002). *Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul: TÜDAV.
- Açıkgönül, Y. E. (2012). *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması Kitabı*. İstanbul: LEGAL.
- Adede, A. O. (1993). *Guinea – Guinea-Bissau (Report Number 4-3), IMB, Vol. I.* (Report Number 4-3).
- Ahnish, F. A. (1993). *The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediterranean Sea*. Londra: Oxford: Clarendon Pres.
- Akipek, Ö. İ. (1970). *Devletler Hukuku, 1. Kitap Başlangıç*. Ankara.
- Anonim. (2010). *Ege ve Doğu Akdeniz’deki Sorunlar ve Yetki Alanları Kitabı*. İstanbul: Deniz Harp Okulu Yayını.
- Antunes, N. S. (2001). The 1999 Eritrea – Yemen Maritime Delimitation Award and the Development of International law. *ICLQ, Vol. 50* , s. 299-344.
- Antunes, N. S. (2000). The Pending Maritime Delimitation in the Cameroon v. Nigeria Case: A Piece in the Jigsaw Puzzle of the Gulf of Guinea,. *The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 15, No.2* , s. 169.
- Atun, A. F. (2002). *Türkiye’nin Jeopolitiği içinde Kıbrıs*. İstanbul: ASAM Yayınları.
- Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı (Disputes over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas)*. Ankara: Stratejik Araştırma Merkezi, Sayı.8.
- Başeren, S. H. (2013). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayın No:608.
- Başeren, S. H. (2002). Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Üzerine Bir Değerlendirme ve Ege Sorunları Sempozyumu. İstanbul.
- Başeren, S. H. (2010). *Doğu Akdeniz/Eastern Mediterranean Kitabı*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı yayınları yayın No:31.
- Başeren, S. H. (2007). Doğu Akdeniz’de Son Gelişmeler ve Türkiye’nin Bölgedeki Kıta Sahanelığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin(MEB) Sınırları. *Silahlı Kuvvetler Dergisi* , s. 393.
- Başeren, S. H. (2003). *Ege Sorunları*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Yayın No: 15.
- Başeren, S. H. (2006). *Ege Sorunları*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Yayın No: 25.

- Başeren, S. H. (2004). Eritre-Yemen Davası'nın Coğrafi Formasyonlara Etkisi. *Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu* (s. 9-12). Ankara: Dz.K.K.lığı.
- Başeren, S. H. (1995). Münhasır Ekonomik Bölge Kıta Sahanlığının Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* , s. 24-38.
- Batır, K. (2008). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Uyarınca Uyuşmazlıkların Çözümü: Mox Plant Davası ve Yargı Yetkilerinin Örtüşmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Cilt 4, No: 16* , s. 57-77.
- Bayıllıoğlu, U. (2010, Mayıs 1). Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri. *Çankaya University Journal of Law* , s. 23-41.
- Baykal, F. H. (1998). *Deniz Hukuku Çalışmaları Kitabı*. İstanbul: ALFAYayını.
- Boggs, S. W. (1951). Delimitation of Seaward Areas Under National Jurisdiction. *AJIL* .
- Bozkurt, E. (2011). *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*. Ankara: Asil yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi Cilt 2, No: 5* , s. 50-74.
- Brittin, B. H. (1986). *International Law for Sea Going Officers*. Annapolis Maryland: United States Naval Institute.
- Brown, E. D. (1994). *The International Law of the Sea Volume I Introductory Manual Kitabı*. Dartmouth.
- Churchill Robin Rolf, Lowe A. (1991). *The Law of the Sea*. U.K. Manchester: Manchester University Pres.
- Clingan, T. (1994). *The Law of the Sea: Ocean Law and Policy* . San Fransisco: Austin and Winfield.
- Çelik, E. (1987). *Milletlerarası Hukuk I. Kitap*. İstanbul.
- Doğru, S. (2012, Mart 24-25). Deniz Hukuku Sempozyumu (24-25 Mart 2011). *Soru - Cevap Periyodu* . Adana, Türkiye: Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:18, Çukurova Ofset Matbaacılık.
- Duran Yaşar, Ergün. Ç.E. (2011). *Uluslararası Hukukta Adalar Kitabı*. İstanbul: ÇAKMAK Yayını.
- Evans, M. D. (1989). *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*. London: Clarendon Press.
- Eritre/Yemen Tahkimi (1999)*.
- Gladorisi George V., Vienna K.R. (1997). *Beyond The Law of the Sea: New Direction for U.S. Ocean Policy*. London: Connecticut.
- Gökalp, İ. (2008). *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Göknıl, M. N. (1946). *Deniz Ticareti Hukuku*. İstanbul: İ.Horoz Basımevi.

- Gönlübol, M. (1993). *Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*. Ankara: Atilla Kitapevi.
- Guy, N. (2000). *The Relevance of Non-Legal Technical And Scientific Concepts In The Interpretation And Application of The Law of The Sea: An Analysis of The United Nations Convention On The Law Of The Sea*. Monaco.
- Gündüz, A. (2013). *Milletlerarası Hukuk Kitabı*. İstanbul: Beta Yayını.
- Gündüz, A. (1994). *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Gündüz, A. (1990). *The Concept of The Continental Shelf in Its Historical Evolution (With Special Emphasis on Entitlement)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayınları.
- Gürdeniz, C. (2005). *Security, Stâbility and Co-operation in The Mediterranean Region: building a vision. 1st International Conference on Mediterranean and Middle East*. Roma.
- Harris, D. (1998). *Cases and Materials On International Law, 5th edition*. London.
- Hiran, W. J. (1990). *The Regime of Islands in International Law*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Hiran, W. (1990). *The Regime of Islands in International Law*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Hoxman, B. (1988). The Regime of Warships Under the United Nations Convention on the Law of the Sea. *Virginia Journal of International Law*, Vol. 24 , s. 832.
- İlgin, S. (2008a). *Deniz Hukuku-I (Deniz Kamu Hukuku) Kitabı*. İstanbul: Deniz Harp Okulu Basımevi Yayını.
- İlgin, S. (2008b). *Deniz Hukuku-II (Deniz Özel Hukuku) Kitabı*. İstanbul: Deniz Harp Okulu Basımevi Yayını.
- International Hydrographic Bureau, Drft 4 th edition. (1986). Limits of Oceans and Seas. *International Hydrographic Bureau, Special Publication 23* , s. 49.
- Jan Mayen Davası (1993)*.
- Jagota, S. (1985). *Maritime Boundary*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Dyke, Jon, M. V. (2001). “*The Interconnected Aegean Sea Disputes*”, *Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas*.
- Kapoor D.C., Adam J.K. (1986). *A Guide to Maritime Boundary Delimitation*. Toronto: The Carswell Company Ltd.
- Kaya, Ş. (2007). *Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıt'a Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Klein, N. (2005). Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea. *Cambridge Studies in International and Comparative Law* , s. 115-145.
- Koç, M. (2006). *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması. (Doktora Tezi)*. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi.
- Kuran, S. (2006). *Uluslararası Deniz Hukuku Kitabı*. İstanbul: ARIKAN Yayını.

- Kurumahmut Ali, Yayıncı, C. (2011). *Deniz Subayları İçin Temel Deniz Hukuku Kitabı*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü Yayını.
- Kurumahmut, A. (2006). *Montrö Sözleşmesi, Türk Boğazları ve Karadeniz*. İstanbul: TÜDAV Yayınları No: 26.
- Kutluk, D. (1987). *Deniz Hukukunda Zararsız Geçiş ve Transit Geçiş Hakları*. Ankara.
- Kamerun/Nijerya Davası (2002)*.
- Katar/Bahreyn Davası (1991)*.
- KBBS: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, (1958)*.
- Kıta Sahanlığı Konvansiyonu, (1958)*.
- Kuzey Denizi Davaları (1969)*.
- Maine Körfezi Davası, (1984)*.
- Manş Denizi Tahkimi, (1977)*.
- Meray, S. L. (1955). *Açık Denizlerin Serbestliği Prensibinin Gelişmesi*. İstanbul: S.B.F.D.
- Meray, S. L. (1968). *Devletler Hukukuna Giriş, C. I., 4. B.* Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Myres S. Mc Dougal, Burke W. (1987). *The Public Order of the Oceans A Contemporary International Law of the Sea*. New Haven: New Haven Press.
- Myron H. Nordquist, K. T. (2009). *Freedom of Seas Rights and the 1982 Law of the Sea Convention*. BOSTON: Martinus Nijhof Publisher.
- Natalie, K. (2005). *Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea Cambridge Studies in International and Comparative Law*.
- O'connell, D. P. (1984). *The International Law of the Sea, I.A.Shearer (edt.), Vol.II*. Oxford: Clarendon Pres.
- Oda, S. (2003). *Fifty Years of the Law of the Sea Kitabı*. London.
- Özman, A. (2006). *Deniz Hukuku I Kitabı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, H. (2006). *Uluslar Arası Hukuk, B. 4*. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Pazarcı, H. (1989). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 571.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk Kitabı*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayını.
- Publication, U. N. (1983). *The Law of The Sea Kitabı*. Newyork: UN Yayını.
- Smith Hans, S. O. (2001). *İnternational Law Cases and Materials Kitabı*. St.Paul: Minn:American Casebook Serries.
- Sohn Luis B., N. J. (2008). *Cases and Materials on the Law of the Sea Kitabı*.
- Sur, M. (2013). *Uluslararası Hukukun Esasları Kitabı*. İstanbul: Beta Yayını.
- Saint Pierre ve Miquelon Tahkimi (1992)*.
- Tunus/Libya davası (1982)*.
- Tanaka, Y. (2006). *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, Studies in International Law, Vol.8*. Portland.

- Tanaka, Y. (2001). Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 16, No. 3 , s. 430-450.
- Tanja, G. J. (1990). *The Legal Determination of International Maritime Boundaries*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers.
- Tekil, F. (2001). *Deniz Hukuku*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Tekin, F. (1987). *Deniz Hukukuna Giriş Kitabı*. İstanbul: Ermete Matbaası Yayını.
- Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi Kitabı*. İstanbul: Beta Yayını.
- Topsoy, F. (2011). *Denize İlişkin Bilimsel araştırmalar (MSR) ve Türkiye Kitabı*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayını.
- Tütüncü, A. N. (2008). *Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007) Kitabı*. İstanbul: Beta Yayını.
- UN . (1950). *UN Official Documents (1st and 2nd Sess)*, AJIL, Vol. 44, . UN .
- UN . (1957). *UN Official Documents*, AJIL, Vol.52, . UN .
- UN . (1957). *Reports of International Law Commission*, AJIL, Vol.51, s.154-256.
- Whiteman, M. A. (1958). *Conference on the Law of the Sea: Convention on the Continental Shelf*, AJIL, Vol. 52.
- Yaycı, C. (2012b). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji Cilt 4 Sayı 6* , s. 1-70.
- Yaycı, C. (2012a). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi. *Güvenlik Stratejileri Yıl: 7, Sayı: 14* , s. 17-41.

EKLER (DAVALARA İLİŞKİN HARİTALAR)²⁰⁰

Ek – 1	Almanya-Danimarka-Hollanda arasında Kuzey Denizi davası (1969)
Ek – 2	İngiltere-Fransa arasında Manş Denizi davası (1977)
Ek – 3	Tunus-Libya davası (24 Şubat 1982)
Ek – 4a	Guine/Gine-Bissau davası (1983)
Ek – 4b	Guine/Gine-Bissau davası (1983)
Ek – 5	ABD - Kanada Maine Körfezi davası (1984)
Ek – 6	Libya-Malta davası (1985)
Ek – 7	Norveç-Danimarka Jan Mayen davası (1993)
Ek – 8	Kanada-Fransa Saint Pierre & Miquelon davası (1998)
Ek – 9a	Eritre-Yemen davası (9 Ekim 1998/ 17 Aralık 1999)
Ek – 9b	Eritre-Yemen davası (9 Ekim 1998/ 17 Aralık 1999)
Ek – 10a	Katar-Bahreyn davası (16 Mart 2001)
Ek – 10b	Katar-Bahreyn davası (16 Mart 2001)
Ek – 11	Kamerun-Nijerya davası (10 Ekim 2002)
Ek – 12	Barbados-Trinidad ve Tobago davası (2006)
Ek – 13a	Romanya-Ukrayna Yılan Adası davası (03 Şubat 2009)

²⁰⁰ Davalara ilişkin haritaların davaların görülmüş olduğu ilgili mahkemelere ait İ.C.J ve ITLOS'un internet sitesinden alınarak derlenmiştir.

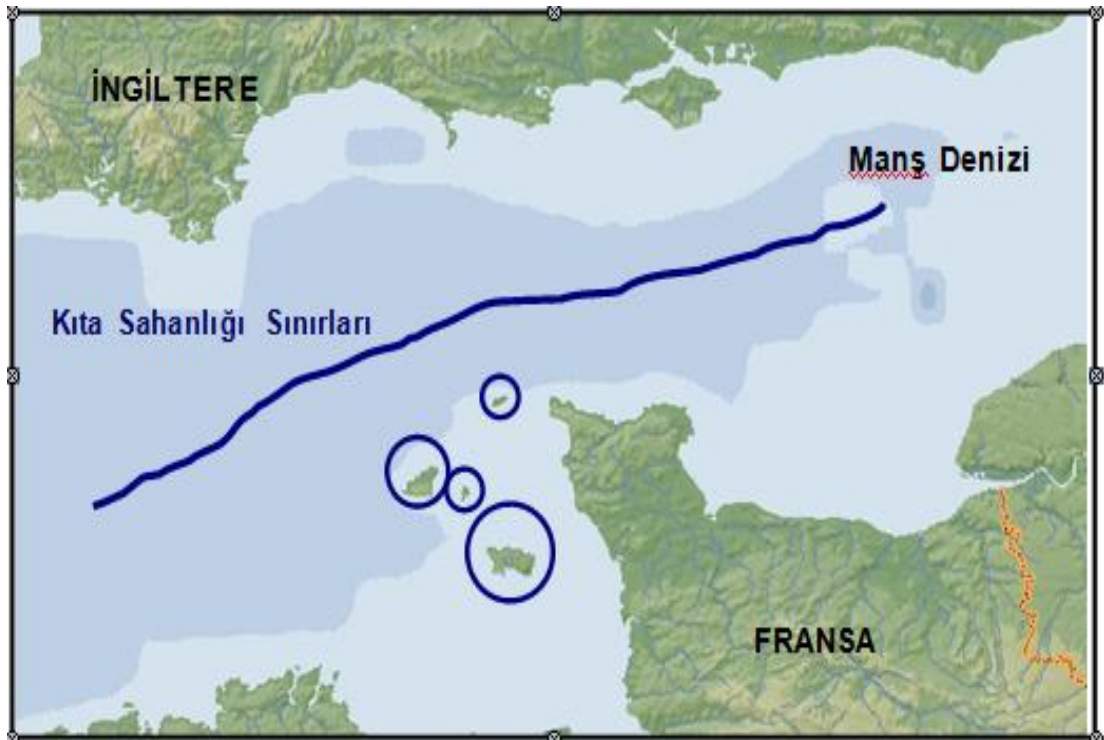
Ek – 13b	Romanya-Ukrayna Yılan Adası davası (03 Şubat 2009)
Ek – 14a	Bangladeş-Mynmar davası (14 Mart 2012)
Ek – 14b	Bangladeş-Mynmar davası (14 Mart 2012)
Ek – 14c	Bangladeş-Mynmar davası (14 Mart 2012)
Ek – 14d	Bangladeş-Mynmar davası (14 Mart 2012)

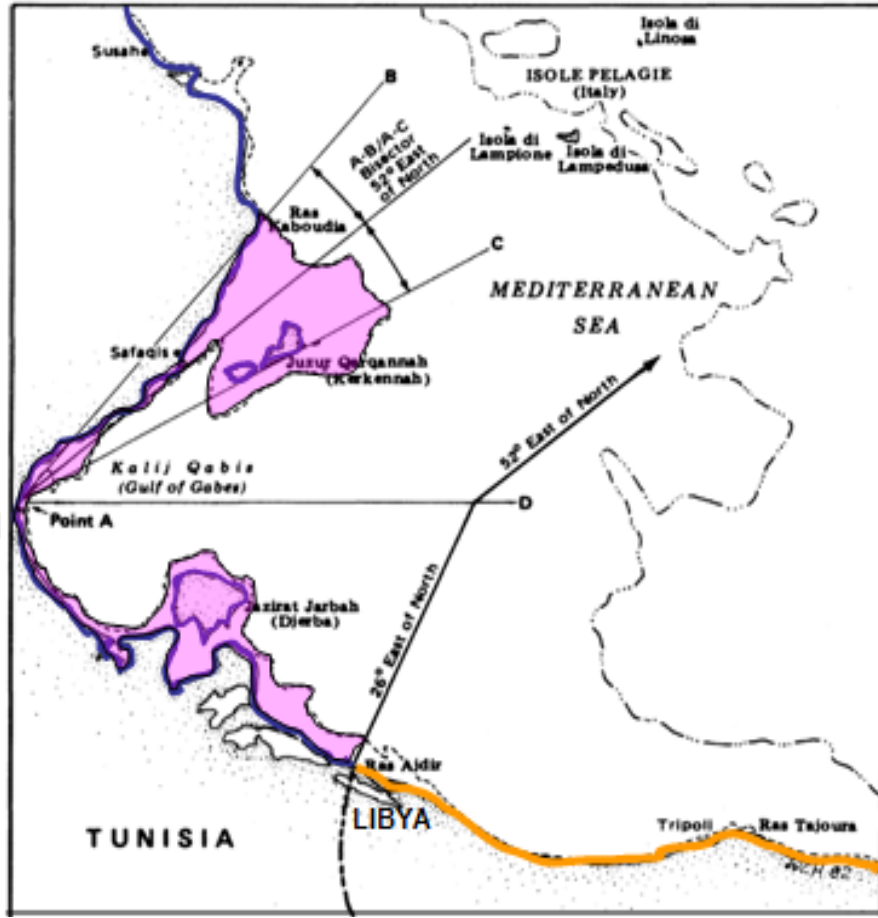
Ek-1 Kuzey Denizi davasına ilişkin harita

Ek-2 Manş Denizi davasına ilişkin harita

Ek-3 Tunus - Libya davasına ilişkin harita

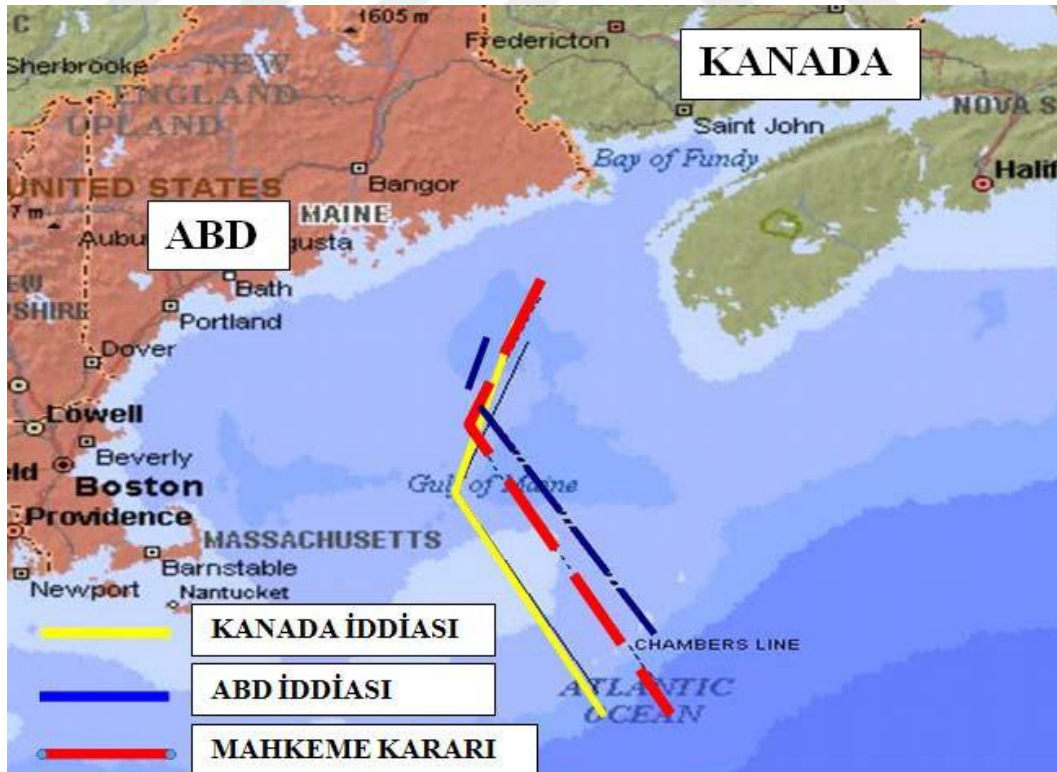
Ek-4a Gine - Gine Bissau davasına ilişkin harita-1

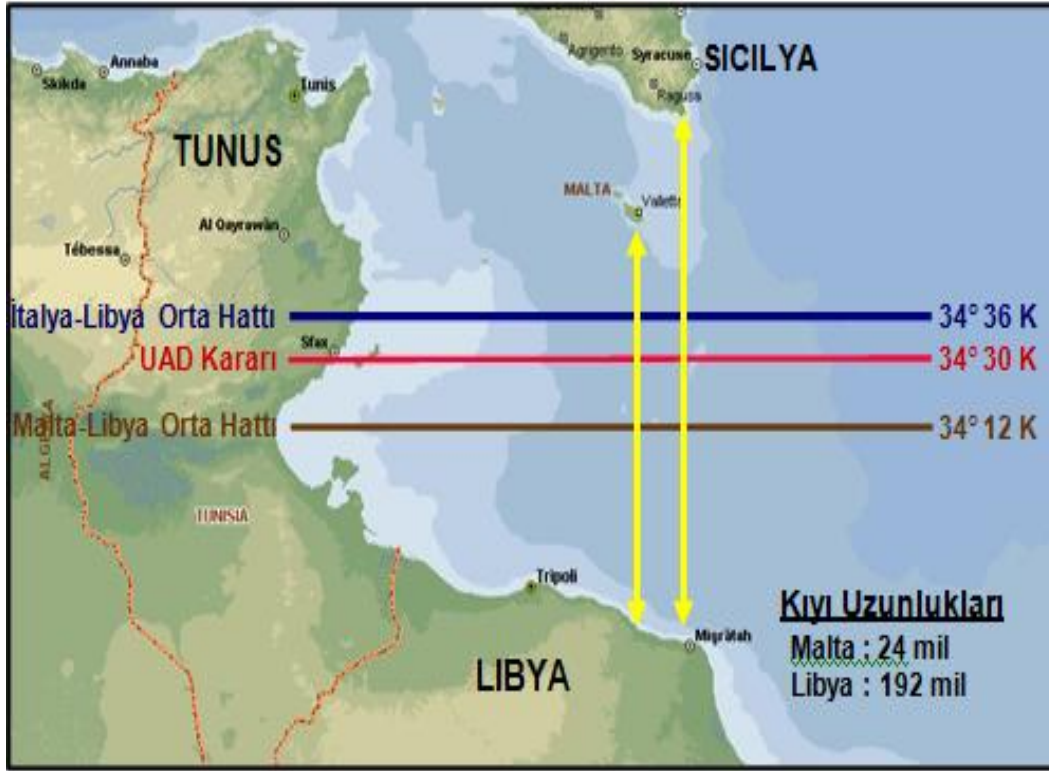
Ek-4b Gine - Gine Bissau davasına ilişkin harita-2

Ek-5 Maine Körfezi davasına ilişkin harita

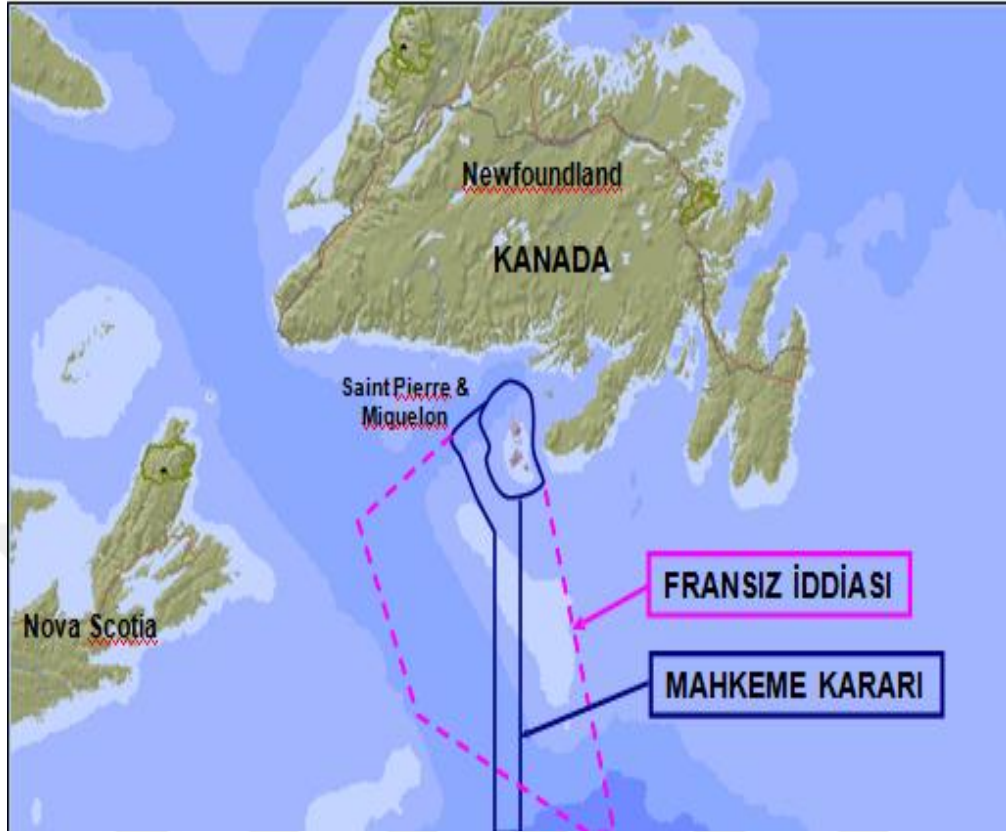
Ek-6 Libya-Malta davasına ilişkin harita

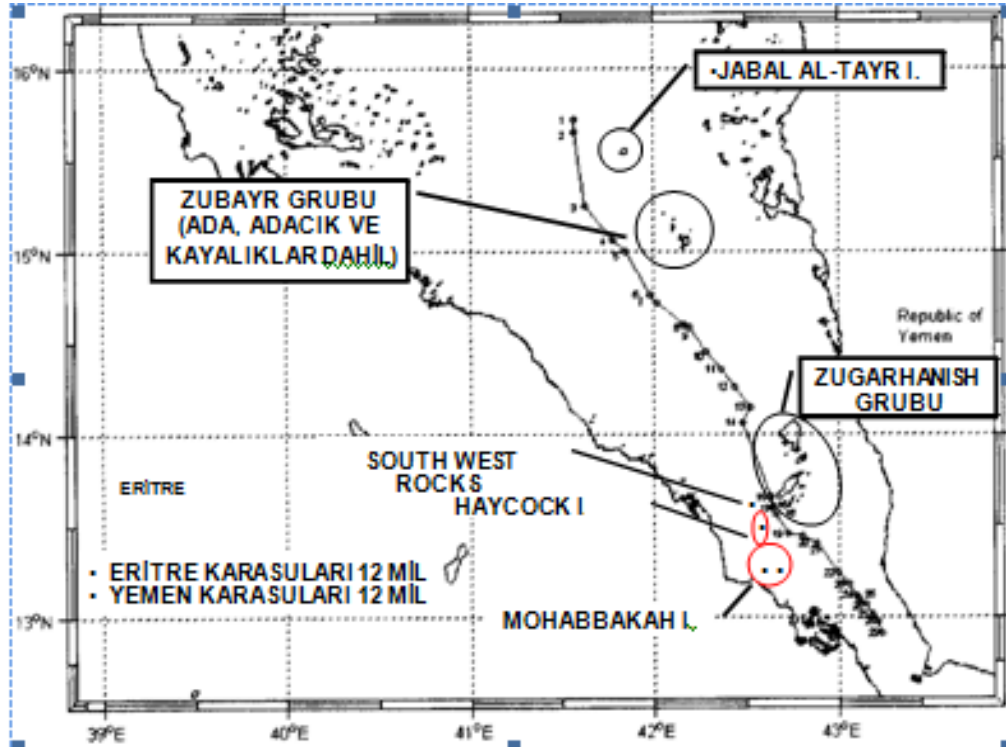
Ek-7 Jan Mayen davasına ilişkin harita

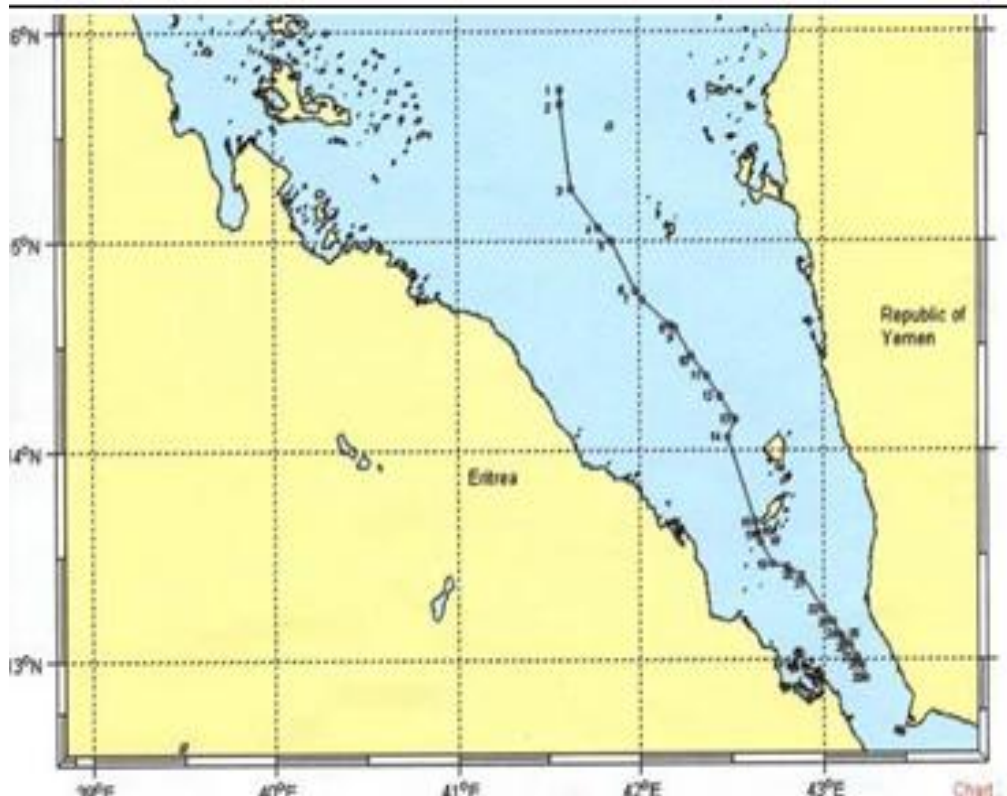
Ek-8 Saint Pierre & Miquelon davasına ilişkin harita

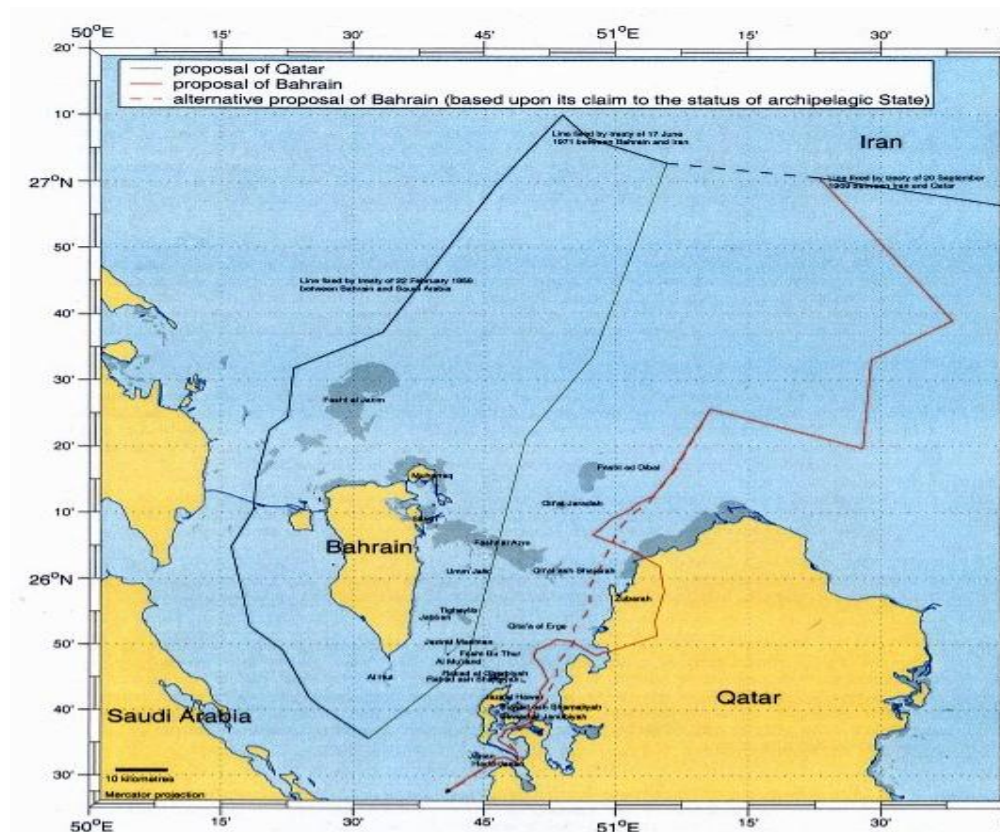
Ek-9a Eritre - Yemen davasında adaları gösteren harita

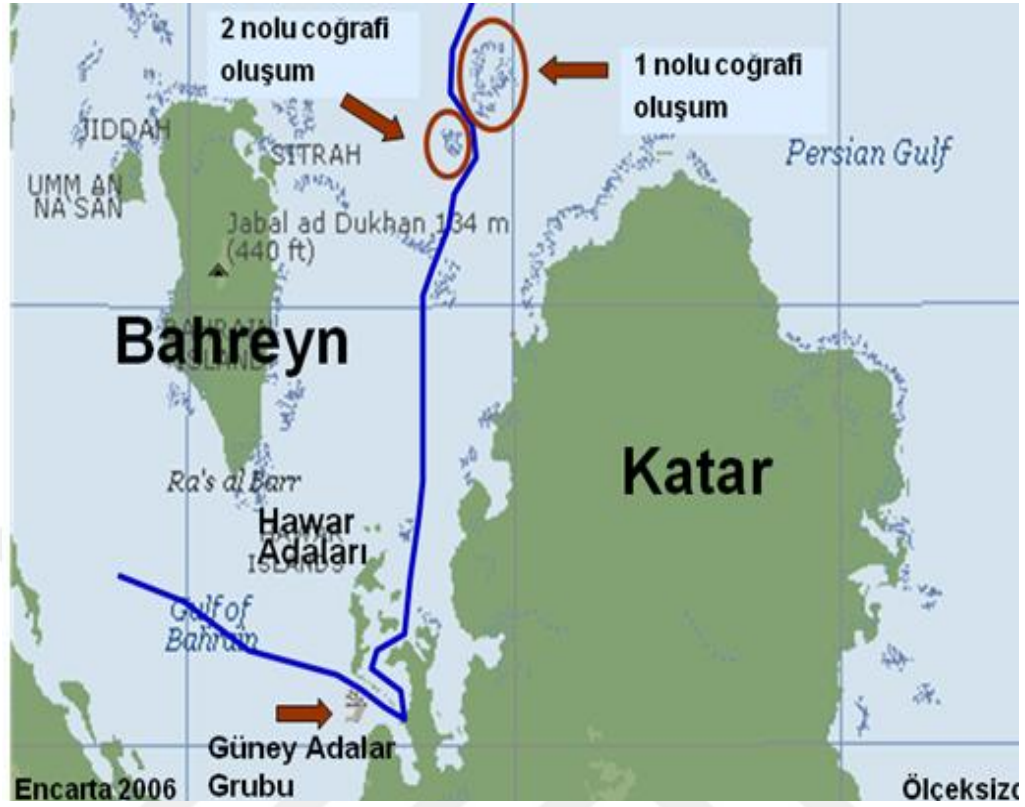
Ek-9b Eritre - Yemen davasında deniz sınırlandırmasına ilişkin harita

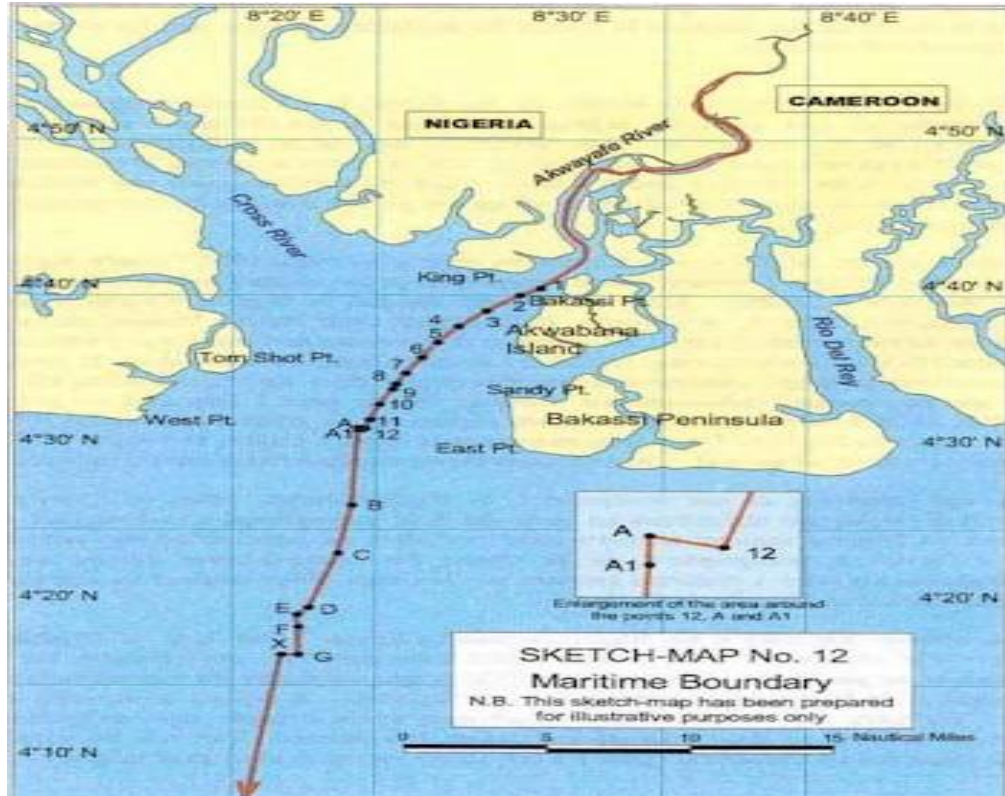
Ek-10a Katar-Bahreyn davası tarafların iddialarını gösteren harita

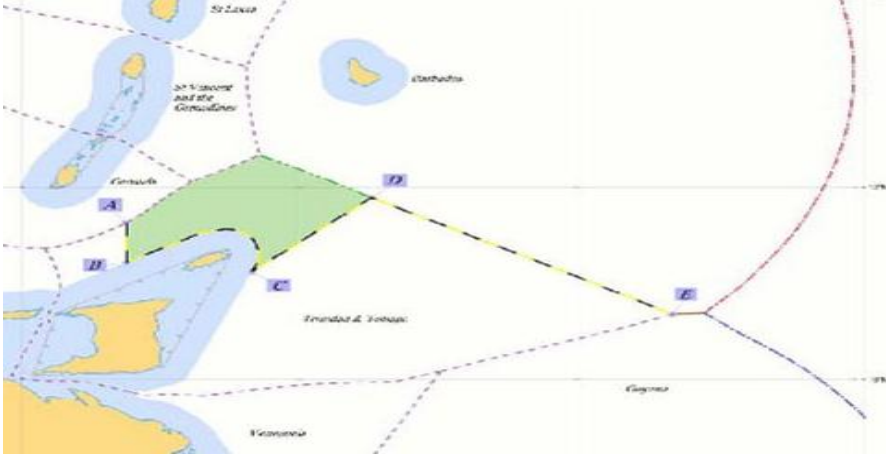
Ek-10b Katar-Bahreyn davasına ilişkin harita

Ek-11 Kamerun-Nijerya davasına ilişkin harita

Ek-12 Deniz alanlarının genel coğrafi çerçevesi ve Barbados'un iddiası

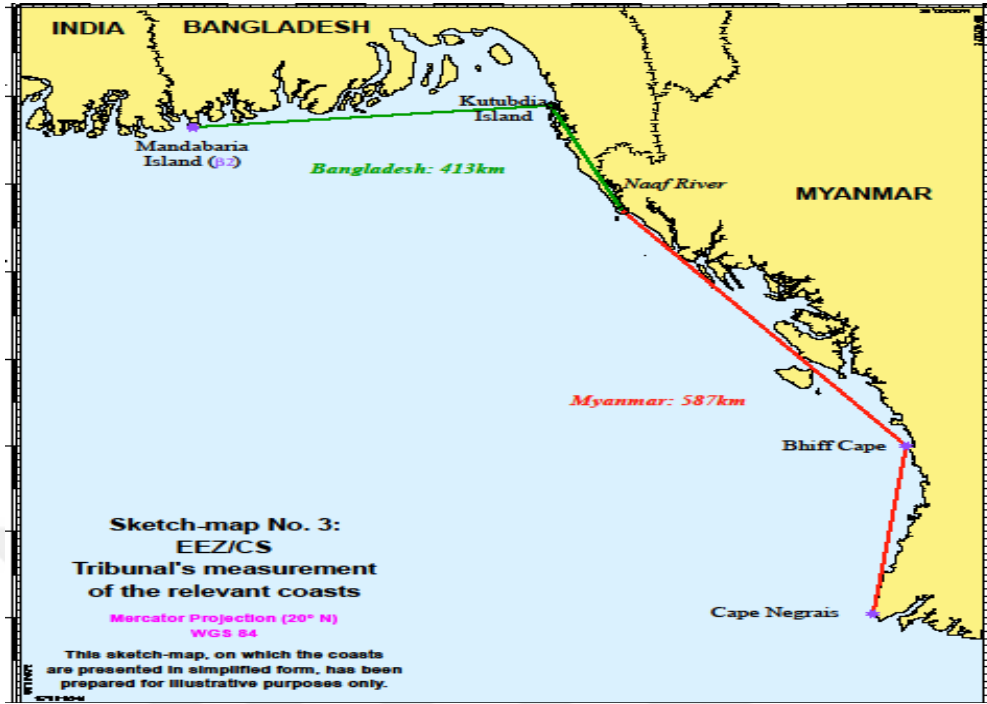
Ek-13a Romanya-Ukrayna davası tarafların iddiaları

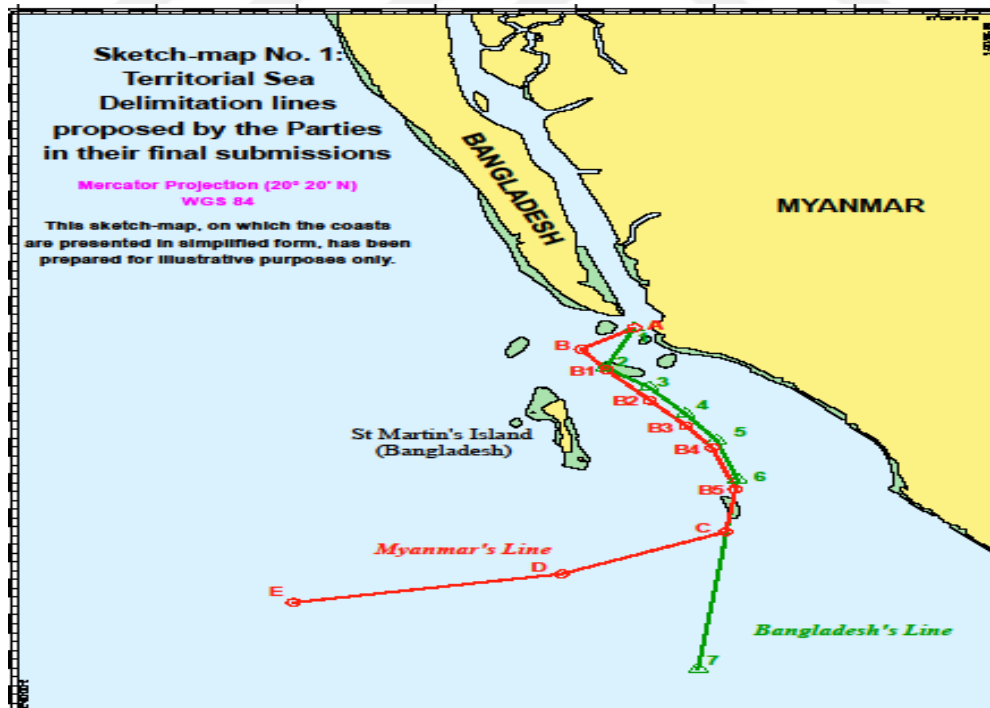
Ek-13b Romanya-Ukrayna davası mahkemenin çizdiği sınır

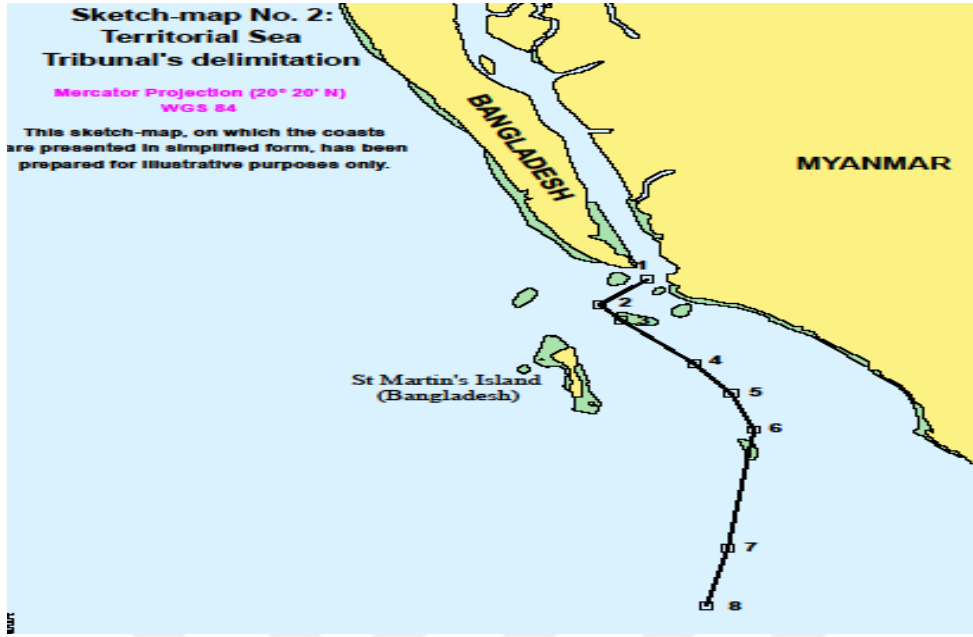
Ek-14a Bangladeş-Mynmar davası ilgili kıyılar

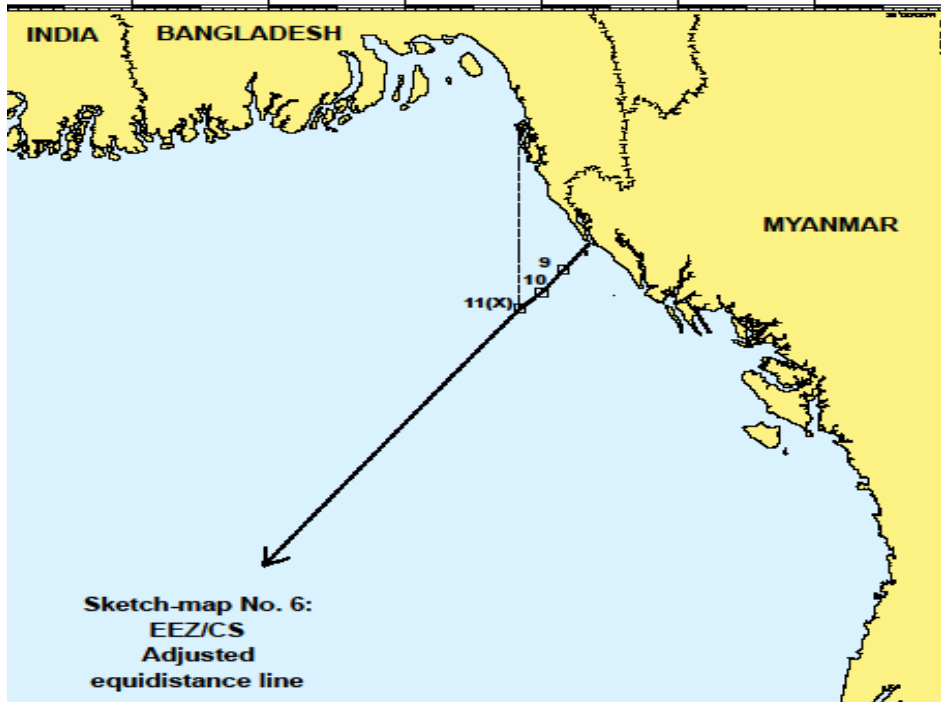
Ek-14b Bangladeş-Mynmar davası tarafların iddiaları

Ek-14c Bangladeş-Mynmar davası Mahkemenin çizdiği karasuları sınırı

Ek-14d Bangladeş-Mynmar davası Mahkemenin çizdiği MEB ve KS sınırı

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Erhan BOZDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi : Kütahya/ 10.06.1978
E-Posta : erhan62@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2000, Deniz Harp Okulu, Kontrol
- **Yükseklisans** : --

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER: